

**TARIMSAL EKONOMİ VE POLİTİKA GELİŞTİRME ENSTİTÜSÜ
TEPGE**

**Amasya Damızlık Sığır
Yetiştiricileri Birliğinin Yöre
Çiftçilerine Ekonomik Etkilerinin Analizi**

**Tijen ÖZÜDOĞRU
Prof.Dr.Füsun TATLIDİL**

Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Tarım Ekonomisi ABD’nda yürütölmüş
“DoktoraTezi” dir

TEPGE YAYIN NO: 208
ISBN: 978-605-4672-09-7

© TEPGE
Her Hakkı Saklıdır.

Eylül 2012

TEPGE'nin izni olmaksızın basılamaz, basılı veya elektronik materyal olarak çoğaltılamaz ve/veya dağıtılamaz.

Kaynak gösterilmek şartı ile alıntı yapılabilir.

Yayın içerisindeki her türlü yorum ve değerlendirmeler yazarlara aittir ve Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı'nın ya da TEPGE'nin görüşlerini yansıtmaz.

ÖNSÖZ

Doktora tezimin her aşamasında yardımlarını ve gülüyüzünü esirgemeyen, danışmanım Prof. Dr. Füsün TATLIDİL (Ankara Üniversitesi)'e, tez izleme komitesinde yer alan ve çok önemli katkılar sağlayan, Prof.Dr. Bülent MİRAN (Ege Üniversitesi) ve Doç. Dr. Erdemir GÜNDOĞMUŞ (Ankara Üniversitesi)'a, Amasya Damızlık Sığır Yetiştiricileri Birliği Başkanı Güner ASLAN'a , Murat CANÇOBAN'a ve tüm birlik çalışanlarına, Dr. Onur ŞAHİN (Damızlık Sığır Yetiştiricileri Merkez Birliği)'e, anket sorularına sabırla cevap veren değerli üreticilere, özellikle anket uygulama aşamasında olmak üzere yardımını esirgemeyen değerli eşim Doç.Dr.Haşim ÖZÜDOĞRU (Gazi Üniversitesi)'ya, tüm çalışma boyunca bana destek olan Tarımsal Ekonomi ve Politika Geliştirme Enstitüsü Müdürlüğü yöneticilerine, çalışma arkadaşlarıma ve tüm aileme teşekkürü bir borç bilirim.

Tijen ÖZÜDOĞRU
Ankara, 2012

ÖZET

Bu çalışmanın temel amacı, Amasya Damızlık Sığır Yetiştiricileri Birliği'nin, yörede geçimini süt sığırcılığından sağlayan işletmeler üzerine olan ekonomik etkilerinin analizinin yapılmasıdır. Araştırmanın verileri, örnekleme yöntemi ile belirlenmiş olup, Amasya ili, Merkez, Merzifon, Gümüşhacıköy ve Suluova ilçelerinde geçimini süt sığırcılığı faaliyeti ile sağlayan, 5 BBHB ve üzeri hayvan varlığına sahip, ADSYB'ne üye olan 81, üye olmayan 93 olmak üzere toplam 174 işletme ile yüz yüze görüşmek suretiyle anket uygulanarak elde edilmiştir.

İşletmelerin yıllık faaliyet sonuçlarının ve ekonomik analizinde, çalışmanın amacı doğrultusunda işletmeler bir bütün olarak değil sadece süt sığırcılığı üretim kolu dikkate alınarak değerlendirilmiş, etkinlik ölçümleri Veri Zarflama Analizi (VZA) ile yapılmıştır. Araştırmada işletmeciler açısından daha karlı bir süt sığırcılığı için önemli olan faktörlerin ve ADSYB'nden sağladıkları hizmetlerin öncelikleri Bulanık Eşli Karşılaştırma Yöntemi kullanılarak belirlenmiştir.

Araştırma sonuçlarına göre, işletme arazisi varlığı üye olan işletmelerde üye olmayan işletmelere göre 2,2, mülk arazi varlığı 1,8, kiraya ve ortağa tutulan arazi varlığı 4,2, yem bitkisi ekim alanı 2,5 kat fazladır. BBHB varlığı üye olan işletmelerde 12,79, üye olmayan işletmeler de 6,72'dir. BBHB'ne düşen aktif sermaye miktarı üye olan işletmelerde 14.350 TL, üye olmayan işletmelerde 13.389 TL'dir. Birim süt maliyeti, üye olan işletmelerde, üye olmayan işletmelere göre %10,11 daha düşüktür.

Üye olan işletmelerde tarımsal üretici örgütlerine üye olma oranı daha yüksektir. ADSYB faaliyet gösterdiği bölgede en büyük süt alıcısıdır. Birlik sadece üye olanların değil üye olmayanlarında sütünü almaktadır. Tüm işletme gruplarındaki işletmecilere göre, daha karlı bir süt sığırcılığı faaliyeti için en önemli faktörler yüksek süt fiyatı ve örgütlenmedir. Üye olan işletmelerdeki işletmecilerin %93,83'ü gelirinin artmasında ADSYB'nin rolü olduğunu düşünmektedir. Üye olan işletmecilere göre, birlikten sağladıkları en önemli hizmet hayvansal destek ödemesidir.

Etkinlik analizi sonuçlarına göre, üye olan işletmeler bir birim sütü daha az girdi kullanarak gerçekleştirirken, üretim ölçeği yönünden de üye olmayan işletmelere göre avantajlıdır ve üye olan işletmelerin girdi kayıpları üye olmayan işletmelere göre azdır. %100 etkinlikle çalışan işletmelerin oranı üye olan işletmelerde %11,11, üye olmayan işletmelerde ise %4,3'tür. İşletmelerdeki sağmal inek sayısının arttıkça kaynak kullanım etkinliğinin azaldığı, küçük işletmelerin daha etkin çalıştığı, işletmelerin kesif ve kaba yemi etkin kullanmadığı, daha az yem kullanan işletmelerin daha etkin çalıştığı belirlenmiştir.

Kullanılan hayvancılık destekleri göz önüne alındığında maliyet, üye olan işletmelerde %13,07, üye olmayan işletmelerde %6,56 oranında düşmekte, brüt kar ise üye olan işletmelerde %12,81 üye olmayan işletmelerde %6,53 oranında artmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Amasya, Damızlık Sığır Yetiştiricileri Birliği, Süt Sığırcılığı, Ekonomik Analiz, Etkinlik

ABSTRACT

The main aim of this study is to analyse the economic impacts of Amasya Province Cattle Breeders Association (APCBA) on the local farms that make their living on cattle breeding. Study data are obtained by face-to-face survey in 174 farms, of which 81 is members of the APCBA and 93 of them is not with using sampling method. These farms are located in Central, Merzifon, Gümüşhacıköy and Suluova counties of Amasya province and have 5 livestock unit(LU) and more .

In accordance with the aim of the study, farms are evaluated only in terms of dairy farming not all producing activities as a result of the economic analysis of the farms' annual activities. The measurement of efficiency is carried out by Data Envelopment Analysis (DEA). The factors that are important for more profitable dairy farming and the priorities of the services provided by APCBA are determined by using Fuzzy Pairwise Comparison

With respect the results of the study, farm land in member farms is 2,2 times more than that of non members, owned land 1,8 times, the land that is rent and taken as a partner 4.2 times and the forage crops sowing area 2.5 times. LU in member farms is 12.79 and 6,72 in non-member ones. Active capital amount per LU is 14,350 TL in member farms, 13,389 in non-member ones. Unit milk cost is 10.11 % less in member farms than that of the non-member ones

The membership ratio is higher in the member farms than that of the non-member ones. APCBA is the biggest milk purchaser in their activity-area. The Association purchases not only their member's milk but non-member's milk. According to the farmers in all the farm groups, the factors that are for more profitable dairy farming are the higher milk price and occupational organization. The 93.83% of the farmeres in member farms think that APCBA has a role in raised incomes. According to the farmers in member farms, the most important service provided by the association is the payment of animal breeding support

As a result of cost efficiency analysis, the member farms produce one unit milk using less input, they are also more advantageous in scale of production than the non-member farms and their input losses are less than that of non-member ones. There are the farms that work at 100 % efficiency in both of the farm groups but the ratio is 11.11% in member farms and 4.3% in non-member ones. Moreover, it is determined that the efficiency of resource become decreased, the small farms work more effectively, farms do not use concentrate feed and coarse fodder and the farms that use less feed work more effectively as the milk cow numbers get increased. Production inefficiency causes the excessive use of the 64% of the concentrate feed, 55% of the coarse fodder and 45 %of the milk cow number in the examined farms generally.

Given the animal support, cost is reduced by 13.07% in member farms and 6.56% in non-member ones, and gross margin is increased by 12.81% in member farms and 6.53 in non-member ones.

Key Words: Amasya, Cattle Breeders Association, Dairy Farming, Economic Analysis, Efficiency

KISALTMALAR DİZİNİ

AB	Avrupa Birliği
ADSYB	Amasya Damızlık Sığır Yetiştiricileri Birliği
ADNKS	Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi
BBHB	Büyükbaş Hayvan Birimi
DSYB	Damızlık Sığır Yetiştiricileri Birliği
DSYMB	Damızlık Sığır Yetiştiricileri Merkez Birliği
DPT	Devlet Planlama Teşkilatı
EİB	Erkek İş Birimi
EİG	Erkek İş Günü
FAO	Gıda ve Tarım Örgütü
GSÜD	Gayri Safi Üretim Değeri
GSYİH	Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
PDKA	Prodüktif Demirbaş Kıymet Artışı
TEDGEM	Teşkilatlanma ve Destekleme Genel Müdürlüğü
TKB	Tarım ve Köyişleri Bakanlığı
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
USDA	Amerikan Tarım Bakanlığı

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	i
ABSTRACT.....	iii
KISALTMALAR DİZİNİ.....	iv
İÇİNDEKİLER	v
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	viii
ÇİZELGELER DİZİNİ	ix
1. GİRİŞ.....	1
1.1 Konunun Önemi	1
1.2 Çalışmanın Amacı	2
1.3 Çalışmanın Kapsamı.....	2
2. KAYNAK ÖZETLERİ.....	4
3. MATERYAL VE YÖNTEM	9
3.1 Materyal.....	9
3.2 Yöntem	9
3.2.1 Ana kitlenin belirlenmesinde uygulanan yöntem.....	9
3.2.2 Anket hazırlama ve uygulama aşamasında uygulanan yöntem.....	10
3.2.3 Verilerin analizinde kullanılan yöntem.....	11
3.2.3.1 İşletmelerin ekonomik analizinde uygulanan yöntem	11
3.2.3.2 Süt maliyetinin hesaplanmasında uygulanan yöntem	13
3.2.3.3 İşletme etkinliklerinin belirlenmesinde ve üretici ile işletme özelliklerinin etkinlik üzerine etkisini ölçmede kullanılan yöntem	14
3.2.3.4 Desteklerin maliyet ve brüt kar üzerine etkisinin hesaplanmasında kullanılan yöntem	16
3.2.3.5 Daha karlı bir süt sığırcılığı için önemli olan faktörlerin ve ADSYB’nden sağlanan hizmetlerin önceliklerinin belirlenmesinde uygulanan yöntem	16
3.2.3.6 Verilerin istatistik analizinde kullanılan yöntem	18
4. TARIMDA ÖRGÜTLENMENİN ÖNEMİ VE DAMIZLIK SIĞIR YETİŞTİRİCİLERİ BİRLİĞİ	19
4.1 Tarımda Örgütlenmenin Önemi	19
4.2 Türkiye’de Süt Sığırcılığının Durumu ve Damızlık Sığır Yetiştiricileri Birliği	20
4.3 Amasya Damızlık Sığır Yetiştiricileri Birliği’nin Faaliyetleri	24
4.3.1 Amasya Damızlık Sığır Yetiştiricileri Birliği’nin gerçekleştirdiği ve devam eden projeleri.....	25
Amasya Damızlık Sığır Yetiştiricileri Birliği’nin teklif ettiği projeler	28
5. ARAŞTIRMA ALANI HAKKINDA GENEL BİLGİLER	32

5.1 Coğrafi Konum.....	32
5.2 İklim ve Meteorolojik Veriler	33
5.3 Agro-Ekolojik Bölgeler	34
5.4 Toprak Yapısı	34
5.5 Sosyal Yapı.....	35
5.5.1 Genel nüfus özellikleri	35
5.5.2 Eğitim durumu	36
5.6 Ekonomik Yapı.....	36
5.7 Tarım	38
5.7.1 Arazi varlığı ve kullanımı	38
5.7.2 Tarım arazilerinin kullanımı	39
5.7.3 Tarımsal üretim sistemi.....	39
5.7.4 Bitkisel üretim.....	42
5.7.4.1 Tarla bitkileri üretimi.....	42
5.7.4.2 Sebze üretimi	43
5.7.4.3 Meyve üretimi.....	45
5.8 Hayvancılık	46
5.8.1 Hayvan varlığı.....	46
5.8.2 Hayvansal üretim	46
6. ARAŞTIRMA BULGULARI	49
6.1 İşletmelerin Sosyo-Ekonomik Analizi.....	49
6.1.1 İşletmelerde nüfus ve eğitim durumu.....	49
6.1.2 İşletmecilerin yaşı ve eğitim durumu	50
6.1.3 İşgücü durumu	51
6.1.4 Arazi varlığı ve tasarruf durumu	53
6.1.5 Yem bitkileri üretimi ve kullanım durumu	54
6.1.6 Sermaye yapısı	55
6.1.6.1 Aktif sermaye.....	55
6.1.6.1.1 Arazi (çiftlik) sermayesi.....	55
6.1.6.1.2 İşletme sermayesi	58
6.1.6.2 Pasif sermaye	62
6.1.6.2.1 Öz sermaye.....	62
6.1.6.2.2 Yabancı sermaye	63
6.1.6.3 Sermayenin birim arazi ve büyükbaş hayvan birimine göre dağılımı	63
6.1.7 Süt sığırcılığı üretim faaliyetinin ekonomik analizi.....	64
6.1.7.1 Süt hayvanı varlığı ve süt üretimi	64
6.1.7.2 İnek başına ve bir litre süte düşen yem miktarı	65

6.1.7.3	İşletme masrafları	66
6.1.7.3.1	Değişen masraflar.....	66
6.1.7.3.2	Sabit masraflar	69
6.1.7.3.3	Toplam işletme masrafları.....	72
6.1.7.4	Gayrisafi üretim değeri	74
6.1.7.5	Brüt kar	75
6.1.7.6	Süt, PDKA ve gübre üretim maliyeti.....	75
6.2	İşletmelerde Süt Sığırcılığı Faaliyetinin Genel Yapısı	76
6.2.1	İşletmecilerin daha karlı bir süt sığırcılığı üretim faaliyeti hakkındaki düşüncelerinin bulanık eşli karşılaştırma yöntemi ile analizi	89
6.3	Amasya Damızlık Sığır Yetiştiricileri Birliği Hakkında Üyelerin Görüşleri.....	91
6.3.1	Amasya Damızlık Sığır Yetiştiricileri Birliğine üye olan işletmecilerin birlikten sağladığı hizmetler hakkındaki düşüncelerinin analizi	95
6.4	Tarımsal Desteklemeler.....	97
6.4.1	Hayvancılık desteklemeleri.....	97
6.4.2	İncelenen işletmelerde kullanılan hayvancılık destekleri	99
6.4.3	Hayvancılık desteklerinin süt maliyeti ve brüt kar üzerine etkisi	103
6.5	Etkinlik Ölçümleri.....	104
6.5.1	Etkinlik.....	104
6.5.1.1	Etkinsizlikten kaynaklanan kayıplar	107
6.5.1.2	Çeşitli faktörlerin etkinlik üzerine etkisi.....	108
6.5.1.3	İşletmelerin etkin ve etkin olmama durumunu etkileyen faktörler	108
7.	TARTIŞMA VE SONUÇ	110
	KAYNAKLAR	122
	EK 1 Anket Soruları.....	125
	EK 2 Damızlık Sığır Yetiştiricileri Birliği Ana Sözleşmesi.....	143

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 3.1 A ve B arasında karşılaştırma yapmak amacıyla kullanılan bulanık eşleme ..	16
Şekil 5.1 Amasya ilinin coğrafi konumu ve idari bölünüşü	32

ÇİZELGELER DİZİNİ

Çizelge 4.1 Türkiye’de sığırcılıkta sağılan hayvan sayısı süt üretimi.....	21
Çizelge 4.2 Türkiye’de işletme genişlik gruplarına göre büyükbaş hayvan sayısı	21
Çizelge 5.1 Amasya iline ait meteorolojik veriler.....	33
Çizelge 5.2 Amasya ilinin agro-ekolojik alt bölgeleri	34
Çizelge 5.3 Amasya ilinin nüfusu	35
Çizelge 5.4 Amasya ilinde nüfusun ilçeler itibariyle dağılımı	35
Çizelge 5.5 Amasya ili eğitim ve öğretim durumu	36
Çizelge 5.6 Amasya Üniversitesi eğitim ve öğretim durumu.....	36
Çizelge 5.7 Amasya ilinde gayri safi yurtiçi hasıla.....	37
Çizelge 5.8 Amasya ilinde iktisadi faaliyet kollarına göre gayri safi yurtiçi hasıla.....	38
Çizelge 5.9 Amasya ili ve ilçelerinin arazi dağılımı	38
Çizelge 5.10 Amasya ili tarım alanlarının dağılımı	39
Çizelge 5.11 Amasya ili tarım alanlarının kuru - sulu oluşuna göre dağılımı.....	39
Çizelge 5.12 Tarımsal sulamayı gerçekleştiren kurumlar	39
Çizelge 5.13 Amasya ilinde alt bölgeler ve üretim biçimine göre işletme sayıları	40
Çizelge 5.14 Amasya ili arazi büyüklüklerine göre işletme sayıları	41
Çizelge 5.15 Amasya ili yılı tarla bitkileri ekiliş alanı, üretim miktarı ve değeri	43
Çizelge 5.16 Amasya ili sebze ürünleri ekiliş alanı, üretim miktarı ve değeri.....	44
Çizelge 5.17 Amasya ili sera alanları, üretim miktarı ve değeri	44
Çizelge 5.18 Amasya ili yılı meyve dikim alanları, üretim miktarı ve değeri	45
Çizelge 5.19 Türkiye ve Amasya ilindeki hayvan varlığı	46
Çizelge 5.20 Amasya ili hayvan sayısı, hayvansal ürünler miktarı ve değeri	47
Çizelge 5.21 Türkiye ve Amasya’da toplam süt üretimi ve çeşitli türlerin payı	47
Çizelge 5.22 Amasya’da kültür balıkçılığı yapan işletmeler	48
Çizelge 6.1 Nüfusun yaş grupları ve cinsiyete göre dağılımı.....	49
Çizelge 6.2 Nüfusun eğitim durumu	50
Çizelge 6.3 İşletmecilerin yaşı	50
Çizelge 6.4 İşletmecilerin eğitim durumu	51
Çizelge 6.5 Aile işgücü varlığı	51
Çizelge 6.6 Süt sığırcılığı üretim dalında kullanılan aile işgücü, yabancı işgücü ve toplam işgücü varlığı	52
Çizelge 6.7 Aile işgücünün süt sığırcılığında çalıştığı gün sayısı.....	52
Çizelge 6.8 Süt sığırcılığında günlük işlere göre işgücü istekleri	53
Çizelge 6.9 Arazi mülkiyeti ve tasarruf durumu	53
Çizelge 6.10 İşletme arazisinin sulama durumuna göre dağılımı.....	54

Çizelge 6.11 Yem bitkileri ekim alanı	54
Çizelge 6.12 Yem için kullanılan tarla bitkileri ekim alanı.....	54
Çizelge 6.13 Tarla bitkileri ve yem bitkileri verimi	55
Çizelge 6.14 Tasarruf şekillerine göre toprak sermayesi	56
Çizelge 6.15 Bina sermayesi	56
Çizelge 6.16 Barınak tiplerine göre ahır kapasiteleri ve BBHB başına düşen alanlar	57
Çizelge 6.17 Ahırların tiplerine göre dağılımı	57
Çizelge 6.18 Arazi (çiftlik) sermayesi.....	58
Çizelge 6.19 Alet-makine sermayesi.....	59
Çizelge 6.20 Hayvan sermayesi	60
Çizelge 6.21 Malzeme mühimmat (yardımcı maddeler) sermayesi.....	60
Çizelge 6.22 Para sermayesi.....	61
Çizelge 6.23 İşletme sermayesi.....	61
Çizelge 6.24 Aktif ve pasif sermaye	62
Çizelge 6.25 Borçlar ve borç kaynakları.....	63
Çizelge 6.26 Yabancı sermayenin dağılımı.....	63
Çizelge 6.27 Sermayenin 1 dekara ve 1 BBHB'ne düşen miktarı	64
Çizelge 6.28 Sağılan hayvan sayısı, süt üretimi ve verimi.....	65
Çizelge 6.29 İşletmelerde inek başına, BBHB'ne ve 1lt süte düşen yem tüketimi	66
Çizelge 6.30 Değişen masraflar	68
Çizelge 6.31 Yem bitkileri değişen masrafları.....	69
Çizelge 6.32 Sabit masraflar	71
Çizelge 6.33 İşletme masrafları.....	73
Çizelge 6.34 Gayri safi üretim değeri	74
Çizelge 6.35 BBHB'ne düşen gayri safi üretim değeri	74
Çizelge 6.36 Net Kar ve Nispi Kar	74
Çizelge 6.37 Brüt kar	75
Çizelge 6.38 Nispi Satış Değerleri Yöntemi'ne göre birim süt maliyeti.....	76
Çizelge 6.39 Üretici örgütlerine üye olma ve faydalanma durumu.....	78
Çizelge 6.40 Üretici örgütleri ile ilişki sıklığı.....	79
Çizelge 6.41 Süt sığırıcılığı deneyimi	79
Çizelge 6.42 Üye olan işletmelerde süt sığırıcılığı ile ilgili tutulan kayıtlar	81
Çizelge 6.43 Süt sığırıcılığı ile ilgili kayıt tutmama nedenleri.....	83
Çizelge 6.44 Ortak kullanıma ait mera ya da otlaktan faydalanma durumu	83
Çizelge 6.45 Ortak kullanıma ait mera ya da otlaklardan faydalanma sıklığı.....	83
Çizelge 6.46 Silaj yapma durumu	84
Çizelge 6.47 Silaj yapmama nedenleri.....	84

Çizelge 6.48 Veterinerlik hizmeti alma durumu	84
Çizelge 6.49 Süt hayvanlarının temin edildiği yerler	85
Çizelge 6.50 Sütün satıldığı yerler	85
Çizelge 6.51 Süt sığırcılığı ile ilgili teknik bilgi kaynakları	85
Çizelge 6.52 Süt sığırcılığı üretim faaliyeti ile ilgili sorunlar	86
Çizelge 6.53 Süt sığırcılığı üretim faaliyeti ile ilgili beklentiler	87
Çizelge 6.54 Süt sığırcılığından memnun olma durumu	87
Çizelge 6.55 Süt sığırcılığından memnun olmama nedenleri.....	87
Çizelge 6.56 Hayvanların sigortalı olup olmama durumu	88
Çizelge 6.57 Sigorta yaptırmama nedeni	88
Çizelge 6.58 Daha önce hayvan sigortası yaptırma durumu	88
Çizelge 6.59 Süt sığırcılığı ile ilgili bir sorun olduğunda öncelikli başvuru yerleri.....	89
Çizelge 6.60 Üye olan işletmelerdeki işletmecilere göre daha karlı bir süt sığırcılığı üretim faaliyeti için faktörlerin önem karşılaştırması.....	89
Çizelge 6.61 Üye olmayan işletmelerdeki işletmecilere göre daha karlı bir süt sığırcılığı üretim faaliyeti için önemli olan faktörler	90
Çizelge 6.62 Değişken tanımlamaları	90
Çizelge 6.63 İşletmecilerin daha karlı bir süt sığırcılığı üretim faaliyeti için önemli olan faktörlere ilişkin tobit analizi sonuçları.....	91
Çizelge 6.64.DSYB'ye üye olmayan işletmelerin üye olmama nedenleri	91
Çizelge 6.65.DSYB'ne üye olmayı etkileyen faktörler.....	92
Çizelge 6.66 İşletmecilerin üye olma ve üye olmama durumunu etkileyen faktörler	93
Çizelge 6.67 İşletmecilerin ADSYB'ne üye olma şekilleri	93
Çizelge 6.68 ADSYB'nin süt sığırcılığı ile ilgili beklentileri karşılama durumu	93
Çizelge 6.69 ADSYB'nin işletmecilerin beklentilerini karşılamama nedenleri.....	93
Çizelge 6.70 İşletmecilerin gelirinin artmasına neden olan ADSYB hizmetleri.....	94
Çizelge 6.71 ADSYB'nin daha iyi hizmet verebilmesi için üye olan işletmecilerin önerileri....	94
Çizelge 6.72 Üye olan işletmelerdeki işletmecilerin ADSYB'nden sağladığı hizmetlerin önem karşılaştırması	95
Çizelge 6.73 Değişken tanımlamaları	96
Çizelge 6.74 İşletmecilerin daha karlı bir süt sığırcılığı üretim faaliyeti için önemli olan faktörlere ilişkin tobit analizi sonuçları.....	96
Çizelge 6.75 Türkiye'de 2008 yılı kültür ırkı ve kültür ırkı melezi sığır yetiştiriciliği desteği ..	97
Çizelge 6.76 Türkiye'de 2008 yılında süte verilen desteklemeler	98
Çizelge 6.77 Türkiye'de 2008 yılında yem bitkileri üretimi desteği.....	98
Çizelge 6.78 İncelenen işletmelerde yem bitkileri üretim desteğinden faydalanma durumu.....	99
Çizelge 6.79 İncelenen işletmelerin aldığı yem bitkileri üretim desteği	99

Çizelge 6.80 Yem bitkisi üretim desteklerinin kullanıldığı yerler	99
Çizelge 6.81 İncelenen işletmelerin kullandığı hayvancılık destekleri	100
Çizelge 6.82 Hayvancılık desteklerinin kullanıldığı yerler	100
Çizelge 6.83 Hayvancılık desteklerinin işletmecilerin üretime yönelik planlarını değiştirme durumu	101
Çizelge 6.84 İşletmecilerin üretime yönelik planlarının değişme şekli	101
Çizelge 6.85 Yem bitkileri ekim alanlarının 2000 yılından bu yana artma durumu	101
Çizelge 6.86 Yem bitkileri ekim alanlarında 2000 yılından beri görülen artış oranları	101
Çizelge 6.87 İşletmecilerin destek ödemelerinde, başvuruda vs. karşılaştığı sorunlar	102
Çizelge 6.88 İşletmecilerin hayvancılık desteklerinin daha etkin olması için önerileri	102
Çizelge 6.89 Suni tohumlama sonucu doğan hayvan varlığı	102
Çizelge 6.90 Suni tohumlama sonucu doğan hayvanlarda süt veriminde artış olma durumu ...	103
Çizelge 6.91 Süt fiyatları değişiminin işletmelerde üretim seviyesini etkileme durumu	103
Çizelge 6.92 Hayvancılığa yönelik destekler göz önüne alındığında hesaplanan süt maliyeti .	103
Çizelge 6.93 İşletmelerde süt maliyeti karşılaştırması	104
Çizelge 6.94 Hayvancılık ve yem bitkileri destekleri göz önüne alındığında brüt kar	104
Çizelge 6.95 İşletmelerde brüt kar karşılaştırması	104
Çizelge 6.96 İşletmelerde etkinlik sonuçları	105
Çizelge 6.97 Etkin işletme sayıları	106
Çizelge 6.98 İşletmelerde sağılan hayvan sayısına göre etkinlik sonuçları	106
Çizelge 6.99 İşletme gruplarına göre etkinlik sonuçları	106
Çizelge 6.100 İşletme gruplarına göre etkin işletme sayıları	107
Çizelge 6.101 İşletme grupları ve etkinliğe göre sağılan hayvan sayıları	107
Çizelge 6.102 İşletmeler genelinde girdi kayıpları	108
Çizelge 6.103 Çeşitli faktörlerin ekonomik etkinlik üzerine etkisi	108
Çizelge 6.104 İşletmelerin etkin ve etkin olmama durumunu etkileyen faktörler	109

1. GİRİŞ

1.1 Konunun Önemi

Hayvancılık sektörünün temel işlevi, gıda maddesi üretimidir. Hayvansal kökenli gıda maddelerinin, birçok üstün özelliğe sahip olduğu bilinmekte ve dengeli bir beslenmeden söz edebilmek için günlük protein ihtiyacının %40-60'ının, hayvansal kökenli besin maddelerinden sağlanması önerilmektedir (Anonim, 2006).

İnsanların yeterli ve dengeli beslenmesinde önemli rolü bulunan hayvancılık sektörü ulusal geliri ve istihdamı artırmak, et, süt, tekstil, deri, kozmetik ve ilaç sanayi dallarına hammadde sağlamak ve dengeli kalkınmaya katkıda bulunmak, kırsal alandaki açık ve gizli işsizliği azaltmak ve önlemek, kalkınma ve sanayileşme finansmanını öz kaynaklara dayandırmak, ihracat yoluyla döviz gelirlerini artırmak, göç olaylarını ve bunun ortaya çıkardığı sosyal sıkıntıları azaltmak ve önlemek gibi önemli ekonomik ve sosyal fonksiyonlara sahiptir.

Türkiye'de hayvancılık, ulusal ekonomide ve tarım sektöründe önemli bir yere ve potansiyele sahip bulunmaktadır. Devlet İstatistik Enstitüsü tarafından 2001 yılında gerçekleştirilen Genel Tarım Sayımı Tarımsal İşletmeler Anketi sonuçlarına göre; Türkiye'deki toplam işletme sayısı 3.076.650 iken, bitkisel üretim ve hayvancılık yapan işletme sayısı 2.074.479, yalnızca bitkisel üretim yapan işletme sayısı 929.582, yalnızca hayvancılık yapan işletme sayısı 72.629'dur (Anonim, 2009f).

Türkiye'de hayvansal üretim değerinin tarımsal üretim değeri içindeki payı 2008 yılında %26,5 düzeyindedir. Toplam hayvansal üretim değerinin %42'si ise sadece süttten sağlanmaktadır. Türkiye'de 2008 yılı süt üretimi 12 milyar litre olup ve bu miktar Türkiye'yi dünya sıralamasında 8 büyük süt üreticisi ülke konumuna yerleştirmektedir (Anonim, 2010a).

Üretilen toplam süt miktarının %92,2'si inek, %6,1'i koyun, %1,97'si ise keçi ve manda sütüdür (Anonim, 2009g). Gelişmiş ülkelerde olduğu gibi, Türkiye'de de üretilen süt miktarının önemli bir kısmı inek sütünden oluşmaktadır.

Toplam inek sütü üretiminin 2008 yılında %47,8'ini kültür, %40,2'sini melez, ve %12'sini yerli ırklardan sağlanmaktadır. Türkiye İstatistik Kurumunun 2006 yılında yaptığı Tarımsal İşletme Yapı Araştırmasına göre; Türkiye'de büyükbaş hayvanı bulunan işletmelerin %59,7'si 1-4 hayvana sahipken bu işletmelerde bulunan hayvanların toplam büyükbaş hayvan sayısına oranı %21,6'dır. Bu da büyükbaş hayvancılıkta işletmelerin oldukça büyük bölümünde hayvan varlığının az, dolayısıyla sürü büyüklüğünde çok küçük olduğunu göstermektedir. Büyükbaş hayvancılık yapan işletmelerde 1-49 baş hayvanı bulunan işletmelerin toplam hayvan sayısının %91'ine sahip olması ise bu işletmelerin uzmanlaşmış hayvancılık işletmeleri dahi olsa büyük ölçekli olmadığını göstermektedir.

Küçük tarım işletmelerinin yapısal dezavantajlarının ortadan kaldırılması, ekonomik açıdan güçlendirilmeleri ve kırsal alanda sürdürülebilir kalkınmayı sağlayacak en önemli araçlardan biri üretici örgütleridir.

Türkiye hayvancılığında; işletmelerin küçük ölçekli olması, çevresel ve genetik nedenlerden kaynaklanan verim düşüklüğü, finansman yetersizliği, pazarlama sorunları, hijyen ve kaliteye ilişkin sorunlar, üreticilerin ürününü eder fiyata satamaması, girdi fiyatlarının ve dolayısı ile üretim maliyetlerinin yüksekliği, eğitim ve yayım hizmetlerinin yetersizliği ve üreticilerin bilgi ve teknoloji kullanımında yetersiz kalmaları gibi sorunları nedeniyle, üretimden pazarlamaya kadar olan süreçte, üreticilerin sorunlarına çözüm getirebilecek, birbirleriyle koordineli, güçlü ve ayakları üzerinde durabilen, teknik ve idari alt yapısı güçlendirilmiş örgütlerin oluşturulması kaçınılmazdır. Türkiyede üreticilerin örgütlenmesi şimdiki haliyle, kooperatifler ve yetiştirici birlikleri şeklinde gerçekleşmektedir.

Türkiye’deki üretici birliklerinden biri olan Damızlık Sığır Yetiştiricileri Birlikleri (DSYB) hakkındaki kanun tasarısı 8 Mart 1995 tarih ve 22221 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. DSYB; yetiştiricilerin kendi aralarında teşkilatlanarak, üstün verimli hayvanların yetiştirilmesi için yurt içinde yetiştirilen ya da yurt dışından ithal edilen ırkların genetik potansiyellerinin geliştirilmesi, verimlerini artırılması, bunların soy kütüğü ve verim kayıtlarının tutulması, hayvanlarla ilgili sağlık ve sigorta işlemlerinin yürütülmesi, üyelerinin eğitimlerinin sağlanması, ihtiyaçlarının temin ve tedariki ile ürünlerinin yurt içinde ve dışında pazarlanması, üretim maliyetlerinin düşürülmesi ve ürünlerinin değerlendirilmesi için gerekli tesislerin kurulması ve işletilmesi amacıyla kurulan örgütlerdir.

Türkiye’de süt sığırıcılığının dolayısıyla hayvancılığın geliştirilmesi ve verimliliğin artırılabilmesi için yapılacakların başında ülkedeki mevcut süt sığırı varlığının genotip özelliklerinin iyileştirilmesi gelir. Damızlık Sığır Yetiştiricileri Merkez Birliği (DSYMB), bu amaçla gerek yurt içinde yetiştirilen gerek yurt dışından ithal edilen ve gerekse yerli ırkların genetik özelliklerinin geliştirilmesi için çeşitli çalışmalar yapmaktadır. Bu çalışmaların değerlendirilmesi ve verimlilik düzeyleri üzerindeki etkilerinin ortaya konulabilmesi, Türkiye’nin çeşitli bölgelerinde, üstün verimli damızlık süt sığırı kullanarak süt sığırıcılığı yapan işletmeler ile diğer işletmelerin süt sığırıcılığı faaliyetlerinin karşılaştırılması ile olanaklı olabilecektir. Bu nedenle, bu konuda yapılacak çalışmaların artırılmasıyla DSYB’lerinin üretici faaliyetlerine etkileri ortaya konulabilecektir.

Bu çalışmada, çalışma alanı olarak, geleneksel ve modern süt sığırıcılığı faaliyetleri yapan işletmelerin bir arada bulunduğu Amasya ili seçilmiştir. Amasya ili büyükbaş hayvan varlığı bakımından Türkiye hayvan varlığının yaklaşık %1,2’sini oluşturmaktadır. Amasya’da 2008 yılı verilerine göre, 132.677 adet sığır bulunmaktadır. Amasya’da yetiştiricilerin kendi aralarında teşkilatlanarak yüksek verimli damızlık süt sığırı yetiştirilmesi amacı ile 1998 yılında kurulan Amasya Damızlık Sığır Yetiştiricileri Birliği (ADSYB) yürüttüğü projeler ve yaptığı çalışmalar ile bölge hayvancılığına katkıda bulunmaktadır. ADSYB’ne, 2008 yılı temmuz ayı itibarıyla 750 işletme, 6 şirket ve 25 Tarımsal Kalkınma Kooperatifi üyedir.

ADSYB’nin yöre çiftçilerine ekonomik etkilerinin analizinin yapıldığı bu araştırmanın sonuçları Amasya ili süt sığırıcılığı yapısının ortaya çıkması bakımından yararlı olacak, birliğin bölge hayvancılığına olan katkılarının artırılabilmesi ve örgütlenmenin gelişmesine yönelik politikaların saptanması için ışık tutacaktır.

1.2 Çalışmanın Amacı

Bu çalışmanın temel amacı, ADSYB’nin yörede geçimini süt sığırıcılığından sağlayan işletmeler üzerine olan ekonomik etkilerinin analizinin yapılmasıdır. Bu temel amaca ulaşmak için belirlenen alt amaçlar; süt sığırıcılığı işletmelerinin yapısal özelliklerinin ortaya koyulması, fiziki girdi kullanım miktarlarının belirlenerek girdi kullanımındaki etkinliğin ölçülmesi, birim süt maliyetinin hesaplanması ve yapılan hayvancılık desteklemelerinin üretici gelirine olan etkisinin analiz edilmesidir.

1.3 Çalışmanın Kapsamı

Bu çalışma 6 ana bölümden oluşmaktadır.

İlk bölüm olan giriş’te, Türkiye’de hayvancılığın sosyo-ekonomik açıdan durumuna, hayvancılık sektöründe örgütlenmenin önemine ve DSYB’nin yerine değinilmiştir.

İkinci bölümde, kaynak özetleri yer almaktadır. Bu bölümde süt sığırıcılığı işletmelerinin ekonomik analizi ve örgütlenmenin süt sığırıcılığı işletmeleri üzerine sosyal ve ekonomik etkilerini araştıran, ayrıca kullanılan analizlerle ilgili yerli ve yabancı kaynaklar incelenerek özetlenmiştir.

Üçüncü bölümde, çalışmada kullanılan materyal ve yöntem hakkında bilgi verilmektedir.

Dördüncü bölümde, tarımda örgütlenmenin önemine, Türkiye’de süt sığırcılığının genel durumuna ve DSYB hakkındaki bilgilere yer verilmiştir.

Beşinci bölüm, araştırma bölgesinin tanıtımı amacıyla, bölgenin nüfus, ekonomik, coğrafi ve tarımsal yapısı hakkında verilen bilgileri kapsamaktadır.

Araştırma bulguları adı altında yer alan altıncı bölümde, işletmelerin sosyo-ekonomik analizine, işletmelerde süt sığırcılığı faaliyetinin genel yapısına, ADSYB hakkında üyelerin görüşlerine, tarımsal desteklemelere ve yapılan etkinlik ölçümlerine yer verilmiştir.

Son bölüm olan tartışma ve sonuç’ta, tez çalışması ile elde edilen bulguların literatürdeki çalışmalar ile karşılaştırılması ve öneriler yer almaktadır.

2. KAYNAK ÖZETLERİ

Price ve Peters (1985), “Tarımsal Kooperatifler ve Çiftçiler” adlı çalışmalarında, kooperatif ortaklığı ve ortakların yönetime katılımı konusunda 400 Galili çiftçiden bilgi toplamışlar ve özellikle kooperatiflere katılımın tarım işletmelerinin performansına etkileri hakkındaki çiftçi görüşleri üzerinde durmuşlardır. Kooperatifleri çiftçiye girdi sağlayanlar ve ürünün alım satımı ile uğraşan pazarlama kurumları olarak ikiye ayırmışlardır. Girdi kooperatiflerine katılan çiftçiler, bu kooperatiften sağladıkları faydaları azalan girdi maliyetleri, güvenilirlik gibi ekstra faydalar olmak üzere on madde de toplamışlardır. Pazarlama kooperatiflerine ortaklığın avantajları ise ürünlerin daha iyi fiyatla alınması ve zamandan tasarruf olarak belirlenmiştir.

İnan (1987), Tekirdağ ilinde yaptığı araştırmada, süt sığırcılığı işletmelerinin ekonomik yapısını incelemiş ve işletmeler için optimum işletme planları saptamıştır. Çalışmada kültür ırkının hakim olduğu 110 işletmeden tabakalı örnekleme ile 48 işletme seçilmiş ve bu işletmeler büyüklüğüne göre, 1–5 baş, 6–10 baş 11–+ inek grubu olarak üç gruba ayrılmıştır. Bulgulara göre, inek başına yıllık süt verimi 2312 kg, günlük süt verimi 9,86 kg olup 1 kg kesif yemle elde edilen süt miktarı 1,71 kg olarak bulunmuştur. İşletmelerin %75,6’sında traktör, %22,9’unda sağım makinesi bulunmaktadır. Çiftçilere göre süt üretimini geliştirmede rol oynayan en önemli faktör, kaliteli fabrika yemidir. Bunu, yüksek süt fiyatı, ucuz yem, süt fiyatlarında istikrar, kültür ırkları, işletme kredisi izlemektedir.

Tauer ve Belbase (1987), çalışmalarında, New York süt işletmelerinin teknik etkinlikleri 432 gözlem için 1984 yılı kayıtları kullanılarak “Frontier Production Function – Sınırlı Üretim Fonksiyonu” ve “Corrected Ordinary Least Squares - Düzenlenmiş Sıradan En Küçük Kareler” yöntemleri ile tahmin edilmiştir. Çalışmada, bağımlı değişken olarak süt işletmelerinin toplam üretim değeri dikkate alınırken, üretim fonksiyonunun tahmininde 7 girdi dikkate alınmıştır. Bunlar, yabancı işgücü, aile işgücü, yem, alet-makine masrafları, hayvancılık harcamaları (sunî tohumlama, veteriner vb), bina masrafları ve diğer masraflardır. Çalışmanın sonucunda, işletmelerin %69’unun etkin olarak çalıştığı, işletme düzeyindeki iyileştirmelerle teknik etkinliğin artabileceği vurgulanmıştır.

Kumbhakar (1993), Utah’ta, büyük, orta ve küçük ölçekli süt sığırcılık işletmelerinde, girdi fiyatlarındaki artış-azalış ile destekleme fiyatlarının azalmasının işletme kârlılığı üzerine etkisini araştırmıştır. Küçük ölçekli işletmelerin, orta ve büyük ölçekli işletmelere oranla daha az kârlı olduğu ve bu işletmelerin destekleme fiyatlarındaki dalgalanmalardan veya girdi fiyatlarındaki yükselmeden daha fazla etkilendikleri sonucuna varmıştır.

Nicholson vd. (1993), çalışmalarında Newyork ve Ontario süt sığırcılığı işletmelerinin karşılaştırmalı olarak incelenmişler; ABD’nin Newyork kenti ile Kanada’nın Ontario kenti süt sığırcılığı işletmelerinin özellikleri, gelirleri, üretim maliyetleri, kârlılık ve etkinlik ölçütlerini karşılaştırmışlardır. Araştırmacılar, inek başına süt üretimi ile işletme başına satılan süt miktarının Newyork süt sığırcılığı işletmelerinde daha yüksek olduğunu bulmuşlardır. Bununla birlikte 45,4 kg süttten elde edilen gelirin Ontario’da Newyork’tan 3 dolar daha yüksek, işletme masraflarının 0.67-0.89 dolar (%8-6) arasında Ontario’da daha yüksek, toplam maliyetlerin (sermaye faizi, işçilik, yönetim giderleri) Newyork süt sığırcılık işletmelerinde 5-6 dolar daha düşük olduğunu tesbit etmişlerdir. Diğer yandan Newyork süt sığırcılık işletmelerinin işgücü kullanımında ve yem girdisi kullanımında daha etkin olduğu belirtilmiştir.

Saner (1993), İzmir yöresinde özellikle kültür ırkı ve melezlerine yer veren, pazara yönelik süt sığırcılığı yapan 109 işletmeyi beş büyüklük grubu altında inceleyen araştırmada, işletmeler teknik ve ekonomik yönden değerlendirilmiş, gerek bütünsel olarak, gerekse süt sığırcılığı üretim dalı bazında analiz edilmiştir. Süt sığırcılığı faaliyetlerinde işletmelerin genel olarak zarar ettikleri görülmüştür. Ancak 15–24 başlık üçüncü gruptaki işletmelerde süt sığırcılığı üretim dalının net çiftlik gelirinin pozitif olduğu ve süt maliyetinin daha düşük olduğu belirlenmiştir. İşletmelerin çeşitli kriterlere göre başarı ve varyans analizleri yapılmıştır. Yapılan regresyon analizleri ile süt maliyetine ve kârlılığa etki eden faktörler belirlenmiştir. Yörede süt sığırcılığının sorunları ortaya konularak çözümler getirilmeye

alışılmıştır. Gerek süt maliyeti ve gerekse ekonomik ve mali rantabilite yönünden avantajlı olan 15–24 başlık nc grubun zmir yöresi için uygun işletme büyüklüğü olabileceğ önerilmiştir.

Erkuş vd. (1996), çalışmalarında ithal süt hayvanları ve kültür melezi hayvanlar ile yapılan süt sğirciliğ faaliyetlerini Tekirdağ rneğ çerçevesinde karşılaştırmalı olarak analiz etmeyi amaçlamışlardır. Araştırma sonuçlarına göre, ithal damızlık hayvanlarla süt sğirciliğında birim hayvan başına gayri safi üretim değeri, kültür melezine oranla %29,47 daha yüksek olarak tespit edilmiştir. İthal damızlık süt sğirciliğ işletmelerinde büyükbaş hayvan birimi (BBHB)’ne düşen net kar, saf hasıla ve rantabilite oranları kültür melezi işletmelerinden daha düşük olarak bulunmuştur. Bu durum ithal damızlık süt sğirciliğ işletmelerinde üretim masraflarının nispeten yüksek olmasına bağlanmıştır.

Fidan (1996), Kütahya ilinde yaptığı araştırmada; Merkez ilçede pazara yönelik süt sğirciliğna yer veren tarım işletmelerinde toplam gayrisafi üretim değeri %68.49’unu hayvansal üretim oluşturduğunu belirlemiştir. Ayrıca 1–8 başlık süt sğircilik işletmelerinde toplam gelirin %60.88’inin süt geliri, %37.51’inin hayvan envanter kıymet artışı, %1.54’ünün gübre gelirinden oluştuğu tespit edilmiştir. 9 baştan daha büyük işletmelerde ise bu oranlar sırasıyla %60.42, %37.91, %1.60’tır.

Turan (1997), tarafından süt sğirciliğ yapan tarım işletmeleri üzerine kooperatifleşmenin etkileri, erkeş ilçesi rneğ çerçevesinde analiz edilmiştir. Çalışmada kooperatife ortak olan ve olmayan süt sğirciliğ işletmeleri büyüklük grupları itibariyle karşılaştırılmıştır. Ayrıca kooperatif ortaklarının yıllık faaliyet sonuçları ve kooperatif ortak ilişkileri ortaya konulmuştur. Aktif sermayenin, kooperatife ortak olan süt sğirciliğ işletmelerinde ortak olmayanlara göre %28,18 oranında yüksek olduğu, işletme sermayesinin %35,39 ve yabancı sermayenin %4,94 oranında fazla olduğu sonucu bulunmuştur. Kooperatif ortak ilişkilerinin artan hızda devam ettiğini, üretim maliyeti ve rantabilite gibi göstergelerin yüksek olmasının ise, kooperatifin dolaylı ve dolaysız etkisinin olduğunu gösterdiğini ifade etmiştir.

Talim vd. (1998), çalışmalarında Türk-Anaf Projesi kapsamında Ege Bölgesinde zmir, Manisa ve Balıkesir illerinde üç yıl ve daha uzun bir sreden beri faaliyet yapan ihtisaslaşmış süt sğirciliğ işletmelerinin analizini yapmışlardır. Araştırmanın verileri, sadece süt sğirciliğ üretim dalı bazında işletme büyüklük grupları itibariyle ve illere göre analiz edilmiştir. Araştırmada elde edilen bulgular, incelenen işletmelerde süt veriminde belirgin bir artış sağlandığını, işletmelerin damızlık niteliğ ulaştığını, modernleşme sürecine girdiğini ve ekonomik bakımdan yaşayabilir nitelik kazandığını göstermektedir. Ayrıca kaba yemini kendi yetiştiren ve esas itibariyle aile işgücünden yararlanan işletmelerin maliyet ve karlılık açısından daha avantajlı oldukları ortaya ık mış olup, örgütlenme eksikliğinden kaynaklanan sorunlar nedeniyle pazarlamada bir gelişme sürecinin yaşanmadığı belirtilmiştir.

Günden (1999), alışmasında, Menemen yöresindeki pamuk üretiminde veri zarflama yöntemini kullanarak teknik etkinliğın ölçülmesi ve etkinsizlikten kaynaklanan üretim ve girdi kayıplarını ortaya koymayı amaçlamıştır. Bu çerçevede teknik etkinlik, önce girdiye yönelik, daha sonra ise ıkıtıya yönelik olmak üzere iki farklı yaklaşımla hesaplanmıştır. Çalışma sonucunda, yörede teknik etkinsizliğın olduğu saptanmıştır. Etkinsizlikten kaynaklanan üretim ve girdi kayıplarının olduğu belirlenmiş ve bu kayıplar, hem miktar ve hem de değeri olarak hesaplanmıştır.

Gnl vd. (2001), yaptıkları araştırmada Afyon ili süt sğircilik işletmelerinde anket yolu ile derlenen veriler yardımıyla kaynak kullanımında etkinlik düzeylerini araştırmışlardır. Maliyeti oluşturan masraf unsurlarının oransal dağılımı yem %58,45, işçilik %15,65, veteriner sağlık, bakım onarım, amortisman ve diğeri cari giderler sırasıyla; %58,01, %22,73, %16,95 ve %2,28 olarak hesaplanmıştır. Gelir kalemlerinin oransal dağılımı süt, buzağ, envanter değeri artışı ve buzağ gelirleri sırasıyla; %58,01, %22,73, %16,95 ve %2,28 olarak hesaplanmıştır. Hayvan başına günlük süt verimi ortalama 13,9 kg, hayvan başına kaba ve kesif yem tüketimi 5,1 kg ve 7,64 kg bulunmuştur. Süt sğirciliğ işletmelerinde lk verimi 0,82 olarak tespit edilmiştir.

Demirkol (2001)'un yaptığı araştırmada, Edirne, Kırklareli ve Tekirdağ illeri DSYB'ne üye olan işletmeler incelenmiş, bu işletmelerin ekonomik yapıları, yıllık faaliyet sonuçları saptanmıştır. Üye işletmelerden optimum dağıtım kriterine göre örnekleme yapılarak belirlenen 121 işletmeden anket yolu ile toplanan veriler değerlendirilmiştir. İşletmelerde toplam gayrisafi üretim değerinin %36,8'i bitkisel üretimden sağlanırken, %63,2'si hayvansal üretimden elde edilmiştir. Tekirdağ ilindeki işletmelerin diğer illere göre gerek yatırım sermayesi, gerek öz sermaye karlılık oranları ve gerekse EİB başına kar payları diğer illerden daha yüksek bir karlılık oranına sahip olduğu göze çarpmaktadır.

Özel (2001), "Edirne İli Holstein Damızlık Sığır Yetiştiricileri Birliğinin Hizmetlerinin Değerlendirilmesi" adlı çalışmasında birliğe üye olan ve geçimini süt sığırcılığından sağlayan yetiştiricilere yönelik birlik hizmetlerini değerlendirerek, sorunlara çözüm önerileri getirmeyi amaçlamıştır. 1996 yılında 20 üye ile çalışmalarına başlayan birliğin 2000 yılı sonu itibariyle 284 üye sayısına ulaşmasındaki en büyük etken piyasa fiyatı üzerinden pazarlanan damızlık düve satışlarıdır. Ayrıca verilen hizmetlerden biri olan soy kütüğü kayıtlarının tutulması ile mevcut hayvanlar kayıt altına alınmıştır. Verilen teknik hizmetlerin başında zooteknistler tarafından hazırlanan rasyonlar ve silaj üretiminin artırılması yönünde yapılan çalışmalar vardır. Böylece başlangıçta 3500–4000 kg/yıl olan süt verimleri, 5500–6000 kg/yıl'a yükselmiştir.

Jeffrey ve Grant (2001), Kanada-Alberta süt üreticilerinin maliyet etkinliklerini ve rekabet edebilirliklerini süt üretimi ve üreticilerin fiziksel ve ekonomik etkinlikleri ile bağlantılı olarak tahmin etmek suretiyle değerlendirmişlerdir. Sonuçlar verimlilik ve işletme büyüklüğünün süt üretimi üzerine olan etkisini desteklemektedir. Artan sürü büyüklüğü, işgücü verimliliği ve daha düşük işgücü giderleri arasında bir bağlantı olduğu analizde tespit edilmiştir. Özellikle işletme masrafları 90'dan fazla ineğe sahip büyük işletmelerde daha düşüktür.

Şahin (2001), "Kayseri İlinde Süt Sığırcılığı Yapan İşletmelerin Yapısal Özellikleri ve Pazarlama Sorunları" adlı çalışmasında Sarioğlan Süt Toplama Merkezine süt satan 46 işletme ile görüşmüş ve işletmeleri hayvan sayısını göz önüne alarak 3 tabakaya ayırmıştır. Çalışmanın sonuçlarına göre, işletmelerin ortalama arazi genişliği 142,3 da'dır. Toplam arazinin %11,7'si yem bitkilerine ayrılmıştır. İşletme başına ortalama süt üretimi 15.159 kg'dır. Süt sığırcılığı işletme giderleri içinde yem masrafları %86,6, işgücü masrafı %5,2, sağlık harcamaları %1,9 ve diğer harcamalar %1,8 oranında pay almaktadırlar. Analiz sonuçlarına göre, üç işletme grubu arasında sosyo-ekonomik ve brüt kar bakımından farklılıklar olduğu belirlenmiştir.

Türkyılmaz ve Aral (2002)'in yaptıkları çalışmada Aydın ili süt sığırcılık işletmelerinde kaynak kullanımının etkinlik derecesi araştırılmıştır. Bu amaca ulaşmak için 89 adet süt sığırcılık işletmesinin 1996–1998 yıllarına ait verilerinden yararlanılmıştır. Söz konusu verilerin analizinde Cobb-Douglas tipi üretim fonksiyonu modeli kullanılmıştır. Buna göre maliyeti oluşturan masraf unsurları arasında; %62,60 ile yem ilk sırayı almakta, bunu %18,81 ile işçilik, %6,89 ile amortismanlar izlemektedir. İşletmelerin toplam gelirleri arasında süt satış geliri %62,9 ile ilk sırada yer almaktadır. Regresyon analizi sonuçlarına dayanarak; girdi unsurlarının marjinal değer produktivitesi yemde 1,2 işçilikte 1,1 amortismanlarda 0,3 olarak hesaplanırken, ölçeğin sabit verimi 0,9 olarak tespit edilmiştir.

Bayramoğlu (2003), Konya ilinde yaptığı çalışmada; kooperatif çatısı altında süt sığırcılığı yapan tarım işletmelerinin ekonomik faaliyet sonuçlarını ortaya koymayı ve kaynak kullanmadaki etkinliklerini ölçmeyi amaçlamıştır. Çalışmada, işletmelerin ortalama 57,69 da işletme arazisine, 5,35 BBHB hayvan varlığına sahip olduğu tespit edilmiş olup, işletme başına düşen gayrisafi üretim değerinin %53,43'ünü bitkisel üretim değeri ve %42,57'sini hayvansal üretim değeri oluşturmaktadır. Ayrıca yapılan fonksiyonel analiz sonucunda kesif yem ve kaba yem faktörlerinin kullanımının az olduğu ve artırılması gerektiği tespit edilmiştir. Yapılan araştırma sonucuna göre süt sığırcılığında kaynak kullanımının rasyonel olmadığı belirlenmiştir.

Savran (2003), Çanakkale ilinde Damızlık Süt Sığırcılığı Yetiştirici Birliklerine üye olan ve olmayan işletmeleri teknik ve sosyal yönden karşılaştırmak için dört ilçeden basit tesadüfi örnekleme yöntemi ile seçilen 90 işletme ile anket yapmıştır. Elde edilen verilerden iki grup arasında sosyal

yönden belirgin bir farklılık bulunmamıştır. Ancak teknik açıdan, işletmelerin uyguladıkları aşım şekilleri, suni tohumlamada seçim kararını etkileyen kişi ve kuruluşlar ve hayvansal ürünlerini ne şekilde pazarladıkları konularında iki grup arasında istatistikî olarak fark bulunmuştur.

Yılmaz vd. (2003), Hatay ilinde projeli olarak ve ithal kültür ırkı damızlık materyal kullanarak faaliyet gösteren işletmeler ile bunun dışındaki işletmelerin süt sığırcılığı faaliyetlerinin ve faktör verimliliklerinin karşılaştırmalı analizini yapmışlardır. Çalışmada öncelikle işletmelerin sosyo-ekonomik yapıları ile işletme faaliyet sonuçları incelenmiştir. Daha sonra süt sığırcılığı faaliyet kolunda girdi kullanımı, girdi kullanımının ekonomik sonuçları ve girdiler ile üretim arasındaki ilişkiler Cobb-Douglas üretim fonksiyonları kullanılarak değerlendirilmiştir. Çalışma sonucunda, projeli işletmeler ile projersiz işletmeler arasında işgücü ve sermaye kullanımı ile yıllık faaliyet sonuçları konularında önemli farkların olduğu belirlenmiştir. Toplam faktör verimliliği değerleri ve kısmi verimlilik oranları, genel olarak projersiz işletmelerde verimlilik düzeyinin daha yüksek olduğunu göstermektedir.

Lapar, Garcia, Aditto ve Suriya (2005), Kuzeydoğu Tayland'daki 6 farklı bölgeden ve 130 küçük işletmeden toplanan verilerle süt rekabet edebilirliği ve maliyet etkinliği üzerine araştırma yapmışlardır. İşletmelerin kesif yem bileşimlerine göre üç gruba ayrıldığı çalışmada bulunan sonuçlara göre; maliyet etkinlik tahminleri bu bölgedeki süt işletmelerinin maliyet etkinliğinde kayda değer bir artış olduğunu göstermektedir. Maliyet ortalama %26 kadar düşürülebilmektedir. Ampirik sonuçlar küçük işletmelerin büyük işletmelerden daha etkin olduğunu göstermektedir. Optimal süt ineği - sürü oranını korumayı sağlayan doğru sürü yönetimi ve buna eşlik eden bir verim artırıcı teknoloji, maliyet etkinliğini pekiştirmektedir. Yayımlı hizmetleriyle ilgili yenilikler ve bunların ulaştırılması gibi konuların daha fazla işlenmesi küçük ölçekli süt işletmeciliğinin sürekliliği açısından önem taşımaktadır.

Nizam (2006), Aydın ilinde süt sığırcılığı yapan işletmelerin yapısal özelliklerinin ve verimlilik düzeylerinin belirlediği araştırmasında; Aydın ili Damızlık Sığır Yetiştiricileri Birliği'ne kayıtlı olan işletmelerden tabakalı tesadüfî örnekleme yolu ile seçilen 100 işletmeden elde ettiği verileri değerlendirmiştir. İşletmeler hayvan sayısı itibarıyla 3 gruba ayrılmıştır. İşletmelerin temel yapısal özellikleri ortaya konulmuş, işletme gruplarının ekonomik analizleri yapılmış, kısmi verimlilikleri ve etkinlikleri analiz edilmiştir. Sonuçlara göre; işletmelerin etkinlik ortalamaları %79,43 bulunmuştur. Etkinlik değerini maksimize etmek için işgücü kullanımını %24,22, toplam aktif sermaye kullanımını %28,00, değişken girdileri %24,41, Büyükbaş Hayvan Birimini ise %23,37 oranında azaltmak yerinde olacaktır. Ayrıca Cobb-Douglas üretim fonksiyonu ile işletmelerin Toplam Faktör Verimlilikleri (TFV) hesaplanmış ve işletme grupları içerisinde TFV'leri en yüksek işletmelerin 1.grupta oldukları saptanmıştır. Genel olarak işletme ölçeği büyüdükçe TFV azalmaktadır.

Koyubenbe ve Candemir (2006), yaptıkları çalışmada Küçük Menderes Havzasında Ödemiş, Tire, Bayındır ve Torbalı ilçelerindeki süt sığırcılığı işletmelerinin üretim etkinliklerini karşılaştırmışlardır. Araştırma 2003 yılı yatay-kesit verilerine dayalı olup, oransal örnekleme yöntemiyle seçilmiş 80 işletmeyi kapsamaktadır. Örneğe giren işletmelerin teknik etkinliklerinin tespiti Veri Zarflama Analizi ile yapılmıştır. Dört ilçeden seçilen 80 işletmenin teknik etkinliklerinin toplam olarak ölçülmesi sonucu işletmelerin göreceli olarak %55'inin etkinliklerinin 1'e eşit olduğu ortaya konmuştur. İlçeler itibarıyla ortalama teknik etkinlik katsayıları ise sırasıyla; 0.939, 0.943, 0.984, 0.989 olarak ölçülmüştür. Bu verilerden de anlaşılacağı gibi yöredeki süt sığırcılığı işletmelerinde kaynakların yeterince etkin kullanılmadığı, bazı kaynakların israf edildiği ve optimum ölçekte üretim yapılmadığı anlaşılmaktadır.

Öztürk (2006), Tokat ili Yeşilyurt ilçesinde süt sığırcılığı yapan işletmelerin sosyo-ekonomik yapısı ve yıllık faaliyet sonuçlarını ekonomik açıdan değerlendirmiştir. Araştırmada kullanılan veriler basit tesadüfî örnekleme yöntemi kullanılarak 82 işletmeden anket yöntemi ile elde edilmiştir. İşletmeler sahip oldukları inek sayısının frekans dağılımına göre üç gruba ayrılmıştır. İşletmelerin sosyo-ekonomik yapıları incelenmiş, yıllık ekonomik faaliyet sonuçları belirlenmiştir. Net hasıla ve net çiftlik geliri üç grupta da pozitif bulunmuştur. Araştırmada sütün tam maliyet analizi yapılmış, süt

maliyetinin sütün satış fiyatının üstünde olduğu belirlenmiştir. İncelenen işletmelerin yetiştiricilik ve pazarlama yapısına ilişkin bilgiler ve sorunlar ortaya konulmuştur.

Mosheim ve Lovell (2006), yaptıkları çalışmada, ABD'deki 620 adet süt işletmesini temel alan ve ulusal survey olan 2000 yılı "Tarımsal Kaynak Yönetimi" surveyinde esas alınan yeni verileri kullanmışlardır. Çalışmada; farklı bölgelerden farklı büyüklükteki çiftlikler arasındaki ölçek ekonomilerini ve ekonomik verimliliği analiz etmek için çoklu-output gölge maliyet fonksiyon modeli kullanılmıştır. Teknik verimlilik/etkinlik katsayılarını etkileyen değişkenlerin hayvan sürüsü, teknoloji (alınan yemin oranı ve süt üretiminde kullanılma derecesi), deneyim ve yer sorunu gibi faktörler olduğu sonuç olarak küçük çiftliklerin, büyük çiftliklerden çok daha düşük düzeyde işletilebilir; ancak, ortalama olarak ekonomik verimliliğinin daha fazla olduğunu ortaya koymaktadır.

Hazneci (2007), çalışmasında Amasya ili Suluova ilçesinde sığır besiciliği yapan işletmelerde etkinlik ölçümlerini hesaplamak ve ekonomik etkinliği belirleyen faktörleri ortaya koymayı amaçlamıştır. İşletme düzeyinde etkinlik ölçümlerinin tahmininde veri zarflama yöntemi kullanılmıştır. Ekonomik etkinliği belirleyen faktörler tobit modeli ile tahmin edilmiştir. Araştırma bulguları, büyük işletmelerin, diğerlerine oranla daha başarılı olduğunu, küçük ve orta ölçekteki işletmelerin daha fazla likidite problemi ile karşılaştığını göstermiştir. Etkinlik analizi sonuçları, inceleme alanında teknik olarak etkin olmayan işletmelerin, üretimde hiçbir azalma olmaksızın girdilerini %8 oranında azaltabileceğini göstermiştir. İşletmelerin küçük olmaları, teknik yetersizliğin en önemli sebebi olarak belirlenmiştir. İnceleme alanında, ekonomik etkinlik üzerine işletme büyüklüğü, deneyim ve meraya çıkma durumu değişkenlerinin negatif yönde, işletme sahibinin eğitim durumu, aile nüfusu, kredi kullanımı, yem bitkilerine ayrılan arazi büyüklüğü, besi süresi, yemleme sayısı, kültür ırkı hayvanların oranı, kayıt tutma durumu değişkenlerinin ise pozitif yönde etkiye sahip olduğu belirlenmiştir.

3. MATERYAL VE YÖNTEM

3.1 Materyal

Tarım işletmelerinin ekonomik analizi ve planlanmasında gerekli veriler, şüphesiz en doğru şekilde muhasebe kayıtlarından elde edilebilir. Ancak Türkiye’de tarım işletmelerinde genellikle muhasebe kayıtları tutulmamaktadır. Bu durumda tarım işletmelerinde yapılacak anket ile elde edilecek verilerden ve mevcut araştırma sonuçlarından yararlanma, bir zorunluluk olarak ortaya çıkmaktadır (Erkuş vd.1986). Bu nedenle araştırmanın ana materyalini, Amasya ilinde geçimini süt sığırcılığı faaliyeti ile sağlayan işletmelerden ADSYB’ne üye olan ve üye olmayan üreticilere uygulanan toplam 174 adet anket oluşturmuştur (Ek1). Söz konusu işletmelerden toplanan veriler 2008 üretim yılı verileridir.

Araştırmada ayrıca, Tarım ve Köyişleri Bakanlığı (TKB), Amasya Tarım İl Müdürlüğü, DSYB, Meteoroloji Genel Müdürlüğü, Devlet Planlama Teşkilatı (DPT), Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), Gıda ve Tarım Örgütü (FAO), Amerikan Tarım Bakanlığı (USDA) gibi ulusal ve uluslararası kurumlara ait yayınlar ve internet sayfaları, daha önceden yapılmış olan ulusal ve uluslararası araştırmalar ile çeşitli kurumların yayınladığı kitap, dergi, istatistik ve raporlardan faydalanılmış, çıkarılan tüzük ve yönetmelikler kullanılmıştır.

3.2 Yöntem

3.2.1 Ana kitlenin belirlenmesinde uygulanan yöntem

ADSYB Merzifon ilçesinde kuruludur. Birlik, Amasya ilinde 7 ilçede faaliyet göstermektedir. Popülasyonu, örnekleme aşamasında zaman ve ekonomik kısıtlar göz önüne alınarak birliğin üye sayısı açısından %81.77’sini kapsayan en yoğun 4 ilçesi oluşturmuştur. Bu ilçeler Merkez (%34,5), Merzifon (%28,2), Gümüşhacıköy (%10,9) ve Suluova (%8,17)’dir. Örnekleme hesabına, sadece bu 4 ilçede süt sığırcılığı faaliyeti yapan ADSYB ye üye olan ve üye olmayan işletmeler dâhil edilmiştir. Bu dört ilçede süt sığırcılığı yapan ADSYB’ne üye olan işletmelerin sayısı 1.481, üye olmayan işletmelerin sayısı ise 8.657’dir. Bu üyelerin tamamı ile çalışma imkânı olmadığından birliği temsil edebilecek örnekler istatistiksel yöntemler kullanılarak belirlenmiştir. Bunun için öncelikle, ADSYB’ye üye olan ve üye olmayan işletmelere ait hayvan varlıkları DSYMB kayıtlarından temin edilmiştir. Temin edilen bu verilerde her bir üreticiye ait hayvan varlıkları mevcut olup bu veriler çerçeve tespit tablolarına işlenmiştir.

Örnek seçiminde iki temel ölçüt dikkate alınmıştır. Bunlar:

- 1- DSYB’ne kayıt olabilmek için minimum beş baş sağmal inek sahibi olmak gerekmektedir. Ancak DSYB’ne kayıt olduktan sonra sağmal inek sayısında azalma olan işletmeler olduğundan, ayrıca hayvan varlıklarını homojen bir şekilde ortaya koyabilmek amacıyla işletmelerin sahip oldukları hayvan varlıkları Büyükbaş Hayvan Birimi (BBHB)’ne çevrilmiş 5 ve 5’den daha büyük BBHB’ne sahip olan işletmeler örneklemeye dâhil edilmiştir. BBHB’ne dönüştürmede Çizelge 3.1’deki değerler kullanılmıştır.
- 2- Birliğin üretici gelirine olan ekonomik etkilerini daha sağlıklı ölçmek açısından örneklemenin yapıldığı tarihte, birliğe son 1 senede üye olan işletmeler örneklemeye dahil edilmemiş, 1 Ocak 1998 – 31 Aralık 2005 tarihleri arasında üye olanlar örnekleme hesabına dahil edilmiştir.

Çizelge 3.1 Büyükbaş hayvan birimi (BBHB) dönüşüm tablosu (Erkuş vd. 1995)

Değişik Yaştaki Hayvanlar	BBHB Dönüşüm Katsayısı
İnek	1,00
Düve	0,70
Dana	0,50
Buzağı	0,20
Boğa	1,40

Bu ölçütler dikkate alınarak, örnek ana kitlesinin belirlenmesinde; Amasya ili, Merkez, Merzifon, Gümüşhacıköy ve Suluova ilçelerinde süt sığırcılığı ile uğraşan, 5 BBHB ve üzeri hayvan varlığına sahip, ADSYB'ne (1998–2005 yılları arasında) üye olan 491 işletme ve yine aynı kıstaslar göz önüne alınarak üye olmayan 2462 işletme örnek popülasyonuna dâhil edilmiştir. Daha sonra sonlu anakitle örnekleme yöntemi ile birliğe üye olan ve üye olmayan işletmeler için uygulanacak anket sayısı ayrı ayrı belirlenmiştir. Bu amaçla kullanılan oransal örnek hacmi formülü aşağıda verilmiştir (Miran, 2007):

$$n = \frac{N_p (1 - p)}{(N - 1)\sigma_{Px}^2 + p(1 - p)}$$

Formülde;

n = Örnek hacmi

N_p = Ana kitle

p = Üzerinde çalışılan özelliğin ana kitledeki oranı

σ_{Px}^2 = Varyans

Formüle göre; güven aralığı: %95, hata payı: 0,1 ve maksimum örnek hacmine ulaşmak için $p= 0,5$ alınmıştır. Bu hesaplamalar sonucunda örnek hacmi, ADSYB'ne üye olan işletmelerde 81, üye olmayan işletmelerde ise 93 işletme olarak hesaplanmıştır. Dolayısıyla araştırmadaki toplam örnek sayısı 174 işletme olarak belirlenmiştir.

3.2.2 Anket hazırlama ve uygulama aşamasında uygulanan yöntem

Anket formları hazırlanırken daha önce konu ile ilgili yapılan çalışmalardan faydalanılmıştır. Hazırlanan anket formunda sorular temelde 5 ana gruba ayrılmıştır.

- İşletmelerin yapısal özellikleri
- İşletmelerin sosyo-ekonomik özellikleri
- Süt sığırcılığı faaliyeti hakkındaki genel eğilim
- ADSYB hakkındaki görüşler
- Destekleme ödemeleri
-

Anket formunun işlerliğini sınamak üzere hazırlanan taslak form ile öncelikle 10 adet deneme anketi gerçekleştirilmiştir. Deneme anketlerinin ardından gerekli görülen düzeltmeler yapılarak soru formuna son şekli verilmiştir. Anket uygulanan işletmeler tesadüfi olarak tespit edilmiş ve Nisan-Mayıs 2009'da işletmeler ziyaret edilerek anket formları görüşme yöntemiyle doldurulmuştur.

3.2.3 Verilerin analizinde kullanılan yöntem

3.2.3.1 İşletmelerin ekonomik analizinde uygulanan yöntem

Anket uygulaması ile işletmelerden toplanan veriler, Microsoft Excel programına ADSYB'ne üye olan ve üye olmayan işletmeler olarak sınıflandırılarak kaydedilmiştir. Kaydedilen bu verilerin bir kısmı daha sonra birtakım analizleri yapabilmek için SPSS paket programına aktarılmıştır. Veriler, farklı yöntemler kullanılarak analiz edilmiş ve yorumlanmıştır. Bu yöntemler aşağıda açıklanmıştır.

İşletmelerin yıllık faaliyet sonuçlarının ve ekonomik analizinde, çalışmanın amacı doğrultusunda işletmeler bir bütün olarak değil sadece süt sığırcılığı üretim faaliyeti dikkate alınarak değerlendirilmiştir.

Sosyo-ekonomik özellikler değerlendirilirken, yapılan hesaplama ve işlemlerin standartlaştırılabilmesi açısından aile işgücü potansiyeli “Erkek İşgücü Birimi” (EİB)’ne dönüştürülerek hesaplanmıştır. EİB’ne çevirmede, nüfusun cinsiyet ve yaş gruplarına göre işgücü başarılarını yansıtan katsayılar kullanılmıştır. Bu katsayılar Çizelge 3.2’de verilmiştir.

Çizelge 3.2 Erkek İşgücü Birimi (EİB)’ne çevirmede kullanılan katsayılar (Erkuş ve Demirci 1985)

Yaş Grupları	Katsayılar	
	Erkek	Kadın
7-14	0,50	0,50
15-64	1,00	0,75
65-+	0,75	0,50

Entansif bir üretim dalı olan süt sığırcılığında üretim çoğunlukla doğal koşullara bağımlı değildir. Çünkü süt sığırcılığı kapalı ahır koşullarında yapılan bir faaliyet olup, gün içerisinde sürekli olarak ve istenilen saatlerde, ahırda hayvanlarla ilgilenmek olasıdır. Bununla birlikte, süt sığırcılığında işleri aksatmak ve hatta gün içerisinde yapılması gereken bir işi rutin saatinde yapmamak bile üretimde kayıplara yol açabilmektedir. Tüm bu nedenlere bağlı olarak analizlerde aile işgücü kullanımı yıllık 365 gün, bir gün içerisindeki çalışma saati de 8 saat olarak kabul edilmiştir.

İşletmelerin sermaye bileşimini belirlemede sermayenin fonksiyonlarına göre sınıflandırılması esas alınmıştır. İncelenen işletmelerde sadece süt sığırcılığı üretim faaliyeti incelendiğinden sermaye unsurları, hayvancılık faaliyetlerinin özellikleri dikkate alınarak aşağıdaki şekilde ortaya konmuştur. (Erkuş vd. 1996).

- I. Aktif Sermaye
 - 1. Arazi (çiftlik) Sermayesi
 - a. Toprak sermayesi
 - b. Arazi ıslahı sermayesi
 - c. Bina sermayesi
 - d. Bitki sermayesi
 - 2. İşletme Sermayesi
 - a. Alet ve makine sermayesi
 - b. Hayvan sermayesi
 - c. Yardımcı Maddeler Varlığı(Malzeme ve mühimmat)
 - d. Para mevcudu
- II. Pasif Sermaye
 - 1. Öz sermaye
 - 2. Yabancı sermaye(borçlar)

Sermaye unsurlarının belirlenmesinde kullanılan yöntemler aşağıda belirtilmiştir (Erkuş, 1979):

- İşletme arazisi büyüklüğü, işletme sahibinin mülk arazisine ortağa ve kiraya tuttuğu arazi büyüklüğünün eklenmesi sonucu bulunan değerden ortağa ve kiraya verdiği arazi büyüklüğünün çıkarılması ile bulunmuştur.
- İşletmelerde toprak sermayesi saptanırken, işletmelerin aynı bazda mukayeselerinin yapılabilmesi bakımından, işletme kira ve borçtan arınmış olarak kabul edilerek kira ve ortakçılıkla tutulan arazinin değeri aktifte gösterildiği gibi, pasifte de gösterilmiştir. Toprak sermayesinin tespit edilmesinde bölgedeki olan geçerli alım-satım fiyatları dikkate alınmıştır.
- Bina sermayesini değerlendirmede yeni inşa edilen binalar için beyan edilen maliyet bedeli esas alınmış, eski binalar için ise mevcut durumları ve yıpranma süreleri dikkate alınarak yeniden inşa bedeline göre hesaplanmıştır.
- Alet-makine sermayesi, yeni olanlarda satın alma bedeli, eski olanlar içinse yarıyıllık durumlarına göre alım-satım değeri üzerinden kıymetlendirilmiştir.
- Hayvan sermayesi kıymet takdiri, ırk, yaş ve verimlilik durumlarına göre yöredeki alım satım fiyatları ve işletmecinin beyanı esas alınarak yapılmıştır.
- Malzeme ve mühimmat sermayesi, dışarıdan satın alınanlar için satın alma fiyatına göre, işletmede üretilenler içinse çiftlik avlusu fiyatına göre kıymetlendirilmiştir.
- İşletmelerin para mevcudu, alacakları ve borçları saptanırken çiftçinin beyanı esas alınmıştır.

İşletmelerde inek başına, 1 BBHB'ne ve 1 litre süte düşen yem miktarları, kullanılan yemin çeşidine göre uygun katsayılarla çarpılarak kuru madde olarak hesaplanmıştır.

İşletmelerin yıllık faaliyet sonuçlarının analizinde gayrisafi üretim değeri (GSÜD), işletme masrafları, brüt kar, nispi ve net kar hesaplanmış ve değerlendirilmiştir.

GSÜD, işletmelerin ürettikleri bitkisel ve hayvansal ürünlerin değerleri ile yıl içerisinde meydana gelen prodüktif demirbaş kıymet artış (PDKA)'larından oluşmaktadır. İncelenen işletmelerde GSÜD, süt hayvancılığı sonucunda elde edilen hayvansal ürün miktarlarının çiftçi eline geçen ürün fiyatları ile çarpılması ile bulunan değere yıl içerisinde meydana gelen PDKA'nın ve gübre değerinin ilave edilmesi ile hesaplanmıştır (Erkuş vd. 1996).

Süt satış fiyatı olarak, işletmelerin beyan ettikleri tutar esas alınmıştır. Ayrıca işletme içerisinde tüketilen ve buzağaların içtiği sütte toplam üretime dâhil edilmiştir.

Damızlık materyalini kendi yetiştiren, yani sürüyü yenilemek için muhtelif yaştaki genç hayvanları sürüde bulunduran işletmelerde çağ değişimi sonucu, henüz erginlik çağına ulaşmamış genç hayvanların değerinin bir yıl içinde artması ile ortaya çıkan gelir PDKA'dır (Kıral vd. 1999).

$$PDKA = (\text{Sene sonu sürü değeri} + \text{Satılan hayvanların değeri} + \text{Kesilen hayvanların değeri}) - (\text{Senebaşı sürü değeri} + \text{Satın alınan hayvan değeri})$$

formülü ile hesaplanmıştır (Kıral vd. 1999).

İşletmede üretilen çiftlik gübresi miktarının hesaplanmasında 1 BBHB'nin günde 25 kg katı gübre ürettiği göz önünde bulundurulmuş ve yıllık gübre üretimi buna göre belirlenmiştir (Nizam, 2006). Daha sonra bu miktar yörede geçerli olan çiftlik gübresi satış fiyatları ile çarpılarak çiftlik gübresi üretim değeri bulunmuştur.

İşletmelerde brüt kar, süt hayvancılığı sonucunda elde edilen GSÜD'nden bu faaliyet kolu için yapılan değişen masrafların çıkarılmasıyla, net kar GSÜD'nden işletme masraflarının çıkarılmasıyla, nispi kar ise GSÜD'nin işletme masraflarına bölünmesi sonucu hesaplanmıştır.

3.2.3.2 Süt maliyetinin hesaplanmasında uygulanan yöntem

Kıral vd. (1999)'ne göre, süt sığırcılığında sürü yenilemenin bizzat işletmede yetiştirilen genç hayvanlarla sağlandığı yetiştiricilik sistemlerinde birleşik ürün olarak süt ve PDKA'nın maliyetleri Nispi Satış Değerleri Yöntemi'ne göre hesaplanmalıdır. Bu çalışmada da süt maliyeti Nispi Satış Değerleri Yöntemi'ne göre hesaplanmıştır. Bu yöntemde, faaliyet koluna yapılan masraflar toplamı, her bir birleşik ürüne bunların toplam GSÜD'ne katkı paylarına göre dağıtılır. Daha sonra her ürüne düşen masraf payı, elde edilen ürünlerin üretim miktarlarına bölünerek birim ürün maliyeti hesaplanır. Sözü edilen bu yöntemi uygulayabilmek için öncelikle üretim masraflarının hesaplanması gerekir.

Süt sığırcılığı üretim faaliyeti için yapılan işletme masrafları sabit ve değişken masraflardan oluşmaktadır. Değişken masraflar; yem, geçici işçilik, tuz, veteriner ve ilaç, su, elektrik, yataklık, temizlik, alet-makine değişken masrafı ve aşım masraflarının toplamından oluşmaktadır. Sabit masraflar ise; aile işgücü ücret karşılığı, amortismanlar (bina, alet-makine, süt sığırları), bina ve alet-makine sermayesi faizi, bina ve alet-makine tamir bakım masrafları, süt sığırı sermayesi faizi, genel idare giderleri, DSYB'ne üyelik aidatı masraflarının toplamıdır.

Süt maliyetini oluşturan masraf kalemleri aşağıda belirtilen şekilde hesaplanmıştır:

- İşletmede kullanılan yemler işletme dışından satın alınan yemler ile işletme içinde yem bitkileri üretim faaliyetleri sonucunda üretilip süt üretim faaliyetinde kullanılan yemlerdir. Yem masrafları hesaplanırken dışarıdan satın alınan yemlerin satın alma masrafları, işletmede üretilen yemlerin ise üretim masrafları göz önüne alınmıştır.
- İşçilik masrafları, sadece geçici işçilik masraflarından oluşmaktadır. İşletmelerde daimi olarak çalıştırılan işgücü yoktur. Geçici işçilik masrafları, genellikle yem bitkileri üretiminde kullanılan işçi ücretleri ile hayvanların merada otlatılmasında kullanılan çobanların ücretinden oluşmakta olup yılda altı ay ve daha az süre ile yapılan bir masraf unsuru olduğundan dolayı değişken masraf olarak alınmıştır. Çoban ücreti yörede hayvan başına yıllık olarak ödenmekte olup işletmecilerin beyanı göz önüne alınarak hesaplanmıştır. Yem bitkileri üretiminde kullanılan işgücü erkek ve kadın için ayrı olarak işletmelerin bir yılda kaç gün işçi çalıştırdıkları ile yörede geçerli olan geçici işçi ücretlerinin çarpılması sonucu hesaplanmıştır. Aile işgücü ücret karşılığının hesaplanmasında, süt sığırcılığı üretim faaliyetinde kullanılan aile işgücünün bir yıldaki fiili çalışma süresi tespit edilerek yabancı işçilere ödenen ücret ile çarpılmıştır.
- Tuz, veteriner ve ilaç ve aşım masrafları, üretici beyanına göre hesaplanmıştır.
- Su ve elektrik masrafları, üretici beyanları doğrultusunda, süt üretim faaliyetinde kullanılan miktara göre hesaplanmıştır.
- Yataklık ve temizlik masrafları, kullanılan yataklık malzemesi, ahır, hayvan vs. temizliği göz önüne alınarak üretici beyanına göre hesaplanmıştır.
- Binaların ve alet-makinelerin tamir-bakım masrafları hesaplanmasında üreticilerin yaptıklarını beyan ettikleri tamir-bakım giderlerinin yıla düşen miktarları esas alınmıştır. Yağ ve mazot masrafları ile traktör kirasının süt sığırcılığı üretim faaliyetine düşen payı hesaplanarak yem bitkileri değişken masraflarına yazılmıştır. Traktörün tamir-bakım masrafı tüm tarımsal faaliyet içerisinde, bir yılda süt sığırcılığı faaliyetinde kullanıldığı süre (saat/yıl) dikkate alınarak hesaplanmıştır. Traktörün süt sığırcılığında kullanılma oranı üye olan işletmelerde %26, üye olmayan işletmelerde ise %19 bulunmuştur.
- Binaların amortismanı hesaplanırken Gelir İdaresi Başkanlığının binalar için belirttiği amortisman oranları kullanılmıştır (Anonim, 2009h). Buna göre; beton binalar için %2, ahşap ve kerpiç binalar için %5, ahırlar için %5, tarımda kullanılan hububat ambarları, depolama yerleri ve buna benzer yerler için %10, amortisman oranı kullanılmıştır.
- Alet ve makinelerde amortisman, alet-makine değerinin ekonomik ömrüne (yıl) bölünmesi ile bulunan Doğru Hat Yöntemi'ne göre hesaplanmıştır (Kıral vd. 1999). Traktörün amortismanı tüm tarımsal faaliyet içerisinde, bir yılda süt sığırcılığı faaliyetinde kullanıldığı süre (saat/yıl) dikkate alınarak hesaplanmıştır.

- Hayvanlar için amortisman hesabı yapılırken büyüme çağında bulunan hayvanlar için amortisman hesaplanmamıştır. Verim çağında bulunan hayvanlar için, hayvanın verime başladığı yıldaki değerinden kasaplık değeri çıkarılıp bu değer hayvanın ekonomik ömrüne bölünmesi ile yıllık amortisman değeri hesaplanmıştır (Kıral, 1999).
- Alet makine ve bina sermayesinin faizi sabit kıymet değerinin yarısı üzerinden hesaplanmıştır. Sabit masraf kalemlerinden olan alet-makine ve bina sermayesinin faizinin hesaplanmasında reel faiz (%5) kullanılmıştır. Faiz masrafı şöyle formüle edilebilir (Kıral vd.,1999):
Faiz= (Makine veya binanın değeri/2) x faiz oranı
- Süt sığırcı sermayesi faizi hesaplanırken aşağıdaki formül kullanılmıştır (Kıral vd., 1999).
Hayvan Sermayesi Faizi: [(DD-KD)/2+KD].i
Burada;
DD: Damızlık değeri,
KD: Kasaplık değeri,
i: Faiz oranıdır.
- DSYB'ne ödenen üyelik ücreti inek başına 50 lt/yıl süt bedelidir.
- Genel idare giderleri değişen masrafların %3'ü alınarak hesaplanmıştır.

3.2.3.3 İşletme etkinliklerinin belirlenmesinde ve üretici ile işletme özelliklerinin etkinlik üzerine etkisini ölçmede kullanılan yöntem

Etkinlik, en düşük üretim maliyeti seçeneği olarak tanımlanmaktadır. İncelenen işletmelerin etkinlik ölçümleri Veri Zarflama Analizi ile yapılmıştır. Veri Zarflama Analizinin göreceli etkinliği ölçme şekli iki aşamalı olarak kısaca şu şekilde özetlenebilir (Yolalan 1993):

1. Herhangi bir gözlem kümesi içinde en az girdi bileşimini kullanarak en çok çıktı bileşimini üreten “en iyi” gözlemleri (ya da etkinlik sınırını oluşturan karar birimlerini) belirler.
2. Söz konusu sınırı “referans” olarak kabul edip, etkin olmayan karar birimlerinin bu sınıra olan uzaklıklarını (ya da etkinlik düzeylerini) “radyal” olarak ölçer.

Bu araştırmada üreticiler çıktılarından daha çok girdilerini kontrol etme eğiliminde olduklarından girdiye yönelik etkinlik ölçümleri kullanılmıştır. Her bir işletmenin süt ineği, kesif yem, kaba yem girdilerini (x_i) kullanarak süt ürettiği (Y_i) kabul edilmiştir. Yani 3 girdili - tek çıktılı bir model oluşturulmuştur. Her bir işletme için girdiye yönelik ekonomik etkinlik aşağıdaki doğrusal programlama modelinin çözümü ile elde edilmiştir:

$$\text{Minimum}_{\lambda, x_i^*} \quad w_i^T x_i^*$$

$$\text{Sınırlılıklar} \quad -y_i + Y\lambda \geq 0$$

$$x_i^* - X\lambda \geq 0$$

$$\lambda \geq 0,$$

Eşitlikte w_i , her bir süt işletmesi için girdi fiyatlarını; T , fonksiyonun devriğini; x_i^* , verilen girdi fiyatları (w_i) ile çıktı düzeyinde (Y_i) her bir işletme için doğrusal programlama yöntemiyle hesaplanan en düşük maliyetli girdi miktarlarını gösteren vektörü ifade etmektedir. Bu eşitlik ölçeğe sabit getiri koşullarında en düşük maliyeti göstermektedir. Her bir işletme için ekonomik etkinlik (EE)= $w_i^T x_i^* / w_i^T x_i$ formülü yardımıyla hesaplanmıştır. Yani ekonomik etkinlik, verilen girdi fiyatları için ölçeğe sabit getiri koşullarında hesaplanmış en düşük maliyetin, gözlenen maliyete oranıdır (Coelli vd. 1998).

Ölçeğe sabit getiri modeli, sadece işletmeler optimum ölçekte çalıştıklarında geçerli olmaktadır (Coelli vd. 1998). Banker, Charnes ve Cooper (1984), ölçeğe göre sabit getiri varsayımına dayalı Veri

Zarflama Yöntemi modelini, ölçeğe göre değişken getiriye dikkate alacak şekilde geliştirmişlerdir. İşletmelerin tümü optimal ölçekte faaliyette bulunmadıkları takdirde, ölçeğe göre sabit getiri tanımlamasının kullanımı ölçek etkinlikleri ile karışmış (ayrıştırılamamış) bir teknik etkinlik ölçümü ile sonuçlanmaktadır. Bu yüzden ölçeğe göre değişken getiri tanımlamasının kullanımı, ölçek etkinliği etkilerinden arındırılmış bir teknik etkinlik hesaplamasını sağlamaktadır (Günden, 1999).

Ölçeğe göre sabit getirili Veri Zarflama Yönteminden elde edilen teknik etkinlik değeri (TE_{CRS}), ölçek etkinliği ve saf teknik etkinlik olmak üzere iki bileşenine ayrıştırılır. Belirli bir işletme için ölçeğe göre sabit getiri ve ölçeğe göre değişken getiri teknik etkinlik değerleri (TE_{VRS}) birbirinden farklı ise, bu durum işletmenin ölçek etkinsizliğine sahip olduğunu gösterir. Böylece ölçek etkinliği (SE), sözkonusu iki varsayımla elde edilen teknik etkinlik değerleri arasındaki farklılıktan yararlanarak aşağıdaki eşitlikle açıklanabilir (Günden vd.1998):

$$TE_{CRS} = TE_{VRS} \times SE$$

Dolayısıyla eşitliği şu şekilde ifade etmek mümkündür:

$$\text{Toplam Teknik Etkinlik} = \text{Saf Teknik Etkinlik} \times \text{Ölçek Etkinliği}$$

Toplam teknik etkinlik (Farell etkinliği), hem teknik etkinliği hem de ölçek etkinliğini kapsamaktadır. Ölçek etkinliği, optimal ölçekte üretim yapmaktan kaynaklanan kayıpları ortaya koymaktadır. Bir başka ifadeyle, faaliyet ölçeğinin küçültülmesi veya büyütülmesiyle etkinlik değeri azalıyorsa, söz konusu üretim biriminin ölçek etkinsizliğine sahip olduğu söylenebilir. Ölçek etkinliğinin ayrıştırılmasıyla da saf teknik etkinlik hesaplanmaktadır. Ayrıştırımadaki amaç, etkinsizliğin kaynağını saptamaktır (Günden, 1999).

Bu amaçla, inceleme alanında süt işletmeciliği yapan işletmeler eksik rekabet koşulları ile karşı karşıya olduklarından, ölçeğe sabit getiri modeline konveksliği sağlayan bir sınırlayıcı ($NI\lambda=1$) ilave edilerek, model ölçeğe değişken getiri modeline dönüştürülmüştür. Modele bu sınırlayıcının ilave edilmesi ölçek etkinliğini hesaplanmasına engel olduğundan, ölçek etkinliği hesaplanırken ölçeğe sabit getiri koşullarındaki minimum maliyet, ölçeğe değişken getiri koşullarındaki minimum maliyete oranlanarak bulunmuştur (Banker vd. 1984).

Etkinlik hesaplamaları, Coelli (1996) tarafından geliştirilen DEAP 2.1 paket programı kullanılmıştır. İncelenen işletmelerde 2008 yılında üretilen süt miktarı (kg/yıl) veri zarflama modelinde çıktı olarak kullanılmıştır. Kullanılan kesif yem miktarı (TL/yıl), kaba yem miktarı (TL/yıl), sağılan inek sayısı (baş/yıl) ise ekonomik etkinliği hesaplamak için oluşturulan modelde kullanılan girdilerdir. Üreticilerin yaş, eğitim düzeyi, süt sığırcılığı tecrübesi, kullandıkları hayvancılık destekleri, sahip oldukları inek sayısı, kullandıkları kesif ve kaba yem değeri, ADSYB'ne üye olup olmama durumu ile işletmelerin etkinlikleri arasındaki ilişkiyi yani ekonomik etkinlik üzerine etkili olan faktörleri belirlemek amacı ile tobit modeli oluşturulmuştur.

Çeşitli değişkenlerin etkinlik üzerine etkilerinin belirlenmesinde iki-aşamalı yöntem (two-stage approach) kullanılmıştır. İki-aşamalı yöntem, değişkenlerin etkisi hakkında önceden bir varsayım gerektirmediğinden ve birden fazla sürekli veya kesikli değişken ile kullanılabilirdiğinden dolayı tavsiye edilen bir yöntemdir. Bu yaklaşımın birinci aşamasında, her bir işletme için etkinlik katsayıları elde edilmektedir. İkinci aşamada ise, etkinlik üzerine etkili olabilecek değişkenler ile etkinlik arasındaki ilişki uygun regresyon modeli yardımıyla tahmin edilmektedir (Coelli vd. 1998).

Etkinlik katsayıları 0 ile 1 arasında değişmektedir. Klasik en küçük kareler yöntemi katsayıları gerektiğinden daha büyük tahmin edeceğinden, bu çalışmada "tobit regresyonu" kullanılmıştır. Tobit modelinin genel ifadesi aşağıdaki gibidir (Ramanathan, 1998):

$$u_i > -\beta_0 - \sum_{i=1}^N \beta_i X_i \quad \text{ise} \quad Y_{ij} = \beta_0 + \sum_{i=1}^N \beta_i X_i + u_i$$

$$u_i \leq -\beta_0 - \sum_{i=1}^N \beta_i X_i \quad \text{ise} \quad Y_{ij} = 0$$

Eşitlikte Y_{ij} , i nci işletme için ekonomik etkinlik ölçümünü; X_i , etkinlik üzerine etkili olan açıklayıcı değişkenleri; N açıklayıcı değişken sayısını; β , model parametresini ve u hata terimini ifade etmektedir.

Çeşitli faktörlerin ekonomik etkinlik üzerine etkisini ortaya koymak için oluşturulan Tobit modelinin tahmininde LIMDEP 7.0 bilgisayar paket programı kullanılmıştır.

3.2.3.4 Desteklerin maliyet ve brüt kar üzerine etkisinin hesaplanmasında kullanılan yöntem

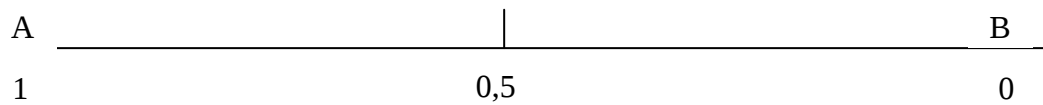
Hayvancılığa yönelik desteklerin süt maliyeti ve brüt kar üzerine olan etkilerini analiz etmek amacıyla öncelikle üye olan ve olmayan işletmelerin almış olduğu hayvansal destekler ve yem bitkileri desteği toplanarak çıkan rakam toplam üretim masraflarından düşülmüştür. Daha sonra üretim masraflarından hayvancılığa yönelik desteklerin düşülmesi ile elde edilen rakam kullanılarak yeniden maliyet ve brüt kar hesaplanmıştır.

3.2.3.5 Daha karlı bir süt sığırcılığı için önemli olan faktörlerin ve ADSYB’nden sağlanan hizmetlerin önceliklerinin belirlenmesinde uygulanan yöntem

Araştırmada işletmecilerin daha karlı bir süt sığırcılığı için önemli olan faktörler ile ADSYB’nden sağladığı hizmetler ve bunların öncelikleri Bulanık Eşli Karşılaştırma Yöntemi (Fuzzy Pairwise Comparison) kullanılarak belirlenmiştir. Öncelikler arasındaki uyuşmanın kontrolü ise, Friedman ve Kendall’s W testi yardımıyla yapılmıştır.

Bulanık Eşli Karşılaştırma Yöntemi’nde iki faktör (hizmet, amaç, tercih vs.) karşılaştırılmaktadır. Bu yöntemde, bir faktörün (hizmetin, amacın, tercihin) diğerine göre tercih ya da önem derecesi ortaya konulmakta ve ayrıca çiftçilerin iki faktör arasında kayıtsız kalmaları sağlanmaktadır.

Bu yöntemde her amacın sayısal değeri karşılaştırılan amaçlar kümesine dayalıdır. Kısmi üyelik, bulanık küme teorisinin merkezi bir kavramıdır. Klasik üyelik teorisinde bir küme, evrensel kümenin her bir elemanı söz konusu kümenin elemanı olması (yani 1) veya olmaması (yani 0) durumu ortaya konulduğunda iyi tanımlanmış olarak kabul edilmektedir. Kısmi üyelikte ise, bulanık küme [0,1] kapalı aralığında yer almaktadır. Bu yüzden kümenin bir elemanına 0 ve 1 arasında bir değer verilmektedir. Bulanık küme teorisi belirsiz tercihlere dayanmaktadır. Bulanık kümeler, keskin olmayan sınırlara sahip bir sınıflandırmadır. Bulanık kümeler kavramında 0 ile 1 arasında değişen üyelik derecelerinden de söz etmek mümkündür. Üyelik derecesi klasik kümelerde, kümeye ait olup olmama durumunu gösterirken, bulanık kümelerde ise 0 ile 1 arasındaki değişimin her bir eleman için değerini ifade etmektedir. Yöntemde birinci aşama, veri toplamadır. Veri toplama aşamasında Şekil 3.1’deki diyagram kullanılmaktadır (Günden ve Miran 2007).

Şekil 3.1 A ve B arasında karşılaştırma yapmak amacıyla kullanılan bulanık eşleme yaklaşımı

A ve B amaçları, çizginin zıt taraftaki uçlarına yerleştirilmektedir. Çiftçilerden tercihini belirtmek üzere çizginin üzerine X işareti koyması istenmektedir. Amaçlar karşılaştırılırken; hangi amaç x işaretine daha yakın mesafede ise, onun diğerine tercih edildiği söylenebilir. B'ye göre A'nın tercih derecesi, R_{AB} , x işaretinden A'ya olan uzaklıkla ölçülür. A'dan B'ye toplam uzaklık 1 dir.

Eğer $R_{AB} < 0,5$ ise $B > A$

Eğer $R_{AB} = 0,5$ ise $A \approx B$

Eğer $R_{AB} > 0,5$ ise $A > B$

Kesin tercihler olması durumunda $R_{AB} = 1$ veya $R_{AB} = 0$

Amaçlara ait eşli karşılaştırmaların sayısı, K, aşağıdaki gibi belirlenmektedir.

$$K = n * (n - 1) / 2$$

Burada n, amaçların sayısını ifade etmektedir.

Her bir eşli karşılaştırma için, R_{ij} ($i \neq j$) elde edilir. i ye göre j'nin tercih derecesinin ölçümü de:

$R_{ji} = 1 - R_{ij}$ şeklinde olacaktır.

İkinci aşama, bulanık tercih matrisinin oluşturulmasıdır. Veriler toplanıp, yukarıda anlatılanlar doğrultusunda işlendikten sonra çiftçilerin bulanık tercih matrisi oluşturulabilir. Bunun için aşağıdaki ifadeden yararlanılır:

$$R_{ij} = \begin{cases} 0 & \text{eger } i = j \forall i, j = 1, \dots, n \\ r_{ij} & \text{eger } i \neq j \forall i, j = 1, \dots, n \end{cases}$$

Yöntem $i \times j$ boyutlu bulanık tercih matrisi (R) ile açıklanabilir.

$$R = \begin{bmatrix} 0 & r_{12} & r_{13} & \cdot & \cdot & \cdot & r_{1j} \\ r_{21} & 0 & r_{23} & \cdot & \cdot & \cdot & r_{2j} \\ r_{31} & r_{32} & \cdot & \cdot & \cdot & \cdot & \cdot \\ \cdot & \cdot & \cdot & \cdot & \cdot & \cdot & \cdot \\ \cdot & \cdot & \cdot & \cdot & \cdot & \cdot & \cdot \\ \cdot & \cdot & \cdot & \cdot & \cdot & 0 & r_{i-1,j} \\ r_{j1} & r_{j2} & \cdot & \cdot & \cdot & r_{j-1} & 0 \end{bmatrix}$$

Yöntemin üçüncü aşaması, bulanık ağırlıkların ölçülmesidir. Çiftçinin tercih matrisinden her amaca ait tercihin ölçüsünü (I_j) hesaplamak mümkündür. Aşağıdaki formül her amacın ayrı ayrı tercih yoğunluğunu ölçmede kullanılmaktadır.

$$I_j = 1 - \left(\sum_{i=1}^n R_{ij}^2 / (n-1) \right)^{1/2}$$

Son aşama ise amaçların sıralanmasıdır. I_j değerleri 0 ile 1 arasında değişmektedir. Değer 1'e ne kadar yakınsa, söz konusu amacın tercih yoğunluğu o kadar büyük olmaktadır. I_j 'ler elde edildikten sonra amaçlar en önemliden en az önemliye doğru sıralanır.

Bulanık eşli karşılaştırma yönteminde her bir amacın ağırlığı 0 ve 1 arasında yer almaktadır. Bu gibi durumlarda parametrik olmayan testlerin, amaç sıralamada çiftçilerin tercihleri arasındaki uyuşmanın kontrolü açısından yerinde olacağı belirtilmektedir. Bunun için ise, Friedman ve Kendall's W testi kullanılmaktadır (Günden ve Miran 2007).

Friedman Testi kullanılarak, bir bloktaki amaçların eşit önemli olup olmadıkları belirlenmektedir. Burada her blok, bir çiftçinin tercihlerine göre amaç sıralamasıdır. Bu çalışmada ADSYB'ne üye olan işletmecilerin birlikten sağladığı 6 adet hizmet dikkate alınmıştır. Her satır altı değer içermektedir ve bunlar bir çiftçiden alınan bilgilerle belirlenen altı amacın ağırlıklarıdır. Friedman testinin hipotezleri:

H_0 : Çiftçilerin hizmetler üzerindeki tercihlerinde fark yoktur

H_1 : Çiftçiler en az bir hizmeti diğerlerine tercih etmektedirler

Ayrıca ADSYB'ne üye olan ve olmayan işletmelerdeki işletmecilere göre daha karlı bir süt sığırcılığı faaliyeti için önemli olan 5 adet faktör dikkate alınmıştır. Her satır beş değer içermektedir ve bunlar bir çiftçiden alınan bilgilerle belirlenen beş amacın ağırlıklarıdır. Friedman testinin hipotezleri:

H_0 : Çiftçilerin faktörler üzerindeki tercihlerinde fark yoktur

H_1 : Çiftçiler en az bir faktörü diğerlerine tercih etmektedirler

Kendall's W istatistiği, genellikle Kendall's uyum katsayısı yerine kullanılmaktadır. Friedman testinin uygulandığı durumlarda kullanılabilir. Kendall's W testinin temel amacı, blok içerisinde sıralamadaki uyumu ölçmektir. Bu test, Friedman testinin basit bir değişikliğe uğramış halidir. Kendall's W testinin aldığı 0.1, 0.3, 0.5, 0.7, 0.9 değerlerine bakılarak uyumun sırasıyla, çok zayıf, zayıf, orta düzeyde, güçlü ve kesinlikle güçlü olduğunu söylemek mümkündür.

İşletmecilerin daha karlı bir süt sığırcılığı için önemli olan faktörler ile ADSYB'nden sağladığı hizmetlerin çeşitli değişkenler ile analizi tobit model kullanılarak yapılmıştır.

3.2.3.6 Verilerin istatistik analizinde kullanılan yöntem

İşletmecilerin süt sığırcılığına yönelik tutum ve davranışları ile ilgili kapalı uçlu soruların analizi için beşli likert ölçeği (1: tamamen katılıyorum; 5: katılmıyorum vb.) kullanılmıştır. Sonuçlar, ortalamalar ve standart sapmalar hesaplanarak yorumlanmıştır.

İncelenen değişkenler açısından, işletme grupları ve etkinlik açısından oluşturulan gruplar arasında farklılık olup olmadığı, ele alınan değişkenlerin niteliğine göre t-testi gibi parametrik ve Kruskal Wallis ve Mann Whitney U gibi parametrik olmayan istatistik analiz yöntemleri kullanılmıştır (Bkz.Ek3).

İşletmelerin etkin olup olmama durumunu etkileyen faktörleri belirlemek üzere logit analizi yapılmıştır. Logit modeller, genelleştirilmiş doğrusal modelin belirli koşullar altında oluşturulmuş özel durumlarıdır. Eğer değişkenlerin bazıları bağımlı olarak ele alınırsa, o zaman logit model uygundur. Böyle bir durumda 0 ile 1 arasında kalma koşulunu sağlayabilmek için logit modelin uygulanması önerilmektedir. Logit model, bağımlı değişkenin tahmini değerlerini olasılık olarak hesaplayarak olasılık kurallarına uygun sınıflama yapma imkanı veren, tablolatırılmış ya da ham veri setlerini analiz eden bir istatistiksel yöntemdir (İnal vd. 2006).

4. TARIMDA ÖRGÜTLENMENİN ÖNEMİ VE DAMIZLIK SIĞIR YETİŞTİRİCİLERİ BİRLİĞİ

4.1 Tarımda Örgütlenmenin Önemi

Tarımsal üretimi arttırmanın, kaliteli ürün elde etmenin ve tarım ile uğraşanların yaşam düzeylerini yükseltmenin en önemli yollarından biri, üreticilerin etkili bir biçimde örgütlenmesidir. Var olan sosyal yapı içinde birlikte karar alma ile sorumluluk anlayış ve mekanizmalarının oluşturulması; tüm insan ve fizik kaynaklarının bir araya getirilmesi ve her türlü birlikte davranma, tutum ve alışkanlıklarının geliştirilmesine olanak sağlayan bir yapılanma olan örgütlenme, aynı zamanda, tarımın ve kırsal topluluğun kalkınmasında kendi kendine yardım edebilmenin de en önemli araçsal öğelerindendir (İnan vd.2000).

Tarımda üretici örgütlenmesinin ana amacı: verimliliği yükseltmek ve üretimden tüketim aşamasına kadar tarımsal ürünlerin değerlendirilmesi suretiyle üreticinin gelirini ve pazardaki konumunu yükseltmektir. Bu nedenle, tarımda üretici örgütlenmesi ve örgütlerinin;

- Üreticilerin çıkarlarını koruma
- Yenilik ve gelişmeleri izleme ve yaymada her türlü bilgi alışverişini sağlama
- Politik baskı grubu oluşturma
- Demokratik karar alma sürecini hızlandırma
- Verimlilik ve kalitenin artırılması için gereken girdileri ve teknolojileri sağlama
- Kırsal alanın ekonomi içindeki etkinliğini arttırma
- Tarım üreticisinin gelir ve yaşam düzeyini yükseltme, gibi amaçları vardır.

Üretici örgütleri ana hatlarıyla mesleki örgütler ve ekonomik amaçlı örgütler olarak iki ana başlık altında incelenebilir. Mesleki örgütler genellikle üreticileri mesleki olarak temsil eden, onların mesleki ve sosyo-ekonomik sorunlarını dile getiren bu konuda politikalar oluşturulmasına çalışan örgütlerdir. Mesleki örgütlerin başında “Ziraat Odaları” gelmektedir. Bunların yanında birlik, dernek vakıf gibi örgütlenmeler de söz konusudur. Ekonomik örgütler ise, esas itibarıyla üretim, girdi temini, işleme, pazarlama vb. faaliyetleri yerine getiren daha çok ekonomik amaçlı örgütlenmelerdir. Bu örgütlerin başında da kooperatifler gelmektedir. Bir ülkenin sahip olduğu siyasi ve ekonomik yapı ve gelişmişlik düzeyi örgütsel yapısıyla yakından ilgilidir. Bir toplumda örgütlenmenin yaygın ve güçlü olması gelişmişliğin bir göstergesi olarak kabul edilmektedir (Rehber 2007).

Gelişmiş ülkelerin ulaştıkları sosyal ve ekonomik refahın temelinde tarım alanındaki gelişme yatmaktadır. Tarım, zenginlik üreten bir sektör olarak ülkelerin sanayileşmesinde büyük rol oynamıştır. Tarım sektörünün oynadığı bu roldeki en büyük pay ise üretici örgütlerininindir. Üretimden pazarlamaya kadar örgütlü bir yapıda hareket eden üreticiler, gerek kendileri ve gerekse ülkeleri için yararlar sağlamışlar ve güçlü üretici örgütleri sayesinde, tarım-sanayi entegrasyonunu başarı ile kurmuşlardır. Kurdukları pazarlama yapısı ile de pazardan daha fazla pay almışlar ve ürettikleri ürünlerden daha fazla gelir elde etme imkânına kavuşmuşlardır. Günümüzde, tarımsal örgütlenmenin en yaygın olduğu ve geliştiği ülkelerin başında Avrupa Birliği (AB) ülkeleri gelmektedir. AB’nde, tarım kesimine yönelik politikaların oluşturulmasında ve bu politikaların uygulanmasında tarımsal örgütlerin önemli bir yeri vardır, tarıma dayalı sanayinin yaklaşık %50’si de bu örgütler aracılığıyla yürütülmektedir (Köroğlu 2003).

Türkiye’de ise; Cumhuriyetin başında yalnızca öz tüketimi için üreten ve tek ürün yetiştiren işletme yapısı bugün yerini tam olmasa da girdi ve teknoloji kullanabilen, pazar için çeşitli ürünler üreten ve tüketim kalıbı belirli ölçülerde de olsa kentlileşen bir yapıya dönüşmüştür. Bu dönüşüm tarımda ve kırsal alanda beraberinde bir takım sorunları da getirmiştir. Bir yanda fazla girdi kullanabilen, pazar için daha fazla ve çeşitli ürünler yetiştirebilen, mekanize olmuş az sayıdaki kapitalist tarım işletmeleri diğer yanda ise, yetersiz girdi kullanan, daha çok ailesine yönelik üretim yapan ve pazar koşullarına teslim olan az topraklı veya topraksız işletmeler bulunmaktadır. Nitekim Türkiye’de tarım

işletmelerinin büyük bir bölümü küçük ölçekli olup, giderek de parçalanmış ve küçülen işletme sürecinde yer almaktadır. Yani, tarımın geçirdiği çok yönlü değişim ve gelişime rağmen, yapısal sorunlar giderek artmaktadır (İnan vd. 2000).

Türkiye’de kırsal alanın ve tarımın kalkınması için en önemli çözüm yolu daha önce de belirtildiği gibi, üreticinin, kırsal halkın örgütlenmesidir. Çünkü tarım sektörü; kaynaklarının sınırlı olması, doğa koşullarına önemli ölçüde bağımlı olması, ürünlerin korunması ve depolanmasının zor olması, üretim-tüketim zincirinde üreticilerin fiyat oluşumunda etkili olamamaları gibi nedenlerden dolayı üretici örgütlenmesine gereksinim duymaktadır. Böylece; üreticiler arasında katma değerin dengeli paylaşımı da sağlanabilir. Bunlar yatırıma dönüşebilir, yönetimlerde söz sahibi olunabilir, kooperatiflerin etkin üretici kuruluşları olarak kurumsallaştırılması gerçekleştirilebilir, tarımsal KİT’ler gerçek sahibi olan üreticilere devredilebilir, pazar karşısında güçlü konuma geçilebilir, kırdan-kente olan itici göç azaltılabilir, üst ve alt yapı olanakları artırılabilir kısaca, insanca yaşamın asgari koşulları oluşturulabilir (İnan vd. 2000).

4.2 Türkiye’de Süt Sığırıcılığının Durumu ve Damızlık Sığır Yetiştiricileri Birliği

Hayvancılık sektörünün temel işlevi, gıda maddesi üretimidir. Hayvansal kökenli gıda maddelerinin, birçok üstün özelliğe sahip olduğu bilinmekte ve dengeli bir beslenmeden söz edebilmek için günlük protein ihtiyacının %40-60’ının, hayvansal kökenli besin maddelerinden sağlanması önerilmektedir (Anonim, 2006e).

Hayvansal üretimin insanlığa katkısı hayvansal ürünlerle sınırlı değildir. Hayvancılık bir tarımsal işletmenin gelirinin artırılması ve o işletmenin kaynaklarının etkin bir şekilde kullanılmasına da imkân sağlar. Örneğin, işletmede elde edilen bitkisel ürünlerin bir bölümü hayvancılıkta değerlendirilerek, o ürünün işletmeye katkısı artırılabilir. İşletmenin nakit ihtiyacını karşılamada da hayvancılık oldukça önemli bir seçenektir. Ayrıca işletmelerin doğal afetler nedeniyle bitkisel üretimde uğrayacakları zarar azaltmaya katkı sağlar. Bir işletmede, arazi varlığının bir bölümünün hayvancılığa ayrılması, çoğu kez o bölümün toplam gelire katkısını yükseltir. Burada belirtilenler ve benzeri özellikleri dikkate alınırsa, hayvansal üretimin, bitkisel üretimin sürekliliğinin sağlanmasına önemli katkıda bulunduğu söylenebilir.

TÜİK’nun 2001 Genel Tarım Sayımı Tarımsal İşletmeler Anketi Sonuçları’na göre; Türkiye’de 3.076.650 adet tarım işletmesi olup, bu işletmelerin; %67,4’ünde hem bitkisel hem de hayvansal üretim, %30,2’sinde yalnız bitkisel üretim, %2,4’ünde ise yalnız hayvansal üretim yapılmaktadır. TÜİK 2008 yılı verilerine göre, türlerine göre hayvan varlığında sırasıyla en büyük pay %58,4 ile koyun (23.974.591 baş), %26,5 ile sığır (10.859.942 baş), %13,3 ile de kıl keçisi (5.435.393 baş) almaktadır.

Türkiye’de hayvancılık, ulusal ekonomide ve tarım sektöründe önemli bir yere ve potansiyele sahip bulunmaktadır. 2008 yılında 89.782 milyon TL olan tarımsal üretim değeri içinde hayvansal ürünler değerinin payı %26,5 düzeyindedir. Türkiye’de sığır yetiştiriciliği, hayvancılıktan elde edilen toplam değerinin büyük bir bölümünü tek başına sağlamakla birlikte toplam hayvansal üretim değerinin %42’si büyük oranda inek sütünden sağlanmaktadır. Süt üretim değerinin toplam tarımsal üretim değeri içerisindeki payı ise %11,2’dir. Süt sığırıcılığı kırsal kesimde yaşayan milyonlarca insanın esas veya yan işi olup ekonomik ve sosyal açıdan büyük bir öneme sahiptir. Dolayısıyla çok önemli bir istihdam kaynağıdır (Anonim, 2009g).

Türkiye’de süt ineği sayısı 2008 yılında 4.080 milyon baştır. Gelişmiş ülkelerde olduğu gibi Türkiye’de de üretilen süt miktarının önemli bir kısmı inek sütünden oluşmaktadır. Süt üretiminde 2008 yılında türlerin payına bakıldığında %92,2 ile en fazla payın inek sütü olduğu görülmektedir. Koyun sütünün toplam üretilen süt içindeki oranı %6,1 keçi ve mandanın ise %1,97’dir (Çizelge 4.1).

Türkiye inek sütü üretimi son 5 yıl içerisindeki %17’lik artışla birlikte 2008 yılında 11,2 milyon tonun üzerine çıkmıştır. Aynı dönemde suni tohumlamadaki artışa bağlı olarak %70 oranında artan kültür

ırkı inek sütü üretimindeki yükselme toplam süt üretimindeki artışın en önemli nedenidir. 2008 yılında toplam inek sütü üretiminin %40,2'sini melez, %47,8'ini kültür ve %12'sini yerli ırk oluşturmaktadır. Bu üç inek ırkının üretim paylarını belirleyen faktör verimdir. Kültür ırkı ineklerde 2008 yılında süt verimi 3,9 ton/yıl iken bu rakam melez hayvanlarda yıllık 2,7 ton, yerli ırk hayvanlarda ise 1,3 ton'dur (Çizelge 4.1).

Çizelge 4.1 Türkiye’de sığırcılıkta sağılan hayvan sayısı (bin baş), süt üretimi (bin ton) ve verim (kg/baş/yıl) (Anonim, 2009g)

			2004	2005	2006	2007	2008	% ⁽¹⁾
İNEK	Kültür	Sayı	833	926	1.107	1.300	1.386	34,0
		Üretim	3.231	3.596	4.295	5.051	5.381	47,8
		Verim	3.881	3.885	3.881	3.886	3.883	
	Melez	Sayı	1.700	1.717	1.799	1.699	1.665	40,8
		Üretim	4.608	4.647	4.885	4.609	4.520	40,2
		Verim	2.711	2.706	2.715	2.713	2.715	
	Yerli	Sayı	1.343	1.355	1.282	1.231	1.029	25,2
		Üretim	1.770	1.783	1.687	1.620	1.354	12,0
		Verim	1.317	1.316	1.316	1.316	1.315	
	TOPLAM	Sayı	3.876	3.998	4.188	4.229	4.080	100,00
		Üretim	9.609	10.026	10.867	11.279	11.255	100,00

⁽¹⁾ 2008’e göre toplam büyükbaş hayvan sayısı ve süt üretimindeki pay

TÜİK’nun 2006 yılında yaptığı Tarımsal İşletme Yapı Araştırmasına göre (Çizelge 4.2); Türkiye’de büyükbaş hayvanı bulunan işletmelerin %59,7’si 1–4 hayvana sahipken bu işletmelerde bulunan hayvanların toplam büyükbaş hayvan sayısına oranı %21,6’dır. Bu da büyükbaş hayvancılıkta işletmelerin oldukça büyük bölümünde hayvan varlığının az, dolayısıyla sürü genişliğinin de çok küçük olduğunu göstermektedir. Büyükbaş hayvancılık yapan işletmelerde 1–49 baş hayvanı bulunan işletmelerin toplam hayvan sayısının %91’ine sahip olması ise bu işletmelerin uzmanlaşmış hayvancılık işletmeleri dahi olsa çok büyük ölçekli olmadığını göstermektedir. Çok büyük sürü genişliğine sahip olan işletmeler olarak değerlendirilebilecek olan 150 ya da daha fazla hayvana sahip işletmelerin toplam hayvancılık işletmelerinin %0,05’ini oluşturması da bu durumu açıkça ortaya koymaktadır. AB’nde işletme başına ortalama sığır varlığı 30 baş’tır.

Çizelge 4.2 Türkiye’de işletme genişlik gruplarına göre büyükbaş hayvan sayısı (2006) (Anonim, 2009g)

Sürü Genişliği (baş)	İşletme (%)	Hayvan (%)
1–4	59,7	21,6
5–9	21,3	21,3
10–19	12,8	25,4
20–49	5,4	22,9
50–149	0,7	7,0
150–299	0,0	1,2
300–+	0,0	0,6

Türkiye’de üreticilerin en örgütsüz olduğu kesimlerden biri hayvancılıktır. Buradaki temel faktörler ise; hayvancılığın tarımsal üretim değerindeki payının düşüklüğü, hayvansal üretimin küçük aile işletmelerinde gerçekleştirilmesinden kaynaklanan yapısal sorunlar ile günümüzde izlenen hayvancılık

politikalarıdır. Oysa hayvancılığı gelişmiş ülkelerde kooperatifler bünyesinde örgütlenen üreticiler, kooperatifleri aracılığıyla ürünlerin üretiminden, toplanması, işlenmesi ve satışı gibi pazarlamanın tüm alanlarında dikey bütünleşmelerini sağlayan yatırım gerçekleştirmişler ve pazarda etkin bir konuma gelmişlerdir (Bülbül ve Fidan. 1994).

Hayvancılığı gelişmiş ülkelerin, üretim ve ürün kalitesi açısından sağladıkları gelişimin temelinde yetiştirici örgütleri tarafından yürütülen kayıt sistemleri ve bunlara dayalı olarak gerçekleştirilen ıslah çalışmaları yatmaktadır. Bu ülkelerin yürüttükleri genetik ve çevresel ıslah çalışmaları sayesinde, birim hayvan başına üretim ve ürün kalitesi açısından gelişmiş oldukları düzey oldukça yüksektir (Anonim, 2009d).

Türkiye’de soy kütüğüne katkı sağlayacak nitelikte kayıt tutma çalışmaları Tarım ve Köyişleri Bakanlığı’nın İtalya (ANAFİ) ve Almanya (GTZ) ile işbirliği çerçevesinde yürüttüğü projelerle başlatılmıştır. Her iki projenin de amacı Türkiye’de bir kayıt sistemi oluşturmak ve bu kayıt sistemini yürütecek birliklerin kurulmasını sağlamaktır. Bu soy kütüğü faaliyeti kapsamındaki işletmeler örgütlenmeye yönlendirilmiş, 4631 sayılı Hayvan Islahı Kanunu çerçevesinde yayımlanan "Islah Amaçlı Yetiştirici Birliklerinin Kurulması ve Hizmetleri Hakkındaki Yönetmelik" ile tam bir yasal dayanağa kavuşmuştur (Anonim, 2009d).

Damızlık Sığır Yetiştiricileri Birlikleri hakkındaki kanun tasarısı 8 Mart 1995 tarih ve 22221 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. 1995 yılında Damızlık Sığır Yetiştirici Birlikleri, 1998 yılında ise bu birliklerin üst örgütü olan Merkez Birliği kurulmuştur. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı tarafından hazırlanan ve 9 Ağustos 1995 tarihli Resmi Gazete’de yayınlanan yönetmeliğe göre, DSYB yetiştiricilerin kendi aralarında teşkilatlanarak, üstün verimli hayvanların yetiştirilmesi için yurt içinde yetiştirilen ya da yurt dışından ithal edilen ırkların genetik potansiyellerinin geliştirilmesi, verimlerini artırılması, bunların soy kütüğü ve verim kayıtlarının tutulması, hayvanlarla ilgili sağlık ve sigorta işlemlerinin yürütülmesi, üyelerinin eğitimlerinin sağlanması, ihtiyaçlarının temin ve tedariki ile ürünlerinin yurt içinde ve dışında pazarlanması, üretim maliyetlerinin düşürülmesi ve ürünlerinin değerlendirilmesi için gerekli tesislerin kurulması ve işletilmesi amacıyla kurulan örgütlerdir.

Yönetmeliğe göre, birlikler il düzeyinde oluşturulmakta ve her ilde her bir sığır ırkı için yalnızca bir birlik kurulabilmektedir. İlde aynı ırktan en az 5 ineği bulunan asgari 7 yetiştirici bir araya gelerek TKB tarafından düzenlenen ana sözleşmeyi noter huzurunda imzaladıktan sonra İl Tarım Müdürlüğüne başvurarak kuruluş izni alır. Daha sonra birlik ana sözleşmesi, Türkiye Ticaret Sicili Gazetesi’nde yayımlanır ve 3 ay içerisinde en az 25 üye ile genel kurul yapılarak birlik kuruluşu tamamlanır. Birliğin kurulduğu ilde bulunan ve birliğin kuruluş amacıyla belirtilen sığır ırkından en az 5 baş saf ırk ineği bulunan her yetiştirici birliğe üye olma hakkına sahiptir. DSYB ana sözleşmesi Ek 2’de verilmiştir.

Türkiye DSYMB’ne 2008 yılı Aralık ayı itibarıyla 75 İl Birliği üyedir. Yetiştirici birliklerinde 487’si teknik personel olmak üzere 941 kişi görev yapmaktadır. Ayrıca 83 TKB çalışanı da yetiştirici birliklerine danışman olarak yardımcı olmaktadır. DSYB’nin sunduğu hizmetleri şu şekilde sıralamak mümkündür (Anonim, 2009d);

- Avrupa standartlarına göre hayvan küpeleme ve işletme plakalandırma
- Soykütüğü veri tabanı
- Ulusal ıslah programının planlanması
- Damızlık değer tahmini
- Yetiştirme ve besleme konularında danışmanlık
- Girdi temini (sperma, süt kontrol kovası)
- Döl kontrolü çalışmaları (dişi yavrularına göre boğarın test çalışması)
- Hayvancılık politikalarının yönlendirilmesi
- Yurtiçi ve yurtdışı platformlarda temsil
- Yayın eğitim hizmetleri

DSYB'ne üye olmanın üyelerine sağladığı pek çok yarar vardır (Köroğlu 2003);

- Tohumlama hizmeti zamanında verilir, böylece döl tutma sorunu azalır
- En kaliteli boğaların spermaları uygun fiyatla temin edilir
- Damızlık özellikleri üstün yavrular elde edilir böylece yetiştirici sürüsünü iyileştirir
- Damızlık fazlası sığırlar il içi veya il dışı pazarlarda piyasa fiyatının üzerinde kolayca pazarlanır
- Kayıtlı hayvanlar için devletçe verilen desteklerden faydalanılır
- Koruyucu hekimlik hizmetlerinden yararlanılır, daha ucuz ve kaliteli sağlık hizmeti alınır
- Yetiştiricilerin damızlık hayvan, alet ve ekipman, kaba ve kesif yem, yem bitkileri tohumlukları gibi girdi gereksinimleri sağlanır ve dağıtılır
- Yetiştiriciler, ürünlerinin değer fiyatına satışını sağlayacak pazarlama organizasyonlarından faydalanır
- Hayvanlar ve hayvancılık işletmeleri ile ilgili her türlü sigorta hizmetleri yapılır veya yaptırılır.

Ulusal Islah Programı'nın amacı laktasyonda (305 günde) % 4 yağlı 7000 kg süt verimi verebilen ergin yaşıta 750 kg canlı ağırlığa ve 145 cm sağrı yüksekliğine ulaşan; sağlam yapılı ve sağlıklı; beklenen yüksek verimi verebilecek beden kapasiteli; hayvana rahat hareket yeteneği sağlayacak ayak ve tırnak yapılı; makineyle sağıma elverişli ve kolay sağılabilen, kapasiteli bir memeye sahip genotip elde etme ve popülasyonda yaygınlaştırmaktır.

DSYMB verimliliği sağlamak amacıyla Tarım ve Köyişleri Bakanlığı'na somut projeler sunan ve bu projeleri yürüten tek örgüttür. DSYMB, Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, Tarımsal Üretim ve Geliştirme Genel Müdürlüğü ile 3 ayrı projeyi ortak yürütmektedir (Anonim, 2009d). Bu projeler;

1. Önsoykütüğü Projesi

Önsoykütüğü projesi halen Türkiye'nin 81 ilinde yürütülmekte olup, 2009 yılı verilerine göre kayıtlı işletme sayısı 978.790 adet, kayıtlı toplam sığır sayısı ise 4.119.722 baş'tır (Çizelge 4.3).

Amaçları;

- Damızlık nitelikli sığırların tespitini sağlayarak soykütüğü sistemi için alt yapı oluşturulması
- Türkiye'de yetiştirilen ve suni tohumlama yöntemiyle tohumlanan sığırların kayıt altına alınması
- Hayvan hareketlerinin kontrol edilmesi
- Türkiye genelinde sığır yetiştiriciliği ile ilgili istatistiklerin elde edilmesi

Çizelge 4.3 Önsoykütüğü projesinde mevcut durum (Anonim, 2009d)

Önsoykütüğü	Yürütülen İl Sayısı	Kayıtlı İşletme Sayısı (adet)	Kayıtlı Toplam Sığır Sayısı (baş)
	81	978.790	4.119.722

2. Soykütüğü Projesi

Soykütüğü projesine kayıtlı işletme sayısı 84.400 adet, kayıtlı toplam sığır sayısı 2.407.200 baş, 305 gün süt verimi 6.019 lt'dir (Çizelge 4.4).

Amaçları;

- Türkiye çevre koşullarına uyumlu, yüksek verimli ve uzun ömürlü sığırlar elde etmek
- Kaliteli damızlık sığır ihtiyacını ülke içerisinde karşılamak

- Sisteme kayıtlı yetiştiricilerin iyi bir sürü idaresi ile karlılığını sağlayarak, AB ülkelerindeki işletmeler ile rekabet şanslarını artırmak
- Türkiye'nin et ve süt talebini karşılamaya yönelik gerçekçi üretim ve ıslah politikaları gerçekleştirmek

Çizelge 4.4 Soykütüğü projesinde mevcut durum (Anonim, 2009d)

Soykütüğü	Kayıtlı işletme Sayısı (adet)	Kayıtlı Toplam Sığır Sayısı (baş)	305 Gün Süt Verimi (lt) (2007–2008)
	84.400	2.407.200	6.019

3. Döl Kontrolü Projesi

Dünyada sığırcılığı gelişmiş hemen her ülkede yetiştirici birlikleri tarafından döl kontrolü programı yürütülmekte ve her ülke kendi koşullarında en fazla kazanç sağlayacak boğaları seçerek ve bu boğaların spermalarını kullanarak sürünün verimini artırmaktadır. Döl kontrolünden geçtiği bilinen boğaların spermaları yüksek fiyatlarla ithal edilmektedir. Bu durum hem döviz kaybına neden olmakta hem de yüksek fiyatı nedeniyle yeterli talebi görmemektedir. Üzerinde durulması gereken diğer bir husus, herhangi bir ülkede döl kontrolünden geçmiş yüksek verim değerine sahip bir boğanın Türkiye’de aynı sonucu vermeme ihtimalidir. Her ülke, kendi popülasyonunda ıslah etmek istediği özellikler bakımından üstün değerlere sahip boğaları seçmektedir. Yani ıslah, her ülkede ülke tercihleri, yetiştirici koşulları ve özelliklerin ülke içindeki ekonomik önemi dikkate alınarak yürütülen bir faaliyettir. Diğer bir deyişle, her ülke ıslah stratejisini kendi üretim ve ekonomik koşulları doğrultusunda planlamalıdır.

Amaç;

- Damızlık seçiminde en güvenilir yöntem olan Döl Kontrolü’nü uygulayarak Türkiye koşullarında döllerin verimleri bilinen, denenmiş boğa spermaları üretmek

Bütün bu sebepler Türkiye’de denenmiş boğa sperması üretimini gerçekleştirebilmek için ‘Döl Kontrolü Projesi’ni gündeme getirmiştir. Türkiye’de döl kontrolünün yürütülmesine temel olacak kayıtlı hayvan sayısı ve sisteme sahip tek kuruluş DSYMB’dir.

Türkiye’de dış kaynaklı projelerden günümüzde devam eden tek proje ‘Yetiştirici Birlikleri’dir. Avrupa Holstein Konfederasyonu, Dünya Holstein Konfederasyonu, Uluslararası Hayvan Kayıt Örgütü (ICAR) ve INTERBULL kuruluşlarına üye olan DSYMB Avrupa Birliği standartlarında çalışmalar yürütmektedir.

Avrupa Holstein Konfederasyonu 2007–2009 yılları dönem başkanlığını yürüten Türkiye Damızlık Sığır Yetiştiricileri Merkez Birliği, 2009 yılında yapılan Avrupa Holstein Konferansına ev sahipliği yapmıştır. Sığırcılık Bilgi Ağı (Cattle Network) ve Uluslararası Çiftlik Karşılaştırma Ağı (International Farm Comparison Network) ile işbirliği içinde olan DSYMB, dünyadaki bilimsel gelişmeleri takip etmek amacıyla Avrupa Zootečni Federasyonu’nun yıllık toplantılarına da katılmaktadır.

4.3 Amasya Damızlık Sığır Yetiştiricileri Birliği’nin Faaliyetleri

ADSYB, 1998 yılında yetiştiricilerin kendi aralarında teşkilatlanarak yüksek verimli damızlık süt sığırları yetiştirilmesi amacıyla kurdukları demokratik bir örgüttür. ADSYB’nin faaliyetleri aşağıda verilmiştir.

- Soy Kütüğü ve Verim Kontrolü Çalışmaları
- Suni Tohumlama
- Islah Programı
- Damızlık Temini
- Hayvan Sağlığı
- Yayım ve Eğitim
- Üyelerin Ürünü Pazarlama
- Temsil
- Islah Çalışmaları

Birliğin katkılarıyla yapılan ıslah çalışmaları sonucu, üyelerin süt üretimi, bir hayvandan 305 günlük laktasyon süresinde ortalama 6.000 litreye ulaşmıştır. Yapılan çalışmalar sonucu, e-ıslah programına kayıtlı (Soy kütüğü + Ön Soy Kütüğü) hayvan varlığı 60.127 adet sığır sayısına ulaşmıştır. 2008 yılı sonu itibarı ile 4.698 adet, 2009 yılı içerisinde 4398 adet suni tohumlama yapılmıştır. İl genelinde, kaydı yapılan tohumlama sayısı ise 15.739 adettir.

Birlik tarafından 2008 yılı içerisinde 3.387 litre sütün fabrikalara satışı yapılarak karşılık tutarı olan 2.241.298,50 TL üyelerine dağıtılmıştır. 2009 yılı ilk 8 aylık dönemde 3.507 ton sütün Dimes Süt Fabrikasına satışı yapılmıştır. 2008 yılında 3.387 ton süt teslimi karşılığı 135.480,00 TL süt desteklemesi üreticiye dağıtılmıştır. Birlik tarafından 2008 yılında 203 Adet, 2009 yılında 180 adet belgeli düve temini gerçekleştirilmiştir. Yetiştiricilerin yem girdi maliyetlerinin daha uygun fiyatlara çekilmesi amacıyla, yem fabrikaları ile sözleşme yapılarak, üreticiye daha kaliteli ve daha uygun fiyatlarla yem temin edilmiştir. Kendi yemini yapan üreticilere yem katkı maddeleri ve hammadde temini sağlanmıştır.

ADSYB veteriner hekimi ve ziraat mühendisi tarafından üreticilere sürekli eğitim ve yayım çalışması yapılmaktadır. ADSYB bünyesinde 2008 yılı sonu itibarıyla, 2 veteriner hekim, 1 ziraat mühendisi, 3 gıda, süt ve et teknikeri, 5 suni tohumlama teknisyeni, 1 muhasebe elemanı, 2 araç sürücüsü, 3 büro elemanı, 1 gece bekçisi ve ayrıca köylere kurulan süt toplama merkezlerinde görev yapan 16 kişi olmak üzere toplam 34 kişi istihdam edilmektedir. Birliğin hizmetlerinde, 6 adet Renault Kango ve 1 adet Ford Transit kamyonet olmak üzere 7 adet hizmet aracı kullanılmaktadır. Ayrıca, Merzifon, Suluova ve Gümüşhacıköy ilçelerinde, üyeleri tarafından üretilen sütü toplama hizmetinde, sözleşmeli olarak sürücüleri ile birlikte 5 adet süt toplama aracı istihdam edilmektedir.

4.3.1 Amasya Damızlık Sığır Yetiştiricileri Birliği'nin gerçekleştirdiği ve devam eden projeleri

1. Amasya İlinde Süt Üreticilerinin Eğitimi Yolu ile Süt Üretim Kalitesinin Artırılması Projesi (AB Projesi)

Proje faydalanıcısı ve ortakları, ADSYB, Ankara Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Eğitim Araştırma ve Geliştirme Vakfıdır. Projenin amacı; hayvan yetiştiriciliğinde yeterli hijyen, sağlık ve kalite koşullarının tam olarak sağlanamaması, çiftçilerin hayvan sağımı, süt verimi gibi teknik konularda eğitimden yoksun olması sonucu oluşan kalite kayıplarını önlemek ve daha kaliteli süt üretmek için süt üreticilerinin eğitimi yolu ile süt üretiminin Avrupa Birliği kalite standartlarına ve çeşitli konularda kanunlarla belirlenen sınırlara uygun bir şekilde gerçekleştirilmesini sağlamaktır. Bunun yanı sıra bölgedeki süt üretimine dayalı ekonomik faaliyetlerin sürdürülebilirliğini sağlamak için kurulan ortaklığın devamlılığını sağlamak projenin diğer amaçları arasındadır.

Yeşilirmak Havzası Kalkınma Birliği tarafından Yeşilirmak Havzası Gelişim Projesi kapsamında Amasya, Tokat, Çorum, Samsun illerini içine alan bölgedeki projeleri değerlendirmiş ve ADSYB tarafından yürütülen bu proje bölgede 1. seçilmiştir. Proje kapsamında, çeşitli bölgelerde üretilen sütlerin toplanana kadar sağlıklı koşullarda saklanmasını sağlamak için uygun bölgelere yerleştirilen 2

adet 3,5 tonluk süt soğutma tankları alınmış, bu tankların kontrolünü yapacak operatörlerin istihdamı yapılmıştır.

Üretilen sütün kalitesinin artırılması, standartlara uygun hale getirilmesi ve verimliliğinin artırılması için süt üreticilerine suni tohumlama, yem bitkileri yetiştiriciliği, hayvan hastalıkları ve hayvan besleme, sığırlarda üretim planlaması, buzağı büyütme ve düve yetiştirme, sığır barınakları, genel yetiştirme işleri, süttten yapılan testler ve sütün muhafazası, önemli süt ürünlerinin yapılışı, sığır besisi, boğa seçimi, girişimcilik konularında eğitim verilmiştir. Eğitimler sonucunda kursu başarı ile tamamlayan çiftçilere sertifika verilmiştir.

Proje kapsamında “Avrupa Birliği ve Avrupa Birliği’nde Süt Kotası” konulu üretici konferanslarının ilki konularında uzman kişilerin katılımıyla gerçekleştirilmiş, bölge üreticisi kayıtlı süt miktarının önemi konusunda bilinçlendirilmiştir. Projenin bütçesi 81.035,22 Euro’dur. Bu projeye ADSYB, bölgede süt muhafazasının iyileştirilmesi ve bilinçli üretimlerin teşvik edilmesiyle üyelerinin, daha yüksek kalitede ve yüksek fiyattan süt satmasını sağlamaktadır. Proje süresince yeni alınan tankların kurulması ve işlerlik kazanması ile birlikte sütün, daha çok miktarda, soğutulmuş ve iyi muhafaza edilmiş şekilde yüksek fiyattan pazarlanması sağlanacak, bu da yöre halkının gelir düzeyinin artmasına neden olacaktır.

Eğitimler sonucu hazırlanan kurs notları, sunum dokümanları ve uygulamaya yönelik video gösterimleri bir pilot proje olarak bu uygulamanın tekrarlanabilmesinde önemli bir rol oynamıştır. Bölgede hayvan hastalıkları ile ilgili genel bir veri tabanının oluşması ve hayvan beslemesi ile ilgili uygulamaların tespit edilmesi sağlanmıştır. Yöre halkı verilen girişimcilik eğitimi sayesinde; girişimciliğin ne olduğunu, ürettikleri çiğ sütün nasıl katma değeri yüksek ürünler haline getirilip, direkt olarak nihai tüketiciye ulaştıracağını, bu tür girişimlere destek veren kurum ve kuruluşların kimler olduğunu öğrenmiştir. Ayrıca çağdaş iletişim yöntemlerinin başında gelen bilgisayar okur-yazarlığı konularında temel becerilerin edinilmesi sağlanmıştır. Verilen eğitimler sonucu bölgedeki hayvan hastalıkları ve hayvan beslenmesi konularında iyileşmeler olmuştur.

Bölgedeki süt üreticileri 2006 yılından önce sütü mandıralara veya fabrikalara birlik vasıtasıyla süt işletmelerinin belirlediği fiyattan verirken, süt satışı için ihale yapılmış, süt daha yüksek fiyatlardan alıcı bulmuş, üreticinin geliri artırılmıştır. Verilen eğitimler ve alınan 2 süt soğutma tankı sayesinde süt üretiminin kalitesi Avrupa Birliği Standartlarına çıkarılmaya çalışılmıştır. Yapılan analizler sütün kalitesinin arttığını göstermektedir.

2. " Süt Soğutma Zinciri Kurularak Sütün Kalitesinin Arttırılması" Projesi

Kırsal Kalkınma Yatırımlarının Desteklenmesi kapsamında Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, Tarımsal Destekleme Genel Müdürlüğü (TEDGEM) tarafından 22.11.2007 tarihinde onaylanan 05/EY/009 hibe sözleşme no’lu "ADSYB Liderliğinde Süt Soğutma Zinciri Kurularak Sütün Kalitesinin Arttırılması" adlı proje KDV hariç 347.613.20 TL tutarındadır.

Proje kapsamında gerçekleşen en önemli faaliyet süt toplama tanklarının ve bu tankların içine konulacağı süt evlerinin alımıdır. Bölgede sütün sağımından sonra geçen sürenin uzaması ve uygunsuz koşullarda bekletilmesi sonucunda sütte bilinen kalite göstergeleri değişmekte ve istenmeyen bakteri sayısında belirlenen standartların üzerinde üremeler meydana gelmektedir. Bunun sonucunda süt beklenilenin çok altında bir fiyata satılmakta ve bu süttten ekonomik değeri düşük ürünler elde edilmektedir. Böylece üretici emeğinin karşılığını alamamakta ve bölgede büyük potansiyele sahip olan süt üretimi giderek zayıflayan bir sektör haline gelmektedir. Bu çerçevede daha önceden belirlenen köylere ekipmanları ile birlikte süt soğutma tankı ve süt evleri alımı için proje ihale edilerek 2008 yılı Nisan ayı içinde tanklar belirlenen yerlere yerleştirilmiş ve işletmeye alınmıştır. Bu proje çerçevesinde yatırım yapılan köyler: Hanköy, Sarıköy, Yakup, Oymağaç, Gümüş Beldesi, Hacıyakup, Çavundur, Alıcık, Diphacı, Gümüştepe, Güplüce, Gökçebağ, Doluca, Osmanoğlu, Çitlibağlıca, Ortaova’dır .

Projeden beklenen sonuç, çiğ süt üretimde, ulusal ve uluslararası kalitenin ve standartların yakalanması ve sürdürülebilmesidir. Projenin uygulanması ile bölgede sağlıklı, kaliteli ulusal ve Avrupa Birliği normlarına uygun düzeyde süt üretimi yapılabilecek ve böylece bölgedeki üreticiler sütlerini istenilen fiyatlarda satarak daha yüksek gelir elde edebileceklerdir. Bununla birlikte süt üretiminde yaşanacak artışlar ile bölgedeki süt sektörü canlanarak üretimde sürdürülebilirlik sağlanabilecektir.

Proje kapsamında hedeflenen bir diğer konu ise proje kapsamında kurulması planlanan süt toplama tanklarında istihdam edilecek operatörlerdir. Sütün saklanması ve toplanması sırasındaki kalitesinin korunmasındaki kilit adamlar olarak istihdam edilen operatörlerin eğitimleri birlik tarafından sağlanmakta olup bölgedeki kaliteli süt üretiminde önemli bir boşluk dolduracağı kuşkusuzdur.

3. “Türkiye ve Avrupa Birliği Arasında Sivil Toplum Diyalogunun Desteklenmesi Meslek Örgütleri Hibe Programı”

Fransa’da bulunan bir üretici örgütü proje ortağı olarak uygun görülmüş olup Fransız üreticilerinin ülkemize gelerek ADSYB faaliyetleri ve çalışmalarını izlenmesi; ADSYB personeli ve üreticilerinin de Fransa’ya gidip oradaki birliğin çalışma ve faaliyetlerini izlemesi amacıyla düşünülmüş bir projedir. Projeye ADSYB ile Merkezi Finans ve İhale Birimi arasında imzalanmış, projeye 01.06.2006 tarihinde başlanmış ve 31.05.2007 tarihinde bitirilmiştir.

Toplam bütçesi, 81.035,22 Euro olan projeyle;

- İki köy merkezine süt soğutma tankı kurulumu sağlanmış
- Bilgisayar, projeksiyon vb. eğitim ekipmanı temin edilmiş
- Yörede süt üretimi yapan üreticilere, projede eğitim ortağı olan Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Araştırma ve Geliştirme Vakfı tarafından 198 saat eğitim verilmiş
- Süt soğutma ve muhafaza tankı kullanımı için 10 üreticiye 36 saat tank operatörü eğitimi verilmiştir (Anonim, 2009e).

4. “Damızlık Sığır Yetiştiriciliğinde Mevcut Uygulamalar ve Son Gelişmeler”

Bu proje ile büyükbaş hayvanların sağlığı ve sütün kalitesine yönelik iyileştirme ve geliştirme çalışmaları yapılması amacıyla, Avrupa Birliği’ne üye ülkeler arasında kurulacak ortaklık çerçevesinde, eğitim ve ziyaret faaliyetlerinin gerçekleştirilmesi hedeflenmektedir. Ayrıca üreticilerin modern sığırcılık tekniklerini tanımaları, bu tekniklerin özellikle gen ıslah çalışmaları, kayıt tutma, izlenebilirlik ve süt kotası açısından avantaj ve dezavantajlarını anlamaları, süt veriminin arttırılması, süt üretiminde üretimde ulusal ve uluslar arası verim, kalite ve standartların yakalanması ve sürdürülebilirliğinin sağlanması, AB ile entegrasyonda önemli bir sorun olacak olan süt kotaları için hayvan ve ürün kayıtları tutmada izlenen yöntemlerin öğrenilmesi, daha yüksek gelir elde edilmesi ve çevrenin korunması projenin amaçları arasında yer almaktadır. Projenin AB projesi olup bütçesi 107.696,13 Euro’dur.

Proje kapsamında verilecek olan eğitimler sonucunda kursu başarıyla tamamlayan çiftçilere sertifika dağıtılacaktır. Çiftçilerin eğitimlere katılmaları ve bu eğitimlerden en iyi şekilde faydalanmalarını sağlamak ve buna ek olan gen ıslah uygulamalarını teşvik etmek amacıyla kurslara katılıp sertifika almaya hak kazanan çiftçilerin ıslah çalışmaları için gerekli olan girişimleri yapabilmeleri sağlanacaktır. Projenin görünürlük faaliyetleri içerisinde yapılacak olan broşürler, seminerler, web sitesi ile hem projenin amaçları, ilerleyişi, eğitim notları herkese dağıtılmış, duyurulmuş ve bilgilendirilmiş olmakla beraber Amasya bölgesi hakkında pek çok kişinin bilgi edinmesi sağlanmış olacaktır.

ADSYB ve proje ortağı olan France Génétique Elevage and Institut de l’Elevage arasında kurulacak ortaklık ile sürdürülebilir ilişkilerin ve karşılıklı yararlılığın desteklenmesi, diyalogun arttırılması ve

uzun vadeli sürdürülebilir iş birliğinin kurulması ve güçlendirilmesi sayesinde proje temalarından olan sürdürülebilir kırsal kalkınma da sağlanmış olacaktır.

Yapılan Seminerler

31 Ocak 2009 “Süt Kalitesi ve Sütte Fiyat Oluşumu”

28 Mayıs 2009 “Sığırcılık Sektöründe Örgütlenme Fransa ve Türkiye Örneği”

26 Haziran 2009 “Türkiye’de Tarım İşletmelerinde Ortak Makine Kullanımında Kooperatif Kurulma İmkânı “ (Anonim, 2010b).

Amasya Damızlık Sığır Yetiştiricileri Birliği’nin teklif ettiği projeler

1. "Sivil Toplum Diyalogu - II Balıkçılık ve Tarım (CSD-II/FA)" Hibe Programı'na bağlı olarak hazırlanan "Establishing Agricultural Advisory System in Yeşilırmak Basin (Yeşilırmak Havzası'nda Tarımsal Danışmanlık Sistemi Kurulması)"

Proje Ortakları:

- France Institut de l’Elevage (Fransız Hayvancılık Enstitüsü)
- Portuguese Association of Breeders of Friesian (Portekiz Holstein Birliği)
- Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi
- Ankara Üniversitesi Veteriner Fakültesi
- Çorum Damızlık Sığır Yetiştiricileri Birliği
- Samsun Damızlık Sığır Yetiştiricileri Birliği
- Tokat Damızlık Sığır Yetiştiricileri Birliği

2. "Genç İstihdamının Desteklenmesi Hibe Programı" na bağlı olarak hazırlanan "Genç Tarım Uzmanlarının İstihdam Edilerek Üretime Kazandırılması"

Genel hedefler:

- Amasya ve çevre illerdeki süt ve süt ürünleri sanayisindeki kaliteli süt teminin sağlanması için üreticilere doğru ve bilinçli üretim tekniklerinin anlatılması amacıyla tarım uzmanlarının eğitilmesi, bölgedeki gençlerin istihdama katılımının sağlanması
- Kaliteli süt üretilmesinde önemli bir etken olan hayvan besleme tekniklerini üreticilere aktarabilecek ve yem formülasyon programını kullanabilecek, süt ve et üretiminin kalitesinde etkili olan hayvan sağlığı konusunda bilgi birikimine sahip olacak hayvan sağlığı ve besleme uzmanlarının yetiştirilmesi

Beklenen sonuçlar:

- Tarım uzmanları ile hayvan sağlığı ve besleme uzmanları sayesinde süt ve süt ürünleri sanayinin ihtiyaç duyduğu kaliteli süt girdisinin sağlanması
- Sütün kalitesini etkileyen konularda girdi temin eden üreticilere yol gösterilmesi
- Süt ve süt ürünleri sanayine kaliteli ve verimli süt girdi miktarının artırılması
- Süt üretiminde ulusal ve uluslar arası verim, kalite ve standartların yakalanması, üretici için çıktı sanayici için girdi olan sütün kalitesinin artırılarak daha fazla gelir elde edilmesi

3."Yenilikçi Yöntemlerle Kayıtlı İstihdamın Teşvik Edilmesi Hibe Programı"na bağlı olarak hazırlanan "Tarım Sektöründe Kayıt Dışı İstihdamın Çözümüne Yenilikçi Yaklaşımlar"

Projenin amacı

Tarım nüfusu Avrupa Birliği ortalamasının çok üzerinde olan Türkiye’de tarım sektöründeki kayıt dışı istihdamın çözümüne yönelik yenilikçi model önerisi sunmaktır. Bu model oluşturulurken, Avrupa Birliği’ndeki uygulamalar ve OECD raporları incelenmiş ve Türkiye’nin yerel dinamikleri, ihtiyaçları ve sosyo-kültürel yapısı göz önünde bulundurulmuştur.

Projenin Genel Hedefleri:

Yeşilirmak havzasındaki illerde (Amasya, Samsun, Çorum, Tokat), tarım sektörüne dayalı kayıt dışı istihdamın azaltılması, tarım sektöründe kayıt dışı istihdamın önlenmesine yönelik örnek bir model uygulama geliştirilmesi, proje ortakları (Sivil Toplum Kuruluşları, kamu kurumları ve üniversite kuruluşları) arasında iş birliğinin artırılması.

Tarım sektörü çalışanlarının sosyal güvenlik mevzuatı ile ilgili bilinçlendirilmeleri, Sosyal güvenlik mevzuatı çerçevesinde tarım sektörü çalışanlarının yapması gereken bürokratik işlemlerin (yazışma, form doldurma vb.) desteklenmesi.

Beklenen sonuçlar:

Projede gerçekleştirilecek faaliyetler sonucunda Damızlık Sığır Yetiştiricileri Birliği üyesi olan 2000 kadına Sosyal Güvenlikteki yeni düzenlemeler ve önceki hak sahipleri için yasal mevzuatın anlatılması, üyelerin anlayabilecekleri şekilde, nasıl sigortalı olunur, sigortalı olmanın faydaları, hastalık sigortasından faydalanma, iş kazası meslek hastalıkları sigortasından faydalanma, eş, çocuk, anne ve babanın sigortalı üzerinden sağlık hizmetlerinden faydalanması, emeklilik, sigortalı olmanın maliyeti (isteğe bağlı sigortalı olma halinde maliyet, zorunlu sigortalı olma halinde maliyet, geliri düşük olan vatandaşlar için uygulamalar), tarım BAĞ-KUR'luları için getirilen yeni uygulamalar gibi konularda eğitim faaliyetlerinin düzenlenmesi, proje kapsamında 1000 kadının kayıtlı istihdama geçmesinin sağlanması.

Proje kapsamında yapılacak eğitimlerin başlangıcında ve sonucunda, eğitim alan kişilerin Sosyal Güvenlik Mevzuatı bilinç düzeyi, kayıtlı ve kayıt dışı istihdama yönlendiren sosyal ve psikolojik etmenler belirlenmesine yönelik ölçümleme çalışmalarının yapılması, elde edilecek verilerin mastır ve doktora çalışmalarında kullanılmak üzere proje internet sayfası üzerinden duyurulması.

Proje kapsamında oluşturulacak yardım masası ve bürokratik işlemleri kolaylaştırmak amacıyla 2 kişinin istihdam ettirilmesi, proje kapsamında kayıtlı istihdama geçen her kişiye 0,015 TL/L süt primi verilmesi.

4. CFCU/2007 TR 05 IPO 001/LLL referans numaralı "Hayat Boyu Öğrenmenin Teşvik Edilmesi Hibe Programı" na bağlı olarak hazırlanan "Sığır Yetiştiriciliğinde Bilgisayar Yazılım Geliştirme Sistem Altyapısının Oluşturulması"

Genel Hedefler:

- Yerel sektör ihtiyaçlarına yönelik, çalışan personelin eğitimi, istihdam edilecek teknik personelin yetiştirilmesi.
- Amasya ilinde bilgisayar yazılım kullanım ve bilgisayar yazılım geliştirme altyapısının oluşturulması.
- Geliştirilen yazılımların öncelikle Amasya ili, Türkiye ve uluslararası alanda pazarlanması.
- Proje ortağımız olan "France Institut de l'Elevage"'ın sığırçılık ile ilgili geliştirdiği yazılım altyapısının teknoloji transferi ile bölgemizde oluşturulması.
- Bilgisayar konusunda kendini geliştirmiş veya geliştirmek isteyen öncelikle genç yaştaki kitlenin eğitilmesi ve yönlendirilmesi, gelecekte büyük gelişme beklenen yazılım sektöründe istihdam edilecek şekilde hazırlanması.
- Yazılım sektörünün öneminin anlatılması ve ülke ekonomisine katkısında insanların bilinçlendirilmesi.

Özel hedefler:

- Öncelik bilgisayar bölümü mezunları olmak üzere bölgemizde meslek, meslek yüksek okulları ile üniversite mezunlarının uzman personel tarafından verilen kurslarla eğitilerek istihdamlarının sağlanması.

- Yetiştirilen mezunların içinden imtihanla seçileceklerden yazılım geliştirme gruplarının oluşturulması, yeteneklerine göre yönlendirilmesi.
- Üniversitelerle ve yazılım konusunda kendini geliştirmiş firmalarla koordine edilerek, gelecekte uluslararası alanda rekabet edebilecek kalitede yazılım geliştirecek bir sistemin temelini oluşturmak.
- Bilgisayar teknolojisinin üretime olumlu katkılarının öneminin insanlara anlatılması, çalışanların bu konuda bilinçlendirilmesi.
- Yazılım konusunda gerekli yatırımların yapılması için KOBİ'lerin bilinçlendirilmesi.

Hedef Grup:

Projenin hedef kitlesi ADSYB'ne kayıtlı yetiştiriciler ve onların aileleridir.

Beklenen sonuçlar:

- Meslek ve meslek yüksek okulları ile üniversitelerden mezun olan öğrencilerin piyasa ihtiyaçlarına yönelik olarak eğitilmesi, yeteneklerine göre bilgisayar yazılım kullanım ve geliştirme alanlarına yönlendirilmesi yoluyla istihdamlarının sağlanması.
- Çalışmakta olan insanların işverenin talepleri doğrultusunda istenilen bilgisayar konularında yetiştirilmesi.
- Uluslararası alanda bilgisayar yazılımı geliştirebilecek kapasitede eleman yetiştirmek ve geliştirilen yazılımları pazarlamak.
- ADSYB bünyesinde sığircılık yazılım altyapısı oluşturmak.

5. Amasya Damızlık Sığır Yetiştiricileri Birliği Liderliğinde Süt Soğutma Zinciri Kurularak Sütün Kalitesinin Arttırılması

Projenin Amaçları

Projenin temel amacı bölgede süt üretiminin Avrupa Birliği kalite standartlarına ve çeşitli konularda kanunlarla belirlenen sınırlara uygun bir şekilde gerçekleştirilmesidir. Bunun yanı sıra bölgedeki süt üretimine dayalı ekonomik faaliyetlerin sürdürülebilirliğini sağlamaktır. Daha önceki Avrupa Birliği NUTS II hibe programı kapsamındaki projede sağlanan eğitim faaliyetleri sonucunda üreticiler bilinçlenmiş ve süt üretiminin bütün gereklerini yerine getirmektedirler. Ancak, sağıma kadar ne kadar hijyenine dikkat etmiş olurlarsa olsunlar, sağımdan hemen sonra soğutmalı süt tanklarına aktarılmadığı için kalitesinde ve besin değerlerinde düşme olmaktadır. Bu projede bunun önüne geçilmek amacıyla 16 köye süt soğutma tankı alımı gerçekleştirilmesi amaçlanmaktadır.

Ayrıca Amasya ilinde çiğ süt üretiminde Avrupa Birliği kalite standartlarına uyulamamasından dolayı pazar imkânlarını kaybeden süt sektörünün modernizasyonuna katkıda bulunmak ve iş piyasasında rekabet edebilir ve yeniliklere uyum sağlayabilir bir şekilde süt üretiminde kalite, verimlilik ve sürdürülebilirliğin sağlanması için gerekli bilimsel ve teknik uygulamaların gerçekleştirilebilmesi için gerekli tedbirleri almak da projenin amaçları arasındadır.

Projenin Bölgeye Faydaları

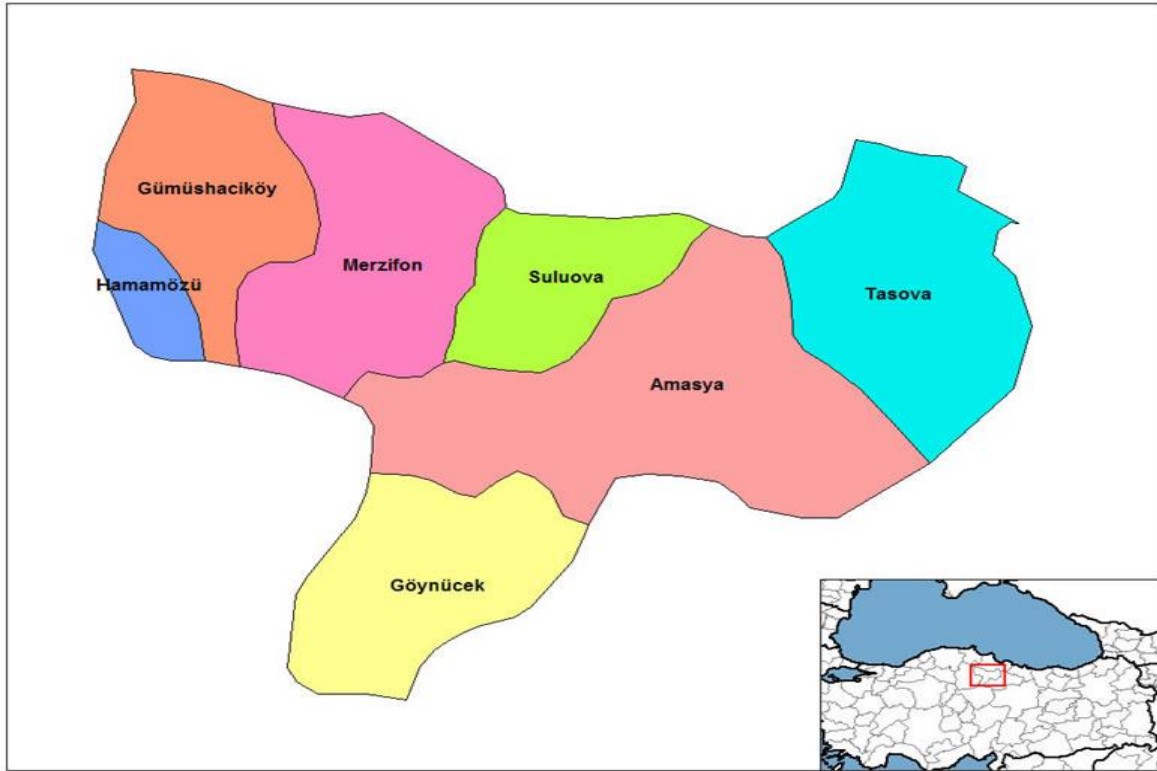
Bölgede belirlenen en büyük ihtiyaç, köylerde üretilen sütlerin süt toplama merkezlerine ulaşana kadar, sağlıklı koşullarda muhafaza edilmesidir. Proje kapsamında belirlenen hedef grubun süt üretiminde yoğun olarak geleneksel yöntemlerin kullanılması, süt kalitesini istenilen düzeyde arttıramama ve süt toplama işlemlerinde yaşanan sorunlar nedeni ile süt üretimi istenilen kalitede ve düzeyde gerçekleşmemektedir. Bu durum yöredeki çiğ süt üretiminde çalışan üreticiler ve diğer kişilerin düşük gelir düzeyinde kalmalarına ve sektörün giderek zayıflamasına neden olmaktadır. Bunlara karşı gerekli önlem alınmaması üretimde karlılığı düşürmektedir. Ayrıca şu anda süt merkezdeki süt soğutma tanklarına ulaştırılabilmek için süt toplama kamyonları tarafından alınmakta, sütün kalitesinin düşmesinin yanı sıra süt toplama kamyonları tüm üreticilere ulaşabilmek için gün içerisinde çok fazla yol kat etmektedirler. Bu da maliyetleri oldukça artırmaktadır. Toplanan sütler de gün boyunca kamyonlarda kalmaktadır. Özellikle yaz aylarında sütün gün boyu kamyonlarda kalması

bozulma riski taşımaktadır. Bu proje ile sütün kalitesinin artırılması, olası risklerin en aza indirilmesi ve taşıma maliyetlerinin düşürülmesi için bölgeye sütlerin müşteriye ulaşınca kadar depolanacağı süt soğutma tankları yerleştirilecektir.(Anonim, 2010b).

5. ARAŞTIRMA ALANI HAKKINDA GENEL BİLGİLER

5.1 Coğrafi Konum

Amasya ili; Orta Karadeniz'in iç ve Yeşilırmak Havzası olarak adlandırılan bölgenin orta kısmında yer almaktadır. Doğudan Tokat, güneyden Tokat ve Yozgat, batıdan Çorum, kuzeyden Samsun illeri ile çevrilidir. İlin yüzölçümü 5.701 km² olup, Türkiye'nin toplam yüzölçümünün %7,39'unu teşkil etmektedir. Toplam sınır uzunluğu 492 km olan Amasya ilinin Samsun ile 169 km, Tokat ile 165 km, Yozgat ile 6 km, Çorum ile 152 km. sınır uzunluğu vardır. İl genelinin deniz seviyesinden ortalama yüksekliği (rakım) 1.150 m, il merkezinin ise 411,69 m'dir. 34° 57' 06" - 36° 31' 53" doğu boylamları ile 41° 04' 54" - 40° 16' 16" kuzey enlemleri arasındadır. Ankara'ya 336 km, İstanbul'a 671 km uzaklıkta olan Amasya'nın komşu illere uzaklıkları ise Çorum'a 92 km, Samsun'a 131 km, Tokat'a 114 km, Yozgat'a ise 196 km'dir (Anonim, 2009a).

Şekil 5.1 Amasya ilinin coğrafi konumu ve idari bölünüşü

Merkez ilçesi 1.730 km² yüzölçümü büyüklüğü ile en büyük yüzölçümüne sahip ilçe olup, bu ilçeyi sırasıyla Taşova (1.041 km²), Merzifon (970 km²), Gümüşhacıköy (653 km²), Göynücek (578 km²), Suluova (516 km²) ve Hamamözü (202 km²) ilçeleri izlemektedir (Anonim, 2007). İl merkezinin ilçelere uzaklıkları; Göynücek 46 km, Gümüşhacıköy 68 km, Hamamözü 90 km, Merzifon 46 km, Suluova 27 km ve Taşova 48 km'dir (Anonim, 2009a).

Amasya ili genellikle engebeli arazilerden oluşmaktadır. Kuzeyde Canik Dağları yer almaktadır. Bu dağların çoğu ormanlarla kaplıdır ancak sıradağlar Amasya'nın Karadeniz ikliminden etkilenmesini önemli ölçüde engellemektedir. Güneyde Cami Dağları, kuzey batıda ve Merzifon ilçesinin sınırları içinde Tavşan Dağı yer almaktadır. En önemli iki ova olan Suluova ve Geldingen ovalarının arasında yer alan ve iki ovayı doğu-batı yönünde bölen Çakır Dağları da il sınırları içindeki dağlar arasında yer almaktadır. Ayrıca ilin batısında, Çorum sınırında İnegöl Dağları yer almaktadır (Anonim, 2007).

Yeşilırmak Vadisi ildeki en önemli ve uzun vadidir. Yeşilırmak Vadisi'nin mikroklima özelliğinden dolayı, özellikle meyvecilik ve sebzeçilik gibi önemli tarımsal faaliyetlerde vadiden verimli şekilde yararlanılmaktadır.

Amasya ili genel olarak dağlık bir yapıya sahip ise de tarıma elverişli 4 tane çok önemli ve büyük ovası bulunmaktadır. Bu ovalar ilin yüzölçümünün yaklaşık %24'ünü kaplamaktadır. Amasya-Taşova arasında uzanan kısımlar özellikle mikroklima özelliğine sahiptir. Amasya'nın başlıca en önemli ovaları; Geldigen, Suluova, Merzifon, Gümüş ovalarıdır. Bu ovalardan Geldigen 48.400 ha ve Suluova 40.000 ha alan ile en büyük ovalardır. Bu iki ovayı 31.100 ha ile Merzifon Ovası ve 5.400 ha ile Gümüş Ovası izlemektedir (Anonim, 2007).

Amasya'nın en önemli akarsuyu Yeşilırmak olup uzunluğu 1.151 metredir. Yeşilırmak Nehri'nin iki önemli kolu da Tersakan ve Çekerek ırmaklarıdır. Çekerek Irmağı Çamlıbel Dağları'ndan, Tersakan ise Ladik Gölü'nden çıkmaktadır. Yeşilırmak düzensiz bir rejime sahip olup ortalama 151,4 m³/sn, yıl içinde de 1–1000 m³/sn debiye sahiptir. Çekerek ırmağı da il sınırları içerisinde yer alan ve uzunluğu 45 kilometre, ortalama debisi 25,6 m³/sn. olan su kaynaklarından bir diğeridir. Tersakan'ın ise uzunluğu 37 km olup debisi 6,92 m³/sn.'dir (Anonim, 2007).

Amasya'da Yeşilırmak ve kolları olan Tersakan ve Çekerek'ten başka Yeşilırmak ile birleşen Deliçay, Destek Çayı; Tersakan'a dökülen Gümüşsuyu Çayı, Salhan Çayı, Büyükçay, Çekerek Irmağı'yla birleşen Çorum Çayı ve Kızılırmak'a dökülen Hamamözü Çayı da diğer su kaynaklarındandır. Amasya'da başlıca göller Borabay Gölü, Ortaova Gölü, Oğulbağı Gölü, Kolay gölüdür. Ortaova, Oğulbağı ve Kolay gölleri yapay göllerdir. (Anonim, 2007).

5.2 İklim ve Meteorolojik Veriler

Amasya Karadeniz'in ortasında, Yeşilırmak Havzası üzerinde yer almaktadır. Bulunduğu konum itibarıyla, "Geçiş İklimi"ne sahiptir. Genellikle ılıman olan bu iklim bazen Karadeniz'in yağışlı, bazen de İç Anadolu'nun karasal iklim niteliklerini gösterir. İl, kuzeyde Karadeniz'in yağışlı, kıyı iklimi ile İç Anadolu'nun yazları sıcak ve kurak, kışları ise soğuk ve yağışlı geçen karasal iklim özellikleri arasında yer almaktadır. Merzifon, Suluova, Gümüşhacıköy ve Hamamözü ilçeleri bölgenin genel iklim özelliklerini yansıtmaktadır. Merkez İlçe, Taşova ve Göynücek ilçeleri daha çok karasal iklim özelliği göstermektedir (Anonim, 2007).

Çizelge 5.1 Amasya iline ait meteorolojik veriler (Anonim, 2009b)

	Ortalama Sıcaklık (°C)		Toplam Yağış (mm)		Ortalama Nispi Nem (%)		Kar Örtülü Gün Sayısı		Ortalama Rüzgâr Hızı (m_sec)	
	1975–2008	2008	1975–2008	2008	1975–2008	2008	1975–2008	2008	1975–2008	2008
Ocak	2,5	-3,8	46,6	42,9	65,5	66,1	6,3	25	1,5	1,3
Şubat	4,0	0,3	33,7	24,2	60,0	60,1	3,9	6	1,6	0,9
Mart	8,2	12,8	43,1	50,8	55,6	47,6	1,1		1,8	1,5
Nisan	13,5	15,8	59,8	72,2	54,7	51,8	0,1		1,9	1,2
Mayıs	17,7	17,0	51,5	31,2	53,9	45,2			1,7	1,5
Haziran	21,5	21,5	36,6	32,9	51,3	45,7			1,7	1,2
Temmuz	24,0	24,6	15,4	0,4	50,7	47,2			1,9	1,4
Ağustos	24,0	25,7	10,6		52,1	48,0			1,9	1,4
Eylül	20,0	20,6	20,9	53,3	54,8	56,2			1,7	1,3
Ekim	14,5	14,9	38,9	44,2	60,4	61,0			1,4	0,9
Kasım	8,2	9,3	49,5	71,3	64,4	64,0	0,1		1,3	1,0
Aralık	4,2	2,4	47,4	85,9	66,8	69,3	1,9	1	1,3	0,9
Yıllık Ort.	13,5	13,4			57,5	55,2			1,6	1,2
TOPLAM			454	509,3			13,4	32		

Amasya iline ait ortalama 33 yıllık (1975–2008) ve 2008 yılına ait meteoroloji verileri Çizelge 5.1’de verilmiştir. Buna göre; Amasya’da son 33 yıllık ortalama sıcaklık 13,5°C olup, temmuz ve ağustos ayları 24,0°C ile en sıcak, ocak ayı ise 2,5°C ile en soğuk aydır. Kentte uzun dönem ortalama yağış miktarı 454 mm olup yağışlar genellikle yağmur şeklindedir. Ortalama nispi nem oranı ise %57,5’dir.

2008 yılı meteoroloji verilerine göre ise; Amasya’da en fazla yağış aralık ayında 85,9 mm olarak saptanmıştır. Yıllık yağış miktarı toplam 509,3 mm olup, karla örtülü gün sayısı 32’dir. Ortalama sıcaklık 13,4°C, ortalama nispi nem oranı ise %55,2’dir.

5.3 Agro-Ekolojik Bölgeler

Agro-ekolojik bölgelendirme, arazinin çevresel özellikleri, arazinin uygunluğu ve potansiyel verimlilik özelliklerine göre bölümlendirilmesi anlamına gelir. İklim, arazinin şekli, toprak yapısı ve/veya arazi örtüsünün dikkate alındığı agro-ekolojik bölümlendirmeye göre Amasya ili 2 agro-ekolojik bölgeye ayrılmış ve buna göre haritalandırılmıştır (Çizelge 5.2). Bunlar;

1. Amasya Merkez-Taşova-Suluova Alt Bölgesi
2. Merzifon-Gümüşhacıköy-Göynücek-Hamamözü Alt Bölgesi’dir.

Birinci alt bölge, 234–263 gün bitki gelişme süresine sahip iken, Merzifon-Gümüşhacıköy-Göynücek ve Hamamözü’nden oluşan 2. alt bölge daha sert kış şartlarından dolayı 197–230 gün bitki gelişme süresine sahiptir (Anonim, 2007).

Çizelge 5.2 Amasya ilinin agro-ekolojik alt bölgeleri (Anonim, 2007)

Alt Bölgeler	Alan (ha)	Şubat Ortalama Sıcaklık (°C)	Temmuz Ortalama Sıcaklık (°C)	Yıllık Yağış (mm)	Rakım (m)	Meyve Alanları ve Tarım	Sebze Alanları ve Tarım
I. Alt Bölge	%57,76	4–5,2	<25	>400	<500	%2,9	%3,7
Merkez Suluova Taşova	328.700					4.468 ha	5.691 ha
II. Alt Bölge	%42,23					%0,7	%1,1
Göynücek Gümüşhacıköy Hamamözü Merzifon	240.300	2–2,9	<25	<400	>500	720 ha	1.073 ha
Toplam 7 İlçe	569.000					5.188	6.764 ha
Toplam Alana Oranı	%100					%2,1	%2,7

5.4 Toprak Yapısı

Amasya’da iklim, topografik yapı ve madde farklılıkları nedeniyle 8 çeşit toprak yapısı bulunmaktadır. Bu sınıflandırma içerisinde bitkisel üretim bakımından yararlılık, 1. sınıftan 4. sınıfa doğru giderek azalmaktadır. Buna göre; ilk 4 sınıf, iyi bir toprak yönetimi ile birlikte yöreye adapte olmuş kültür bitkileri, orman, mera ve çayır bitkilerini iyi bir şekilde yetiştirme yeteneğine sahiptir. 5. 6 ve 7. sınıflar adapte olmuş yerli bitkilerin yetişmesine elverişlidir. 5. ve 6. sınıflarda toprak ve su koruma önlemleri alındığı takdirde bazı özel bitkiler de yetiştirilebilir. 7. sınıfta çok etkin ve pahalı ıslah çalışmaları ile ürün alınabilirse de, elde edilecek ürün ile yapılacak yatırım bedelleri değmeyecek ölçüde ağır olabilir.

Amasya’da toplam tarımsal alan 253.029 hektardır. 1.-4. sınıf arazi toplam tarımsal alanın %81,8’ini, 5.-8. sınıf araziler ise tarım arazilerinin %18,2’sini oluşturmaktadır (Anonim, 2007).

5.5 Sosyal Yapı

5.5.1 Genel nüfus özellikleri

Türkiye nüfusu, 2008 yılı Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Veri Tabanı (ADNKS)'na göre 75.517.100'dür. Amasya ilinin nüfusu ise 323.675 ile Türkiye nüfusunun %0,43'ünü oluşturmaktadır (Anonim, 2009f). Türkiye'de 2008 yılında km²'ye düşen kişi sayısı 93 iken Amasya'da 57'dir.

Çizelge 5.3 Amasya ilinin nüfusu (Anonim, 2007, Anonim, 2009f)

Sayım Yılı	Toplam Nüfus	Şehir Nüfusu	Köy Nüfusu	Şehir ve Köy Nüfusunun Toplam Nüfus İçindeki Oranı (%)	
				Şehir	Köy
1927	115.191	29.972	85.219	38.40	73.98
1935	128.113	32.023	96.090	25.00	75.00
1940	136.029	33.935	102.094	24.95	75.05
1945	147.870	36.764	111.106	24.86	75.14
1950	163.669	37.868	125.801	23.14	76.86
1955	227.044	49.321	177.723	21.72	78.28
1960	257.281	76.146	186.635	17.46	72.54
1965	285.729	83.016	202.713	38.50	70.95
1970	307.025	97.088	209.937	31.62	68.38
1975	322.806	115.480	207.326	35.77	64.23
1980	341.287	128.077	213.210	37.53	62.47
1985	358.289	148.614	209.675	41.48	58.52
1990	357.191	162.544	194.647	45.51	54.49
2000	365.231	196.621	168.610	53.83	46.17
2008	323.675	201.575	122.100	62.28	37.72

Çizelge 5.3'de görüldüğü üzere; Amasya ili genelinde mevcut 349 köy ve 27 beldede toplam nüfus sayısı, 122.100 olup, bu rakam İl toplam nüfusunun %37,7'sini oluşturmaktadır. Amasya'nın ilçeleri içinde Merkez ilçesi, 128.703 kişilik nüfusu ile en yüksek nüfus düzeyine (%39,8) sahip ilçe, Hamamözü ise 4.670 kişilik nüfusu ile en düşük nüfus düzeyine (%1,4) sahip ilçedir.

Çizelge 5.4 Amasya ilinde nüfusun ilçeler itibariyle dağılımı (Anonim, 2009f)

İlçe adı	Merkez		Köyler		Toplam		Yoğunluk (kişi / km ²)	
	2000	2008	2000	2008	2000	2008	2000	2008
Merkez	74.393	82.200	58.814	46.503	133.207	128.703	77	74
Göynücek	2.776	2.629	14.838	10.433	17.614	13.062	30	23
Gümüşhacıköy	14.057	14.873	15.738	10.950	29.795	25.823	46	40
Hamamözü	1.511	1.418	4.650	3.252	6.161	4.670	31	23
Merzifon	45.613	52.192	21.668	16.843	67.281	69.035	69	71
Suluova	42.715	37.266	11.408	10.689	54.123	47.955	105	93
Taşova	15.556	10.997	41.494	23.430	57.050	34.427	55	33
İl Toplamı	196.621	201.575	168.610	122.100	365.231	323.675	64	57

2000 yılı nüfus sayımına göre toplam nüfusun %53,8'i şehir nüfusu, %46,17'si köy nüfusedir. Bu rakamlar 2008 yılı nüfus sayımı ile karşılaştırıldığında Amasya ilinde son 8 yıl içinde kırsal nüfusun %27,6 oranında azaldığı ve şehir nüfusunun ise %2,5 oranında arttığı görülmektedir (Çizelge 5.4).

5.5.2 Eğitim durumu

ADNKS'na göre; 2008 yılında Türkiye'de okuma-yazma bilen nüfusun oranı %85,71, Amasya'da ise %88,61'dir. Türkiye'deki erkek nüfusun okuma yazma oranı %89,75 ve kadın nüfusun okuma yazma oranı %81,66 iken, Amasya ilindeki okuma-yazma bilen erkek nüfusun oranı %91,1 ve okuma-yazma bilen kadın nüfusun oranı %86,14'tür (Anonim, 2009f).

2008–2009 eğitim döneminde Amasya'da 6 anaokulu ve 192 ana sınıfında, toplam 361 derslikte 192 öğretmen 7.848 öğrenciye eğitim vermiştir. İldeki 213 ilköğretim okulundan 204'ü ilköğretim okulu, 4'ü yatılı ilköğretim bölge okulu, 4'ü özel ilköğretim okulu, 1'i işitme engelliler ilköğretim okuludur. Bu okullarda 2.120 derslikte 2.478 öğretmen, 43.073 öğrenciye eğitim vermiştir. Amasya ilinde toplam 65 ortaöğretim kurumunda 775 derslikte, 1.230 öğretmen görev yapmış 18.697 öğrenci eğitim görmüştür (Çizelge 5.5).

Çizelge 5.5 Amasya ili eğitim ve öğretim durumu (Anonim, 2009f)

2008–2009 Eğitim Öğretim Yılı Eğitim Kurumu	Okul Sayısı	Öğretmen Sayısı	Sınıf Sayısı	Öğrenci Sayısı
Okul Öncesi	198	169	361	7.848
İlköğretim Okulu	213	2478	2.120	43.073
Genel Ortaöğretim	20	542	334	8.685
Mesleki ve Teknik Ortaöğretim	45	688	441	10.012
Toplam	476	3877	3256	69.618

Amasya'daki yüksek öğretim kurumları kapsamında bulunan Eğitim Fakültesi, Fen Edebiyat Fakültesi Amasya Meslek Yüksekokulu, Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu ve Merzifon Meslek Yüksekokulu, Samsun'da bulunan Ondokuzmayıs Üniversitesi'ne bağlı olarak hizmet sunmakta iken Amasya Üniversitesi'nin kurulması ile bu kurumlar Amasya Üniversitesi'ne bağlanmıştır. Yeni fakülte ve yüksekokullar ile ihtiyaç duyulan diğer birimlerin açılmasına yönelik alt yapı ve atama çalışmaları devam etmektedir (Anonim, 2007). Amasya Üniversitesinde bulunan toplam 5 fakülte ve yüksekokulda 2008/2009 eğitim öğretim yılında 5983 öğrenci eğitim görmüş olup, 136 öğretim üyesi/görevlisi/uzman ise görev yapmıştır (Çizelge 5.6).

Çizelge 5.6 Amasya Üniversitesi eğitim ve öğretim durumu (Anonim, 2009c)

2008–2009 Eğitim Öğretim Yılı	Okul Sayısı	Öğrenci Sayısı	Öğretim Üyesi/Görevlisi/Uzman Sayısı
Fakülte/Yüksekokul	3	2.977	80
Meslek Yüksekokulu	2	3.006	56

5.6 Ekonomik Yapı

Amasya'da temel ekonomik göstergelerden Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (GSYİH)'nın sabit fiyatlarla 1987 yılı baz alınarak yapılan hesaplamalarında gelişme düzeyinin sürekli dalgalandığı ancak 1994, 1999 ve 2001 yıllarında yaşanan krizler neticesinde büyük daralmaların yaşandığı görülmektedir. 1991 ve 2001 yılları arasındaki sabit GSYİH'nın artış hızı incelendiğinde, genel olarak Amasya'nın artış oranı 1997 yılı hariç, Türkiye'nin GSYİH artış oranından daha düşüktür (Çizelge 5.7).

Çizelge 5.7 Amasya ilinde gayri safi yurtiçi hasıla (Anonim, 2007)

Yıllar	Cari Fiyatlarla 000.000 (TL)	Cari Fiyatlarla İlin Payı (%)	Cari Fiyatlarla Gelişme Hızı	Cari Fiyatlarla 000.000 (\$)	1987 Fiyatlarıyla (%)	Sabit Fiyatlarla	Amasya'nın Sabit Fiyatlarla Gelişme Hızı	Türkiye'nin Sabit Fiyatlarla GSYİH Gelişme Hızı
1991	2.680.672	0,4	49,5	635	323.128	0,4	-1,0	0,9
1992	4.512.192	0,4	66,3	646	323.797	0,4	0,2	6,0
1993	8.486.448	0,4	88,1	759	344.238	0,3	6,3	8,0
1994	15.766.400	0,4	85,8	537	315.139	0,3	-8,5	-5,5
1995	31.232.770	0,4	96,1	676	327.267	0,3	3,8	7,2
1996	57.876.058	0,4	85,3	709	334.536	0,3	2,2	7,0
1997	120.615.088	0,4	108,4	789	386.165	0,3	15,4	7,5
1998	234.267.931	0,4	94,2	904	420.574	0,4	8,9	3,1
1999	333.152.768	0,4	42,2	788	403.819	0,4	-4,0	-4,7
2000	470.003.417	0,4	41,1	748	419.322	0,4	3,8	7,4
2001	635.492.078	0,4	35,2	525	359.846	0,3	-14,2	-7,5

Amasya'da GSYİH'nın iktisadi faaliyet kollarına göre dağılımı incelendiğinde (Çizelge 5.8), tarım sektörü GSYİH içinde %21,7'lik payı ile ağırlıklı sektördür. Tarımın GSYİH'dan aldığı payın çok büyük bir kısmını çiftçilik ve hayvancılık faaliyetleri oluşturmaktadır. Çiftçilik ve hayvancılık faaliyetleri GSYİH'dan %21,4 gibi büyük bir pay almaktadır.

Tarım sektörünün 2001 yılı gelişimine bakıldığında %0,9'luk bir büyüme oranı gerçekleşmiştir. Çiftçilik ve hayvancılık alt sektörü %0 5 gibi çok küçük bir büyüme sağlamasına karşın ormancılık sektörü -mobilya sektörünün de şehirde giderek güçlenen bir sektör olmasından dolayı %21,7 gibi büyük bir büyüme oranı, balıkçılık sektörü de %40,4 gibi büyük bir büyüme oranı yakalamıştır.

Genel olarak istihdamın devamlı olarak sanayi ve hizmet sektörlerine kayması nedeni ile tarıma ilgi azalmış, tarımın büyüme hızı yavaşlamaya başlamıştır. Bununla birlikte Türkiye genelinde uygulanmaya başlayan şekerpancarı ve tütün üretimi miktar kısıtlamaları da tarımdaki gelişimin yavaşlamasının sebepleri arasında gösterilebilir. Bunun sonucu olarak, Amasyanın en önemli işletmelerinden biri olan tütün fabrikası faaliyetlerini durdurmuştur (Anonim, 2007).

Amasya'da devlet hizmetleri GSYİH içinde %19,7 oranındaki payı ile ikinci, ticaret sektörü ise %14 oranında ki payı ile üçüncü ağırlıklı sektördür. Amasya'da insanlar genel itibari ile tarım ürünleri ticareti ile ilgilenmektedirler. Üretilen ürünlerin bir kısmı köylüler tarafından kasaba, ilçe ve şehir pazarlarında satılırken bir kısmı da tüccarlara verilerek il dışına veya yurtdışına satışı gerçekleştirilmektedir. Ticaretteki önemli faaliyet alanlarından birisi de perakende satış işlemleridir (Anonim, 2007).

Amasya'da dördüncü büyük sektör sanayi sektörüdür. Madencilik ve taş ocakçılığı, imalat sanayi, elektrik, gaz ve suyu kapsayan sanayi sektörü, bütün içerisinde %7,7'lik paya sahiptir. Sanayi alt sektörlerinden en büyük paya imalat sanayisi sahiptir. Şehirde genel itibari ile mobilya ve elektrikli aletler üretimi hakim üretim alanlarıdır. 2001 yılı rakamlarına göre sanayi sektörü %45,1 gibi büyük bir büyüme oranı yakalamıştır. İnşaat sektörü 5. sıradaki sektördür. %4,7'lik paya sahip olan inşaat sektörü %48,4 gibi çok büyük bir büyüme sağlamıştır. İnşaat sektörü ekonomideki en önemli sektör konumundadır. Bu sektörün büyümesi veya küçülmesi, madencilik ve taş ocağından ev eşyası ve tekstile kadar birçok sektörü etkilemektedir. Sanayi sektörlerindeki kalemler büyük oranda inşaat sektörünün gelişimi ile ivme kazanmaktadır (Anonim, 2007).

Mali müesseselerin %1,5'luk pay ile en küçük paya sahip sektör olduğu görülmektedir. Genel itibari ile sektörlerin bir bütün olarak genel büyüme oranlarına bakılacak olursa 2001 yılında Amasya'daki

bütün sektörler, GSYİH'nin %78,9'unu oluşturmakta olup %32,7 gibi büyük bir büyüme oranına ulaşmıştır.

Çizelge 5.8 Amasya ilinde iktisadi faaliyet kollarına göre gayri safi yurtiçi hasıla (2001)
(Anonim, 2007)

Faaliyet Kolu	Değer (TL)	Sektör Payları (%)	Gelişme Hızı (%)
Tarım	138.151.893	21,7	0,9
Çiftçilik ve Hayvancılık	135.700.500	21,4	0,5
Ormancılık	1.656.697	0,3	21,7
Balıkçılık	794.696	0,1	40,4
Sanayi	49.157.897	7,7	45,1
Madencilik ve taş ocakçılığı	5.829.616	0,9	55,5
İmalat sanayi	37.604.290	5,9	38,3
Elektrik, gaz ve su	5.723.992	0,9	95,0
İnşaat sanayi	29.693.461	4,7	48,4
Ticaret	89.241.315	14,0	50,3
Toptan ve perakende ticaret	56.115.724	8,8	45,2
Otel lokanta hizmetleri	33.125.590	5,2	60,0
Ulaştırma ve haberleşme	153.870.178	24,2	58,9
Mali müesseseler	9.502.972	1,5	32,3
Konut sahipliği	30.395.362	4,8	65,0
Serbest meslek hizmetleri	13.203.945	2,1	35,0
(Eksi) İzaflı banka hizmetleri	11.710.555	1,8	155,9
Sektörler toplamı	501.506.469	78,9	32,7
Devlet hizmeti	125.013.294	19,7	48,5
Kar amacı olmayan özel hizmet kurumu	163.398	0,0	94,9
Toplam	626.683.161	98,6	35,6
İthalat vergileri	8.808.917	1,4	11,4
GSYİH alıcı fiyatlarıyla	635.492.078	100,0	35,2

5.7 Tarım

5.7.1 Arazi varlığı ve kullanımı

Türkiye'nin yüzölçümü 814.578 km², Amasya ilinin yüzölçümü ise 5.690 km² dir. Amasya ili Türkiye yüzölçümünün %0,69'unu oluşturmaktadır. Amasya'daki arazinin %44,4'ünü tarım alanları oluşturmaktadır. Geriye kalan alanda ise 65.714 ha ile %11,6'lük kısma denk gelen çayır ve meralar, 204.212 ha ile %35,8'lik kısma denk gelen ormanlar ve fundalıklar, geriye kalan %8,2'lik kısımda ise bataklıklar, kayalıklar, yerleşim birimleri, su yüzeyleri vb. yer almaktadır (Çizelge 5.9).

Çizelge 5.9 Amasya ili ve ilçelerinin arazi dağılımı (Anonim, 2009a)

İlçeler	Tarım Alanları		Çayır-Mera Alanları		Orman ve Fundalık Alanlar		Diğer Alanlar	
	ha	%	ha	%	ha	%	ha	%
Merkez	87.211	34,47	12.000	18,26	70.000	34,28	3.789	8,04
Göynücek	22.408	8,86	1.374	2,09	33.100	16,21	1.018	2,16
Gümüşhacıköy	14.755	5,83	16.322	24,84	16.109	7,89	18.114	38,42
Hamamözü	5.786	2,29	3.998	6,08	6.441	3,15	3.875	8,22
Merzifon	55.950	22,11	22.567	34,34	16.236	7,95	2.347	4,98
Suluova	27.707	10,95	5.074	7,72	8.530	4,18	10.289	21,82
Taşova	39.212	15,5	4.379	6,66	53.796	26,34	7.713	16,36
Toplam	253.029	100	65.714	100	204.212	100	47.145	100,00

5.7.2 Tarım arazilerinin kullanımı

Amasya’da toplam 253.029 ha tarım alanının büyük bir kısmını, tarla ziraatı alanları oluşturmaktadır. Tüm tarım alanı içinde tarla ziraatının payı %81,48’dir. Geriye kalan alanın büyük bir kısmını, nadasa ayrılan topraklar, sebze ziraat alanları ve tarıma elverişli olup da kullanılmayan araziler oluşturmaktadır.

Çizelge 5.10 Amasya ili tarım alanlarının dağılımı (Anonim, 2008b)

Tarım Arazisinin Cinsi	Yüzölçümü (ha)	Payı (%)
Tarla Ziraatı Arazisi	206.164	81,48
Bağ - Bahçe Ziraatı Arazisi	4.687	1,85
Sebze Ziraatı Arazisi	6.443	2,55
Örtü Altı Alan	112	0,04
Nadas Arazisi	17.732	7,01
Tarıma Elverişli Olup Kullanılmayan (dik, yamaç) Arazi	17.891	7,07
Toplam	253.029	100

Amasya’daki tarım alanlarının dağılımına ait bilgiler Çizelge 5.10’da belirtilmiştir. İldeki nadas alanları da tarla arazisine ilave edildiğinde, tarla ziraatı alanının oranı %88,5 olmaktadır.

Amasya’nın toplam tarım alanlarının 173.246 ha alanında kuru tarım, 79.783 ha alanında ise sulu tarım yapılmaktadır (Çizelge 5.11).

Çizelge 5.11 Amasya ili tarım alanlarının kuru - sulu oluşuna göre dağılımı (Anonim, 2008b)

Arazinin Cinsi	Alanı (ha)	Payı (%)
Kuru Tarım Arazisi	173.246	68,5
Sulu Tarım Arazisi	79.783	31,5
Toplam	253.029	100,0

Amasya’da sulu tarım yapılan 79.783 ha alanın %47,5’si DSİ, %36,6’sı Köy Hizmetleri, %15,9’u ise Halk Sulama Şebekeleri tarafından sulanmaktadır (Çizelge 5.12).

Çizelge 5.12 Tarımsal sulamayı gerçekleştiren kurumlar (Anonim, 2008b)

Sulama Kuruluşlarının Adı	Sulama Alanı (ha)	Payı (%)
DSİ	37.857	47,5
Köy Hizmetleri	29.224	36,6
Halk Sulamaları	12.702	15,9
Toplam	79.783	100,0

5.7.3 Tarımsal üretim sistemi

TÜİK tarafından 2001 yılında yapılan Genel Tarım Sayımı Tarımsal İşletmeler Anketi Sonuçları’na göre; Türkiye’de 3.076.650 adet tarım işletmesi olup, bu işletmelerin; %67,4’ünde hem bitkisel hem de hayvansal üretim, %30,2’sinde yalnız bitkisel üretim, %2,4’ünde ise yalnız hayvansal üretim yapılmaktadır.

Amasya’da ise toplam 35.998 adet tarım işletmesi mevcuttur. Bu işletmelerden bir tanesi (Gökhöyük Tarım İşletmesi) devlete aittir. İşletmelerin yapısına bakıldığında birçoğunun aile işletmesi olduğu görülmektedir. İşletmeler üretim biçimlerine göre incelendiğinde, bunların %68,2’si bitkisel üretim ile hayvansal üretimi birlikte yapmakta, %26,7’si yalnız bitkisel üretim yapmakta, %5,1’i de sadece hayvansal üretim yapmaktadır (Çizelge 5.13).

Çizelge 5.13 Amasya ilinde alt bölgeler ve üretim biçimine göre işletme sayıları (Anonim, 2007)

Yer	Bitkisel+Hayvansal Üretim	Yalnız Bitkisel Üretim	Yalnız Hayvansal Üretim	Toplam İşletme Sayısı
I.Alt Bölge	16.021	6.408	1.574	24.003
II.Alt Bölge	8.522	3.217	256	11.995
Amasya	24.543	9.625	1.830	35.998

İşletmelerin, alt bölgeler bazında üretim biçimine göre ayrımı Çizelge 5.14’de görülmektedir. İşletmelerin 24.003’ü (%66,7) I. Alt Bölge’de, 11.995’i de (%33,3) II. Alt Bölge’de bulunmaktadır. İşletmelerin üretim biçimine göre ayrımına bakıldığında işletme sayısının %66,7’si I. Alt Bölge’de bulunmasına rağmen, sadece hayvansal üretim yapan işletmelerin %86’sının I. Alt Bölge’de yer alması dikkat çekicidir. I. Alt Bölge’de yer alan Suluova ilçesinde özellikle besi ağırlıklı işletmeler yoğunluktadır. Tarım işletmeleri, büyüklük ve parçalılıklarına göre incelendiğinde; işletmelerin büyük çoğunluğu arazi genişliği bakımından yetersiz alanlara sahip olup işletme ortalama genişliği de çok küçüktür. İşletmelerin sahip olduğu araziler genel olarak çok parçalıdır.

Çizelge 5.14 Amasya ili arazi büyüklüklerine göre işletme sayıları (2001) (Anonim, 2008b)

	ilçeler		< 5	6–10	11–20	21–50	51–100	101–200	201–500	501–1000	1001 >	Toplam
1. ALT BÖLGE	Merkez	İşletme Sayısı	1309	1338	1641	3040	2137	1164	451	57	7	11.144
		Arazi Parça Sayısı	11277	5278	12343	32158	30986	21605	10187	840	108	124.782
		Tarım Alanı (da)	5745	11884	29518	125825	189101	214129	207722	51014	45682	880.620
	Suluova	İşletme Sayısı	148	231	414	794	642	406	161	36	5	2.837
		Arazi Parça Sayısı	222	543	1543	4089	5504	4835	2731	617	138	20.221
		Tarım Alanı (da)	599	1883	7030	33816	56303	71773	66540	29483	6855	274.280
	Taşova	İşletme Sayısı	520	1027	2044	2927	1533	391	6	0	0	8.448
		Arazi Parça Sayısı	1207	4081	14442	33469	14988	1987	44	0	0	70.219
		Tarım Alanı (da)	1973	9090	36383	130837	140729	70380	2727	0	0	392.120
	Toplam	İşletme Sayısı	1977	2596	4099	6761	4312	1961	618	93	12	22.429
Arazi Parça Sayısı		12706	9902	28328	69716	51478	28426	12962	1457	246	215.222	
Tarım Alanı (da)		8317	22857	72931	290479	386134	356282	276988	80496	52537	1.547.020	
2. ALT BÖLGE	Göynücek	İşletme Sayısı	106	209	468	1002	638	395	77	8	0	2.903
		Arazi Parça Sayısı	278	940	2792	10532	9153	5247	2007	125	0	31.074
		Tarım Alanı (da)	434	1818	8471	46292	56495	71614	32340	6616	0	224.080
	Güçüşhacıköy	İşletme Sayısı	454	603	838	909	588	117	19	3	0	3.531
		Arazi Parça Sayısı	920	2609	6300	10083	4425	1322	217	40	0	25.916
		Tarım Alanı (da)	1727	5306	15377	40723	53714	21002	7676	2025	0	147.550
	Hamamözü	İşletme Sayısı	69	108	149	303	237	98	3	0	0	967
		Arazi Parça Sayısı	305	1078	2856	6053	2277	502	75	0	0	13.145
		Tarım Alanı (da)	283	972	2711	13359	21093	18767	675	0	0	57.860
	Merzifon	İşletme Sayısı	292	235	482	909	1004	803	532	75	6	4.338
		Arazi Parça Sayısı	409	562	1518	5617	9607	12371	10007	2069	320	42.479
		Tarım Alanı (da)	1071	1947	8290	38542	86444	143376	204607	59213	7500	550.990
	Toplam	İşletme Sayısı	921	1155	1937	3123	2467	1413	631	86	6	11.739
Arazi Parça Sayısı		1911	5188	13466	32285	25462	19442	12306	2234	320	112.615	
Tarım Alanı (da)		3515	10043	34850	138916	217746	254758	245298	67854	7500	980.480	
GENEL TOPLAM		İşletme Sayısı	2898	3751	6036	9884	6779	3374	1249	179	18	34.168
		Arazi Parça Sayısı	14618	15090	41794	102001	76940	47868	25269	3691	566	327.837
		Tarım Alanı (da)	11832	32900	107781	429395	603880	611040	522286	148350	60037	2.527.500

Çizelge 5.14’de görüldüğü gibi, Amasya ilinde 0–20 dekar aralığındaki arazi genişliğine sahip işletmelerin tüm işletmelere oranı %37,12’dir. Bu alanlarda daha çok sebzeçilik ve meyvecilik yapılması işletmelerin ekonomik olarak ayakta kalabilmesini sağlamaktadır. Amasya’da işletmelerin yaklaşık %57’si 0–50 dekar aralığındaki arazi genişliğine sahip olup 51–100 dekar aralığındaki tarım arazisine sahip olan işletme sayısı %19,84’tür. İşletmelerin yapısı arazi parçalılığı olarak incelendiğinde, il genelinde ortalama arazi genişliğinin 7,7 dekar’dır.. Arazi parçası başına düşen büyüklük I. Alt Bölge’de 7,2 dekar, II. Alt Bölge’de 8,7 dekar’dır. Sebze ve meyvecilik faaliyetlerinin I. Alt Bölge’de yoğunlaşması arazi parçalılığının daha fazlalaşmasını da beraberinde getirmiştir.

5.7.4 Bitkisel üretim

5.7.4.1 Tarla bitkileri üretimi

Amasya ilinde, 2008 yılı tarla bitkilerinin ekiliş miktarları ve üretimlerine ait bilgiler Çizelge 5.15’de yer almaktadır. Tarla bitkileri ekiliş alanı içinde en yüksek payı, tahıllar almaktadır. Tahıllar içerisinde 133.979 ha ekim alanı ve 514.589 ton üretim miktarı ile buğday ilk sırayı alırken, ikinci sırada 25.083 ha ve 514.589 ton ile arpa gelmektedir. İlde yağlı tohumlar üretimi, tahıllardan sonra ikinci sırayı almaktadır. Özellikle ayçiçeği ve haşhaş üretimi yaygındır. Ayçiçeği üretimi 11.372 ton’dur. Endüstri bitkisi olarak 5.774 ha alanda 267.369 ton şekerpancarı üretilmiştir.

Amasya’da tarla bitkilerinin ekilişi yönünden tahıllar, yağlı tohumlar ve endüstri bitkilerinden sonra baklagiller 4. sırayı almaktadır. Baklagiller üretiminde en büyük payı nohut almakta olup yıllık nohut üretimi 9.778 tondur. Nohutu 636 ton üretimle fasulye ve 314 ton ile yeşil mercimek izlemektedir. Yumrulu bitkilerin ekiliş miktarı toplam 10.952 hektardır. Buna göre, yumrulu bitkiler arasında en fazla üretilen ürün 376.300 tonla kuru soğandır. Soğanı, patates ve sarımsak izlemektedir. Amasya’da üretilen önemli yem bitkileri ise sırasıyla mısır ve ot üretimi amaçlı fiğ, yonca ve korungadır.

Çizelge 5.15 Amasya ili yılı tarla bitkileri ekiliş alanı, üretim miktarı ve değeri (2008)
(Anonim, 2008b)

Ürün adı	Ekim Alanı (ha)	Ortalama Verim (kg/ha)	Üretim Miktarı (ton)	Birim Fiyatı (YTL/kg)	Parasal Değeri (YTL)
Buğday	133.979	3.841	514.589	0,50	257.294.500
Arpa	25.083	3.729	93.533	0,42	39.283.755
Çavdar	108	2.776	300	0,38	113.943
Yulaf (dane)	293	1.870	548	0,42	230.097
Yulaf (kuru ot)	325	2.351	764	0,20	152.800
Mısır (dane)	778	10.340	8.045	0,40	3.217.900
Mısır (silaj)	1.180	50.508	59.600	0,05	2.980.000
Mısır(silaj) 2.ürün	585	30.769	18.000	0,05	900.000
Çeltik	135	7.000	945	0,85	803.250
Tritikale (dane)	409	3.679	1.505	0,38	571.805
Nohut	7.609	1.285	9.778	1,50	14.667.600
Fasulye (kuru)	505	1.258	636	3,00	1.906.500
Mercimek(yeşil)	345	909	314	1,60	501.600
Fiğ (dane)	2.085	1.163	2.425	0,45	1.091.025
Fiğ (kuru ot)	7.011	2.604	18.259	0,20	3.651.800
Burçak	15	1.525	23	0,30	6.863
Tütün	790	1.032	816	5,00	4.077.500
Şekerpancarı	5.774	46.306	267.369	0,12	32.084.280
Haşhaş (kapsül)	1.545	484	748	3,50	2.618.630
Haşhaş (tohum)		318	492	5,00	2.458.900
Ayçiçeği(yağlık)	4.996	2.276	11.372	0,80	9.097.920
Patates	678	29.624	20.085	0,40	8.034.000
Yonca (kuru ot)	1.312	6.902	9.055	0,25	2.263.750
Korunga (kuru)	89	1.854	165	0,20	33.000
Korunga (yeşil)		13.034	1.160	0,05	58.000
Sorgum (ot)	2	45.000	90	0,05	4.500
Soğan (kuru)	10.210	36.856	376.300	0,15	56.445.000
Sarımsak(kuru)	64	7.758	497	2,50	1.241.250
Kanola (Kolza)	23	1.804	42	0,60	24.900

5.7.4.2 Sebze üretimi

Amasya ilinde sebze ekiliş alanları, mevcut tarım alanlarının %2,55'ini kaplamaktadır. Türkiye'de üretilen sebze ürünlerinin %0,75'i Amasya'da üretilmektedir. İlde 2008 yılı sonunda üretilen sebze miktarı toplam 158.755 tondur. En fazla üretilen sebze 83.300 ton ile domates, 26.635 ton ile hıyardır. Bunları; taze fasulye (11.890 ton), karpuz (12.405 ton) ve kabak (3.998 ton) izlemektedir (Çizelge 5.16).

Çizelge 5.16 Amasya ili sebze ürünleri ekiliş alanı, üretim miktarı ve değeri (2008) (Anonim, 2008b)

Ürün adı	Ekim Alanı (Ha)	Ortalama Verim (Kg/Ha)	Üretim Miktarı (Ton)	Birim Fiyatı (YTL/Kg)	Parasal Değeri (YTL)
Bamya	463	2.698	1.249	3,00	3.747.000
Biber (Dolmalık)	101	10.505	1.061	0,60	636.600
Biber (Sivri)	202	10.614	2.144	0,60	1.286.400
Domates	1.995	41.754	83.300	0,30	24.990.000
Fasulye (Taze)	1.160	10.250	11.890	1,00	11.890.000
Havuç	72	40.000	2.880	0,60	1.728.000
Hıyar	978	27.234	26.635	0,40	10.654.000
Kabak (Bal)	34	15.412	524	0,80	419.200
Kabak (Sakız)	204	19.596	3.998	0,50	1.998.750
Ispanak	332	7.970	2.646	0,60	1.587.600
Karpuz	365	33.986	12.405	0,30	3.721.500
Kavun	120	28.125	3.375	0,50	1.687.500
Lahana (Beyaz)	55	34.318	1.888	0,40	755.000
Marul (Göbekli)	10	10.200	102	2,00	204.000
Marul (Kıvırcık)	45	12.388	557	2,00	1.114.900
Maydanoz	14	4.000	56	2,50	140.000
Patlıcan	105	16.595	1.743	0,50	871.250
Pırasa	91	13.659	1.243	0,40	497.200
Sarımsak (Taze)	7	8.000	56	4,00	224.000
Soğan (Taze)	69	8.855	611	2,00	1.222.000
Turp (Bayır)	15	25.000	375	0,50	187.500
Bakla (Taze)	1	4.000	4	0,75	3.000
Bezelye (Taze)	5	2.500	13	1,25	15.625
Toplam	6.443		158.755		69.581.025

Amasya ilinde Merkez ilçe ağırlıklı olmak üzere tüm ilçelerde örtü altı sebze yetiştiriciliği yapılmakta olup bu tarım alanı gelişme eğilimindedir. 2008 yılı verilerine göre; toplam 1.603 dekar örtü altı yetiştiricilik alanı mevcuttur. Bu alanın 900 dekarı merkez ilçededir (Çizelge 5.17).

Çizelge 5.17 Amasya ili sera alanları, üretim miktarı ve değeri (2008) (Anonim, 2008b)

Ürün adı	Ekim Alanı (Da)	Ortalama Verim (Kg/da)	Üretim Miktarı (Ton)	Birim Fiyatı (YTL/Kg)	Parasal Değeri (YTL)
Domates	481	26.112	12.560	0,45	5.652.000
Hıyar	486	22.685	11.025	0,60	6.615.000
Kabak (Sakız)	151	7.629	1.152	0,75	864.000
Marul (Göbekli)	8	2.125	17	3,00	51.000
Marul (Kıvırcık)	473	2.000	946	3,00	2.838.000
S. Biber	2	1.000	2	1,50	3.000
Maydanoz	2	500	1	3,00	3.000
Toplam	1.603		25.703		16.026.000

Not: Sera alanlarının bir kısmında yazlık ve kışlık olarak iki ekiliş yapıldığı için sera alanları ekiliş alanlarından daha düşüktür.

Amasya’da sebze tarımı, açık alanlardan hızla seralara kaymaktadır. Sebze yetiştiriciliğinin açık alanlardan seralara kaymasının en önemli sebebi, seralarda birim alandan daha fazla verim elde edilmesi ve çeşitli doğal afetlerden etkilenmeyi en aza indirmektir. Seracılık faaliyetleri hâlihazırda ısıtmalı olarak yapılmayıp ısıtma ile yetiştiricilik ekonomik değildir. Bu sebeple, erken ve geç turfandacılık şeklinde yapılan yetiştiricilik önem kazanmaktadır. Ayrıca Türkiye’de seracılığın yoğun olarak yapıldığı bölgelerde (Akdeniz ve Ege) sera ürünlerinin üretiminin bittiği dönemlerde ildeki sera ürünlerinin piyasaya arz edilebilir olması, üreticiler açısından bir avantaj sağlamaktadır (Anonim, 2008b).

5.7.4.3 Meyve üretimi

Amasya, geçiş iklimine sahip olması ve toprak özellikleri bakımından, meyve üretimi açısından zengin bir ildir. Meyve üretiminde özellikle elma’sı ile ünlü olan ilde kiraz üretimi de elma kadar gelişmiştir. Meyve üretiminde Merkez ilçe %77’lik oranla önemli bir paya sahiptir. Merkez ilçeyi; Taşova, Merzifon, Suluova ve Göynücek izlemektedir. İlde meyveciliğin en az yapıldığı ilçe ise Gümüşhacıköy’dür (Anonim, 2009a).

Çizelge 5.18 Amasya ili yılı meyve dikim alanları, üretim miktarı ve değeri (2008) (Anonim, 2008b)

	Kapladığı Alan (ha)	Meyve Veren (adet)	Meyve Vermeyen (adet)	Verim (ağaç/kg)	Üretim (ton)	Parasal Değeri (YTL)
Armut	43	64.390	18.535	33	2.120	2.650.000
Ayva	3	43.340	8.430	25	1.068	1.068.000
Elma	1.288	353.230	120.880	47	16.426	10.676.900
Erik	28	77.935	35.425	28	2.188	1.641.000
İğde		3.100	250	10	31	85.250
Kayısı	10	31.450	5.250	23	722	541.500
Zerdali		6.050	890	17	100	75.000
Kiraz	1.403	500.350	279.350	41	20.595	30.892.500
Kızılcık		8.150	800	9	76	95.000
Şeftali	947	391.470	96.150	22	8.747	3.498.800
Vişne	136	69.610	17.200	28	1.920	1.920.000
Ceviz	134	46.250	22.360	36	1.675	6.700.000
Badem (Çağla)	2	11.300	2.500	13	147	294.000
Dut		15.100	1.400	13	193	193.000
Nar		800	200	16	13	19.500
Ahududu	1				10	17.500
Çilek	17				41	51.250
Üzüm	675	6.090		521	3.170	3.550.400
Toplam	4.687				59.242	63.969.600

Amasya ilinde elma, şeftali ve kiraz en büyük dikim alanına sahip meyvelerdir. Bu üç meyveyi armut ve erik izlemektedir. Üretim miktarları açısından değerlendirildiğinde, elmanın üretim miktarı 16.426 ton, kirazın ve şeftalinin miktarları ise sırasıyla 20.595 ve 8.747 tondur (Çizelge 5.18).

5.8 Hayvancılık

5.8.1 Hayvan varlığı

Türkiye’de 2008 yılı verilerine göre, yaklaşık 10,9 milyon baş sığır varlığı, 24 milyon baş koyun varlığı, 5,6 milyon baş keçi varlığı, 86 bin baş manda varlığı olup, Amasya ilinde ise 133 bin baş sığır varlığı, 106 bin baş koyun varlığı, 15 bin baş keçi varlığı 2 bin baş manda varlığı bulunmaktadır. Amasya ilindeki sığır varlığı Türkiye’deki sığır varlığının yaklaşık %1,2’sini oluşturmaktadır. Türkiye sığır varlığının %32,7’si kültür ırkı, %41’i kültür ırkı melezi ve %26,2’si de yerli ırk olarak tanımlanmaktadır. Amasya ilinde ise sığır varlığının %20,7’si kültür ırkı, %44,6’sı melez, %34,5’i ise yerli ırktan oluşmuştur. Amasya’da yerli ırkın oranı Türkiye geneline göre daha fazladır(Çizelge 5.19).

Çizelge 5.19 Türkiye ve Amasya ilindeki hayvan varlığı (2008) (Anonim, 2009f)

	Sığır				Koyun	Keçi	Manda	At	Eşek	Katır
	Kültür	Melez	Yerli	Toplam						
Türkiye (000 adet)	3.555	4.455	2.851	10.861	23.975	5.594	86	180	274	62
Amasya (adet)	27.486	59.156	46.035	132.677	105.592	15.393	2.311	566	2.775	372

Amasya, hayvancılık yönünden önemli bir potansiyele sahiptir. Genellikle hayvancılık aile işletmeleri şeklinde yapılmaktadır. İl özellikle büyükbaş hayvancılık yönünden gelişmiştir. İlçeler bazında Merkez ve Suluova büyükbaş hayvancılıkta önde olup, hayvancılığın tarım içerisindeki önemi giderek artmaktadır (Anonim, 2008b).

5.8.2 Hayvansal üretim

Amasya ilinde hayvansal üretimden elde edilen ürünler et, süt, yoğurt, deri, peynir, tereyağı, yumurta, bal ve balmumudur. Hayvansal üretim sonucu elde edilen ürünlere ait değerler Çizelge 5.20’de verilmiştir. Et üretiminde özellikle sığır eti üretimi oldukça fazladır. Amasya’da 2008 yılı sonu verilerine göre, yıllık 8.767.000 kg et, 145.872.000 lt süt ve 270.000.000 adet yumurta üretilmiştir. Hayvansal ürünlerde en küçük payı ise dericilik almaktadır. Amasya ilinde arıcılık genellikle sabit ve gezici faaliyetlerle gerçekleştirilmekte olup çoğunlukla aile işletmeciliği şeklindedir. İlde 115 adet eski tip ve 18.300 adet yeni tip kovan bulunmakta ve yılda 243.000 kg bal, 4.500 kg balmumu üretilmektedir.

Çizelge 5.20 Amasya ili hayvan sayısı, hayvansal ürünler miktarı ve değeri (2008) (Anonim, 2008)

Ürünün nevi	Hayvanın cinsi	Miktarı (adet/kg)	Birim fiyatı (TL)	Parasal değeri (TL)
Sevk edilen Canlı hayvan Sayısı (Hayvan Sevk Cetveli)	Sığır (baş)	20.844	1.850	38.561.400
	Koyun-Keçi (adet)	6.562	280	1.837.360
	Kanatlı (adet)	319.000	4	1.276.000
Sevk edilen et miktarı	Büyük Baş (ton)	8.042	9.500	76.399.000
	Küçük Baş (ton)	74	8.500	629.000
	Sakatat (ton)	513	4.750	2.436.750
	Kanatlı (ton)	138	2.750	379.500
Et (İl İçi Tüketim) (Mezbaha Kayıtları)	Büyük Baş (ton)	3.884	9.500	36.898.000
	Küçük Baş (ton)	402	8.500	3.417.000
	Sakatat (ton)	75	4.750	356.250
Deri (Mezbaha Kayıtları)	Koyun (adet)	153	6,5	995
	Keçi - Oğlak (adet)	667	4	2.668
	Kuzu - Toklu (adet)	34.047	5	153.212
	Sığır (adet)	52.139	40	2.085.560
	Manda - Malak (adet)	1.182	30	35.460
Süt miktarı (Ton)	Koyun	3.327		
	Keçi	434		
	İnek	140.393		
	Manda	1.718		

Çizelge 5.20 Amasya ili hayvan sayısı, hayvansal ürünler miktarı ve değeri (2008) (Anonim, 2008)
(devamı)

Üretilen Hayvansal Ürünler ve Parasal Değeri			
Ürün Çeşidi	Üretim Miktarı	Birim Fiyatı (kg/TL)	Parasal Değeri (TL)
Süt (ton)	145.872	0,6	87.523.200
Yumurta (adet)	270.000.000	0,15	40.500.000
Bal (ton)	243	12,0	2.916.000
Balmumu	4,5	7	29.250
Genel Toplam			295.436.604

Türkiye’de üretilen toplam süttten türlerin aldığı paya bakıldığında (Çizelge 5.21); 2008 yılı itibariyle üretilen toplam 12.243.040 ton süttün %91,9’u sığırdan, %6,1’i koyundan, %1,7’si keçiden ve %0,3’ü de mandadan sağlandığı görülmektedir. Amasya ilinde ise; 2008 yılında üretilen toplam 145.872 ton süttün %96,2’si sığırdan, %2,3’ü koyundan, %0,3’ü keçiden ve %1,2’si de mandadan sağlanmıştır.

Çizelge 5.21 Türkiye ve Amasya’da toplam süt üretimi ve çeşitli türlerin payı (Anonim, 2009f)

	Toplam Süt Üretimi (ton)		Toplam Üretimde Payı (%)							
			Sığır		Koyun		Keçi		Manda	
	1995	2008	1995	2008	1995	2008	1995	2008	1995	2008
Türkiye	10.601.552	12.243.040	87,5	91,9	8,8	6,1	2,6	1,7	1,1	0,3
Amasya	74.708	86.621	90,2	94,9	4,1	3,6	0,3	0,4	5,4	1,1

Amasya’da su ürünleri yetiştiriciliği ile ilgili faaliyetler İl Tarım Müdürlüğü tarafından kontrol edilmektedir. İlde 3 işletmede kültür balıkçılığı yapılmakta olup üretilen ürünler iç pazarda tüketilmektedir. Çizelge 5.22’de Amasya ilinde kültür balıkçılığı yapan işletmelere ait bilgiler

sunulmaktadır. Buna göre, özellikle alabalık üretiminde yıllık ortalama kapasite 20 ton olarak görünmektedir. Hamamözü ilçesi'nde ise, yıllık kapasite 25 tonla ilk sıradadır. Amasya'da üretilen alabalıklar iç piyasaya ve il içine pazarlanmaktadır. İşletmelerin hepsi karada havuz şeklinde balık üretmektedir. Balık miktarını kontrol altına almak amacıyla Amasya'da Suluova'daki Bayırlı Göleti, Merzifon'daki Paşa Göleti ve Göynücek'teki Gediksaray Göleti ile Yedigöller ve Sarayözü barajlarında avlanma yasağı getirilmiştir.

Çizelge 5.22 Amasya'da kültür balıkçılığı yapan işletmeler (Anonim, 2007)

Yer	Balık Cinsi	Şekli	Kapasite
Borabay-Taşova	Alabalık	Karada Havuz	20
Aksu-Ovacık Hamamözü	Alabalık	Karada Havuz	25
Yeşil Yenice Merkez	Alabalık	Karada Havuz	10

6. ARAŞTIRMA BULGULARI

Türkiye’de süt sığırcılığının dolayısıyla hayvancılığın geliştirilmesi ve verimliliğin artırılabilmesi için DSYB çeşitli çalışmalar yapmaktadır. Bu çalışmaların süt sığırcılığında verimlilik ve etkinlik düzeyleri üzerindeki etkilerinin değerlendirilmesi oldukça önemlidir. Türkiye’nin çeşitli bölgelerinde süt sığırcılığı yapan ve DSYB’ne üye olan işletmeler ile diğer işletmelerin süt sığırcılığı faaliyetlerinin karşılaştırılması bu etkiyi ortaya koyabilecektir.

Çalışmanın bu bölümünde; örnek olarak seçilen, ADSYB’ne üye olan 81 işletme, üye olmayan 93 işletme olmak üzere toplam 174 işletme ile yapılan anket sonuçları değerlendirilmiş ve bulgular 5 alt başlık halinde sunulmuştur. Bu alt başlıklar: işletmelerin sosyo-ekonomik analizi, işletmelerde süt sığırcılığı faaliyetinin genel yapısı, Amasya Damızlık Sığır Yetiştiricileri Birliği hakkında üyelerin görüşleri, tarımsal desteklemeler, incelenen işletmelerde etkinlik ölçümleri ve hayvancılık desteklerinin gelire etkisidir.

6.1 İşletmelerin Sosyo-Ekonomik Analizi

Bu bölümde, işletmelerin nüfus, işgücü durumları, arazi varlığı, sermaye yapıları ve süt sığırcılığı üretim faaliyetinin ekonomik analizine yer verilmiştir.

6.1.1 İşletmelerde nüfus ve eğitim durumu

Tarım işletmelerinde bulunan nüfus, işletmelerin idaresinden işgücü kaynağına kadar birçok görevi üstlenmektedir. Tarım işletmeleri ile üretici ailesinin birbiri ile özdeşleşmiş olması, üretim faaliyetinin temel unsurlarından biri olan nüfusun sosyal ve ekonomik özellikleri ile incelenmesini gerektirir.

Araştırma bulgularına göre üye olan işletmelerde hane halkı genişliği üye olmayan işletmelere göre daha fazladır. ADSYB’ne üye olan işletmelerde işletme başına düşen nüfus 5,46 kişi, üye olmayan işletmelerde 4,41 kişi’dir.

İşletmelerdeki nüfus yaş gruplarına göre incelendiğinde; 15–64 yaş grubu her iki işletme grubunda en yüksek oranı oluşturmaktadır. Üye olan işletmelerde bu oran %70,33, üye olmayan işletmelerde ise %76,19’dur. Aktif nüfus denilen 15–64 yaş grubunun işletmelerdeki nüfusun büyük çoğunluğunu oluşturması işletmelerin işgücü potansiyeli bakımından zengin olduğunu göstermektedir. Diğer yaş gruplarının toplam nüfus içerisindeki oranları incelendiğinde ise; 7–14 yaş grubundaki bireylerin üye olan işletmelerde %11,17’sini, üye olmayan işletmelerde %9,52’sini, 0–6 yaş grubu bireylerin üye olan işletmelerde %10,07’sini, üye olmayan işletmelerde %8,84’ünü oluşturduğu görülmektedir.

Üye olan işletmelerdeki nüfusun %50,73’ünü erkek, %49,27’sini kadın, üye olmayan işletmelerde %50,34’ünü erkek, %49,66’sını kadın nüfusun oluşturduğu belirlenmiştir (Çizelge 6.1).

Çizelge 6.1 Nüfusun yaş grupları ve cinsiyete göre dağılımı

Yaş Grupları (kişi)	Üye Olan İşletmeler				Üye Olmayan İşletmeler			
	Erkek	Kadın	Toplam	%	Erkek	Kadın	Toplam	%
0 – 6	0,32	0,23	0,55	10,07	0,15	0,24	0,39	8,84
7 – 14	0,30	0,31	0,61	11,17	0,17	0,25	0,42	9,52
15 – 64	1,93	1,91	3,84	70,33	1,80	1,56	3,36	76,19
65 – +	0,22	0,24	0,46	8,43	0,10	0,14	0,24	5,44
Toplam*	2,77	2,69	5,46	100,00	2,22	2,19	4,41	100,00

*Mann-Whitney U testine göre $p < 0,01$ için anlamlıdır.

İncelenen işletmelerdeki nüfusun eğitim durumu Çizelge 6.2’de verilmiştir. Üye olan işletmelerde 6 yaşın üzerindeki nüfusun okuma yazma oranı %96,74, üye olmayan işletmelerde %95,77’dir. Üye olan işletmelerde okuma yazma bilen nüfusun %70,88’i ilkökul, %13,03’ü ortaokul, %11,40’ı lise ve %1,43’ü yüksek öğretim mezunudur. Üye olmayan işletmelerde ise okuma-yazma bilenlerin %72,88’i

ilkokul, %13,68'i ortaokul, %8,46'sı lise mezunu iken yüksek öğretim mezunlarının oranı %0,75'tir. İşletme gruplarında ilkokul ve ortaokul mezunu nüfusun oranları birbirine yakinken, lise ve yüksek öğretim mezunlarının oranı üye olan işletmelerde, üye olmayan işletmelere göre daha yüksektir.

Çizelge 6.2 Nüfusun eğitim durumu

	Üye Olan İşletmeler		Üye Olmayan İşletmeler	
	Kişi	%	Kişi	%
Okur-yazar olmayan	0,16	3,26	0,17	4,23
Okur-yazar	4,75	96,74	3,85	95,77
İlkokul Mezunu	3,48	70,88	2,93	72,88
Ortaokul Mezunu	0,64	13,03	0,55	13,68
Lise Mezunu	0,56	11,40	0,34	8,46
Yüksek Öğretim Mezunu	0,07	1,43	0,03	0,75
Toplam	4,91	100,00	4,02	100,00

6.1.2 İşletmecilerin yaşı ve eğitim durumu

İşletme yöneticilerinin kişisel nitelikleri ve sosyal özellikleri işletmelerin yönetim biçimi, organizasyonu, teknolojik yeniliklerin benimsenmesi ve uygulanması gibi bütün işletme faktörleri üzerinde etkilidir (Hazneci, 2007).

İncelenen işletmelerde işletmecilerin yaşları 26–72 arasında olup, ortalama yaş ADSYB'ne üye olan işletmelerde 44, üye olmayan işletmelerde ise 48'dir. Dolayısıyla üye olan işletmeciler üye olmayan işletmecilere oranla daha gençtir.

Üye olan işletmelerde 21–30 yaş grubundaki işletmeciler %3,70 ile en düşük, 41–50 yaş grubundakiler %37,04 ile en yüksek oranı oluşturmaktadır. Bu işletmecilerin %29,63'ü 31–40 yaş, %24,69'u 51–60 yaş, %4,94'ü 61 ve üzeri yaş grubunu oluşturmaktadır. Üye olmayan işletmelerde ise 21–30 yaş grubundaki işletmeciler, %2,15 ile en düşük oranı, 41–50 yaş grubundakiler %46,24 ile en yüksek oranı oluşturmaktadır. Bu işletmecilerin %18,28'ini 31–40 yaş, %24,73'ünü 51–60 yaş, %8,60'ını ise 61 ve üzeri yaş grubu oluşturmaktadır (Çizelge 6.3).

Çizelge 6.3 İşletmecilerin yaşı

Yaş Grupları	Üye Olan İşletmeler		Üye Olmayan İşletmeler	
	Kişi	%	Kişi	%
21 – 30	3	3,70	2	2,15
31 – 40	24	29,63	17	18,28
41 – 50	30	37,04	43	46,24
51 – 60	20	24,69	23	24,73
61 – +	4	4,94	8	8,60
Toplam*	81	100,00	93	100,00

* t testi sonucuna göre iki grup ortalamaları arasında $p < 0,05$ için fark yoktur.

İşletmecilerin eğitim durumu incelendiğinde (Çizelge 6.4); üye olan işletmelerde %87,65'inin, üye olmayan işletmelerde %96,77'sinin ilkokul mezunu olduğu görülmektedir. Üye olan işletmelerde ortaokul mezunu işletmecilerin oranı %6,17, lise mezunlarının oranı %4,94, yükseköğretim mezunlarının oranı ise %1,24'dür. Üye olmayan işletmelerde lise ve yüksekokul mezunu işletmeci bulunmazken %3,23'ü ortaöğretim mezunudur. Bu araştırma bulgusuna göre, ADSYB'ne üye olan işletmecilerin üye olmayanlara göre daha eğitilmiş oldukları söylenebilir.

Çizelge 6.4 İşletmecilerin eğitim durumu

	Üye Olan İşletmeler		Üye Olmayan İşletmeler	
	Kişi	%	Kişi	%
İlkokul Mezunu	71	87,65	90	96,77
Ortaokul Mezunu	5	6,17	3	3,23
Lise Mezunu	4	4,94	0	0,00
Yüksek Öğretim Mezunu	1	1,24	0	0,00
Toplam*	81	100,00	93	100,00

*Mann-Whitney U testine göre $p < 0,01$ için anlamlıdır.

6.1.3 İşgücü durumu

İşgücü tarımsal üretimin devamını sağlamak için kullanılan en önemli üretim faktörlerinden biridir. Süt sığırcılığının tüm yıl boyunca süren bir faaliyet olması nedeniyle bu faaliyet dalında işgücü ihtiyacı fazla olmakta, bundan dolayı gereken işgücü çoğu işletmelerde aile nüfusu ile karşılanmaktadır.

İşletmelerde süt sığırcılığında çalışan aile işgücü varlığı, nüfusun yaş grupları ve cinsiyet bakımından iş başarma gücü yanında sürekli hastalık, eğitim ve askerlik görevi nedenleri ile işletme faaliyetlerine katılamadığı sürelerde dikkate alınarak (Erkuş, 1979) Erkek İşgücü Birimi (EİB) cinsinden hesaplanmış ve Çizelge 6.5’de verilmiştir.

Araştırma bulgularına göre; üye olan işletmelerin sahip olduğu ortalama aile işgücü varlığı 3,96 EİB, üye olmayan işletmelerin 3,34 EİB’dir. Üye olan işletmelerde hane halkı genişliği üye olmayan işletmelere göre yüksek olduğundan dolayı aile işgücü varlığı da yüksektir.

Yaş grupları itibarıyla bakıldığında; üye olan işletmelerde işgücünün %85,10’unu, üye olmayan işletmelerde %89,52’sini, aktif nüfus denilen 15–64 yaş grubu oluşturmaktadır. Bunu üye olan işletmelerde %7,58, üye olmayan işletmelerde %6,29 ile 7–14 yaş grubu izlemektedir. 65 ve üzeri yaş grubu bireylerin oranı üye olan işletmelerde %7,32, üye olmayan işletmelerde ise %4,19’dur.

İncelenen işletmelerde aile işgücünün cinsiyete göre dağılımı da incelenmiştir. İşgücünün çoğunluğunu işletmelerde erkekler oluştururken, üye olan işletmelerde toplam işgücünün %56,82’sini erkekler, %43,18’ini kadınlar ve üye olmayan işletmelerde işgücünün %58,98’ini erkekler, %41,02’sini kadınlar oluşturmaktadır.

Çizelge 6.5 Aile işgücü varlığı (EİB)

Yaş Grupları	Üye Olan İşletmeler				Üye Olmayan İşletmeler			
	Erkek	Kadın	E + K	%	Erkek	Kadın	E + K	%
7–14	0,15	0,15	0,30	7,58	0,09	0,12	0,21	6,29
15–64	1,93	1,44	3,37	85,10	1,81	1,18	2,99	89,52
65–+	0,17	0,12	0,29	7,32	0,07	0,07	0,14	4,19
Toplam	2,25	1,71	3,96	100,00	1,97	1,37	3,34	100,00
%	56,82	43,18	100,00		58,98	41,02	100,00	

Süt sığırcılığında aile ve yabancı işgücünün EİB cinsinden dağılımı Çizelge 6.6’da verilmiştir. Toplam işgücü varlığı; üye olan işletmelerde 5,38 EİB, üye olmayan işletmelerde 4,45 EİB’dir. Üye olan işletmelerde süt sığırcılığı üretim dalında kullanılan toplam işgücünün %73,61 gibi büyük bir çoğunluğu aile işgücünden oluşmakta, %26,39’unu ise yabancı işgücü oluşturmaktadır. Üye olmayan işletmelerde toplam işgücü varlığı içerisinde aile işgücünün payı %75,06, yabancı işgücünün payı ise %24,94’dür. İşletmelerde yabancı işgücü genellikle yem bitkileri üretiminde ve hayvanların merada otlatılmasında kullanılmaktadır. Üye olan işletmelerde arazi ve hayvan miktarı fazla olduğundan (Bkz. Çizelge 6.9 ve Çizelge 6.20) dolayı yabancı işgücü kullanımı fazladır.

Çizelge 6.6 Süt sığırıcılığı üretim dalında kullanılan aile işgücü, yabancı işgücü ve toplam işgücü varlığı (EİB)

	Üye Olan İşletmeler		Üye Olmayan İşletmeler	
	Sayı	%	Sayı	%
Aile İşgücü*	3,96	73,61	3,34	75,06
Yabancı İşgücü**	1,42	26,39	1,11	24,94
Toplam İşgücü*	5,38	100,00	4,45	100,00

* Mann-Whitney U testine göre $p < 0,01$ için anlamlıdır.

**Mann-Whitney U testine göre ortalamalar arasında fark yoktur.

Süt sığırıcılığı üretim dalında, üretim devamlılık gösterdiğinden dolayı üreticilerin 365 gün çalıştığı gözönüne alınarak, incelenen işletmelerde aile işgücünün süt sığırıcılığında çalıştığı günler ve BBHB başına düşen çalışma günü sayısı hesaplanmış, Çizelge 6.7’de verilmiştir.

Üye olan işletmelerde, aile işgücünün bir yılda süt sığırıcılığı üretim faaliyetinde çalıştığı gün sayısı 120,86 EİG, üye olmayan işletmelerde 89,41 EİG’dir. Üye olan işletmelerdeki hayvan sayısı üye olmayan işletmelerdekine 2 katı olmasına rağmen (Bkz. Çizelge 6.20) üye olan işletmelerdeki aile işgücü üye olmayanlara oranla %35 daha yüksektir. Bu sonuç, üye olan işletmelerin işgücünü daha etkin kullandıklarının göstergesidir. Buna sebep olarak üye olan işletmelerde süt sağım makinesi başta olmak üzere alet-makine varlığının (Çizelge 6.21) fazla olması ve işleri kolaylaştırması gösterilebilir.

Üye olan işletmelerde erkeklerin çalıştığı gün sayısı 84,94 EİG, kadınların çalıştığı gün sayısı 35,92 EİG’ dir. BBHB başına düşen çalışma günü sayısı ise toplamda 10,32 EİG’ dir. Üye olmayan işletmelerde, erkeklerin süt sığırıcılığı üretim faaliyetinde çalıştığı gün sayısı 71,14 EİG, kadınların çalıştığı gün sayısı 18,26 EİG olup, BBHB başına düşen çalışma günü sayısı 13,66 EİG’ dir.

Çizelge 6.7 Aile işgücünün süt sığırıcılığında çalıştığı gün sayısı (EİG/yıl)

	Üye Olan İşletmeler			Üye Olmayan İşletmeler		
	E	K	E+K	E	K	E+K
Aile İşgücünün İşletmede Çalıştığı Gün Sayısı *	84,94	35,92	120,86	71,14	18,26	89,41
BBHB Başına Düşen EİG	7,91	2,41	10,32	10,91	2,75	13,66

*Mann-Whitney U testine göre $p < 0,01$, için anlamlıdır.

Üye olan işletmelerde süt sığırıcılığında bir yıl içinde erkeklerin kadınlardan yaklaşık 2,5 kat, üye olmayan işletmelerde yaklaşık 4 kat daha fazla çalıştığı belirlenmiştir. Buna sebep olarak kadınların genellikle sadece sağım işi ile ilgilenmeleri, hayvanların yemlenmesi, suya götürülüp getirilmesi, yem hazırlanması, gübrenin dışarı atılması gibi daha ağır işlerin ise erkekler tarafından yapılması gösterilebilir. Ayrıca üye olan işletmelerin %83’ünde, üye olmayan işletmelerin ise %60’ında süt sağım makinesinin mevcut olduğu da gözönüne alındığında kadınların çalışma sürelerinin kısalığı açıklanabilir.

İncelenen işletmelerde süt sığırıcılığı faaliyetinde yapılan günlük işlere göre işgücü istekleri Çizelge 6.8’de verilmiştir. Bu günlük işler; yemleme, sulama, bakım, ahır temizliği, sağım olmak üzere 5 gruba ayrılmıştır. Her iki işletme grubunda sağım en fazla işgücü talebinin olduğu aşamadır. Üye olan işletmelerde işletme başına günlük toplam işgücü isteği 99,4 dk, BBHB’ne düşen miktar ise 7,77 dk’dır. Üye olmayan işletmelerde gerçekleştirilen süt sığırıcılığı üretim faaliyetinde işletme başına günlük toplam işgücü isteği 99,5 dk, BBHB’ne düşen miktar ise 14,81 dk’dır.

Çizelge 6.8 Süt sığırcılığında günlük işlere göre işgücü istekleri

İşler	Üye Olan İşletmeler		Üye Olmayan İşletmeler	
	Toplam Süre	BBHB' ne Düşen Süre	Toplam Süre	BBHB' ne Düşen Süre
	(gün/dk)			
Yemleme	19,69	1,54	19,91	2,96
Sulama	17,51	1,37	17,01	2,53
Bakım	19,26	1,51	18,49	2,75
Ahır Temizliği	19,38	1,52	21,51	3,20
Sağım	23,56	1,84	22,58	3,36
Toplam	99,4	7,77	99,5	14,81

6.1.4 Arazi varlığı ve tasarruf durumu

Süt sığırcılığı işletmelerinin kendi kaba ve yoğun yemlerini üretmeleri açısından toprağa çok ihtiyaçları vardır. İncelenen işletmelerde işletme arazisi, üretim döneminde çiftçi tarafından işletilen arazilerin tamamından oluşmaktadır. İşletme arazisi hesaplanırken, işletmecinin mülk arazisine kiraya ve ortağa tuttuğu arazi miktarı eklenmiş, çıkan değerden kiraya ve ortağa verdiği arazi miktarı çıkarılmıştır.

İncelenen işletmelerde işletme başına en fazla araziye sahip olan grup ortalama 158,27 da ile üye olan işletmeler olup üye olmayan işletmelerdeki arazi genişliği 71,59 da'dır.

Üye olan işletmelerde işletme arazisinin %69,05'ini mülk arazi, %32,51'ini kiraya ve ortağa tutulan arazi, üye olmayan işletmelerde ise %82,85'ini mülk arazi, %17,15'ini kiraya ve ortağa tutulan arazi oluşturmaktadır. Kiraya ve ortağa verilen arazi üye olmayan işletmelerde bulunmazken, üye olan işletmelerde işletme arazisinin %1,56'sını oluşturmaktadır.(Çizelge 6.9).

Üye olan işletmelerde işletme arazisi varlığı üye olmayan işletmelerin 2,2 katı, mülk arazi varlığı 1,8 katı, kiraya ve ortağa tutulan arazi varlığı 4,2 katıdır.

Çizelge 6.9 Arazi mülkiyeti ve tasarruf durumu

İşletme Grupları	Mülk Arazi**		Kiraya ve Ortağa Tutulan*		Kiraya ve Ortağa verilen		İşletme Arazisi*	
	Miktar (Da)	Oran (%)	Miktar (Da)	Oran (%)	Miktar (Da)	Oran (%)	Miktar (Da)	Oran (%)
	1	2	3	4	5	6	7	8
		(1/7)		(3/7)		(5/7)	(1+3-5)	(2+4-6)
Üye Olan İşletmeler	109,28	69,05	51,46	32,51	2,47	1,56	158,27	100,00
Üye Olmayan İşletmeler	59,31	82,85	12,28	17,15	-		71,59	100,00

Mann-Whitney U testine göre *p<0,01, **p<0,05 için anlamlıdır.

İncelenen işletmelerde arazi varlıkları sulanabilir ve sulanmayan olarak değerlendirildiğinde; üye olan işletmelerde işletme arazisinin %27,27'sinin, üye olmayan işletmelerde ise %19,84'ünün sulanabilir araziden oluştuğu tespit edilmiştir (Çizelge 6.10).

Çizelge 6.10 İşletme arazisinin sulama durumuna göre dağılımı

İşletme Grupları	Toplam Arazi		Sulanabilir Arazi		Sulanmayan Arazi	
	Da	%	Da	%	Da	%
Üye Olan İşletmeler	158,27	100,00	43,16	27,27	115,11	72,73
Üye Olmayan İşletmeler	71,59	100,00	14,20	19,84	57,39	80,16

*Mann-Whitney U testine göre $p < 0,01$, için anlamlıdır.

6.1.5 Yem bitkileri üretimi ve kullanım durumu

Türkiye’de 2007/08 üretim sezonunda toplam ekim alanı içinde yem bitkileri ekim alanının oranı %6,5’dir (Anonim, 2009f). Amasya yöresinde incelenen işletmelerde yem bitkileri ekim alanı toplam ekim alanının ortalama %20’sini oluşturmaktadır. Bu oranın yüksek olmasının nedeni, araştırma yöresindeki işletmelerin yem fiyatlarının yüksekliğinden dolayı kaba yem gereksinimlerini önemli ölçüde işletmeden karşılamaya yönelmelerine ve yem bitkilerine verilen tarımsal desteklere bağlanabilir. Hiç şüphesiz bu durum, hayvancılığın en önemli girdisi olan yemlerin maliyetini düşürerek, daha düşük maliyette ürün elde etme imkânını sağlaması açısından önemlidir.

İncelenen işletmelerde, süt sığırcılığı faaliyetinde kullanılmak üzere yem bitkisi olarak yonca, fiğ, silajlık mısır ayrıca dane yem gereksinimini sağlamak üzere tahıllardan arpa ve buğday yetiştirilmektedir. Yem bitkileri ekim alanlarının %80’inden fazlasında fiğ, kalan kısmında ise silajlık mısır ve yonca yetiştirilmektedir. Arazilerin ortalama %76’sının sulanmadığı göz önüne alındığında, fiğin yüksek oranda yetiştirilmesinin nedeni kuru alanlarda yetişen bir yem bitkisi olmasıdır. Yonca çok yıllık bir bitki olduğundan ve sulanması gerektiğinden dolayı ekim alanı miktarı düşüktür.

Yem bitkileri ekim alanı, üye olan işletmelerde 32,87 da, üye olmayan işletmelerde 13,15 da’dır. Üye olan işletmelerde yem bitkisi ekim alanı, üye olmayan işletmelerin 2,5 katıdır. İşletme arazisi içinde yem bitkileri ekim alanının payı; üye olan işletmelerde %20,77, üye olmayan işletmelerde %18,37’dir (Çizelge 6.11).

Çizelge 6.11 Yem bitkileri ekim alanı

İşletme Grupları	Yem Bitkileri Alanı		Yem Bitkileri					
			Yonca		Fiğ		Silajlık Mısır	
	Da	%	Da	%	Da	%	Da	%
Üye Olan İşletmeler	32,87	100,00	1,37	4,17	27,06	82,32	4,44	13,51
Üye Olmayan İşletmeler	13,15	100,00	0,21	1,60	10,69	81,29	2,25	17,11

Yem olarak kullanılmak üzere ekilen tarla bitkileri ekim alanı üye olan işletmelerde 14,34 da, üye olmayan işletmelerde 7,87 da’dır. Yem için ekilen tarla bitkileri ekim alanları içinde buğdayın payı üye olan işletmelerde %61,99, üye olmayan işletmelerde %59,98, arpanın payı ise üye olan işletmelerde %38,01, üye olmayan işletmelerde ise %40,02’dir (Çizelge 6.12).

Çizelge 6.12 Yem için kullanılan tarla bitkileri ekim alanı

İşletme Grupları	Tarla Bitkileri Alanı		Tarla Bitkileri			
			Buğday		Arpa	
	Da	%	Da	%	Da	%
Üye Olan İşletmeler	14,34	100,00	8,89	61,99	5,45	38,01
Üye Olmayan İşletmeler	7,87	100,00	4,72	59,98	3,15	40,02

İncelenen işletmelerde, işletme başına düşen üretim miktarları ile dekar başına verimlerin bilinmesi işletmelerin ekonomik analizinde gerekli olacak ürün değerlerinin belirlenmesine imkân tanır. Yem bitkileri ile tarla bitkilerinin dekar verimleri Çizelge 6.13’de verilmiştir.

Yem bitkilerinin dekar verimleri üye olan işletmelerde; yoncada 3167 kg/da, fiğde 1364 kg/da, silajlık mısırdan ise 5706 kg/da’dır. Üye olmayan işletmelerde yonca verimi 3333 kg/da, fiğ verimi 1202 kg/da, silajlık mısır verimi 5000 kg/da’dır. Fiğ ve silajlık mısırdan en yüksek verimi üye olan işletmeler, yoncada ise üye olmayan işletmeler elde etmiştir.

Çizelge 6.13 Tarla bitkileri ve yem bitkileri verimi

İşletme Grupları	Tarla Bitkileri Verimi		Yem Bitkileri Verimi		
	Buğday	Arpa	Yonca	Fiğ	Silajlık Mısır
	kg/da				
Üye Olan İşletmeler	340	352	3167	1364	5706
Üye Olmayan İşletmeler	362	375	3333	1202	5000

Tarla bitkilerinin dekar verimlerine bakıldığında; buğday verimi üye olan işletmelerde 340 kg/da, üye olmayan işletmelerde 362 kg/da, arpa verimi üye olan işletmelerde 352 kg/da, üye olmayan işletmelerde 375 kg/da’dır.

6.1.6 Sermaye yapısı

Tarımda sermaye, toprağı bir çiftlik yada işletme haline getiren ve çiftliği işleten donatımların tümüdür (Erkuş vd. 1995). Tarım işletmelerinde mevcut kaynaklardan en iyi şekilde faydalanmak için üretim vasıtalarının temin edilmesi, işletmede teknolojik yeniliklerin uygulanması, üretimde entansitenin artırılması, işletmede hayvancılığa yer vererek tarla ürünlerini işletmede kıymetlendirmek yoluyla işletme gelirlerinin artırılması, makineleşme ile verimin artırılarak maliyetlerin düşürülmesi sermaye ile yakından ilgilidir ve fazla sermayeyi gerektirmektedir (Fidan, 1996)

Tarım işletmelerinde sermaye yapısının belirlenmesinde, sermayenin fonksiyonlarına göre sınıflandırılması esas alınmaktadır (Erkuş vd. 1996). İncelenen işletmelerin sermaye yapılarının belirlenmesinde bu sınıflandırma esas alınmıştır. İncelenen işletmeler, süt sığırcılığında ihtisaslaşmış olduğundan sermaye unsurları, hayvancılık faaliyetlerin özellikleri dikkate alınarak ortaya konmuştur.

6.1.6.1 Aktif sermaye

Tarımsal işletmeye yatırılmış bütün servet unsurlarına aktif sermaye denir (Açıl 1984). Aktif sermaye Arazi (çiftlik) ve işletme sermayelerinin toplamından meydana gelir.

6.1.6.1.1 Arazi (çiftlik) sermayesi

Arazi sermayesini oluşturan unsurlardan birincisi toprak sermayesidir. Toprak sermayesi, çıplak toprak kıymeti ile toprağı ayrılmayacak şekilde bağlı olan, devamlı kalan arazi ıslahı, su kaynakları ve bunlardan faydalanma haklarından meydana gelir. Toprak sermayesine üretimle ilgili olan arazilerin kıymeti dâhil edilmiştir. Üretimle ilgili olmayan avlu, arsa yol gibi arazilerin toprak sermayesinden sayılmayacağı ifade edilmektedir (Bülbül, 1973). Süt sığırcılığı işletmelerinin kendi kaba ve kesif yemini üretmeleri açısından toprağı olan ihtiyaçları büyüktür.

Toprak sermayesi işletmenin mülk arazisi, ortakçılıkla ve kiracılıkla işlettiğı arazinin kıymetlerinin toplamından oluşmaktadır (Bayramoğlu, 2003). Türkiye tarım işletmelerinde toprak sermayesi en

yüksek paya sahiptir. Toprak arzı ülke genelinde sabit olduğundan toprağın değeri de giderek artmaktadır (İnan, 1998).

İncelenen işletmelerin toprak sermayesi Çizelge 6.14’de verilmiştir. İşletme gruplarına göre toprak sermayesi önemli farklılıklar göstermektedir. Üye olan işletmelerde toprak sermayesi 109.441 TL iken, üye olmayan işletmelerde 44.961’dir. Yani üye olan işletmelerin toprak sermayesi, üye olmayan işletmelerin 2,4 katıdır. Üye olan işletmelerin toprak sermayesindeki mülk arazi değerinin oranı %72,18 iken, üye olmayan işletmelerde %86,83’dür.

Çizelge 6.14 Tasarruf şekillerine göre toprak sermayesi

Tasarruf Şekilleri	Üye Olan İşletmeler		Üye Olmayan İşletmeler	
	TL	%	TL	%
Mülk Arazi	78.992	72,18	39.042	86,83
Kiraya ve Ortağa Tutulan Arazi	30.449	27,82	5.919	13,17
Toplam İşletme Arazisi	109.441	100,00	44.961	100,00

İncelenen işletmelerde, arazide sulama vb. amaçlarla kullanılan donanımların varlığı ve değeri olarak nitelenen arazi ıslahı sermayesine rastlanmamıştır. Bu durumun, işletmelerin süt sığırcılığına ağırlık veren işletmeler olmasından, ayrıca açılan su kuyuları ve buna benzer arazi ıslahı sermayesini oluşturan unsurların maliyetinin yüksek olmasından kaynaklandığı söylenebilir.

Arazi sermayesini oluşturan diğer bir sermaye unsuru bina sermayesidir. İncelenen işletmelerde bina sermayesi arazi sermayesi içinde ikinci sırayı alırken, bina sermayesini oluşturan unsurlar Çizelge 6.15’de verilmiştir. İşletmelerde bina varlığı ev, ahır, samanlık yem deposu, silaj ve küspe çukuru gibi süt sığırcılığı faaliyetinde kullanılan binalardan ve yardımcı tesislerden oluşmaktadır.

İncelenen işletmelerde işletme başına toplam bina sermayesi üye olan işletmelerde 16.600 TL, üye olmayan işletmelerde 14.144 TL’dir. Üye olan işletmeler ile üye olmayan işletmelerin bina sermayesi kıymetleri birbirine yakındır. Üye olan işletmelerde bina sermayesinin %55,30’unu konut, %24,28’ini ahır, %12,52’sini samanlık, %2,67’sini yem deposu değeri oluşturmaktadır. Kalan yardımcı tesislerin bina sermayesi değeri içerisindeki oranı %2’den azdır. Üye olmayan işletmelerde bina sermayesinin %52,23’ünü konut, %27,81’ini ahır, %11,58’sini samanlık, %3,61’sini yem deposu değeri oluşturmaktadır. Kalan yardımcı tesislerin bina sermayesi değeri içerisindeki oranı %2’den azdır. Toplam bina sermayesi içinde en büyük payı %80 ile tüm işletme büyüklük gruplarında ahır ve konut değeri oluşturmaktadır.

Çizelge 6.15 Bina sermayesi

İşletme Binaları	Üye Olan İşletmeler		Üye Olmayan İşletmeler	
	Değer	Oran	Değer	Oran
	(TL)	(%)	(TL)	(%)
Konut	9.179	55,30	7.387	52,23
Ahır	4.031	24,28	3.933	27,81
Samanlık	2.079	12,52	1.638	11,58
Depo	142	0,86	215	1,52
Yem Deposu	443	2,67	511	3,61
Silaj ve Küspe Çukuru	143	0,86	60	0,42
Gübrelik	110	0,66	82	0,58
Ambar	312	1,88	250	1,77
Yalak	161	0,97	68	0,48
Bina Sermayesi Toplamı	16.600	100,00	14.144	100,00

İncelenen işletmeler süt sığırcılığı üretim dalında faaliyet gösterdiğinden dolayı, ahır varlığı bina sermayesi içerisinde önemli bir sermaye ögesi durumundadır. Ahırların yapı malzemeleri incelendiğinde; ahırların yapımında daha çok beton, ahşap ve tuğlanın tercih edildiği görülmekte ve bu tercihler gruplar arasında farklılıklar göstermektedir. Üye olan işletmelerde ahırların %45,68'i betondan, %23,46'sı ahşaptan, %19,75'i tuğladan, %9,88'i kerpiçten, %1,23'ü ise briketten oluşmaktadır. Üye olmayan işletmelerde ise, %34,41'i betondan, %30,11'i ahşaptan, %29,03'ü tuğladan, %6,45'i kerpiçten oluşmuştur.

İncelenen işletmelerde barınak tiplerine göre ahır kapasiteleri ve BBHB başına düşen alanlar Çizelge 6.16'da verilmiştir. İşletmelerde barınak tipi olarak kapalı ve açık (serbest) ahır sistemlerinin uygulandığı görülmektedir. kapalı ahır kapasitesi üye olan işletmelerde 90,78 m², üye olmayan işletmelerde 58,34 m²'dir. BBHB başına düşen alan üye olan işletmelerde kapalı ahırlarda 8,53 m², açık ahırlarda 2,51 m², üye olmayan işletmelerde kapalı ahırlarda 9,05 m², açık ahırlarda 2,42 m²'dir.

BBHB başına düşen alan, kapalı ahırlarda üye olmayan işletmelerde üye olan işletmelere oranla %6 daha fazladır. Yarı açık ahırlarda ise üye olan işletmelerde BBHB başına %3,5 daha fazla alan düşmektedir.

Çizelge 6.16 Barınak tiplerine göre ahır kapasiteleri ve BBHB başına düşen alanlar

İşletme Grupları	Kapalı Ahırlar		Açık Ahırlar	
	Kapasite	BBHB	Kapasite	BBHB
	M ²	Başına Düşen Alan M ²	M ²	Başına Düşen Alan M ²
Üye Olan İşletmeler	90,78	8,53	35,81	2,51
Üye Olmayan İşletmeler	58,34	9,05	13,18	2,42

Araştırma bulgularına göre; üye olan işletmelerin %88,89'unun kapalı ahırlara, %1,23'ünün açık ahırlara, %9,88'inin ise hem kapalı hem de açık ahırlara birlikte yer verdikleri belirlenmiştir. Üye olmayan işletmelerde ise, kapalı ahırlara yer verenlerin oranı %87,10, hem kapalı hem de açık ahırlara birlikte yer verenlerin oranı %12,90 iken açık ahır olan işletme bulunmamaktadır (Çizelge 6.17).

Çizelge 6.17 Ahırların tiplerine göre dağılımı

İşletme Grupları	Kapalı Ahırlar		Açık Ahırlar		Kapalı-Açık Ahıra Birlikte Yer Verenler	
	Adet	%	Adet	%	Adet	%
Üye Olan İşletmeler	72	88,89	1	1,23	8	9,88
Üye Olmayan İşletmeler	81	87,10	-	-	12	12,90

Bitki sermayesi meyveli ve meyvesiz ağaçlarla, tarla demirbaşı değerinden meydana gelmektedir (Taraklı, 1982). Araştırmada incelenen işletmelerin, süt sığırcılığı ile ilgili bitki sermayesi unsurları göz önüne alınmış, anket yapıldığı anda işletmelerin mevcutta ekili yem bitkileri sermayesi olmadığından dolayı tarla demirbaşı değerlendirilmemiştir.

İncelenen işletmelerin arazi sermayesinin sermaye unsurlarına göre dağılımı Çizelge 6.18'de verilmiştir. Üye olan işletmelerde işletme başına 126.041 TL, üye olmayan işletmelerde 59.105 TL arazi sermayesi düşmektedir. Tüm işletmelerde arazi sermayesi içerisindeki en yüksek payı toprak sermayesi oluşturmakta olup bu oran üye olan işletmelerde %86,83, üye olmayan işletmelerde %76,07'dir. İncelenen işletmelerde arazi sermayesini oluşturan ikinci unsur olan bina sermayesinin arazi sermayesi içerisindeki payı üye olan işletmelerde %13,17, üye olmayan işletmelerde %23,93'dür.

Çizelge 6.18 Arazi (çiftlik) sermayesi

	Üye Olan İşletmeler		Üye Olmayan İşletmeler	
	Değer	Oran	Değer	Oran
	(TL)	(%)	(TL)	(%)
Arazi (Çiftlik) Sermayesi	126.041	100,00	59.105	100,00
Toprak Sermayesi	109.441	86,83	44.961	76,07
Bina Sermayesi	16.600	13,17	14.144	23,93

6.1.6.1.2 İşletme sermayesi

İşletmelerdeki sabit (çiftlik) sermaye unsurlarının verimli ve kârlı bir şekilde çalıştırılmasına imkân sağlayan işletme sermayesi, hayvan, alet ve makine gibi sabit işletme sermayesi ile yardımcı maddeler ve para gibi döner işletme sermayesinden oluşur (Erkuş vd. 1996). İşletmenin çiftlik sermayesini faal duruma getirebilmek için işletme sermayesine ihtiyaç duyulmaktadır (İnan, 1998).

İncelenen işletmelerde, süt sığırcılığı üretim dalında kullanılan alet-makine varlığı Çizelge 6.19’da verilmiştir. Alet-makine varlığının değeri, üye olan işletmelerde 24.613 TL, üye olmayan işletmelerde 13.502 TL olup yaklaşık iki katıdır.

Alet-makine varlığı içerisinde traktör ilk sırayı alırken üye olan işletmelerin %90’ında, üye olmayan işletmelerin %72’sinde traktör bulunmaktadır. İşletmelerde süt sığırcılığı üretim faaliyetinde yem bitkileri üretimi, hayvan gübresinin, yemlerin, hayvan, hayvansal ürün ve girdilerin taşınması faaliyetlerinde yoğun olarak kullanılan traktör, üye olan işletmelerde toplam alet-makine varlığı değerinin %65,38’ini, üye olmayan işletmelerde ise %72,47’sini oluşturmaktadır.

Alet makine varlığı içerisinde traktörden sonra, üye olan işletmelerin %91,36’sında römork, %86,42’sinde kazayağı, %82,72’sinde süt sağım makinesi, %76,54’ünde süt güğümü, %49,38’inde patos, %34,57’sinde yayık, %28,39’unda ot biçme makinesi, %13,58’inde yem kırma makinesi, %9,88’inde balya makinesi, %7,41’inde silaj makinesi, %1,23’ünde otomatik suluk, tamamında ise süt güğümü, el arabası, kürek, dirgen gibi ekipmanlar mevcuttur. Üye olmayan işletmelerin %72,04’ünde römork, %61,29’unda kazayağı, %60,22’sinde süt sağım makinesi, %58,06’sında süt güğümü, %35,48’inde patos, %35,48’inde yayık, %40,30’unda ot biçme makinesi, %4,30’unda yem kırma makinesi, %4,30’unda silaj makinesi, tamamında ise süt güğümü, el arabası, kürek, dirgen gibi ekipmanlar bulunmakta, otomatik suluk ve balya makinesi bulunmamaktadır.

Çizelge 6.19 Alet-makine sermayesi

	Üye Olan İşletmeler				Üye Olmayan İşletmeler			
	Değer	Oran	Sayı	Oran	Değer	Oran	Sayı	Oran
	(TL)	(%)	(adet)	(%)	(TL)	(%)	(adet)	(%)
Traktör	16.092	65,38	73	90,12	9.785	72,47	67	72,04
Römork	2.383	9,68	74	91,36	1.449	10,74	67	72,04
Süt Sağım Makinesi	633	2,57	67	82,72	487	3,60	56	60,22
Balya Makinesi	1.691	6,87	8	9,88	0	0,00	0	0,00
Kazayağı	1.156	4,70	70	86,42	888	6,58	57	61,29
Patos	1.060	4,31	40	49,38	424	3,14	33	35,48
Otomatik Suluk	556	2,26	1	1,23	0	0,00	0	0,00
Ot Bıçme Makinesi	421	1,71	23	28,39	31	0,23	4	4,30
Silaj Makinesi	264	1,07	6	7,41	151	1,11	4	4,30
Yem Kırma Makinesi	101	0,41	11	13,58	32	0,24	4	4,30
Süt Güğümü	93	0,38	62	76,54	139	1,03	54	58,06
Yayık	88	0,36	28	34,57	55	0,41	33	35,48
El Arabası, Kürek, Dirgen vs.	74	0,30	81	100,00	60	0,44	93	100,00
Alet Makine Sermayesi Toplamı	24.613	100,00			13.502	100,00		

Tarım işletmelerinde hayvan sermayesini, işletmedeki tüm canlı hayvanlar oluşturur. Yapılan çalışmada; işletmeler sadece süt sığırcılığı yönü ile incelendiğinden dolayı hayvan sermayesi; inek, düve, dana ve buzağıdan oluşmaktadır.

İncelenen işletmelerin hayvan sermayesinin dağılımı Çizelge 6.20’de verilmiştir. Üye olan işletmelerde işletme başına toplam 12,79 BBHB, üye olmayan işletmeler de 6,72 BBHB hayvan varlığı belirlenmiştir. Hayvan varlığı işletme gruplarına göre farklılık göstermektedir. Üye olan işletmelerdeki hayvan varlığı, üye olmayan işletmelerdekinin 1,9 katıdır.

Üye olan işletmelerin sahip olduğu hayvan varlığının %77,33’ü inek, %6,64’ü düve, %14,70’i dana, %1,33’ü buzağı oluştururken, üye olmayan işletmelerde hayvan varlığının %78,57’sini inek, %7,59’unu düve, %13,10’unu dana, %0,74’ünü buzağı oluşturmaktadır.

Hayvan sermayesi işletme sermayesi içerisinde birinci sırada yer almakta olup, işletme başına düşen hayvan sermayesi değeri üye olan işletmelerde 31.999 TL, üye olmayan işletmelerde 16.699 TL’dir.

Çizelge 6.20 Hayvan sermayesi

Hayvan Cinsi	Üye Olan İşletmeler					Üye Olmayan İşletmeler				
	Adet	BBHB	Oran	Değer	Oran	Adet	BBHB	Oran	Değer	Oran
			(%)	(TL)	(%)			(%)	(TL)	(%)
İnek	9,89	9,89	77,33	24.722	77,26	5,28	5,28	78,57	13.199	79,04
Düve	1,21	0,85	6,64	1.897	5,93	0,73	0,51	7,59	1.038	6,22
Dana	3,76	1,88	14,70	4.898	15,31	1,76	0,88	13,10	2.299	13,77
Buzağı	1,00	0,17	1,33	482	1,51	0,30	0,05	0,74	163	0,98
Toplam	15,86	12,79	100,00	31.999	100,00	8,07	6,72	100,00	16.699	100,00

Döner işletme varlığı içerisinde yer alan malzeme ve mühimmat sermayesi, işletmede üretilen tohumluk, gübre, yem ve satılacak ürünlerin değerleri ile işletmeye dışarıdan satın alınan kimyasal gübre, yem, akaryakıt, ilaç gibi girdilerin değerleri toplamından oluşmaktadır (Saner, 1993).

İncelenen işletmelerde, malzeme mühimmat sermayesi (yardımcı maddeler) Çizelge 6.21’de belirtilmiştir. Üye olan işletmelerde malzeme mühimmat sermayesinin değeri 612,93 TL, üye olmayan işletmelerde 452,73 TL olarak hesaplanmıştır. Malzeme mühimmat sermayesinin üye olan işletmelerde %55,49’u, üye olmayan işletmelerde %71,01’i hayvan yemlerinden oluşmaktadır. Malzeme mühimmat sermayesini oluşturan unsurlar hayvan yeminden sonra ticari gübre, akaryakıt, tohumluk, satılacak ürünler ve tarımsal ilaçtır.

Çizelge 6.21 Malzeme mühimmat (yardımcı maddeler) sermayesi

Yardımcı Maddeler Varlığı	Üye Olan İşletmeler		Üye Olmayan İşletmeler	
	Değer (TL)	Oran (%)	Değer (TL)	Oran (%)
Hayvan Yemi	340,10	55,49	321,46	71,01
Ticari Gübre	210,54	34,35	56,43	12,46
Akaryakıt	34,01	5,55	49,14	10,85
Tohumluk	18,15	2,96	14,95	3,30
Tarımsal İlaç	10,12	1,65	-	-
Satılacak Ürünler	-	-	10,75	2,38
Toplam	612,93	100,00	452,73	100,00

İşletme sermaye grupları içinde en hareketlisi diğer bir deyişle likiditesi en yüksek olanı para mevcududur. İşletme faaliyetlerinin yürütülmesinde para sermayesinin rolü çok fazladır. Üretim girdilerinin zamanında satın alınması işçi ücretlerinin ödenmesi, bina ve makinelerin onarımlarının yapılması, hayvan alımı, demirbaşların yenilenmesi nikit para ile mümkündür. Bir çiftlikte para sermayesi; kasadaki nakit ve bankadaki para (vadesiz ve vadeli tasarruf hesaplarında bulunan), alacaklar, tarım kooperatifleri ortaklık payları, poliçeler vb. değerlerdir (İnan, 1998).

İncelenen işletmelerde para sermayesi; işletmecilerin mevcut nakit varlığı ile alacaklarından oluşmaktadır. İşletmecilerin süt sığırcılığı ile ilgili olarak uzun vadeli alacakları bulunmamakta, süt satışları ile ilgili olan alacakları ise 30–45 gün gibi kısa vadeli alacaklardan oluşmaktadır.

İşletme başına para sermayesi üye olan işletmelerde 274 TL, üye olmayan işletmelerde ise 215 TL'dir. Üye olan işletmelerin bankada hiç nakit mevcudu bulunmazken, üye olmayan işletmelerin para sermayesinin %23,26'sını bankadaki para, %72,09'unu ise evdeki para oluşturmaktadır. Üye olan işletmelerin alacakları, para sermayesinin %72,26'sını, üye olmayan işletmelerde ise %4,65'ini oluşturmaktadır (Çizelge 6.22).

Çizelge 6.22 Para sermayesi

Para Sermayesi	Üye Olan İşletmeler		Üye Olmayan İşletmeler	
	Değer	Oran	Değer	Oran
	(TL)	(%)	(TL)	(%)
Kasa/Evdeki Para	76	27,74	155	72,09
Bankadaki Para	0	0	50	23,26
Alacaklar	198	72,26	10	4,65
Toplam	274	100,00	215	100,00

Üye olan işletmelerde işletme başına 57.497 TL, üye olmayan işletmelerde 30.869 TL işletme sermayesi belirlenmiştir. Üye olan işletmelerde işletme sermayesinin %42,81'ini alet-makine sermayesi, %55,65'ini hayvan sermayesi, %1,06'sını malzeme mühimmat, %0,48'ini ise para sermayesi oluşturmaktadır. Üye olmayan işletmelerde işletme sermayesinin %43,74'ünü alet-makine sermayesi, %54,10'unu hayvan sermayesi, %1,47'sini malzeme mühimmat, %0,70'ini ise para sermayesi oluşturmaktadır (Çizelge 6.23) . Üye olan işletmelerin işletme sermayesi, üye olmayan işletmelerin 1,9 katıdır.

Çizelge 6.23 İşletme sermayesi

	Üye Olan İşletmeler		Üye Olmayan İşletmeler	
	Değer	Oran	Değer	Oran
	(TL)	(%)	(TL)	(%)
İŞLETME SERMAYESİ	57.497	100,00	30.869	100,00
Alet-Makine Sermayesi	24.613	42,81	13.502	43,74
Hayvan Sermayesi	31.999	55,65	16.699	54,10
Malzeme Mühimmat	613	1,06	453	1,47
Para Sermayesi	274	0,48	215	0,70

İncelenen işletmelerde aktif sermayeyi oluşturan sermaye unsurları Çizelge 6.24'de verilmiştir. Buna göre, üye olan işletmelerde 183.538 TL, üye olmayan işletmelerde 89.974 TL aktif sermaye belirlenmiştir. Aktif sermayenin üye olan işletmelerde %68,67'sini arazi sermayesi, %31,33'ünü işletme sermayesi, üye olmayan işletmelerde %65,69'unu arazi sermayesi, %34,31'ini işletme sermayesi oluşturmaktadır.

Aktif sermaye içerisinde en yüksek orana sahip sermaye unsuru tüm işletme gruplarında toprak sermayesidir. Toprak sermayesinin aktif sermaye içindeki oranı üye olan işletmelerde %59,63, üye olmayan işletmelerde %49,97'dir. Üye olan işletmelerin aktif sermaye içerisinde toprak sermayesi oranının üye olmayan işletmelere göre fazla olmasının nedeni, işletme arazisi ve kiraya ve ortağa arazi tutulan arazi varlığının fazla, arazilerinin değerinin yüksek olmasından kaynaklanmaktadır. Zira üye olan işletmelerde sulu arazi oranı daha yüksektir. Aktif sermaye içerisinde toprak sermayesinden sonra

hayvan sermayesi, alet-makine sermayesi, bina sermayesi, yardımcı maddeler ve para sermayesi gelmektedir.

Çizelge 6.24 Aktif ve pasif sermaye

	Üye Olan İşletmeler			Üye Olmayan İşletmeler		
	Değer	Oran	Oran	Değer	Oran	Oran
	(TL)	(%)	(%)	(TL)	(%)	(%)
I. AKTİF SERMAYE*	183.538		100,00	89.974		100,00
1. Arazi Sermayesi*	126.041	100,00	68,67	59.105	100,00	65,69
a. Toprak Sermayesi*	109.441	86,83	59,63	44.961	76,07	49,97
b. Bina Sermayesi**	16.600	13,17	9,04	14.144	23,93	15,72
2. İşletme Sermayesi*	57.497	100,00	31,33	30.869	100,00	34,31
a. Alet-Makine Sermayesi*	24.613	42,81	13,41	13.502	43,74	15,01
b. Hayvan Sermayesi*	31.999	55,65	17,43	16.699	54,10	18,56
c. Yardımcı Maddeler**	613	1,07	0,33	453	1,47	0,50
d. Para Sermayesi**	274	0,48	0,15	215	0,70	0,24
II. PASİF SERMAYE*	183.538		100,00	89.974		100,00
1. Öz Sermaye*	144.570		78,77	81.704		90,81
2. Yabancı Sermaye*	38.968		21,23	8.270		9,19

* Mann-Whitney U testine göre, $p < 0,01$ için anlamlıdır.

** Mann-Whitney U testine göre ortalamalar arasında fark yoktur.

6.1.6.2 Pasif sermaye

İncelenen süt sığırcılığı işletmelerinde pasif sermaye, işletmelerin süt sığırcılığı ile ilgili öz kaynakları ve bu faaliyetle ilgili olarak kullanılan yabancı kaynaklar toplamından oluşmaktadır. İşletme başına pasif sermaye, üye olan işletmelerde 183.538 TL, üye olmayan işletmelerde 89.974 TL'dir (Çizelge 6.24).

6.1.6.2.1 Öz sermaye

Öz sermaye, aktif sermaye ile işletmenin borçları arasındaki farktır. İşletmelerin öz sermaye ile çalışmaları oldukça önemli olmasına karşın, çoğu kez bu varlıklar işletme faaliyetlerinin rantabl yürütülmesi için yeterli olmamaktadır. Sermaye yetersizliği halinde, işletmeciler genellikle yabancı kaynaklardan en uygun olanını seçerek kullanmak durumunda kalır (Erkuş vd.1996).

İncelenen işletmelerde öz sermaye bakımından, üye olan ve olmayan işletmeler arasında büyük farklılık vardır. Üye olan işletmelerde öz sermaye 144.570 TL, üye olmayan işletmelerde 81.704 TL'dir. Üye olan işletmelerdeki öz sermaye üye olmayan işletmelerdekini yaklaşık 1,8 katıdır. Pasif sermayenin, üye olan işletmelerde %78,77'sini, üye olmayan işletmelerde %90,81'ini öz sermaye oluşturmaktadır (Çizelge 6.24). Üye olmayan işletmelerde öz sermayenin pasif sermaye içerisindeki oranının yüksek olması, üye olmayan işletmelerin üye olan işletmelere göre daha az kiraya ve ortağa arazi işlemlerinden ve borçlanmasından kaynaklanmaktadır.

6.1.6.2.2 Yabancı sermaye

İşletmelerde yabancı sermayenin (borçların) büyük kısmını kiraya ve ortağa tutulan arazilerin değeri, kalanını ise banka, kooperatif ve şahıslara olan borçlar oluşturmaktadır. İşletmelerde yabancı sermayenin pasif toplamı içerisindeki oranı üye olan işletmelerde %21,23, üye olmayan işletmelerde %9,19'dur (Çizelge 6.24).

İşletmelerin borç kaynaklarına göre borçlanma durumları Çizelge 6.25'de verilmiştir. Üye olan işletmelerde işletme başına 8.519 TL, üye olmayan işletmelerde 2.351 TL borç belirlenmiştir. Üye olan işletmelerde bankalardan borçlanma oranı %57,95 ile ilk sıradadır. Bankadan sonra borçların %35,10'u kooperatiflerden, %6,95'i ise şahıslardan sağlanmıştır. Üye olmayan işletmelerde ise kooperatiflerden borçlanma (%66,50) ilk sırada, bankalar ikinci sırada (%25,73), şahıslar ise üçüncü sırada (%7,77) gelmektedir.

Çizelge 6.25 Borçlar ve borç kaynakları

Borç Kaynakları	Üye Olan İşletmeler		Üye Olmayan İşletmeler	
	Değer	Oran	Değer	Oran
	(TL)	(%)	(TL)	(%)
Banka	4.937	57,95	605	25,73
Kooperatif	2.990	35,10	1.563	66,50
Şahıs	592	6,95	183	7,77
Toplam	8.519	100,00	2.351	100,00

İşletme başına düşen yabancı sermaye değeri Çizelge 6.26' da belirtildiği üzere üye olan işletmelerde 38.968 TL, üye olmayan işletmelerde 8.270 TL'dir. Üye olan işletmelerde yabancı sermayenin %21,86'sını borçlar, %78,14'ünü kiraya ve ortağa tutulan arazilerin¹ değeri, üye olmayan işletmelerde ise yabancı sermayenin %28,43'ünü borçlar, %71,57'sini kiraya ve ortağa tutulan arazilerin değeri oluşturmaktadır.

Çizelge 6.26 Yabancı sermayenin dağılımı

Yabancı Sermaye	Üye Olan İşletmeler		Üye Olmayan İşletmeler	
	Değer	Oran	Değer	Oran
	(TL)	(%)	(TL)	(%)
Borçlar*	8.519	21,86	2.351	28,43
Kiraya ve Ortağa Tutulan Arazi*	30.449	78,14	5.919	71,57
Toplam Yabancı Sermaye	38.968	100,00	8.270	100,00

*Mann-Whitney U testine göre p<0,01 için anlamlıdır.

6.1.6.3 Sermayenin birim arazi ve büyükbaş hayvan birimine göre dağılımı

İncelenen işletmelerde 1 dekara ve 1 BBHB'ne düşen sermaye değeri Çizelge 6.27'de verilmiştir. Buna göre, arazinin dekarına düşen aktif sermaye değeri üye olan işletmelerde 1.160 TL, üye olmayan işletmelerde 1.257 TL'dir. Arazinin dekarına düşen aktif sermayenin üye olan işletmelerde üye

¹ İşletmelerin mülk arazileri dışında tuttıkları kira ve ortak arazilerin değerine aktif içerisinde de yer verildiğinden işletmeler pasifte, aktifte dikkate alınan değerler üzerinden borçlandırılmıştır.

olmayan işletmelere göre daha az olmasının nedeni üye olan işletmelerde arazilerin daha geniş olmasından kaynaklanmaktadır.

Çizelge 6.27 Sermayenin 1 dekara ve 1 BBHB'ne düşen miktarı

	Üye Olan İşletmeler		Üye Olmayan İşletmeler	
	Da	BBHB	Da	BBHB
	TL			
I. AKTİF SERMAYE	1.160	14.350	1.257	13.389
1. Arazi (Çiftlik) Sermayesi	796	9.855	826	8.795
a. Toprak Sermayesi	691	8.557	628	6.691
b. Bina Sermayesi	105	1.298	198	2.105
2. İşletme Sermayesi	363	4.495	431	4.594
a.Alet-Makine Sermayesi	156	1.924	189	2.009
b.Hayvan Sermayesi	202	2.502	233	2.485
c.Yardımcı Maddeler	4	48	6	67
d.Para Sermayesi	2	21	3	32
II. PASİF SERMAYE	1.160	14.350	1.257	13.389
1.Öz Sermaye	913	11.303	1.141	12.158
2.Yabancı Sermaye	246	3.047	116	1.231
a. Borçlar	54	666	33	350
b. Kiraya ve Ortağa Tutulan Arazi	192	2.381	83	881

Dekara düşen öz sermaye miktarı üye olan işletmelerde 913 TL, üye olmayan işletmelerde 1.141 TL'dir. Yabancı sermayenin işletme gruplarına göre işletmelerin dekarına düşen değeri incelendiğinde, üye olan işletmelerde 246 TL, üye olmayan işletmelerde 116 TL'dir. Üye olan işletmelerde yabancı sermayenin dekaraya düşen miktarının fazla olması üye olan işletmelerde borçların ve kiraya ve ortağa tutulan arazinin daha fazla olmasından kaynaklanmaktadır.

İşletmelerde BBHB'ne düşen aktif ve pasif sermaye miktarı üye olan işletmelerde 14.350 TL, üye olmayan işletmelerde 13.389 TL'dir. BBHB'ne düşen öz sermaye miktarı üye olan işletmelerde 11.303 TL, üye olmayan işletmelerde 12.158 TL'dir.

6.1.7 Süt sığırcılığı üretim faaliyetinin ekonomik analizi

6.1.7.1 Süt hayvanı varlığı ve süt üretimi

İncelenen işletmelerde sağılan hayvan sayısı üye olan işletmelerde 9,89 baş, üye olmayan işletmelerde 5,28 baş'tır. İnek başına süt verimi, üye olan işletmelerde 3.065 kg/yıl, üye olmayan işletmelerde 2.997 kg/yıl'dır. İşletme başına yıllık süt üretimi üye olan işletmelerde 30.313 kg/yıl, üye olmayan işletmelerde 15.827 kg/yıl'dır (Çizelge 6.28). İşletme grupları arasında inek başına ortalama süt veriminde belirgin bir fark yoktur.

Çizelge 6.28 Sağılan hayvan sayısı, süt üretimi ve verimi

	Üye Olan İşletmeler	Üye Olmayan İşletmeler
Sağılan Hayvan Sayısı (baş)*	9,89	5,28
İşletme Başına Süt Üretimi (kg/yıl)*	30.313	15.827
İnek Başına Süt Verimi (kg/yıl)**	3.065	2.997

* Mann-Whitney U testine göre $p < 0,01$ için anlamlıdır.

** Mann-Whitney U testine göre ortalamalar arasında fark yoktur.

6.1.7.2 İnek başına ve bir litre süte düşen yem miktarı

Bir birim hayvansal ürün elde edebilmek için gereken yem miktarı hayvancılıkta başarının ölçülmesi için kullanılan önemli bir fiziksel ölçüdür. Bu başarı ölçüsünün büyüklüğüne etki eden faktörler; ahır durumu, bakım ve hastalık kontrolü, hayvanın genetik yapısı vb'dir (İnan, 1987).

İnek başına ve bir litre süte düşen yem miktarları sadece sürüdeki sağmal ineklere verilen yemleri değil, buzağı, dana, düve, boğa ve kurudaki ineklere verilen yemleri de içermektedir. Bu nedenle süt ineklerinin yemi süt şeklinde nasıl değerlendirdiği konusunda bir sonuca ulaşmak zordur. İnekler dışında hayvanlara verilen yemlerin etkisini gidermek için işletmelerdeki bütün hayvanları BBHB'ne çevirmek ve toplam yem tüketimini BBHB'ne bölmek gerekir (İnan, 1987).

işletmelerde kesif yem olarak fabrika yemi, şeker pancarı ve ayçiçeği küspesi, kepek, yulaf, buğday kırmısı, melas, arpa kırmısı kullanılırken, kaba yem olarak kuru ot, saman, mısır silajı, yonca, fiğ gibi yemlerin kullanıldığı belirlenmiştir. İşletmelerde inek başına, 1 BBHB'ne ve 1 litre süte düşen yem miktarları (kuru madde olarak) incelendiğinde (Çizelge 6.29); üye olan işletmelerde toplam yem kullanımının inek başına 10,37 kg/gün, üye olmayan işletmelerde ise 9,79 kg/gün olduğu tespit edilmiştir.

Üye olan işletmelerde inek başına 5,25 kg/gün, BBHB başına 4,06 kg/gün kesif yem, bir litre süt elde edebilmek için ise 0,44 kg/gün kesif yem kullanılmaktadır. Üye olan işletmelerde kullanılan kaba yemlerin miktarı incelendiğinde; inek başına 5,13 kg/gün, BBHB başına 3,96 kg/gün, bir litre süt elde edebilmek için ise 0,42 kg/gün kaba yem düşmektedir.

Üye olmayan işletmelerde kullanılan kesif yem miktarı inek başına 5,03 kg/gün, BBHB başına ise 3,95 kg/gün bir litre süt elde edebilmek için 0,42 kg/gün'dür. Üye olmayan işletmelerde; inek başına 4,77 kg/gün, BBHB başına 3,75 kg/gün, bir litre süt elde edebilmek için ise 0,40 kg/gün kaba yem kullanılmaktadır.

Üye olan işletmelerdeki yem tüketimi üye olmayanlara göre fazladır. Üye olan işletmeler ile olmayan işletmeler arasında hayvan başına süt veriminde belirgin bir fark bulunmadığına göre, üye olan işletmeler yani hayvan sayısına göre büyük işletmeler yemi etkin kullanmamaktadır denilebilir. Yani daha az yem kullanılarak aynı miktarda süt elde edilebilir.

Çizelge 6.29 İşletmelerde inek başına, BBHB'ne ve 1lt süte düşen yem tüketimi (kg/gün) (kuru madde olarak²)

	Üye Olan İşletmeler			Üye Olmayan İşletmeler		
	İnek Başına kg/gün	BBHB'ne kg/gün	1 litre süte kg/lt	İnek Başına kg/gün	BBHB'ne kg/gün	1 litre süte kg/lt
KESİF YEMLER						
Fabrika Yemi	1,27	0,98	0,10	1,20	0,94	0,10
Şeker Pancarı Küspesi	1,77	1,37	0,14	1,27	1,00	0,11
Ayçiçeği Küspesi	0,22	0,18	0,02	0,17	0,13	0,01
Kepek	0,15	0,11	0,01	0,27	0,21	0,02
Yulaf	0,12	0,09	0,01	0,17	0,14	0,01
Buğday Kırmısı	1,09	0,84	0,09	1,15	0,90	0,10
Melas	0,08	0,06	0,01	0,00	0,00	0,00
Arpa Kırmısı	0,69	0,53	0,06	0,80	0,63	0,07
Toplam Kesif Yem	5,25	4,06	0,44	5,03	3,95	0,42
KABA YEMLER						
Kuru Ot	1,35	1,05	0,11	1,98	1,56	0,17
Saman	1,39	1,07	0,11	1,38	1,09	0,12
Mısır Silajı	1,23	0,95	0,10	0,61	0,48	0,05
Yonca	0,35	0,27	0,03	0,31	0,24	0,03
Fiğ	0,81	0,63	0,07	0,48	0,37	0,04
Toplam Kaba Yem	5,13	3,96	0,42	4,77	3,75	0,40
TOPLAM YEM	10,37	8,02	0,86	9,79	7,70	0,82

6.1.7.3 İşletme masrafları

İşletme masrafları, işletmecinin gayrisaf hasılayı elde etmek için, işletmeye yatırdığı aktif sermayenin faizi hariç, yapmış olduğu masrafların toplamını ifade eder. İşletme masraflarının üretim hacmi ile bağlantısı dikkate alındığında sabit ve değişen masraflar olarak iki grupta toplamak mümkündür. Sabit masraflar işletmedeki üretim miktarı ile değişmeyen masraflardır. Buna karşılık değişen masraflar ise, üretim miktarına bağlı olan masraflardır (Erkuş vd.1995).

Araştırmada incelenen süt sığırcılığı işletmelerindeki masraflar; değişen, sabit ve toplam işletme masrafları olarak 3 bölümde ele alınmıştır.

6.1.7.3.1 Değişen masraflar

İncelenen işletmelerde süt sığırcılığı üretim faaliyetleri sonucunda ortaya çıkan değişen masraflar yem, geçici işçilik, tuz, veteriner ve ilaç, su, elektrik, yataklık, temizlik, alet-makine tamir bakım ve aşım masraflarıdır. Süt sığırcılığı yapan işletmelere ait değişen masraflar ve bunların oransal dağılımları ile BBHB'ne düşen değerleri işletme grupları itibariyle Çizelge 6.30'da verilmiştir.

Araştırma bulgularına göre; üye olan işletmelerde değişen masrafların toplam tutarı 7.294 TL, üye olmayan işletmelerde 3.369 TL'dir. Tüm işletme gruplarında değişen masraflar içerisinde en yüksek payı yem masrafı almaktadır. Üye olan işletmelerde yem masrafının değişen masraflar içindeki oranı %68,78'dir. Yem masrafının %46,80'ini kesif yem, %53,20'sini kaba yem masrafı oluşturmaktadır. Değişen masraf unsurları içinde ikinci sırayı %6,76 ile geçici işçilik masrafı alırken, bunu veteriner ve ilaç masrafı (%6,74), alet makine tamir-bakım masrafı (%4,80), aşım masrafı (%4,07), alet-makine

² Yemlerin kuru madde oranları için Bkz. Türkiye Tarımsal Öğrenme Nesneleri Deposu (http://traglor.cu.edu.tr/objects/xlsx/27_8_2009_2_39_19_tmr_yem_besin_tablo.xlsx)

değişen masrafı (4,02), yataklık masrafı (3,26), su masrafı (%2,21), elektrik masrafı (%1,84), temizlik (%0,84) ve tuz masrafı (%0,70) almaktadır. 1 BBHB'ne düşen değişen masraf 570 TL olup, bu tutarın 392 TL'si yem, 39 TL'si geçici işçilik masrafıdır.

Üye olmayan işletmelerde, değişen masrafların unsurlarına dağılımı, yem (%64,50), veteriner ve ilaç (%6,11), alet-makine tamir-bakım (5,79), geçici işçilik, (%5,02), aşım (%4,69), yataklık (%4,04), su (%3,89), elektrik (%3,50), alet-makine değişen (%2,88), temizlik (%1,45) ve tuz (%1,01) masrafları şeklindedir. Bu grupta BBHB'ne düşen değişen masraflar 501 TL olup, üye olan işletmeler grubuna göre daha düşüktür. 1 BBHB'ne düşen yem masrafı 323 TL, veteriner-ilaç masrafı ise 31 TL'dir.

Çizelge 6.30 Değişen masraflar

Değişen Masraf Unsurları	Üye Olan İşletmeler			Üye Olmayan İşletmeler		
	Masraf Tutarı (TL)	(%)	1 BBHB' ne Düşen Masraf Tutarı (TL)	Masraf Tutarı (TL)	(%)	1 BBHB' ne Düşen Masraf Tutarı (TL)
Yem*	5.017	68,78	392	2.173	64,50	323
<i>Kesif*</i>	2.348	46,80	184	1.122	51,63	167
<i>Kaba*</i>	2.669	53,20	209	1.051	48,37	156
Geçici İşçilik*****	493	6,76	39	169	5,02	25
Tuz**	51	0,70	4	34	1,01	5
Veteriner ve İlaç*	492	6,74	38	206	6,11	31
Su****	161	2,21	13	131	3,89	19
Elektrik*****	134	1,84	10	118	3,50	18
Yataklık**	238	3,26	19	136	4,04	20
Temizlik*****	61	0,84	5	49	1,45	7
Alet-Makine Tamir Bakım*	350	4,80	27	195	5,79	29
Aşım*	297	4,07	23	158	4,69	24
Değişen Masraflar Toplamı*	7.294	100,00	570	3.369	100,00	501

Mann-Whitney U testine göre *p<0,01, ** p<0,05, ***p<0,10 için anlamlı, *****ortalamalar arasındaki fark anlamsızdır.

Yem masrafları hesaplanırken dışarıdan satın alınan yemlerin satın alma masrafları, işletmede üretilen yemlerin ise üretim masrafları gözönüne alınmıştır. İşletmede üretilen yemlerin değişen masrafları ayrıntılı olarak Çizelge 6.31’de verilmiştir.

Üye olan işletmelerde yem bitkileri değişen masrafı 2.669 TL, üye olmayan işletmelerde ise 1.051 TL’dir. Değişen masraf unsurları içinde her iki grupta ilk sırayı gübre ikinci sırayı tohum masrafı almaktadır. Yem bitkisi değişen masrafları içinde gübre masrafının oranı üye olan işletmelerde %29,22, üye olmayan işletmelerde %30,54, tohum masrafının oranı üye olan işletmelerde %17,98, üye olmayan işletmelerde %25,69’dur.

Yem bitkisi yetiştirmede diğer masraf unsurlarının oranı sırasıyla; üye olan işletmelerde, sulama (%17,91), mazot, yağ, traktör kirası vs. (%10,98), hasat ve pazarlama (%6,93), elektrik (%6,71), Geçici işçilik (%6,22) ve ilaç masrafı (%4,05)’dir. Üye olmayan işletmelerde ise; elektrik (%10,47), sulama (%10,28), mazot, yağ, traktör kirası vs. (%9,23), geçici işçilik (%6,18), hasat ve pazarlama (%5,52), ve ilaç masrafı (%2,09)’dir.

Çizelge 6.31 Yem bitkileri değişen masrafları

Değişen Masraf Unsurları	Üye Olan İşletmeler		Üye Olmayan İşletmeler	
	TL	%	TL	%
Tohum	480	17,98	270	25,69
Gübre	780	29,22	321	30,54
İlaç	108	4,05	22	2,09
Geçici işçilik	166	6,22	65	6,18
Sulama	478	17,91	108	10,28
Elektrik	179	6,71	110	10,47
Mazot, yağ, traktör kirası vs.	293	10,98	97	9,23
Hasat ve pazarlama	185	6,93	58	5,52
Toplam	2669	100,00	1051	100,00

6.1.7.3.2 Sabit masraflar

İncelenen işletmelerde süt sığırcılığı üretim faaliyeti sonucunda ortaya çıkan sabit masraflar; tarla kirası, aile işgücü ücret karşılığı (AİÜK), amortismanlar (bina, alet-makine, süt sığırları), sermaye faizi (bina, alet-makine, süt sığırları), bina tamir bakım masrafları, genel idare giderleri, DSYB’ne üyelik aidatı masraflarıdır. Süt sığırcılığı yapan işletmelere ait sabit masraflar ve bunların oransal dağılımları ile BBHB’ne düşen değerleri işletme grupları itibarıyla Çizelge 6.32’de verilmiştir.

Sabit masrafların değeri üye olan işletmelerde 9.960 TL, üye olmayan işletmelerde 6.435 TL’dir. Her iki işletme grubunda sabit işletme masrafları içerisinde en yüksek payı AİÜK almakta bunu alet-makine ve süt sığırları amortismanı, süt sığırları sermayesi faizi, bina amortismanı izlemektedir. AİÜK masraflarının sabit masraflar içindeki oranı üye olan işletmelerde %28,53, üye olmayan işletmelerde %33,32’dir. İncelenen işletmelerin hiçbirinde yabancı daimi işçi çalıştırılmamaktadır. Bu nedenle daimi işçilik masrafı yoktur.

Üye olan işletmelerde alet-makine amortismanının sabit masraflar içindeki oranı %13,59 iken, üye olmayan işletmelerde %14,31’dir. Traktörün süt sığırcılığı üretiminde kullanılma süresi (saat/yıl) toplam kullanma süresine oranla üye olan işletmelerde %26, üye olmayan işletmelerde %19’dur. Traktörün amortismanı, tamir-bakım ve değişen masrafları da bu oranlara göre hesaplanmıştır. Sabit

masraflar içinde üçüncü en yüksek payı alan süt sığırı amortismanının sabit masraflar içindeki oranı üye olan işletmelerde %12,41, üye olmayan işletmelerde %10,26'dır. DSYB aidatı, üye olan işletmelerde sabit masraflara dahil edilirken (%2,14), üye olmayan işletmelerde bu masraf yoktur.

Sabit masrafların BBHB'ne düşen tutarı üye olan işletmelerde 779 TL olup bu değer 222 TL'si AİÜK , 106 TL'si alet-makine amortismanı, 97 TL'si süt sığırı amortismanı, 85 TL'si süt sığırı sermayesi faizi masraflarına aittir. Üye olmayan işletmelerde ise sabit masrafların BBHB'ne düşen tutarı 958 TL'dir. Bu değer 319 TL'si AİÜK, 137 TL'si alet-makine amortismanı, 98 TL'si süt sığırı amortismanı, 86 TL'si süt sığırı sermayesi faizidir.

Çizelge 6.32 Sabit masraflar

Sabit Masraf Unsurları	Üye Olan İşletmeler			Üye Olmayan İşletmeler		
	Masraf Tutarı (TL)	(%)	BBHB'ne Düşen Masraf Tutarı (TL)	Masraf Tutarı (TL)	(%)	BBHB'ne Düşen Masraf Tutarı (TL)
Tarla Kirası*	897	9,01	70	462	7,18	69
Aile İşgücü Ücret Karşılığı*	2.842	28,53	222	2.144	33,32	319
Bina Amortismanı**	629	6,32	49	545	8,47	81
Bina Sermayesi Faizi**	415	4,17	32	354	5,50	53
Bina Tamir-Bakım**	458	4,60	36	334	5,19	50
Alet-Makine Amortismanı*	1.354	13,59	106	921	14,31	137
Alet-Makine Sermayesi Faizi*	615	6,17	48	337	5,24	50
Süt Sığırısı Sermayesi Amortismanı*	1.236	12,41	97	660	10,26	98
Süt Sığırısı Sermayesi Faizi*	1.082	10,86	85	577	8,97	86
DSYB Üyelik Aidatı	213	2,14	17	-	0,00	-
Genel İdare Giderleri (DM x %3)*	219	2,20	17	101	1,57	15
Sabit Masraflar Toplamı*	9.960	100,00	779	6.435	100,00	958

Mann-Whitney U testine göre *p<0,01 için anlamlı, **ortalamalar arasındaki fark anlamsızdır.

6.1.7.3.3 Toplam işletme masrafları

Değişen masraflar ile sabit masrafların toplamından oluşan toplam işletme masrafları ve bunların oransal dağılımları ile BBHB' ne düşen değerleri işletme grupları itibariyle Çizelge 6.33'de verilmiştir.

Üye olan işletmelerde toplam işletme masrafları 17.254 TL olup, değişen masrafların payı %42,27 sabit masrafların payı ise %57,73'tür. İşletme masrafları içinde masraf unsurlarından en fazla payı %29,08 ile yem masrafları almaktadır. Yem masraflarından sonra ikinci sırayı %16,47 ile AIÜK masrafları alırken bunu sırasıyla %7,85 ile alet-makine amortismanı, %7,16 ile süt sığırları amortismanı, %6,27 ile süt sığırları sermayesi faizi, %5,20 ile tarla kirası, %3,65 ile bina amortismanı, %3,57 ile alet-makine sermayesi faizi, %2,86 ile geçici işçilik, %2,85 ile veteriner ilaç, %2,65 ile bina tamir bakım masrafları, %2,41 ile bina sermayesi faizi, %2,03 ile alet-makine tamir bakım masrafları, takip etmektedir. Geriye kalan masrafların her birinin üretim masrafları içindeki payı %2'den düşük olup toplamı %7,96'dır. BBHB' ne düşen işletme masrafı 1.349 TL'dir. Bu masrafın 392 TL'si yem için, 222 TL'si ise işçilik için yapılmıştır.

Üye olmayan işletmelerde toplam işletme masrafları 9.804 TL olup değişen masrafların payı %34,36, sabit masrafların payı ise %65,64'dür. Yem masraflarının toplam üretim masrafları içindeki payı %22,16'dır. Diğer bazı masraf unsurlarının işletme masrafları içindeki sıralaması ise; AIÜK masrafları %21,87, alet-makine amortismanı %9,39, süt sığırları amortismanı %6,73, süt sığırları sermayesi faizi %5,89, bina amortismanı %5,56, tarla kirası %4,71, bina sermayesi faizi %3,61, alet-makine sermayesi faizi %3,44, bina tamir-bakım masrafları %3,41, veteriner ve ilaç masrafları %2,10 şeklindedir. Geriye kalan masrafların her birinin üretim masrafları içindeki payı %2'den düşük olup toplamı %11,13'tür. Toplam işletme masraflarının BBHB' ne düşen miktarı 1.459 TL ile üye olan işletme grubundan daha yüksektir.

İşletme masrafları içerisinde değişen masrafların payı üye olan işletmelerde üye olmayan işletmelere göre daha yüksektir. Bunun en önemli nedeni, üye olan işletmelerde yemin oranının yüksek olmasıdır. Sabit masrafların ise işletme masrafları içerisindeki oranı ise üye olmayan işletmelerde, üye olanlara göre yüksektir. Bunun nedeni, üye olmayan işletmelerde AIÜK'nın yüksekliğinden kaynaklanmaktadır, Bu da üye olmayan işletmelerin işgücünü etkin kullanmadıklarını gösterir. Çünkü, üye olmayan işletmelerde BBHB' ne düşen işgücü isteği üye olmayan işletmelerin 2 katıdır (Bkz. Çizelge 6.8).

Çizelge 6.33 İşletme masrafları

Masraf Unsurları	Üye Olan İşletmeler			Üye Olmayan İşletmeler		
	Masraf Tutarı (TL)	(%)	BBHB' ne Düşen Masraf Tutarı (TL)	Masraf Tutarı (TL)	(%)	BBHB' ne Düşen Masraf Tutarı (TL)
Yem	5017	29,08	392	2173	22,16	323
<i>Kesif</i>	2348	13,61	184	1122	11,44	167
<i>Kaba</i>	2669	15,47	209	1051	10,72	156
Geçici İşçilik	493	2,86	39	169	1,72	25
Tuz	51	0,29	4	34	0,35	5
Veteriner ve İlaç	492	2,85	38	206	2,10	31
Su	161	0,93	13	131	1,34	19
Elektrik	134	0,78	10	118	1,20	18
Yataklık	238	1,38	19	136	1,39	20
Temizlik	61	0,35	5	49	0,50	7
Alet-Makine Tamir Bakım	350	2,03	27	195	1,99	29
Aşım	297	1,72	23	158	1,61	24
Değişen Masraflar Toplamı	7294	42,27	570	3369	34,36	501
Tarla Kirası	897	5,20	70	462	4,71	69
Aile İşgücü Ücret Karşılığı	2.842	16,47	222	2.144	21,87	319
Bina Amortismanı	629	3,65	49	545	5,56	81
Bina Sermayesi Faizi	415	2,41	32	354	3,61	53
Bina Tamir-Bakım	458	2,65	36	334	3,41	50
Alet-Makine Amortismanı	1.354	7,85	106	921	9,39	137
Alet-Makine Sermayesi Faizi	615	3,57	48	337	3,44	50
Süt Sığırı Sermayesi Amortismanı	1.236	7,16	97	660	6,73	98
Süt Sığırı Sermayesi Faizi	1.082	6,27	85	577	5,89	86
DSYB Üyelik Aidatı	213	1,23	17	-	0,00	-
Genel İdare Giderleri (DM x %3)	219	1,27	17	101	1,03	15
Sabit Masraflar Toplamı	9.960	57,73	779	6.435	65,64	958
İşletme Masrafları Toplamı*	17.254	100,00	1349	9.804	100,00	1459

Mann-Whitney U testine göre *p<0,01 için anlamlıdır.

6.1.7.4 Gayrisafi üretim değeri

Süt hayvancılığında GSÜD, süt ve gübre gibi hayvansal ürünlerin değerleri ile yıl içerisinde meydana gelen PDKA'ndan oluşmaktadır (Erkuş vd. 1996).

İşletme başına düşen GSÜD, üye olan işletmelerde 22.594 TL, üye olmayan işletmelerde 12.721 TL'dir. Üye olan işletmelerde, GSÜD'nin %57,82'si süt satışı geliri, %34,65'i PDKA, %7,53'ü gübre değerinden, üye olmayan işletmelerde ise %59,10'u süt satışı geliri, %34,51'i PDKA, %6,39'u gübre değerinden sağlanmıştır (Çizelge 6.34).

Çizelge 6.34 Gayri safi üretim değeri

İşletme Grupları	Süt Satışı		PDKA		Gübre		GSÜD*	
	TL	%	TL	%	TL	%	TL	%
Üye Olan İşletmeler	13.065	57,82	7.828	34,65	1.701	7,53	22.594	100,00
Üye Olmayan İşletmeler	7.518	59,10	4.390	34,51	813	6,39	12.721	100,00

*Mann-Whitney U testine göre $p<0,01$ için anlamlıdır.

BBHB başına düşen GSÜD Çizelge 6.35'de belirtilmiştir. Üye olmayan işletmelerde üye olan işletmelere oranla BBHB başına düşen süt satışı değeri %10, PDKA değeri %6,7, GSÜD %7,2 oranında dahayıktır.

Çizelge 6.35 BBHB'ne düşen gayri safi üretim değeri

İşletme Grupları	Süt Satışı	PDKA*	Gübre*	GSÜD*
	Değer (TL)			
Üye Olan İşletmeler	1.021	612	133	1.766
Üye Olmayan İşletmeler	1.119	653	121	1.893

* t testi sonucuna göre iki grup ortalamaları $p<0,10$ için anlamlıdır.

Ekonomik faaliyetlerde amaç belirli bir masrafa karşılık en yüksek kar elde etmektir. Bu amaçla göz önünde bulundurulması gereken iki önemli unsur net ve nispi karıdır. Gayrisafi üretim değerinden üretim masraflarının çıkarılmasıyla geriye kalan değer Net Kar'ı ifade eder. Nispi kar ise GSÜD'nin işletme masraflarına oranıdır. İncelenen işletmelerin net ve nispi karları Çizelge 6.36'da verilmiştir.

Çizelge 6.36 Net Kar ve Nispi Kar

	Üye Olan İşletmeler		Üye Olmayan İşletmeler	
	İşletme başına	BBHB'ne	İşletme başına	BBHB'ne
	Değer (TL)			
GSÜD	22.594	1.767	12.721	1.893
İşletme Masrafları	17.254	1.349	9.804	1.459
Net Kar	5.340*	418**	2.917	434
Nispi Kar*	1,31		1,30	

* Mann-Whitney U testine göre $p<0,01$ için anlamlıdır.

** t testi sonucuna göre iki grup ortalamaları arasında $p<0,10$ için fark yoktur.

Üye olan işletmelerde BBHB başına düşen net kar 418 TL, üye olmayan işletmelerde 434 TL'dir. Bu değerlere bakarak üye olmayan işletmelerin net kar bakımından daha avantajlı olduğu söylenebilir.

Net kar bakımından, üye olmayan işletmeler karlı gözükse de üye olan işletmelerde nispi kar daha yüksektir. Yani süt üretimine yapılacak her 1 TL masrafa karşılık üye olan işletmelerde %31, üye olmayan işletmelerde %30 kar elde edilmektedir. Bu farkın ortaya çıkmasında genellikle üretime katılan kaynakların miktar ve fiyatları ve ayrıca tarım tekniği rol oynamaktadır. Bölüm 6.5.1’de üye olan işletmelerin kaynak kullanımında daha etkin olduğu bulgusu bu bölümdeki bulguyu desteklemektedir.

6.1.7.5 Brüt kar

Brüt kar, gayrisafi üretim değerinden değişen masrafların çıkarılması ile elde edilir. Brüt kar, değişen masraflar dışında kalan masraf unsurları ile karı bünyesinde bulundurur (Erkuş vd. 1995).

Araştırma bulgularına göre; üye olan işletmelerde işletme başına brüt kar 15.300 TL, olarak hesaplanmıştır. Üye olan işletmelerde GSÜD’nin %67,72’si brüt kar, %32,28’i değişen masraflardır. BBHB’ne düşen brüt kar 1.196 TL olarak belirlenmiştir. Üye olmayan işletmelerde brüt kar 9.352 TL olup GSÜD’nin %73,52’si brüt kar, %26,48’i değişen masraflardır. BBHB’ne düşen brüt kar 1.392 TL’dir (Çizelge 6.37). Üye olmayan işletmelerde değişen masrafların GSÜD içerisindeki oranı, üye olmayan işletmelere göre düşük olduğundan dolayı BBHB’ne düşen brüt kar yüksektir.

Brüt kar, işletmede mevcut kıt üretim araçlarının kullanımı bakımından, üretim faaliyetlerinin rekabet güçlerinin belirlenmesinde önemli bir başarı ölçüsüdür. Diğer bir deyişle, brüt kar, işletme organizasyonunun başarısını gösteren önemli bir kriterdir (Erkuş vd., 1995). Dolayısıyla, incelenen işletmelerde brüt kar değerlerini karşılaştırarak ADSYB’ne üye olmayan işletmelerin üretim araçlarını daha etkin kullandığını ve böylece daha başarılı olduğu söylenebilir.

Çizelge 6.37 Brüt kar

	Üye Olan İşletmeler		Üye Olmayan İşletmeler	
	Değer	Oran	Değer	Oran
	(TL)	(%)	(TL)	(%)
GSÜD	22.594	100,00	12.721	100,00
Değişen Masraflar	7.294	32,28	3.369	26,48
Brüt Kar*	15.300	67,72	9.352	73,52
Brüt Kar/BBHB**	1196		1392	

* Mann-Whitney U testine göre $p < 0,05$ için anlamlıdır.

** t testi sonucuna göre iki grup ortalamaları $p < 0,10$ için anlamlıdır.

6.1.7.6 Süt, PDKA ve gübre üretim maliyeti

İşletmelerde gelir ve masraf analizleri, hem üretici hem de ülke ekonomisi açısından büyük önem taşımaktadır. İşletmeci yaptığı faaliyetin kendisine ne sağladığını bilmek ve tespit ettiği duruma göre söz konusu üretim faaliyetlerine devam edip etmeyeceğine karar vermek zorundadır. Yapılan maliyet analizleri sonucu olumlu ve tatmin edici bir gelir düzeyi, devletin alacağı kararlara ışık tutması yanında üreticilere de büyük yarar sağlayacaktır (Erkuş vd. 1996).

Kıral vd. (1999)’ne göre, süt sığırcılığında sürü yenilemenin bizzat işletmede yetiştirilen genç hayvanlarla sağlandığı yetiştiricilik sistemlerinde birleşik ürün olarak süt ve PDKA’nın maliyetleri nispi satış değerleri yöntemine göre hesaplanmalıdır. Bu yöntemde, faaliyet koluna yapılan masraflar toplamı, her bir birleşik ürüne bunların toplam GSÜD’ne katkı paylarına göre dağıtılır. Daha sonra her ürüne düşen masraf payı, elde edilen ürünlerin üretim miktarlarına bölünerek birim ürün maliyeti hesaplanır.

İncelenen işletmelerde Bölüm 6.47’de belirtildiği üzere işletme sahiplerinin büyük çoğunluğu sürülerini kendi işletmelerinden sağladıkları hayvanlarla yenilediklerini belirttiklerinden dolayı, incelenen işletmelerde süt, PDKA ve gübre maliyeti “Nispi Satış Değerleri Yöntemi”ne göre hesaplanmıştır. 1 lt süt maliyeti, üye olan işletmelerde 0,329 TL, üye olmayan işletmelerde 0,366 TL’dir (Çizelge 6.38).

Çizelge 6.38 Nispi Satış Değerleri Yöntemi’ne göre birim süt maliyeti

	Üye Olan İşletmeler				
	Üretim Miktarı	GSÜD (TL)	Masraf Payı (%)	Üretim Masrafları (TL)	Birim Maliyet *Süt (TL/lt) ** PDKA (TL/BBHB) ***Gübre (TL/kg)
Süt	30.313	13.065	57,82	9.976	0,329
PDKA	12,79	7.518	34,65	5.978	467
Gübre	85.074	1.701	7,53	1.300	0,015
TOPLAM		22.594	100,00	17.254	
	Üye Olmayan İşletmeler				
	Üretim Miktarı	GSÜD (TL)	Masraf Payı (%)	Üretim Masrafları (TL)	Birim Maliyet *Süt (TL/lt) ** PDKA (TL/BBHB) ***Gübre (TL/kg)
Süt	15.827	7.518	59,10	5.794	0,366
PDKA	6,72	4.390	34,51	3.383	503
Gübre	40.656	813	6,39	627	0,015
TOPLAM		12.721	100,00	9.804	

* Mann-Whitney U testine göre $p < 0,01$ için anlamlıdır.

** t testi sonucuna göre iki grup ortalamaları $p < 0,10$ için anlamlıdır.

*** t testi sonucuna göre iki grup ortalamaları $p < 0,10$ için fark yoktur.

Birim süt maliyeti, üye olan işletmelerde, üye olmayan işletmelere göre %10,11 daha düşüktür. Bu fark, iki grup arasındaki işletme masrafları farkından ve maliyet “Nispi Satış Değerleri” yöntemine göre hesaplandığından dolayı üye olan işletmelerdeki süt üretim miktarının GSÜD içerisindeki oranının üye olmayan işletmelere göre düşüklüğünden kaynaklanmaktadır.

Yapılan maliyet hesaplamaları sonucunda, BBHB başına düşen PDKA maliyeti üye olan işletmelerde 467 TL, üye olmayan işletmelerde 503 TL’dir. PDKA maliyeti üye olmayan işletmelerde üye olan işletmelere göre %7,71 oranında daha yüksektir. İşletme masrafları içerisinde PDKA masraflarının oranı her iki işletme grubunda aynı olmasına rağmen üye olan işletmelerin hayvan sayılarının fazla olması maliyetin düşmesinde bir avantaj yaratmaktadır. Gübre maliyeti ise, her iki işletme grubunda 0,015 TL olarak hesaplanmıştır.

6.2 İşletmelerde Süt Sığırcılığı Faaliyetinin Genel Yapısı

Hayvansal üretim, birbirleriyle ilişkili ve her birinin üretimi hangi ölçüde etkilediği kesin olarak belirlenemeyen pek çok faktörün etki ettiği ve devamlılığı hayvancılık işletmelerinin nitelik ve niceliğine bağlı olan tarımsal bir faaliyettir. Bu nedenle, süt sığırcılığını etkileyen ekonomik faktörlerin yanında, genel yapısını ve sosyal durumunu ortaya koyacak faktörlerin de incelenmesi gerekir.

Araştırma kapsamında incelenen işletmelerde tarımsal örgütlenmenin yaygın olup olmadığını anlayabilmek için üreticilere bölgede faaliyet gösteren tarımsal üretici örgütlerine üye olup olmadıkları sorulmuştur. Üretici örgütlerine üye olma ve faydalanma durumu Çizelge 6.39’da verilmiştir.

İncelenen işletmelerdeki işletmecilerin tamamı en az bir üretici örgütüne üyedir. ADSYB’ne üye olan işletmelerin %97,53’ü Ziraat Odasına, %53,09’u Yağlı Tohumlar Kooperatifine, %44,44’ü Tarım Kredi Kooperatifine, %20,99’u Sulama Kooperatifine, %12,35’i Tarımsal Kalkınma Kooperatifine,

%3,70'i ise Tarım Satış Kooperatifine üyedir. Üye olmayan işletmelerin ise, %87,10'u Ziraat Odasına, %20,43'ü Yağlı Tohumlar Kooperatifine, %43,01'i Tarım Kredi Kooperatifine, %12,90'ı Sulama Kooperatifine, %8,60'ı Tarımsal Kalkınma Kooperatifine üye iken Tarım Satış Kooperatifine üye olan işletme bulunmamaktadır. Üye olan işletmelerde tarımsal üretici örgütlerine üye olma oranı daha yüksektir. İşletmecilerin neredeyse tamamının Ziraat Odalarına üye olması, tarımsal desteklerden faydalanabilmek için üyeliğin zorunlu tutulmasından kaynaklanmaktadır.

ADSYB'ne üye olan üreticilerden ziraat odasına üye olanların %91,14'ü ziraat odasının kendilerine herhangi bir faydasının olmadığını, tarımsal kalkınma kooperatifine üye olanların ise %80'i fayda sağladıklarını belirtmişlerdir. ADSYB'ne üye olmayan üreticiler ise üye olanlarla benzer şekilde ziraat odasının kendilerine herhangi bir faydasının olmadığını (%90,12) belirtirken, tarımsal kalkınma kooperatifine üye olanların %75'i fayda sağladıklarını belirtmişlerdir .

İncelenen her iki işletme grubunda işletmecilerin büyük çoğunluğunun ziraat odasına üye oldukları halde ziraat odasının faaliyetlerinden fayda sağlamadıklarını belirtmeleri dikkat çekici bir sonuçtur. Bu da ziraat odalarının üreticilerin tarımsal desteklerden faydalanmaları için bazı bilgi ve belgeleri temin etmek gibi bürokratik işlemler yapması dışında bir işlevinin olmadığından kaynaklanmaktadır. Oysa üreticiler girdi sağladıkları ve ürününü pazarlayan diğer üretici örgütlerinden fayda sağladıklarını belirtmişlerdir.

İşletmeciler tarımsal üretici örgütlerinden sağladıkları faydaları şu şekilde belirtmişlerdir:

Tarımsal Kalkınma Kooperatifi: Damızlık, kredi, tohum temini

Ziraat Odası: Belge ve bilgi alımı

Yağlı Tohumlar Kooperatifi: Ayçiçeği pazarlaması, gübre, küspe, tohum temini

Tarım Kredi Kooperatifi: Girdi, gübre, kredi, ilaç temini, ürün pazarlaması

Sulama Kooperatifi: Sulama hizmetleri.

Çizelge 6.39 Üretici örgütlerine üye olma ve faydalanma durumu

	ADSYB'ne Üye Olan İşletmeler												ADSYB'ne Üye Olmayan İşletmeler											
	Ziraat Odası		Yağlı Tohumlar		Tarım Kredi		Sulama		Tarımsal Kalkınma		Tarım Satış		Ziraat Odası		Yağlı Tohumlar		Tarım Kredi		Sulama		Tarımsal Kalkınma			
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%		
Üretici Örgütlerine Üye Olma Durumu																								
Üye	79	97,53	43	53,09	36	44,44	17	20,99	10	12,35	3	3,70	81	87,10	19	20,43	40	43,01	12	12,90	8	8,60		
Üye Değil	2	2,47	38	46,91	45	55,56	64	79,01	71	87,65	78	96,30	12	12,90	74	79,57	53	56,99	81	87,10	85	91,40		
TOPLAM	81	100,00	81	100,00	81	100,00	81	100,00	81	100,00	81	100,00	93	100,00	93	100,00	93	100,00	93	100,00	93	100,00		
Üretici Örgütlerinden Faydalanma Durumu																								
Faydası Var	7	8,86	23	53,49	19	52,73	10	58,82	8	80,00	1	33,33	8	9,88	11	57,89	26	65,00	8	66,67	6	75,00		
Faydası Yok	72	91,14	20	45,51	17	47,22	7	41,18	2	20,00	2	66,67	73	90,12	8	42,10	14	35,00	4	33,33	2	25,00		
TOPLAM	79	100,00	43	100,00	36	100,00	17	100,00	10	100,00	3	100,00	81	100,00	19	100,00	40	100,00	12	100,00	8	100,00		

İncelenen işletmelerde işletmecilerin üretici örgütleri ile ilişki sıklığı hakkında sorulan sorulara verdikleri cevaplar 5’li likert ölçeği ile değerlendirilmiş ve Çizelge 6.40’da belirtilmiştir. Buna göre ADSYB’ne üye olan işletmelerde işletmeciler sulama ve tarım satış kooperatifleri ile sık, ziraat odası, yağlı tohumlar kooperatifi, tarım kredi kooperatifi ile bazen ve tarımsal kalkınma kooperatifi ile nadiren ilişki içerisinde olduklarını belirtmişlerdir. ADSYB’ne üye olmayan işletmeciler ise sulama kooperatifi ile sık, yağlı tohumlar kooperatifi, tarım kredi kooperatifi ve tarımsal kalkınma kooperatifi ile bazen, ziraat odası ile nadiren bağlantı kurduklarını belirtmişlerdir.

Çizelge 6.40 Üretici örgütleri ile ilişki sıklığı

	Üye Olan İşletmeler		Üye Olmayan İşletmeler	
	Ortalama	Standart Sapma	Ortalama	Standart Sapma
Ziraat Odası*	2,5	1,1	2,1	1,1
Yağlı Tohumlar Kooperatifi**	2,5	1,3	2,7	0,8
Tarım Kredi Kooperatifi**	2,8	1,3	2,5	1,0
Sulama Kooperatifi***	3,9	1,1	3,5	0,8
Tarımsal Kalkınma Kooperatifi***	2,4	1,2	3,3	0,5
Tarım Satış Kooperatifi	3,7	1,5	-	-

1)Hiç 2)Nadiren 3)Bazen 4)Sık 5)Daima

* Mann-Whitney U testine göre $p < 0,10$ için anlamlıdır.

** Mann-Whitney U testine göre ortalamalar arasında fark yoktur.

*** t testine göre ortalamalar arasında fark yoktur.

Üye olan işletmelerde işletmecilerin %54,32’si 1–10 yıl, %33,33’ü 11–20 yıl, %11,11’i 21–30 yıl, %1,24’ü ise 31–40 yıl süt sığırcılığı deneyimine sahiptir. Üye olmayan işletmelerde işletmecilerin %45,16’sı 1–10 yıl, %48,39’u 11–20 yıl, %4,30’u 21–30 yıl, %2,15’i ise 41–50 yıllık süt sığırcılığı deneyimine sahiptir. İşletmecilerin ortalama süt sığırcılığı deneyimi üye olan işletmelerde ortalama 12,96 yıl, üye olmayan işletmelerde 13,12 yıl’dır (Çizelge 6.41).

Çizelge 6.41 Süt sığırcılığı deneyimi

Yıl	Üye Olan İşletmeler		Üye Olmayan İşletmeler	
	Sayı	Oran (%)	Sayı	Oran (%)
1–10	44	54,32	42	45,16
11–20	27	33,33	45	48,39
21–30	9	11,11	4	4,30
31–40	1	1,24	-	-
41–50	-	-	2	2,15
TOPLAM*	81	100,00	93	100,00

* Mann-Whitney U testine göre ortalamalar arasında fark yoktur.

Hayvancılıkta düzenli kayıt tutulmasının önemli nedenleri vardır. Bireysel kayıtlar, hayvanın soy kütüğünü (anne, baba, kardeş) anlamayı sağlar ve damızlık seçilecek hayvanlara karar verilebilmesi için son derece önemlidir. Süt verimlerini ölçmeye yönelik tutulan kayıtlar, her bir hayvanın günlük ve laktasyon süt verimlerini göstermesi açısından önemlidir. Böylece işletmenin verimliliği ölçülebilir, damızlık olarak ayrılacak, elden çıkarılacak hayvanlar seçilebilir. Yem tüketimi ile ilgili tutulan kayıtlar, yem maliyetinin hesaplanabilmesine, yem planlaması yapılabilmesine ve satın alınacak yemlerin önceden karar verilebilmesine imkân verir. İşletmede tutulan ekonomik kayıtlar ise, bir bilanço oluşturmayı ve muhasebe hesaplarını yapabilmeyi sağlar (Nizam, 2006).

İncelenen işletmelerde işletmecilere, süt sığırcılığı ile ilgili olarak kayıt tutulup tutulmadığı sorulmuş alınan cevaplar Çizelge 6.42’de değerlendirilmiştir. Üye olan işletmelerin %71,61’inde, üye olmayan

işletmelerin ise %39,79'unda süt sığırıcılığı ile ilgili kayıt tutulduğu belirlenmiştir. Kayıt tutulan işletmelerde süt fiyatı, yem masrafı, süt verimi, soykütüğü, ayrıntılı gelir-gider, buzağılama tarihi ve yetiştiricilik kayıtları tutulmaktadır.

Süt sığırıcılığı ile ilgili kayıt tutulan ye olan işletmelerin %98,28'inde süt verimi ve buzağılama, %94,83'nde soykütüğü, %89,66'sında yem masrafı ve süt fiyatı, %84,48'inde yetiştiricilik, %72,41'inde ayrıntılı gelir-gider kaydı tutulduğu belirlenmiştir. ye olmayan işletmelerin ise, %91,89'unda süt fiyatı, %89,19'unda süt verimi ve yetiştiricilik, %83,78'inde yem masrafı, %78,38'inde soykütüğü, %45,95'inde ayrıntılı gelir-gider kaydı tutulmaktadır.

Kayıt tuttuğunu belirten ye olan işletmelerin %80'inden fazlası yetiştiricilik ve soykütüğü kaydı hariç diğer tüm kayıtları kendilerinin tuttuğunu belirtmişlerdir. Soykütüğü kayıtlarının tamamını ADSYB tutmakta olup işletmecilerin %64,64' bu kaydı kendilerinin de tuttuğunu %36,36'sı ise sadece birliğin tuttuğunu belirtmişlerdir. ye olmayan işletmelerden kayıt tutanlar ise yine soykütüğü kaydı hariç %94'nden fazlası tüm kayıtları kendilerinin tuttuğunu belirtmiş olup, soykütüğü kaydını kendisi de tutanların oranı %79,31'dir.

Çizelge 6.42 Üye olan işletmelerde süt sığırcılığı ile ilgili tutulan kayıtlar

	Üye Olan İşletmeler													
	Süt Fiyatı ***		Yem Masrafı ***		Süt Verimi **		Soykütüğü *		Ayrıntılı Gelir- Gider ***		Buzağılama Tarihi ***		Yetiştiricilik Kaydı ***	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Kayıt Tutma Durumu														
Kayıt Tutuyor	52	89,66	52	89,66	57	98,28	55	94,83	42	72,41	57	98,28	49	84,48
Kayıt Tutmuyor	6	10,34	6	10,34	1	1,72	3	5,17	16	27,59	1	1,72	9	15,52
Toplam	58	100,00	58	100,00	58	100,00	58	100,00	58	100,00	58	100,00	58	100,00
Kaydı Tutan														
Kendisi	48	92,31	47	90,38	46	80,70	35	63,64	42	100,00	47	82,46	31	63,27
ADSYB	4	7,69	5	9,62	11	19,30	20	36,36	-	-	10	17,54	18	36,73
Toplam	52	100,00	52	100,00	57	100,00	55	100,00	42	100,00	57	100,00	49	100,00

Çizelge 6.42 Üye olmayan işletmelerde süt sığırcılığı ile ilgili tutulan kayıtlar (devamı)

	Üye Olmayan İşletmeler													
	Süt Fiyatı		Yem Masrafı		Süt Verimi		Soykütüğü		Ayrıntılı Gelir-Gider		Buzağılama Tarihi		Yetiştiricilik Kayıtları	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Kayıt Tutma Durumu														
Kayıt Tutuyor	34	91,89	31	83,78	33	89,19	29	78,38	17	45,95	37	100,00	33	89,19
Kayıt Tutmuyor	3	8,11	6	16,22	4	10,81	8	21,62	20	54,05	-	-	4	10,81
Toplam	37	100,00	37	100,00	37	100,00	37	100,00	37	100,00	37	100,00	37	100,00
Kaydı Tutan														
Kendisi	34	94,12	31	100,00	33	100,00	23	79,31	17	100,00	35	94,59	31	93,94
ADSYB	2	5,88	-	-	-	-	6	20,69	-	-	2	5,41	2	6,06
Toplam	34	100,00	31	100,00	33	100,00	29	100,00	17	100,00	37	100,00	33	100,00

Kayıt tutma durumunda;

* Mann-Whitney U testine göre $p < 0,05$ için anlamlıdır.

** Mann-Whitney U testine göre $p < 0,10$ için anlamlıdır.

*** Mann-Whitney U testine göre ortalamalar arasında fark yoktur.

İncelenen üye olan işletmelerin %28,39'unda, üye olmayan işletmelerin ise %60,21'inde süt sığırcılığı ile ilgili herhangi bir kayıt tutulmamaktadır. Süt sığırcılığı ile ilgili kayıt tutmama nedenleri Çizelge 6.43'de verilmiştir. Buna göre, üye olan işletmecilerin %56,52'si alışkanlığı olmadığı için, %26,09'u gereksiz bulduğu için, %17,39'u zamanı olmadığı için kayıt tutmadıklarını belirtmişlerdir. Üye olmayan işletmecilerin ise, %41,07'si alışkanlığı olmadığı için, %51,79'u gereksiz bulduğu için, %7,14'ü zamanı olmadığı için kayıt tutmamaktadır.

Çizelge 6.43 Süt sığırcılığı ile ilgili kayıt tutmama nedenleri

	Alışkanlık Olmayışı		Gereksiz Bulunması		Zaman Olmayışı		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Üye Olan İşletmeler	13	56,52	6	26,09	4	17,39	23	100,00
Üye Olmayan İşletmeler	23	41,07	29	51,79	4	7,14	56	100,00

Üye olan işletmelerin %95,06'sı, üye olmayan işletmelerin %91,40'ı köyün ortak kullanımına ait mera ya da otlaktan faydalanmaktadır (Çizelge 6.44).

Çizelge 6.44 Ortak kullanıma ait mera ya da otlaktan faydalanma durumu

	Üye Olan İşletmeler		Üye Olmayan İşletmeler	
	Sayı	%	Sayı	%
Faydalananlar	77	95,06	85	91,40
Faydalanmayanlar	4	4,94	8	8,60
Toplam*	81	100,00	93	100,00

*** Mann-Whitney U testine göre ortalamalar arasında fark yoktur.

Mera ya da otlaktan faydalanan üye olan işletmelerin; %80,52'si yılda 6 ay, %10,39'u 5 ay, %7,79'u üç ay, %1,30'u ise 1 ay süreyle, üye olmayan işletmelerin ise, %82,35'i yılda 6 ay, %12,95'i 5 ay, %2,35'i üç ay, %2,35'i ise 1 ay süreyle mera ya da otlaktan faydalandıklarını belirtmişlerdir. Bu araştırmanın sonuçlarına göre, incelenen tüm işletmelerin %90'ına yakını yılda 5-6 ay mera ya da otlaktan faydalanmaktadır (Çizelge 6.45).

Çizelge 6.45 Ortak kullanıma ait mera ya da otlaklardan faydalanma sıklığı

	Üye Olan İşletmeler		Üye Olmayan İşletmeler	
	Sayı	%	Sayı	%
Yılda 1 ay	1	1,30	2	2,35
Yılda 3 ay	6	7,79	2	2,35
Yılda 5 ay	8	10,39	11	12,95
Yılda 6 ay	62	80,52	70	82,35
Toplam*	77	100,00	85	100,00

* Mann-Whitney U testine göre ortalamalar arasında fark yoktur.

Özkaya (1988)'ya göre silajın ekonomik olarak uygulanabilmesi için bazı koşullar gereklidir. Öncelikle inek sayısının yeterli düzeyde olması gerekir. İkinci olarak silaj yapabilmek için yeterli sulanabilen araziye sahip olmak gereklidir. Üçüncü olarak silaj yapmak için silaj makinesine ihtiyaç vardır bu ise birçok işletmenin gücünü aşan bir durumdur.

İncelenen işletmelerde bu koşulların varlığına bakıldığında; ortalama hayvan sayısının üye olan işletmelerde 15,86 baş, üye olmayan işletmelerde 8,07 baş olduğu (Bkz. Çizelge 6.20), sulanabilir alanın tüm işletme arazisinin üye olan işletmelerde %27,27'sini, üye olmayan işletmelerde %19,84'ünü oluşturduğu (Bkz. Çizelge 6.10) görülmektedir. Silaj makinesi ise, üye olan işletmelerin 11'inde (%13,58) üye olmayan işletmelerin ise 4'ünde (%4,30) bulunmaktadır.

Araştırma bulgularına göre, incelenen işletmelerde silaj yapma oranı düşüktür. Üye olan işletmelerin %23,46'sında, üye olmayan işletmelerin ise %11,83'ünde silaj yapıldığı belirlenmiştir (Çizelge 6.46). İşletmelerde sadece mısır silajı yapılmakta olup, silajlık mısır ekim alanı üye olan işletmelerde ortalama 4,44 da, üye olmayan işletmelerde ise 2,25 da'dır (Bkz. Çizelge 6.11).

Çizelge 6.46 Silaj yapma durumu

	Üye Olan İşletmeler		Üye Olmayan İşletmeler	
	Sayı	%	Sayı	%
Silaj yapıyor	19	23,46	11	11,83
Silaj yapmıyor	62	76,54	82	88,17
Toplam*	81	100,00	93	100,00

* Mann-Whitney U testine göre $p < 0,05$ için anlamlıdır.

İşletmelerde silaj yapılmamasının nedenleri sorulduğunda; ilk neden olarak üye olan işletmelerin %85,48'inde üye olmayan işletmelerin ise %82,93'ünde sulama şartlarının yetersiz olması, ikinci neden olarak teknik araç-gereç yoksunluğu gösterilmiştir. İşletmelerde silaj yapılmamasının diğer nedenleri silaj yapımını bilmeme ve yeterli finansman kaynağının olmayışdır (Çizelge 6.47).

Çizelge 6.47 Silaj yapmama nedenleri

	Üye Olan İşletmeler		Üye Olmayan İşletmeler	
	Sayı	%	Sayı	%
Silaj yapımını bilmemesi	2	3,23	2	2,44
Sulama şartlarının yetersizliği	53	85,48	68	82,93
Teknik-arac gereç yoksunluğu	4	6,45	12	14,63
Yeterli finans kaynağının olmaması	3	4,84	0	0
Toplam*	62	100,00	82	100,00

* Mann-Whitney U testine göre ortalamalar arasında fark yoktur.

İşletmeciler veterinerlik hizmetlerini genel olarak ADSYB'nin anlaşmalı veterinerinden almaktadır. ADSYB'nin anlaşmalı veterinerinden hizmet alan üreticilerin oranı üye olan işletmelerde %69,13, üye olmayan işletmelerde %50,54'tür. Üye olmayan işletmeler de birliğe süt satabildikleri için birliğin anlaşmalı veterinerinden faydalanabilmektedirler. Üye olan işletmelerin %28,40'ının yalnızca ihtiyaç halinde bir veterinerine danışarak, %2,47'sinin ise işletmenin özel anlaşmalı veterineri sayesinde veterinerlik hizmetini aldıkları saptanmıştır. Üye olmayan işletmelerin %45,16'sı yalnızca ihtiyaç halinde veterinerlik hizmeti aldıklarını belirtirken, %4,30'unun anlaşmalı veterineri vardır (Çizelge 6.48).

Çizelge 6.48 Veterinerlik hizmeti alma durumu

	Üye Olan İşletmeler		Üye Olmayan İşletmeler	
	Sayı	%	Sayı	%
Yalnızca ihtiyaç halinde hizmet alıyor	23	28,40	42	45,16
İşletmenin anlaşmalı veterinerinden hizmet alıyor	2	2,47	4	4,30
Birliğin anlaşmalı veterinerinden hizmet alıyor	56	69,13	47	50,54
Toplam	81	100,00	93	100,00

İncelenen işletmelerin tamamının süt hayvanlarını sıklıkla kendi işletmelerinden temin ettiği yakın köy, diğer ilçeler ve ADSYB'nden ise hemen hemen hiç süt hayvanı temin etmediği görülmektedir (Çizelge 6.49). İşletmelerin damızlık temininde kendi işletmelerini tercih etmelerindeki en önemli neden kaliteli damızlık temininde yaşanan güçlüklerdir. Birliğin temin ettiği damızlık hayvanlar ise fiyatının yüksek olduğu gerekçesiyle tercih edilmemektedir.

Çizelge 6.49 Süt hayvanlarının temin edildiği yerler

	Üye Olan İşletmeler		Üye Olmayan İşletmeler	
	Ortalama	Standart Sapma	Ortalama	Standart Sapma
Yakın Köy*	1,2	0,6	1,0	0,2
Merkez İlçe**	1,2	0,9	1,4	1,2
Yakın İlçe**	1,0	0,3	1,1	0,5
Kendi İşletmesi**	4,3	1,3	4,4	1,3
Birlik**	1,3	0,9	1,1	0,3

1)Hiç 2)Nadiren 3)Bazen 4)Sık 5)Daima

* Mann-Whitney U testine göre $p < 0,05$ için anlamlıdır.

** Mann-Whitney U testine göre ortalamalar arasında fark yoktur.

ADSYB faaliyet gösterdiği bölgede en büyük süt alıcısıdır. Birlik sadece üye olanların değil üye olmayanlarında sütünü almaktadır. Araştırma bulgularına göre, üye olan ve olmayan işletmelerin ürettikleri sütü çoğunlukla ADSYB'ne sattığı görülmektedir. İşletmelerin birlikten sonra ikinci olarak sütü pazarladıkları yer pazardır. Pazarda süt satışı, üye olmayan işletmelerde, üye olan işletmelere göre daha fazla olmakla birlikte yinede yok denecek kadar azdır. Kooperatiflere süt satışı üye olmayan işletmelerde hiç yapılmazken, üye olan işletmelerde çok azdır (Çizelge 6.50).

Çizelge 6.50 Sütün satıldığı yerler

	Üye Olan İşletmeler		Üye Olmayan İşletmeler	
	Ortalama	Standart Sapma	Ortalama	Standart Sapma
Birlik*	4,90	0,37	4,42	1,35
Kooperatif****	1,01	0,11	1,00	0,00
Pazar**	1,15	0,67	1,41	1,09

1)Hiç 2)Nadiren 3)Bazen 4)Sık 5)Daima

* Mann-Whitney U testine göre $p < 0,05$ için anlamlıdır.

** Mann-Whitney U testine göre $p < 0,10$ için anlamlıdır.

*** Mann-Whitney U testine göre ortalamalar arasında fark yoktur.

İşletmecilerin çoğunluğu ihtiyaçları olduğunda süt sığırcılığı ile ilgili teknik bilgiyi öncelikle DSYB'ye danıştıklarını belirtmişlerdir. İşletmeciler ikinci olarak herhangi bir yere danışmadan kendi deneyimlerinden faydalandıklarını söylerken, üçüncü olarak medya araçları ve internetten, daha sonra sırasıyla komşu, akraba vs., tarım teşkilatı ve üye oldukları kooperatiflerden faydalandıkları belirtmişlerdir (Çizelge 6.51). İşletmelerde kooperatif ve tarım teşkilatının teknik bilgi almada öncelikli kaynaklar arasında olmaması bu kurumların etkinliği açısından üzerinde durulması gereken bir durumdur.

Çizelge 6.51 Süt sığırcılığı ile ilgili teknik bilgi kaynakları

	Üye Olan İşletmeler		Üye Olmayan İşletmeler	
	Ortalama	Standart Sapma	Ortalama	Standart Sapma
DSYB*	4,84	0,58	4,01	1,49
Kooperatif****	1,58	1,20	1,55	0,97
Tarım Teşkilatı**	1,74	1,20	2,08	1,34
Komşu, akraba vs.***	2,72	1,43	2,74	1,23
Medya araçları, internet***	3,05	1,18	3,09	1,14
Kendisi***	3,32	1,39	3,59	1,35

1)Hiç 2)Nadiren 3)Bazen 4)Sık 5)Daima

* Mann-Whitney U testine göre $p < 0,01$ için anlamlıdır.

** Mann-Whitney U testine göre $p < 0,10$ için anlamlıdır.

*** Mann-Whitney U testine göre ortalamalar arasında fark yoktur.

ADSYB'ne üye olan işletmelerde işletmecilerin büyük kısmının süt sığırcılığı ile ilgili olarak gördüğü öncelikli sorun devletin yaptığı hayvancılık desteklemelerinin kesinlikle yetersiz olmasıdır. İşletmecilerin büyük ölçüde yaşadıklarını belirttikleri diğer sorunlar ise sırasıyla, girdi fiyatlarının

yüksekliği, düşük süt fiyatı, örgütlenme, finansman ve alt yapının yetersizliğidir. İşletmeciler kaliteli yem sağlamada yaşanan güçlükler, teknik bilgi yetersizliği, hastalıklar ve hayvan kayıpları gibi sorunlara kararsızım cevabını vererek düşüncelerinin bu konuda ortada olduğunu belirtmek istemişlerdir. İşletmecilerin az bir kısmı damızlık temininde, sütü pazarlamada ve süt bedellerini zamanında almada fazla sorun yaşamadıklarını belirtmişlerdir (Çizelge 6.52).

Üye olmayan işletmelerde işletmecilerin çoğu öncelikle devletin yaptığı hayvancılık desteklemelerini büyük ölçüde yetersiz bulmaktadır. Bunu sırasıyla, finansman sıkıntısı, girdi fiyatlarının yüksekliği, örgütlenme yetersizliği, düşük süt fiyatı, altyapı yetersizliği, kaliteli yem sağlamada yaşanan güçlükler izlemektedir. İşletmeciler, damızlık temininde yaşanan güçlükler, teknik bilgi yetersizliği, hastalıklar ve hayvan kayıpları gibi sorunlara kararsızım cevabını vererek düşüncelerinin bu konuda ortada olduğunu belirtmişlerdir. İşletmecilerin az bir kısmı ise sütü pazarlamada ve süt bedellerini zamanında almada sorun yaşadıklarını belirtmişlerdir.

Çizelge 6.52 Süt sığırcılığı üretim faaliyeti ile ilgili sorunlar

	Üye Olan İşletmeler		Üye Olmayan İşletmeler	
	Ortalama	Standart Sapma	Ortalama	Standart Sapma
Kaliteli yem sağlamada yaşanan güçlükler.***	3,36	1,75	3,54	1,56
Damızlık temininde yaşanan güçlükler *	2,41	1,72	3,49	1,53
Yüksek girdi fiyatlarının üretimi etkilemesi.***	4,41	1,03	4,27	1,13
Teknik bilgi yetersizliği .***	3,02	1,67	3,33	1,56
Hastalık ve hayvan kayıplarının süt üretimini olumsuz etkilemesi.***	2,94	1,73	2,85	1,59
Alt yapı yetersizliği .***	3,56	1,59	3,78	1,30
Süt bedellerinin zamanında ödenememesi.***	2,21	1,70	2,10	1,47
Pazarlamada yaşanan problemler.***	1,96	1,58	1,70	1,17
Süt fiyatlarının düşük olması.***	4,40	1,18	4,11	1,39
Finansman sıkıntısı.***	4,00	1,41	4,35	0,96
Hayvancılık desteklemelerinin yetersiz olması.**	4,60	1,04	4,48	0,80
Örgütlenme yetersizliği.***	4,23	1,32	4,23	1,06

1)Kesinlikle hayır 2)Biraz 3)Kararsızım 4)Büyük ölçüde 5)Kesinlikle evet

* Mann-Whitney U testine göre $p < 0,01$ için anlamlıdır.

** Mann-Whitney U testine göre $p < 0,05$ için anlamlıdır.

*** Mann-Whitney U testine göre ortalamalar arasında fark yoktur.

İşletmecilerin süt sığırcılığı üretim faaliyetinden beklentileri Çizelge 6.53’de değerlendirilmiştir. Üye olan işletmelerdeki işletmecilerin neredeyse tamamının çok önemli gördükleri konular sırasıyla; hayvancılık desteklerinin artırılması, örgütlenmeye destek olunması, süt fiyatının artması, teknik bilgi desteğinin verilmesi ve yem fiyatlarının düşmesidir. Üye olmayan işletmelerdeki işletmecilerin ise ilk sırada çok önemli olarak nitelendirdikleri beklentileri süt fiyatının artması olup bunu hayvancılık desteklerinin artması, yem fiyatlarının düşmesi, örgütlenmeye destek olunması izlemektedir. İşletmeciler süt sığırcılığı ile ilgili teknik bilgi desteğinin verilmesi konusundaki beklentilerini son sırada ve önemli olarak nitelendirmişlerdir.

Çizelge 6.53 Süt sığırcılığı üretim faaliyeti ile ilgili beklentiler

	Üye Olan İşletmeler		Üye Olmayan İşletmeler	
	Ortalama	Standart Sapma	Ortalama	Standart Sapma
Desteklerin artması*	4,99	0,11	4,78	0,83
Süt fiyatının artması**	4,80	0,40	4,81	0,40
Yem fiyatının düşmesi**	4,68	0,67	4,70	0,72
Teknik bilgi desteği verilmesi*	4,70	0,66	4,44	0,93
Örgütlenmeye destek olunması*	4,84	0,56	4,55	0,80

1)Önemsiz 2)Az Önemli 3)Kısmen Önemli 4)Önemli 5)Çok Önemli

* Mann-Whitney U testine göre $p < 0,05$ için anlamlıdır.

** Mann-Whitney U testine göre ortalamalar arasında fark yoktur.

Üye olan işletmelerde işletmecilerin %75,31'i süt sığırcılığı üretim faaliyetinden memnun olduğunu, %24,69'u ise memnun olmadığını belirtmiştir (Çizelge 6.54). Süt sığırcılığı üretim faaliyetinden memnun olan işletmecilere işletmedeki sığır sayısını artırmayı düşünüp düşünmedikleri sorulmuş, üye olan işletmelerde işletmecilerin %92,59'unun, üye olmayan işletmelerde %84,95'inin sığır sayısını artırmayı düşündükleri ortaya çıkmıştır. Bu sonuç, yapılan Mann-Whitney U testine göre $p < 0,10$ için anlamlı bulunmuştur.

Çizelge 6.54 Süt sığırcılığından memnun olma durumu

	Üye Olan İşletmeler		Üye Olmayan İşletmeler	
	Sayı	%	Sayı	%
Memnun	61	75,31	61	65,59
Memnun değil	20	24,69	32	34,41
Toplam*	81	100,00	93	100,00

* Mann-Whitney U testine göre ortalamalar arasında fark yoktur.

Süt sığırcılığından memnun olmayan işletmeciler, buna neden olarak ilk sırada üretim maliyetlerinin yüksek olmasını göstermişlerdir. Süt fiyatının düşük olması ve çok fazla işgücü gerektirmesi ikinci ve üçüncü neden olarak belirlenmiştir. Ürünü saklama koşullarının ve pazarlamanın zor olması memnun olmama nedenleri arasında son sıralarda yer almakta olup işletmecilerin çoğu bu fikre büyük ölçüde katılmadıklarını belirtmişlerdir (Çizelge 6.55).

Çizelge 6.55 Süt sığırcılığından memnun olmama nedenleri

	Üye Olan İşletmeler		Üye Olmayan İşletmeler	
	Ortalama	Standart Sapma	Ortalama	Standart Sapma
Üretim maliyetlerinin yüksek olması*	4,55	1,23	4,50	1,08
Süt fiyatının düşük olması*	4,45	0,94	4,31	1,33
Çok fazla işgücü gerektirmesi*	4,35	1,31	4,25	0,92
Ürünü saklama koşullarının zor olması*	2,20	1,11	2,44	1,56
Pazarlamanın zor olması*	2,00	1,45	1,94	1,66

1)Hiç katılmıyorum 2)Büyük ölçüde katılmıyorum 3)Kararsızım 4)Büyük ölçüde katılıyorum 5)Tamamen katılıyorum

* Mann-Whitney U testine göre ortalamalar arasında fark yoktur.

Tarımda risk ve belirsizliğin fazla olması, Türkiye’de tarım ve dolayısıyla hayvan sigortasını gerekli kılmaktadır. Araştırmada tarım sigortası yaptırma durumunu ve sigortacılığa bakış açısını irdelemek amacıyla işletmecilere çeşitli sorular sorulmuş ve değerlendirilmiştir.

Çizelge 6.56 Hayvanların sigortalı olup olmama durumu

	Üye Olan İşletmeler		Üye Olmayan İşletmeler	
	Sayı	%	Sayı	%
Sigortalı	9	11,11	6	6,45
Sigortalı değil	72	88,89	87	93,55
Toplam*	81	100,00	93	100,00

* Mann-Whitney U testine göre ortalamalar arasında fark yoktur.

Üye olan işletmelerin %11,11'inin, üye olmayan işletmelerin %6,45'inin hayvanlarını sigorta yaptırdıkları görülmüştür (Çizelge 6.56). Araştırmanın bu bulgusu sonucu, araştırma bölgesinde hayvan sigortasının yaygın olmadığı söylenebilir.

Sigorta yaptırmayan işletmecilere bunun nedeni sorulduğunda tüm işletmelerde sigorta masraflarının yüksekliği en önemli neden olarak ortaya çıkmaktadır. Kadere inanma ikinci, sigorta bedelini zamanında tahsil edememe düşüncesi ise üçüncü önemli nedenler olarak gösterilmiştir (Çizelge 6.57).

Çizelge 6.57 Sigorta yaptırmama nedeni

	Üye Olan İşletmeler		Üye Olmayan İşletmeler	
	Ortalama	Standart Sapma	Ortalama	Standart Sapma
Sigorta masraflarının yüksekliği*	4,79	0,44	4,76	0,53
Kadere inanma*	4,29	1,01	4,37	1,12
Sigorta bedelini zamanında tahsil edememe düşüncesi*	3,78	1,55	4,23	1,06

1)Kesinlikle hayır 2)Biraz 3)Kararsızım 4)Büyük ölçüde 5)Kesinlikle evet

* Mann-Whitney U testine göre ortalamalar arasında fark yoktur.

İşletmecilere daha önce hayvan sigortası yaptırap yaptırmadıkları sorulmuş ve alınan cevaplar Çizelge 6.58'de değerlendirilmiştir. Üye olan işletmelerin %23,46'sı, üye olmayan işletmelerin ise %4,30'u daha önce hayvan sigortası yaptırmıştır. ADSYB'nin vermiş olduğu sigorta hizmetinin olumlu sonucu bu tabloda görülmektedir.

Çizelge 6.58 Daha önce hayvan sigortası yaptırma durumu

	Üye Olan İşletmeler		Üye Olmayan İşletmeler	
	Sayı	%	Sayı	%
Daha önce sigorta yaptırmış	19	23,46	4	4,30
Daha önce sigorta yaptırmamış	62	76,54	89	95,70
TOPLAM*	81	100,00	93	100,00

* Mann-Whitney U testine göre p<0,01 için anlamlıdır.

Üye olan işletmelerde süt sığırcılığı ile ilgili bir sorun olduğunda işletmecilerin %92,59'u öncelikli olarak ADSYB'ne, %77,78'i veterinerine, %75,31'i arkadaş, komşu vs.ye, %86,42'si ise tarım teşkilatına başvurduklarını belirtmişlerdir. Üye olmayan işletmelerde ise süt sığırcılığı ile ilgili bir sorun olduğunda işletmecilerin ilk öncelik olarak %54,84'ü birliğe, ikinci öncelik olarak %70,97'si veterinerine, üçüncü öncelik olarak %54,84'ü arkadaş, komşu vs.ye, dördüncü öncelik olarak ise %59,14'ü tarım teşkilatına başvurduklarını belirtmişlerdir (Çizelge 6.59).

Çizelge 6.59 Süt sığırcılığı ile ilgili bir sorun olduğunda öncelikli başvurulacak yerler

Üye Olan İşletmeler	1. öncelik	2. öncelik	3. öncelik	4. öncelik
Birlik	92,59	-	-	7,41
Tarım Teşkilatı	3,70	4,94	7,41	86,42
Arkadaş, komşu vs.	1,23	17,28	75,31	3,70
Veteriner	2,47	77,78	17,28	2,47
Üye Olmayan İşletmeler				
Birlik	54,84	-	13,98	31,18
Tarım Teşkilatı	15,05	5,38	20,43	59,14
Arkadaş, komşu vs.	11,83	23,66	54,84	7,53
Veteriner	18,28	70,97	10,75	2,15

6.2.1 İşletmecilerin daha karlı bir süt sığırcılığı üretim faaliyeti hakkındaki düşüncelerinin bulanık eşli karşılaştırma yöntemi ile analizi

Araştırmanın bu bölümünde, bulanık eşli karşılaştırma yönteminden yararlanarak ADSYB'ne üye olan ve olmayan işletmecilerin daha karlı bir süt sığırcılığı faaliyeti için önemli olan faktörlere verdikleri ağırlıklar belirlenmiş ve bu faktörlerin önceliklerini belirlemek amacı ile uygun istatistikî testler yapılmıştır.

Çalışmada işletmecilerin daha karlı bir süt sığırcılığı için, düşük faizli kredi, düşük yem fiyatı, yüksek süt fiyatı, kaliteli yem, örgütlenme olmak üzere beş faktör arasında eşli karşılaştırmalar yapmaları sağlanmıştır. Friedman testine göre, tüm işletmelerdeki işletmeciler, düşük faizli kredi, düşük yem fiyatı, yüksek süt fiyatı, kaliteli yem ve örgütlenme faktörlerinin daha karlı bir süt sığırcılığı üretim faaliyetine olan etkilerinin farklı olduğunu düşünmektedirler.

Üye olan işletmelerdeki Bulanık Eşli Karşılaştırma Yöntemi sonuçlarına ilişkin tanımlayıcı istatistikler Çizelge 6.60'da verilmiştir. Üye olan işletmelerdeki işletmecilere göre, daha karlı bir süt sığırcılığı faaliyeti için en önemli faktörler yüksek süt fiyatı ve örgütlenmedir. Bunları, kaliteli yem, düşük yem fiyatı ve en son olarak ise düşük faizli kredi takip etmektedir. Daha karlı bir süt sığırcılığı faaliyeti için önemli olan faktörler için yapılan istatistikî test sonucu, Kendall W değeri 0,218'dir. Bu sonuca göre, tercih sıralamasında işletmeciler arası uyum düşük düzeydedir.

Çizelge 6.60 Üye olan işletmelerdeki işletmecilere göre daha karlı bir süt sığırcılığı üretim faaliyeti için faktörlerin önem karşılaştırması

	Ortalama	Standart Sapma	Minimum	Maksimum
Düşük Faizli Kredi	0,3145	0,2120	0,1000	0,9000
Düşük Yem Fiyatı	0,3686	0,1558	0,1000	0,7354
Yüksek Süt Fiyatı	0,5877	0,1729	0,2000	0,9000
Kaliteli Yem	0,4564	0,1542	0,1815	0,8064
Örgütlenme	0,5047	0,2183	0,1000	0,9000

Friedman Test ($\chi^2=70.781$)

Kendall's W=0.218

Üye olmayan işletmelerdeki işletmecilere göre, daha karlı bir süt sığırcılığı faaliyeti için en önemli faktör yüksek süt fiyatı, ikinci sırada örgütlenmedir. İşletmecilere göre, kaliteli yem, düşük yem fiyatı ve düşük faizli kredi faktörleri üçüncü sırada gelmektedir. Daha karlı bir süt sığırcılığı faaliyeti için önemli olan faktörler için Kendall W değeri 0,058'dir. Bu sonuç, tercihlerin sıralamasında işletmeciler arasındaki uyumun çok zayıf olduğu anlamına gelmektedir (Çizelge 6.61).

Çizelge 6.61 Üye olmayan işletmelerdeki işletmecilere göre daha karlı bir süt sığırcılığı üretim faaliyeti için önemli olan faktörler

	Ortalama	Standart Sapma	Minimum	Maksimum
Düşük Faizli Kredi	0,4212	0,2134	0,1000	0,9000
Düşük yem fiyatı	0,4251	0,1383	0,1815	0,8677
Yüksek süt fiyatı	0,5723	0,1801	0,1485	0,9000
Kaliteli yem	0,4222	0,1582	0,1815	0,9000
Örgütlenme	0,4363	0,1756	0,1239	0,8677

Friedman Test ($\chi^2=21.633$) Kendall's W=0.058

İşletmeciler açısından daha karlı bir süt sığırcılığı üretim faaliyeti için çeşitli faktörlerin öneminin saptanması amacıyla tobit model kullanılarak tüm işletmeler bazında çeşitli değişkenler ile analiz yapılmıştır. Tobit modelde kullanılan değişkenler ve açıklamaları Çizelge 6.62’de belirtilmiştir.

Çizelge 6.62 Değişken tanımlamaları

Değişken Adı	Açıklama
DUSFAİZ	düşük faizli kredi
YEMFİYAT	düşük yem fiyatı
SUTFİYAT	yüksek süt fiyatı
KALİTYEM	kaliteli yem
ORGUTLEN	örgütlenme
YAS	yaş
BIREYSAY	ailedeki birey sayısı
EGITIM	eğitim
TOPARAZI	toplam işletme arazisi
BBHB	büyükbaş hayvan birimi
DENEYIM	süt sığırcılığı deneyimi
FABYEM	işletmede kullanılan kesif yem masrafı
KABAYEM	işletmede kullanılan kaba yem masrafı
GSUD	Gayri safi üretim değeri
KOOPUYE	ADSYB’ne üye olma durumu

Tobit analizi sonuçlarına göre daha karlı bir süt sığırcılığı üretim faaliyeti için, işletmeciler yaşları arttıkça düşük faizli kredinin daha az önemli olduğunu düşünmektedirler. İşletmeciler, arazi büyüklükleri ve kaba yem masrafları arttıkça düşük yem fiyatının daha az, hayvan sayıları arttıkça daha çok önemli olduğunu düşünmektedirler. Yüksek süt fiyatının önemli olduğu düşüncesi, işletmecilerin süt sığırcılığı deneyimi arttıkça azalmakta, kullandıkları kesif yem masrafı arttıkça artmaktadır. Daha karlı bir süt sığırcılığı üretim faaliyeti için kaliteli yemin önemli olduğu düşüncesinde işletmecilerin yaşı ve eğitim seviyesi, kullanılan kaba yem masrafları arttıkça artma, kesif yem kullanımı arttıkça azalma oluşacağı belirlenmiştir. İşletmelerdeki birey sayısı, arazi miktarı ve deneyim arttıkça işletmeciler daha karlı bir süt sığırcılığı için örgütlenmenin daha çok önemli olduğunu düşünmektedirler. Bu düşünce kesif yem masrafları arttıkça azalmaktadır (Çizelge 6.63).

Çizelge 6.63 İşletmecilerin daha karlı bir süt sığırcılığı üretim faaliyeti için önemli olan faktörlere ilişkin tobit analizi sonuçları

Değişkenler	Bağımlı Değişken: dusfaiz	Bağımlı Değişken: yemfiyat	Bağımlı Değişken: sutfiyat	Bağımlı Değişken: kalityem	Bağımlı Değişken: orgutlen
	Katsayılar (Std. Hata)	Katsayılar (Std. Hata)	Katsayılar (Std. Hata)	Katsayılar (Std. Hata)	Katsayılar (Std. Hata)
SABİT	.75163256 (.10949968)	.32578876 (.07374248)	.72823403 (.08632679)	.19596844 (.07702307)	.31196424 (.08919037)
YAS	-.00404800* (.00183841)	.00165274 (.00123807)	-.00073364 (.00144935)	.00386153* (.00129315)	-.00062971 (.00149743)
BİREYSAY	-.01322788 (.01040899)	.01143057 (.00700993)	-.01081027 (.00820619)	-.00723214 (.00732178)	.02166889* (.00847840)
EGİTİM	-.04625932 (.03812050)	-.04107263 (.02567222)	-.01192758 (.03005324)	.04849759*** (.02681431)	.00428074 (.03105015)
TOPARAZI	-.299708D-04 (.00019469)	-.00034436* (.00013111)	-.00012469 (.00015349)	.837604D-04 (.00013695)	.00039762* (.00015858)
BBHB	-.00131620 (.00539025)	.00776278** (.00363006)	-.00521096 (.00424954)	.00527748 (.00379155)	-.00694975 (.00439050)
DENEYİM	-.00234086 (.00210787)	-.00051373 (.00141954)	-.00511393* (.00166179)	.00181746 (.00148269)	.00604183* (.00171692)
FABYEM	.880583D-05 (.623555D-05)	-.159441D-05 (.419933D-05)	.981290D-05** (.491595D-05)	-.851955D-05*** (.438614D-05)	-.109761D-04** (.507902D-05)
KABAYEM	-.126849D-05 (.175697D-05)	-.290360D-05** (.118323D-05)	.397208D-06 (.138515D-05)	.270821D-05** (.123587D-05)	.213407D-05 (.143110D-05)
GSUD	-.174191D-05 (.277342D-05)	-.144895D-05 (.186776D-05)	.316740D-05 (.218649D-05)	-.186232D-05 (.195085D-05)	.159865D-05 (.225902D-05)
KOOPUYE	-.03653420 (.02523251)	-.02208204 (.01699282)	.00609267 (.01989268)	.01716268 (.01774878)	.02887609 (.02055255)

* p<0,01, ** p<0,05, ***p<0,10 için anlamlı

6.3 Amasya Damızlık Sığır Yetiştiricileri Birliği Hakkında Üyelerin Görüşleri

Tarımsal üretimi arttırmanın, kaliteli ürün elde etmenin ve tarım ile uğraşanların yaşam düzeylerini yükseltmenin en önemli yollarından biri, üreticilerin etkili bir biçimde örgütlenmesidir. Hayvan yetiştiricilerinin içinde bulunduğu sorunların çözümünde en etkili yol yetiştiricilerin bir kooperatif ya da birlik çatısı altında örgütlenmeleridir. Böylece üreticilerin hem birey olarak çözemedikleri sorunları daha kolay giderebilmeleri, hem de devletin örgütlü üreticilere tanıdığı birtakım teşviklerden daha kolay yararlanmalarını sağlayabilir.

İşletmecilerin ADSYB'ne üye olmamasına neden olan temel faktör yeterli sayıda süt sığırlarının olmayışıdır. Daha öncede belirtildiği üzere DSYB'ne üye olma şartlarından biri üreticilerin en az 5 baş sığıra sahip olmasıdır. İşletmeciler, üye olmama nedenlerinden olan üyelik bedellerinin yüksek olması şikkına kararsızım cevabını vererek düşüncelerinin bu konuda yansız olduğunu belirtmek istemişlerdir. Ayrıca işletmeciler, yöneticilere güvenmeme, ADSYB'nin kendisine herhangi bir fayda sağlamayacağı ve birlik yönetiminde siyasi görüşlerin hâkim olduğu düşüncesine büyük ölçüde katılmadıklarını belirtmişlerdir (Çizelge 6.64).

İşletmelerde kooperatif ve tarım teşkilatının teknik bilgi almada öncelikli kaynaklar arasında olmaması bu kurumların etkinliği açısından üzerinde durulması gereken bir durumdur.

Çizelge 6.64.DSYB'ye üye olmayan işletmelerin üye olmama nedenleri

	Üye Olmayan İşletmeler	
	Ortalama	Standart Sapma
Yararlı olmayacağı düşüncesi	2,27	1,42
Siyasi görüşlerin hâkim olması	1,74	1,16
Yöneticilere güvenilmemesi	2,45	1,66
Yeterince süt sığırının olmaması	4,10	1,60
Üyelik bedellerinin yüksek olması	2,76	1,54

1)Hiç katılmıyorum 2)Büyük ölçüde katılmıyorum 3)Kararsızım 4)Büyük ölçüde katılıyorum 5)Tamamen katılıyorum

ADSYB'ne üye olan işletmecilerin üye olmalarını etkileyen faktörler ise Çizelge 6.65'de belirtilmiştir. İşletmecilerin üye olmalarını sağlayan en etkili faktörler sırasıyla; ADSYB sayesinde sütü daha kolay pazarlama, devletin verdiği hayvancılık desteklerinden daha fazla faydalanma ve soy kütüğü kayıtlarının tutulmasıdır. Üye olmaya büyük ölçüde etki eden faktörler veteriner hizmeti sağlama, damızlık hayvan temininin kolay olması, üretim girdilerini daha kolay ve ucuz temin etme ve sütü daha yüksek bedelle satmaktır.

Çizelge 6.65.DSYB'ne üye olmayı etkileyen faktörler

	Üye Olan İşletmeler	
	Ortalama	Standart Sapma
Hayvancılık desteklerinden daha fazla faydalanılması	4,56	1,12
Sütün daha kolay pazarlanması	4,64	0,83
Damızlık hayvan temininin kolay olması	4,37	1,15
Üretim girdilerinin daha kolay ve ucuz temin edilmesi	4,16	1,36
Veteriner hizmeti sağlanması	4,48	0,98
Sütün daha yüksek bedelle satılması	4,02	1,45
Soy kütüğü kayıtlarının tutulması	4,54	0,95

1)Etkisiz 2)Biraz etkili 3)Kararsızım 4)Büyük ölçüde etkili 5)Çok etkili

İncelenen işletmelerdeki işletmecilerin ADSYB'ne üye olma durumu üzerinde hangi faktörlerin etkili olduğunu belirlemek amacıyla logit analizi yapılmıştır. Analizde kullanılan bağımlı değişkeni üyelik durumu, bağımsız değişkenleri ise yaş, ailedeki birey sayısı, eğitim seviyesi, süt sığırıcılığı deneyimi, silaj yapma durumu, hayvan sigortası yaptırma durumu, traktör varlığı, hayvan varlığı, süt sığırıcılığında çalışma süresi ve arazi miktarı oluşturmıştır (Çizelge 6.66).

Logit analizi sonuçlarına göre, eğitim seviyesi, hayvan sayısı ve arazi varlığı işletmecilerin ADSYB'ne üye olma durumu üzerinde etkilidir. Yani eğitim seviyesi, hayvan ve arazi varlığı arttıkça işletmelerin ADSYB'ne üye olma eğilimi artmaktadır.

Çizelge 6.66 İşletmecilerin üye olma ve üye olmama durumunu etkileyen faktörler

Bağımlı Değişken: Üye=1, Üye Değil= 0				
Bağımsız Değişkenler	Katsayı	Standart Hata	z-değeri	p-değeri
Sabit	-3.1813	2.94287	-1.0810	0.27969
Yaş	-0.0124562	0.0253334	-0.4917	0.62294
Ailedeki Birey Sayısı	-0.0749015	0.14562	-0.5144	0.60700
Eğitim Seviyesi	1.42982	0.652014	2.1929	0.02831**
Süt Sığırıcılığı Deneyimi	0.00752401	0.029084	0.2587	0.79587
Silaj Yapma Durumu	-0.0802304	0.61335	-0.1308	0.89593
Hayvan Sigortası Yaptırma Durumu	0.222908	0.744943	0.2992	0.76477
Traktör Varlığı	0.509673	0.606135	0.8409	0.40043
Hayvan Varlığı (BBHB)	0.248614	0.0839856	2.9602	0.00307*
Süt Sığırıcılığında Çalışma Süresi	-0.00272101	0.0110114	-0.2471	0.80482
Arazi Varlığı	0.0152068	0.00442868	3.4337	0.00060*
Mc Fadden R ² =0,354627		Log-likelihood= -77,56969		
Düzeltilmiş R ² = 0,254788				

*p<0,001, * *p<0,005 için önemli

İşletmecilerin %70,37'si DSİYB'ne üye olmak için birliğe kendilerinin başvurduğunu, %18,52'si birlik görevlilerinin köylerine gelerek üye olmalarına aracı olduklarını, %11,11'i ise komşu, akraba yoluyla üye olduklarını belirtmişlerdir (Çizelge 6.67).

Çizelge 6.67 İşletmecilerin ADSİYB'ne üye olma şekilleri

	Üye Olan İşletmeler	
	Sayı	%
Birliğin köyü ziyaret etmesi yoluyla	15	18,52
Komşu, akraba vs. yoluyla	9	11,11
Şahsen başvuru sonucu	57	70,37
Toplam	81	100,00

Üye olan işletmelerdeki işletmecilere ADSİYB'nin süt sığırıcılığı ile ilgili beklentilerini karşılayıp karşılamadığı sorulduğunda, %96,30'u birliğin beklentilerini karşıladığını, %3,70'i ise karşılamadığını belirtmişlerdir (Çizelge 6.68).

Çizelge 6.68 ADSİYB'nin süt sığırıcılığı ile ilgili beklentileri karşılama durumu

	Üye Olan İşletmeler	
	Sayı	%
Beklentileri karşıladı	78	96,30
Beklentileri karşılamıyor	3	3,70
Toplam	81	100,00

ADSİYB'nin beklentilerini karşılamadığını düşünen işletmeciler buna sebep olarak ilk sırada yeterince hizmet alamadıklarını göstermişlerdir. Ürün bedellerinin zamanında ödenmemesi ve üyelik ücretlerinin yüksekliği diğer önemli nedenlerdir (Çizelge 6.69).

Çizelge 6.69 ADSİYB'nin işletmecilerin beklentilerini karşılamama nedenleri

	Üye Olmayan İşletmeler	
	Ortalama	Standart Sapma
Yeterince hizmet alınamaması	5,00	0,00
Ürün bedellerinin zamanında ödenmemesi	3,66	1,15
Üyelik ücretinin çok yüksek olması	3,66	1,15

1)Kesinlikle hayır 2)Biraz 3)Kararsızım 4)Büyük ölçüde 5)Kesinlikle evet

Üye olan işletmelerdeki işletmecilere “Gelirinizin artmasında DSYB’nin rolü olduğuna inanıyor musunuz? ” sorusu yöneltilmiş ve %93,83’ü gelirinin artmasında ADSYB’nin rolü olduğunu belirtmiştir.

Gelirinin artmasında ADSYB’nin rolü olduğunu düşünen işletmecilerin, gelirlerinin artmasına neden olan öncelikli birlik hizmetleri teknik bilgi ve birliğe üye olunması sayesinde daha fazla alınan hayvancılık desteği, sütü kolay pazarlama ve bu sayede düzenli gelir sağlamadır. İşletmecilerin gelirlerinin artmasına büyük ölçüde neden olan birlik hizmetleri ise, kaliteli damızlık temini, makine ve ekipman sağlama, tarımsal girdileri daha ucuza temin etme ve süte yüksek fiyat verilmesidir (Çizelge 6.70).

Çizelge 6.70 İşletmecilerin gelirinin artmasına neden olan ADSYB hizmetleri

	Üye Olan İşletmeler	
	Ortalama	Standart Sapma
Süte yüksek fiyat verilmesi	3,63	1,63
Tarımsal girdilerin daha ucuza temin edilmesi	3,91	1,47
Teknik bilgi desteği alınması	4,59	0,82
Daha fazla hayvancılık desteği verilmesi	4,59	0,82
Sütü kolay pazarlama, düzenli gelir sağlanması	4,51	1,10
Kaliteli damızlık temin edilmesi	4,27	1,28
Makine ve ekipman sağlanması	4,25	1,36

1)Kesinlikle hayır 2)Biraz 3)Kararsızım 4)Büyük ölçüde 5)Kesinlikle evet

ADSYB’ne üye olan işletmecilerin %98,77’si birliğin hizmetlerinden memnun olduğunu, %97,53’ü ise sorunlarının çözümünde birliğin kendilerine yardımcı olduğunu belirtmişlerdir. Üye olan işletmecilerin %95,06’sı ADSYB’ni başarılı, %1,24’ü başarısız, %3,70’i ise kısmen başarılı bulmaktadırlar.

ADSYB’nin daha iyi hizmet verebilmesi için üye olan işletmelerdeki işletmecilerin önerileri alınmış ve Çizelge 6.71’de belirtilmiştir. İşletmecilerin büyük kısmının tamamen katıldıklarını belirttikleri öncelikli öneri, birliğin girdi bedellerini ödemede kolaylık yapmasıdır. İşletmecilerin büyük ölçüde katıldıklarını belirttikleri öneriler ise sırasıyla, veterinerlerin işletmeleri daha sık ziyaret etmesi ve düşük faizli kredi sağlanması, yöneticilerin dürüst çalışması, birliğin sütü zamanında alması, süt bedelinin zamanında ve peşin ödenmesidir.

Çizelge 6.71 ADSYB’nin daha iyi hizmet verebilmesi için üye olan işletmecilerin önerileri

	Üye Olmayan İşletmeler	
	Ortalama	Standart Sapma
Veterinerler işletmeleri daha sık ziyaret edilmeli	4,48	1,05
Düşük faizli kredi sağlanmalı	4,48	0,94
Girdi bedellerini ödemede kolaylık yapılmalı	4,81	0,39
Süt zamanında alınmalı	3,83	1,64
Süt bedeli zamanında ve peşin ödenmeli	3,88	1,58
Yöneticiler dürüst çalışmalı	4,28	1,34

1)Hiç katılmıyorum 2)Büyük ölçüde katılmıyorum 3)Kararsızım 4)Büyük ölçüde katılıyorum 5)Tamamen katılıyorum

Çiftçilerin eğitimi hayvancılığın gelişimi açısından çok önemlidir. Üreticiler gerek hayvan besleme gerekse bakım konularında gerekli bilgi birikimine sahip değildirler. Bunda, eğitim ve yayım hizmetlerinin kamu tarafından tek yanlı olarak yürütülmesi, gerekli teknik donanım ve eleman yetersizliği, bürokratik engeller, işletme ölçeklerinin küçük ve dağınık olması, üreticilerin eğitim seviyesinin düşük olması, örgütlenme yetersizliği, mevcut örgütlerin kaynak yetersizliğinden dolayı eğitim ve yayım hizmetlerine gereken önemi verememesi, eğitim ve yayım hizmetlerinin süreklilik arz etmemesi gibi olumsuz faktörler etkili olmuştur. Üreticilerin bakım ve besleme konusundaki bilgi

eksiklikleri hayvanların verim düzeylerinin yükseltilmesi yanında hijyenik şartlarda ve kaliteli üretim yapılmasını da engellemektedir (Gül, 2010).

Üye olan işletmelerdeki işletmecilerin %95,06'sı süt sığırcılığı ile ilgili bir eğitim çalışmasına katıldığını, %4,94'ü ise katılmadıklarını belirtmişlerdir. Katılanlar eğitimlerin tamamını birliğin düzenlediğini, eğitim konularının ise süt kalitesini artırma yöntemleri, hayvan sağım ve bakımı ve buzağı yetiştirme, hayvan hastalıkları, yem bitkileri, suni tohumlama olduğunu belirtmişlerdir.

Herhangi bir eğitim çalışmasına katılmayanlar katılmama nedeni olarak, birlik tarafından davet edilmediklerini ve zamanlarının olmayışını göstermişlerdir.

6.3.1 Amasya Damızlık Sığır Yetiştiricileri Birliğine üye olan işletmecilerin birlikten sağladığı hizmetler hakkındaki düşüncelerinin analizi

Araştırmanın bu bölümünde, bulanık eşli karşılaştırma yönteminden yararlanarak ADSYB'ne üye olan işletmelerin birlikten sağladığı hizmetlerin önceliklerini belirlemek amacı ile hizmetlere verdikleri ağırlıklar belirlenmiş ve uygun istatistikî testler yapılmıştır. Bu testlerle, çiftçilerin birlikten faydalandığı hizmetlerin hiyerarşisini belirlemek ve gerçekte hangi hizmetin kendileri için önemli olduğunu ortaya koymak amaçlanmıştır.

Çalışmada ADSYB'ne üye olan işletmecilerin birlikten sağladığı hizmetlerden olan, süt satışı, suni tohumlama, hayvansal destek ödemesi, veteriner hizmetleri, girdi temini, damızlık temini olmak üzere 6 adet hizmet sunulmuş bu faktörler arasında eşli karşılaştırmalar yapmaları sağlanmıştır. Friedman testine göre, üye olan işletmelerdeki işletmecilerin birlikten sağladığı hizmetlerin öneminin farklı olduklarını düşünmektedirler.

Bulanık Eşli Karşılaştırma Yöntemi sonuçlarına ilişkin tanımlayıcı istatistikler Çizelge 6.72'de verilmiştir. Üye olan işletmelerdeki işletmecilere göre, birlikten sağladıkları en önemli olan hizmet hayvansal destek ödemesidir. Birliğe üye olan işletmelerin hayvansal destek ödemelerinden daha fazla oranda yararlandığı göz önüne alındığında bu sonucun çıkması doğaldır. İşletmeciler için birliğin sağladığı hizmetlerden ikinci sırada önemli olanı süt satışlarıdır. Böylelikle pazarlama sorunu yaşamadan sütlerini birliğe teslim etmektedirler. Birlikten sağlanan hizmetlerin önem sıralamasında üçüncü sırada suni tohumlama, dördüncü sırada damızlık temini, beşinci sırada veteriner, en son olarak ise girdi temini hizmetleri gelmektedir. Birlikten sağlanan hizmetlerin önem karşılaştırmasında Kendall W değeri 0,107'dir. Buna göre, tercih sıralamasında işletmeciler arası uyumun çok zayıf olduğu sonucu çıkarılabilir.

Çizelge 6.72 Üye olan işletmelerdeki işletmecilerin ADSYB'nden sağladığı hizmetlerin önem karşılaştırması

	Ortalama	Standart Sapma	Minimum	Maksimum
Süt Satışı	0,5027	0,1855	0,1000	0,9000
Suni Tohumlama	0,4867	0,1291	0,2570	0,9000
Destek Ödemesi	0,5220	0,1498	0,2345	0,9000
Veteriner Hizmetleri	0,4035	0,1204	0,1645	0,6565
Girdi Temini	0,3748	0,1455	0,1000	0,7592
Damızlık Temini	0,4451	0,1641	0,1000	0,9000

Friedman Test ($\chi^2=43,287$) Kendall's W=0.107

ADSYB'ne üye olan işletmecilerin birlikten sağladığı hizmetlerin çeşitli değişkenler ile analizi tobit model kullanılarak yapılmıştır. Tobit modelde kullanılan değişkenler ve açıklamaları Çizelge 6.73'de belirtilmiştir.

Çizelge 6.73 Değişken tanımlamaları

Değişken Adı	Açıklama
SUNITOHU	Suni tohumlama hizmeti
VETERİNE	Veteriner hizmeti
GIRDITEM	Girdi temini
SUTSATIS	Süt pazarlama hizmeti
YAS	Yaş
BİREYSAY	Birey sayısı
EGİTİM	Eğitim
TOPARAZI	Toplam arazi
BBHB	Büyükbaş hayvan birimi
DENEYİM	Süt sığırcılığı deneyimi
FABYEM	Fabrika yemi
KABAYEM	Kaba yem
GSUD	Gayri safi üretim değeri

Tobit analizinden elde edilen sonuçlara göre, ADSYB'ne üye olan işletmelerde kesif yem kullanımı arttıkça işletmeciler suni tohumlama hizmetine daha fazla, veterinerlik ve girdi temini hizmetine daha az önem vermektedirler. İşletmecilerin veterinerlik hizmetine hayvan sayısı arttıkça daha fazla, kaba yem kullanımı arttıkça daha az önem verdikleri belirlenmiştir. Ayrıca işletmeciler girdi temini hizmetine, eğitim seviyesi arttıkça daha fazla önem vermektedirler. Süt pazarlaması ve destek ödemesi hizmetlerini tüm üyelerin aynı oranda önemseydiği belirlenmiştir (Çizelge 6.74).

Çizelge 6.74 İşletmecilerin daha karlı bir süt sığırcılığı üretim faaliyeti için önemli olan faktörlere ilişkin tobit analizi sonuçları

Değişkenler	Bağımlı Değişken: sunitohu Katsayılar (standart hata)	Bağımlı Değişken: veterine Katsayılar (standart hata)	Bağımlı Değişken: girditem Katsayılar (standart hata)	Bağımlı Değişken: sutsatis Katsayılar (standart hata)
SABİT	.52741081 (.10170730)	.42950296 (.07667484)	.21264790 (.09681111)	.51810612 (.13001655)
YAS	-.00182696 (.00195702)	.642606D-04 (.00147538)	.00198922 (.00186215)	-.00042673 (.00250182)
BİREYSAY	-.00794483 (.01023696)	.01157003 (.00771752)	.00433637 (.00974088)	-.01644718 (.01308671)
EGİTİM	.02709061 (.02354999)	-.00284149 (.01775274)	.05570049** (.02245117)	.02298943 (.03010075)
TOPARAZI	.00026006 (.00015900)	-.00014562 (.00011987)	-.00031071*** (.00015129)	.00011287 (.00020326)
BBHB	.00265659 (.00454480)	.00567882*** (.00342627)	.00641393 (.00432442)	-.00359541 (.00580999)
DENEYİM	.00121133 (.00201791)	-.00201200 (.00152128)	.00223625 (.00192006)	-.00094992 (.00257966)
FABYEM	.150685D-04* (.495980D-05)	-.164459D-04* (.373913D-05)	-.939434D-05** (.471929D-05)	.766297D-05 (.634052D-05)
KABAYEM	-.152256D-05 (.175892D-05)	-.251145D-05*** (.132603D)	-.15866D-05 (.167363D-05)	-.116597D-05 (.224858D-05)
GSUD	-.33208D-05 (.228695D-05)	-.120864D-05 (.172410D-05)	-.138140D-05 (.217607D-05)	.349791D-05 (.292360D-05)

* p < 0,01, ** p < 0,05, ***p < 0,10 için önemli

6.4 Tarımsal Desteklemeler

6.4.1 Hayvancılık desteklemeleri

Tarım sektörü doğa koşullarına bağlı olup risk ve belirsizlik fazladır. Tarım ürünlerinin arz-talep esnekliğinin düşük, üretim periyodu diğer sektörlere göre daha uzundur. Tarım sektöründe, mevcut risk ve belirsizlikler yanında paranın geri dönüşüm hızının düşük, sermaye birikiminin yetersiz ve buna bağlı olarak yatırımların az olması sektörde desteklemeleri ve teşvikleri gerektirmektedir (Anonim, 2000b)

Tarımsal destekleme politikasının amacı; üretimin yönlendirilmesi ve ekonomik dengelerin korunması amacıyla üreticinin üretime devam etmesini sağlayarak, üretimini artırmasını ve yeni ürünleri üretime katmasını özendirme. Tarımsal destekleme politikalarında hedefler;

- Yeterli ve güvenli besin seviyesinin sağlanması
- Üretimde kalite ve verimliliğin artırılması
- Üretici gelirlerinde istikrarın sağlanması ve yaşam standartlarının iyileştirilmesi
- Üretimin piyasa koşullarına uygun, iç ve dış talep doğrultusunda geliştirilmesi ve yönlendirilmesi
- İhracatın geliştirilmesi ve çok taraflı dünya ticaret sistemine uyum sağlaması
- Toplumda ekonomik ve sosyal dengelerin sağlanması ve korunması
- Doğal kaynakların korunmasını hedefleyen, dengeli ve çevreyle uyumlu altyapının oluşarak çevre yönetimi ve kalitesine katkıda bulunmak

şeklinde özetlenebilir (Anonim, 2000b)

Türkiye’de tarımsal destekleme sisteminde 2000 yılından sonra köklü değişikliklere gidilmiştir. Bitkisel üretimde desteklemelerin %70’ini DGD (Doğrudan Gelir Desteği) ve prim ödemeleri oluşturmaktadır. Hayvansal üretimde ise çok fazla sayıda destekleme kalemi olmasına karşın 2007 yılında desteklemelerin %57’si yem bitkilerine ve %25’i süt teşvik primine yapılmıştır (Anonim, 2008a)

Türkiye’de tarım sektörü içinde hayvancılık alt sektörü, Cumhuriyetin kuruluşundan bu yana yeterli olmasa da, farklı tarım politika araçları ile desteklenmiştir. Bugüne kadar girdi ve ürün desteği şeklinde sürdürülen destekleme politikalarının genel hedefi, beklendiği üzere, toplumun yeterli düzeyde beslenmesi, işletmelerde verimliliğin artırılması, ırk ıslahı, hayvan yetiştiricisinin gelirinin yükseltilmesi, hayvansal ürünlerde kendine yeterliliğe erişilmesi ve kırsal gelişmenin sağlanması olarak ifade edilmiştir. (Anonim, 2008a)

Üretimi artırmaya yönelik desteklerin en önemlisi suni tohumlama desteğidir. Ancak bu desteği benzer amaca hizmet eden saf ırk gebe düve ve suni tohumlamadan doğan buzağı destekleri ile beraber incelemek gereklidir. Her ne kadar verim üzerine asıl etki suni tohumlamadan gelse de suni tohumlama yaptırma isteğini ve doğan buzağuların sürüye katılma oranını artırma da bu desteklerin etkisi vardır (Anonim, 2008a)

Çizelge 6.75 Türkiye’de 2008 yılı kültür ırkı ve kültür ırkı melezi sığır yetiştiriciliği desteği (Anonim, 2008a)

	Ödenen Tutar (TL/baş)
Yabancı Melez Irklar	300
Saf Irklar	350
Hastalılardan Ari İşletmeler	400
Manda	300

Süt teşvik primi, çift cidarlı kazana ve pastörizatör veya UHT sistemine sahip süt ürünleri üreten süt işleme tesislerine süt satan üreticilere beher litre süt için her yıl Para ve Kredi Kurulu tarafından belirlenen miktarda ödenen miktardır. Türkiye’de hayvancılığın lokomotifi olan süt üretiminin teşviki, süt üreticisinin gelir seviyesinin yükseltilmesi, üretilen çiğ sütün modern tesislerde pastörize ve/veya sterilize (UHT) edilerek hijyenik üretim yapan işletmelere akışının sağlanması, kullanılan teknolojinin yurt çapında iyileştirilmesi ve sonuç olarak halkın daha kaliteli, hijyenik süt ürünleri tüketmesini sağlamak amacıyla 1987 yılında başlayan süt teşvik primi uygulaması halen devam etmektedir (Anonim, 2008a)

Çizelge 6.76 Türkiye’de 2008 yılında süte verilen desteklemeler (Anonim, 2008a)

	Ödenen Miktar (krş/lt)
Örgütlü Üreticiler	5,5
Diğerleri	3,0
Örgütlü Yetiştiricilerden, hayvanlarını soy kütüğü sistemine kayıt ettirerek, Bakanlıkça; yürütülen ıslah çalışmalarına katkıda bulunanlara beher litre süt için ilave olarak	1,5
Her birim kooperatif veya birliğin danışman (Ziraat Mühendisi ve/veya Veteriner Hekim) çalıştırmaları halinde, üretici örgütlerine (her birim kooperatif veya birliğe ödenmek üzere) beher litre süt için ilave	1,5
Üretilen sütün 5200 sayılı yasa ile kurulmuş Süt Üreticileri Birliği aracılığı ile pazarlayan örgütlü üreticilere beher litre süt için ilave	1,5

Aşı desteği halk sağlığı açısından da önemli olan salgın hayvan hastalıklarına karşı çiftlik hayvanlarının aşılmasına yönelik verilmektedir. Bu uygulama koruyucu hekimlik seviyesinde hayvanların korunmasını sağlayarak üretimin sürdürülebilirliğine ve halk sağlığının korunmasına katkıda bulunmaktadır. Büyükbaş hayvan hastalıklarının tazmini ise hastalıkların görülmesi durumunda uluslararası kabullere uygun şekilde ve hastalıkların yayılmasından önce hastalıkların engellenebilmesi için önem taşımaktadır.

Hastalıklardan ari işletme desteği hayvan hastalıkları ile mücadeleyi destekleyerek, hem hayvan hastalıkları ile mücadeleye destek olmakta hem de ihracata yönelik potansiyel işletme sayısını artırmaktadır (Anonim, 2008a)

Hayvanların beslenmesi geniş ölçüde doğal çayır ve meralara, anızlara ve tahıl samanına dayanmaktadır. Son yıllarda uygulanan yem bitkileri desteği ile Türkiye’nin kaliteli kaba yem açığı 2000 yılında 26.6 milyon ton iken yem bitkilerinin desteklenmesi politikası sonucu olarak 2007 yılında 14.3 milyon tona düşmüştür. Bu durum kaliteli yem bitkileri üretim artışının sağlanmasının yanı sıra hayvancılığın gelişimi açısından oldukça önemli katkı sağlamıştır (Anonim, 2008a).

Türkiye’de 2008 yılında yem bitkilerine verilen destekler Çizelge 6.77’de verilmiştir. Buna göre incelenen işletmelerde üretilen, yonca’ya 115 TL/da, fiğ’e ise 30 TL/da destek verilmiştir.

Çizelge 6.77 Türkiye’de 2008 yılında yem bitkileri üretimi desteği (Anonim, 2008a)

Yem Bitkileri Destekleri	Ödenen Tutar (TL/da)
Yonca	115
Korunga	75
Tek yıllıklar	30
Silajlık tek yıllıklar	45
Silajlık mısır	45
Yapay çayır-mera	75

6.4.2 İncelenen işletmelerde kullanılan hayvancılık destekleri

İncelenen işletmelerin kullandığı hayvancılık destekleri yem bitkileri üretim desteği ve hayvancılık destekleri şeklinde iki grupta incelenmiştir. Yem bitkileri üretim desteğinden faydalanma durumu Çizelge 6.78’de verilmiştir. Üye olan işletmelerin %74’ü, üye olmayan işletmelerin %59,26’sı yem bitkileri üretim desteğinden faydalanmışlardır. Her iki işletme grubunda da fiğ için kullanılan destekler toplam kullanılan yem bitkisi desteklerinin %90’dan fazlasını oluşturmaktadır. İşletme arazilerinin büyük kısmının sulanamayan arazi olmasından dolayı (Bkz. Çizelge 6.10) yem bitkisi olarak fiğ ekilmektedir.

Çizelge 6.78 İncelenen işletmelerde yem bitkileri üretim desteğinden faydalanma durumu

	Üye olan		Üye olmayan	
	Faydalanan		Faydalanan	
	Sayı	%	Sayı	%
Yonca	2	3,33	2	4,17
Fiğ	55	91,67	46	95,83
İkisi birden	3	5,00	-	-
Toplam	60	100,00	48	100,00

Üye olan işletmelerde dekara düşen yem bitkisi desteği 4,96 TL, üye olmayan işletmeler de ise 3,35 TL’dir. Üye olan işletmeler üye olmayan işletmelere oranla %48 fazla yem bitkisi desteği kullanmışlardır. (Çizelge 6.79).

Çizelge 6.79 İncelenen işletmelerin aldığı yem bitkileri üretim desteği

	Üye olan işletmeler			Üye olmayan işletmeler		
	TL/işletme	%	TL/da	TL/işletme	%	TL/da
Yonca	51	6,49	0,32	7	2,92	0,10
Fiğ	735	93,51	4,64	233	97,08	3,25
Toplam*	786	100,00	4,96	240	100,00	3,35

* Mann-Whitney U testine göre $p < 0,01$ için anlamlıdır.

İşletmecilerin, yem bitkisi desteklerini kullandıkları yerler Çizelge 6.80’de değerlendirilmiştir. Üye olan işletmecilerin %73,33’ü, üye olmayan işletmecilerin %75’i aldıkları yem bitkisi desteklerini yine yem bitkisi üretimi için kullandıklarını belirtmişlerdir.

Çizelge 6.80 Yem bitkisi üretim desteklerinin kullanıldığı yerler

	Üye Olan İşletmeler		Üye Olmayan İşletmeler	
	Sayı	%	Sayı	%
Yem bitkisi üretimi	44	73,33	36	75,00
Süt sığırcılığı	7	11,67	4	8,33
Bitkisel üretim	4	6,67	2	4,17
Gübre alımı	2	3,33	0	0,00
Kişisel ihtiyaçlar	3	5,00	6	12,50
Toplam	60	100,00	48	100,00

2008 yılında verilen hayvancılık desteklerinden faydalanan işletmelerin sayıları, işletme başına ve BBHB başına kullandıkları destek miktarları Çizelge 6.81’de verilmiştir. Üye olan işletmeler toplamda işletme başına 1.462 TL, BBHB başına 114 TL, üye olmayan işletmeler 413 TL, BBHB başına 61 TL hayvancılık desteği kullanmışlardır.

Hayvancılık desteklerinden işletmelerin en çok faydalandığı destek kalemi Süt Teşvik Primidir. Zira süt teşvik primi uygulamasının en önemli amaçlarından birisi süt üretimi yapan üreticilerin gelir düzeyinin yükseltilmesidir. Üye olan işletmelerin tamamı süt teşvik priminden faydalandığını belirtirken, üye olmayan işletmelerde bu oran %81,72’dir. Üye olan işletmelerde BBHB başına düşen süt teşvik primi yaklaşık 95 TL, üye olmayan işletmelerde 49 TL’dir. Aradaki farkın nedeni; süt teşvik

priminin DSYB'ne üye olan işletmelere 5,5 krş/lt, üye olmayan işletmelere ise 3 krş/lt verilmesidir. Buna göre, DSYB'ne üye olan işletmeler şayet üye olmasalardı BBHB başına 95 TL yerine 52 TL, üye olmayan işletmeler ise, DSYB'ne üye olsalardı BBHB başına 49TL yerine 90 TL süt teşvik primi kullanacaklardı.

İşletmelerin ikinci olarak en fazla faydalandığı hayvancılık desteği Suni Tohumlamadan Doğan Buzağı Desteğidir. Üye olan işletmelerin %28,39'u, üye olmayan işletmelerin %22,58'i bu destekten faydalandıklarını belirtmişlerdir. BBHB başına düşen suni tohumlamadan doğan buzağı desteği yaklaşık üye olan işletmelerde 8 TL, üye olmayan işletmelerde 7 TL'dir. Suni Tohumlama Desteği'nden faydalanan üye olan işletmelerin oranı %14,81, üye olmayan işletmelerin oranı %21,50'dir. BBHB başına düşen suni tohumlama desteği üye olan işletmelerde 6 TL, üye olmayan işletmelerde 5 TL'dir. Damızlık ve Saf Irk Gebe Düve desteğinden üye olan işletmelerin %9,88'i faydalanmış ve BBHB başına yaklaşık 5 TL destek almışlardır. Üye olmayan işletmeler bu destekten faydalanmamıştır. Aşı desteğinden üye olan işletmelerin %7,41'i, üye olmayan işletmelerin %3,23'ü faydalanmıştır. Hastalıklardan Ari İşletme desteğinden üye olan işletmelerin %2,47'si faydalanırken, üye olmayan işletmeler faydalanmamıştır.

Çizelge 6.81 İncelenen işletmelerin kullandığı hayvancılık destekleri

	Üye Olan İşletmeler			Üye Olmayan İşletmeler		
	Sayı	TL/işletme	TL/BBHB	Sayı	TL/işletme	TL/BBHB
Damızlık ve Saf Irk Gebe Düve	8	60	4,69	-	-	-
Suni Tohumlama *	12	78	6,10	20	34	5,06
Süt Teşvik Primi **	81	1.211	94,68	76	329	48,96
Suni Tohumlamadan Doğan Buzağı *	23	99	7,74	21	45	6,70
Hastalıklardan Ari İşletme	2	5	0,39	-	-	-
Aşı Desteği *	6	9	0,70	3	5	0,74
Toplam*		1.462	114,31		413	61,46

* t testi sonucuna göre iki grup ortalamaları p<0,10 için anlamlı değildir.

**Mann-Whitney U testine göre p<0,01 için anlamlıdır.

İşletmelerin hayvancılık desteklerini kullandıkları yerler Çizelge 6.82'de verilmiştir. İşletmeciler hayvancılık desteklerini süt sığırcılığı, bitkisel üretim ve kişisel ihtiyaçlar için kullandıklarını belirtmişlerdir. Hayvancılık desteklerinin süt sığırcılığı, genellikle de yem alımı için kullanıldığı üye olan işletmelerde bu oran %92,60, üye olmayan işletmelerde ise %82,80'dir. Destekleri kişisel ihtiyaçlarında kullandığını söyleyen işletmecilerin oranı üye olan işletmelerde %3,70, üye olmayan işletmelerde %12,90'dır. Hayvancılık desteklerinin bitkisel üretimde kullanılma oranı ise üye olan işletmelerde %3,70, üye olmayan işletmelerde %4,30'dur.

Çizelge 6.82 Hayvancılık desteklerinin kullanıldığı yerler

	Üye Olan İşletmeler		Üye Olmayan İşletmeler	
	Sayı	%	Sayı	%
Süt sığırcılığı	75	92,60	77	82,80
Bitkisel üretim	3	3,70	4	4,30
Kişisel ihtiyaçlar	3	3,70	12	12,90
Toplam	81	100,00	93	100,00

Hayvancılık desteklerinin işletmecilerin üretime yönelik planlarını değiştirme durumu Çizelge 6.83'de verilmiştir. Üye olan işletmelerde işletmecilerin %46,91'i, üye olmayan işletmelerde ise %27,96'sı desteklerin üretime yönelik planlarını değiştirdiğini belirtmişlerdir.

Çizelge 6.83 Hayvancılık desteklerinin işletmecilerin üretime yönelik planlarını değiştirme durumu

	Üye Olan İşletmeler		Üye Olmayan İşletmeler	
	Sayı	%	Sayı	%
Değiştirdi	38	46,91	26	27,96
Değiştirmede	43	53,09	67	72,04
Toplam*	81	100,00	93	100,00

* Mann-Whitney U testine göre $p < 0,01$ için anlamlıdır.

Üretime yönelik planlarının değiştiğini belirten işletmelerdeki işletmecilere ne şekilde değiştiği sorulduğunda üye olanların %60,53'ü üretim kapasitesini arttırdığını, %39,47'si yem bitkileri ekim alanını arttırdığını belirtmişlerdir. Üye olmayanların ise %15,38'i üretim kapasitesini, %84,62'si yem bitkileri ekim alanını arttırdığını belirtmişlerdir (Çizelge 6.84.).

Çizelge 6.84 İşletmecilerin üretime yönelik planlarının değişme şekli

	Üye Olan İşletmeler		Üye Olmayan İşletmeler	
	Sayı	%	Sayı	%
Üretim kapasitesi arttı	23	60,53	4	15,38
Yem bitkileri ekim alanı arttı	15	39,47	22	84,62
Toplam	38	100,00	26	100,00

Yem bitkileri desteğinin verildiği 2000 yılından bu yana üye olan işletmelerdeki işletmecilerin %65,43'ü, üye olmayanların ise %56,99'u yem bitkileri ekim alanlarının arttığını belirtmişlerdir (Çizelge 6.85).

Çizelge 6.85 Yem bitkileri ekim alanlarının 2000 yılından bu yana artma durumu

	Üye Olan İşletmeler		Üye Olmayan İşletmeler	
	Sayı	%	Sayı	%
Evet, arttı	53	65,43	53	56,99
Hayır, artmadı	28	34,57	40	43,01
Toplam*	81	100,00	93	100,00

* Mann-Whitney U testine göre ortalamalar arasında fark yoktur.

Ekim alanlarının arttığını belirten işletmecilere yem bitkileri ekim alanlarının yem bitkileri desteğinin verildiği 2000 yılından bu yana yüzde olarak ne kadar arttığı sorulduğunda üye olan işletmelerin %41,51'inde 1–20 da, %32,08'inde 21–40 da, %22,64'ünde 41–60 da, %3,77'sinde ise 81–100 da arası yüzde artış olduğu belirtilmiştir. Üye olmayan işletmelerde ise işletmelerin yem bitkileri ekim alanlarında en büyük artış 1–20 da arasında gerçekleşmiş olup bu işletmelerin %45,28'ine karşılık gelmektedir. İşletmelerin %39,62'sinin ekim alanlarında 21–40 da, %15,10'unun ise 41–60 da arasında yüzde artış gerçekleşmiştir (Çizelge 6.86).

Çizelge 6.86 Yem bitkileri ekim alanlarında 2000 yılından beri görülen artış oranları

Dekar (da)	Üye Olan İşletmeler		Üye Olmayan İşletmeler	
	Sayı	%	Sayı	%
1–20	22	41,51	24	45,28
21–40	17	32,08	21	39,62
41–60	12	22,64	8	15,10
61–80	-	-	-	-
81–100	2	3,77	-	-
Toplam*	53	100,00	53	100,00

* Mann-Whitney U testine göre ortalamalar arasında fark yoktur.

İşletmecilere destek ödemelerinde, başvuruda vs. karşılaştıkları sorunların neler olduğu sorulmuş alınan cevaplar Çizelge 6.87'de değerlendirilmiştir. Üye olan işletmelerdeki işletmecilerin en çok yaşadıklarını belirttikleri sorun destek ödemelerinin zamanında yapılmayıdır. İkinci olarak büyük

ölçüde yaşadıklarını belirttikleri sorun ise desteklere başvuru aşamasının çok ayrıntılı ve zaman alıcı olması, üçüncü olarak ise bankaların borç, kefillik vs.den dolayı ödemelere el koymasındır.

Çizelge 6.87 İşletmecilerin destek ödemelerinde, başvuruda vs. karşılaştığı sorunlar

	Üye Olan İşletmeler		Üye Olmayan İşletmeler	
	Ortalama	Standart Sapma	Ortalama	Standart Sapma
Ödemelerin zamanında yapılmayışı*	4,59	1,00	4,55	1,06
Başvuru aşamasının çok ayrıntılı ve zaman alıcı olması*	4,38	1,20	4,58	0,90
Bankaların borç, kefillik vs.den dolayı ödemelere el koyması*	4,11	1,41	4,16	1,35

1)Hiç katılmıyorum 2)Büyük ölçüde katılmıyorum 3)Kararsızım 4)Büyük ölçüde katılıyorum 5)Tamamen katılıyorum

* Mann-Whitney U testine göre ortalamalar arasında fark yoktur.

Üye olmayan işletmelerde ise işletmeciler başvuru aşamasının çok ayrıntılı ve zaman alıcı olmasını yaşadıkları en önemli sorun olarak tanımlamışlardır. Daha sonra destek ödemelerinin zamanında yapılmayışı ve bankaların borç, kefillik vs.den dolayı ödemelere el koyması gelmektedir.

Hayvancılık desteklerinin daha etkin olması için işletmecilerin önerileri alınmış ve Çizelge 6.88’de belirtilmiştir. Tüm işletmelerdeki işletmecilerin ilk sıradaki önerisi süt desteklerinin kalite, hijyen ve miktar odaklı olmasıdır. İşletmecilerin daha sonraki önerileri üye olan işletmelerde sırasıyla, destek miktarının artırılması, desteklerin zamanında ödenmesi, desteklerin buzağı başına ödenmesi olup sütün mevsimsel olarak desteklenmesi önerisi konusunda kararsız kalmışlardır. Üye olmayan işletmelerde ise ikinci sıradaki öneri desteklerin zamanında ödenmesi, üçüncü sıradaki öneriler destek miktarının artırılması ve desteklerin buzağı başına ödenmesi olup bu işletmecilerde sütün mevsimsel olarak desteklenmesi önerisi konusunda kararsız kalmışlardır.

Çizelge 6.88 İşletmecilerin hayvancılık desteklerinin daha etkin olması için önerileri

	Üye Olan İşletmeler		Üye Olmayan İşletmeler	
	Ortalama	Standart Sapma	Ortalama	Standart Sapma
Süt destekleri kalite, hijyen ve miktar odaklı olmalı*	4,95	0,22	4,84	0,47
Süt mevsimsel olarak desteklenmeli**	3,26	1,74	3,46	1,75
Destekler zamanında ödenmeli**	4,51	1,09	4,72	0,52
Destekler buzağı başına olmalı**	4,32	1,16	4,59	0,82
Destek miktarı artırılmalı*	4,84	0,40	4,59	0,82

1)Hiç katılmıyorum 2)Büyük ölçüde katılmıyorum 3)Kararsızım 4)Büyük ölçüde katılıyorum 5)Tamamen katılıyorum

* Mann-Whitney U testine göre $p < 0,10$ için anlamlıdır.

** Mann-Whitney U testine göre ortalamalar arasında fark yoktur.

Araştırma bulgularına göre, üye olan işletmelerin tamamında, üye olmayan işletmelerin %97,85’inde suni tohumlama sonucu doğan sığır mevcuttur (Çizelge 6.89)

Çizelge 6.89 Suni tohumlama sonucu doğan hayvan varlığı

	Üye Olan İşletmeler		Üye Olmayan İşletmeler	
	Sayı	%	Sayı	%
Var	81	100,00	91	97,85
Yok	-	-	2	2,15
TOPLAM*	81	100,00	93	100,00

* Mann-Whitney U testine göre ortalamalar arasında fark yoktur.

İşletmecilere suni tohumlama sonucu doğan hayvanlarında süt verim artışı olup olmadığı sorulduğunda üye olan işletmelerdeki işletmecilerin %97,53'ü, üye olmayan işletmelerdeki işletmecilerin ise %97,80'i verim artışı olduğu yanıtını vermiştir (Çizelge 6.90). Üye olan işletmelerdeki işletmecilerin tamamı, üye olmayanların ise %91,40'ı Suni Tohumlama Desteği" olmasaydı yine de hayvanlarına suni tohumlama yaptıracaklarını belirtmişlerdir. Bu sonuç, işletmecilerin suni tohumlamanın önemini farkında olduklarını göstermekte olup ayrıca yapılan Mann-Whitney U istatistiki testine göre $p < 0,05$ için anlamlı bulunmuştur.

Çizelge 6.90 Suni tohumlama sonucu doğan hayvanlarda süt veriminde artış olma durumu

	Üye Olan İşletmeler		Üye Olmayan İşletmeler	
	Sayı	%	Sayı	%
Artış oldu	79	97,53	89	97,80
Artış olmadı	2	2,47	2	2,20
TOPLAM	81	100,00	91	100,00

Süt fiyatlarının değişiminin işletmecilerin üretim seviyesini etkileyip etkilemediği sorulduğunda, üye olan işletmelerdeki işletmecilerin %83,95'i, üye olmayan işletmelerin ise %73,12'si etkileyeceğini belirtmişlerdir. Kısmen etkilediğini düşünen işletmecilerin oranı üye olanlarda %3,70, üye olmayanlarda ise %15,05'tir (Çizelge 6.91).

Çizelge 6.91 Süt fiyatları değişiminin işletmelerde üretim seviyesini etkileme durumu

	Üye Olan İşletmeler		Üye Olmayan İşletmeler	
	Sayı	%	Sayı	%
Etkiler	68	83,95	68	73,12
Etkilemez	10	12,35	11	11,83
Kısmen etkiler	3	3,70	14	15,05
Toplam*	81	100,00	93	100,00

* Mann-Whitney U testine göre $p < 0,10$ için anlamlıdır.

6.4.3 Hayvancılık desteklerinin süt maliyeti ve brüt kar üzerine etkisi

Hayvancılığa yönelik desteklerin süt maliyetine olan etkilerini analiz etmek amacıyla öncelikle üye olan ve olmayan işletmelerin almış olduğu hayvancılık destekleri ve yem bitkileri desteği (Bkz. Çizelge 6.79 ve 6.81) toplanarak çıkan rakam toplam üretim masraflarından düşülmüştür. Daha sonra hayvancılığa yönelik desteklerin düşülmesi ile elde edilen üretim masrafları kullanılarak "Nispi Satış Değerleri Yöntemi"ne göre yeniden maliyet hesaplanmıştır.

Üye olan işletmelerde hayvancılığa yönelik destekler göz önüne alındığında hesaplanan süt maliyeti 0,286 TL/lt. üye olmayan işletmelerde ise 0,342 TL/lt'dir (Çizelge 6.91).

Çizelge 6.92 Hayvancılığa yönelik destekler göz önüne alındığında hesaplanan süt maliyeti

	Üye Olanlar				
	Üretim Miktarı kg/yıl	GSÜD TL	Masraf Payı (%)	Üretim Masrafları TL	Birim Maliyet* (TL/lt)
Süt	30.313	13.065	57,82	8.676	0,286
TOPLAM		22.594	100,00	15.006	
	Üye Olmayanlar				
	Üretim Miktarı kg/yıl	GSÜD TL	Masraf Payı (%)	Üretim Masrafları TL	Birim Maliyet* (TL/lt)
Süt	15.827	7.518	59,10	5.408	0,342
TOPLAM		12.721	100,00	9.151	

* Mann-Whitney U testine göre $p < 0,01$ için anlamlıdır.

İşletmelerde kullanılan hayvancılığa yönelik destekler göz önüne alındığında hesaplanan süt maliyeti ve desteksiz maliyet karşılaştırmaları Çizelge 6.93'de verilmiştir. Buna göre; ADSYB'ne üye olan ve hayvancılık desteği alan işletmelerde maliyet %13,07, üye olmayan işletmelerde ise %6,56

düşmektedir. Üye olan işletmelerde maliyetin daha fazla düşmesindeki esas neden bu işletmelerin DSYB'ne üye olarak hayvancılık desteklerinden daha fazla faydalanmasından kaynaklanmaktadır (Bkz. Bölüm 6.4.2).

Çizelge 6.93 İşletmelerde süt maliyeti karşılaştırması

	Üye olan işletmeler			Üye olmayan işletmeler		
	Maliyet (Desteksiz) (TL/kg)	Maliyet (Destekli) (TL/kg)	Maliyet Farkı (%)	Maliyet (Desteksiz) (TL/kg)	Maliyet (Destekli) (TL/kg)	Maliyet Farkı (%)
Süt Maliyeti	0,329	0,286	13,07	0,366	0,342	6,56

Hayvancılığa yönelik desteklerin brüt kara etkilerini analiz etmek amacıyla öncelikle üye olan ve olmayan işletmelerin almış olduğu hayvansal destekler ve yem bitkileri desteği (Bkz.Çizelge 6.79 ve 6.81) toplanarak çıkan rakam toplam üretim masraflarından düşülmüştür. Böylece hesaplanan brüt kar Çizelge 6.94'de verilmiştir. Hayvancılık destekleri dikkate alındığında hesaplanan brüt kar üye olan işletmelerde 17.548 TL/yıl, üye olmayan işletmelerde ise 10.005 TL/yıl'dır.

Çizelge 6.94 Hayvancılık ve yem bitkileri destekleri göz önüne alındığında brüt kar

	Üye Olan İşletmeler		Üye Olmayan İşletmeler	
	Değer	Oran	Değer	Oran
	(TL)	(%)	(TL)	(%)
GSÜD	22.594	100,00	12.721	100,00
Değişen Masraflar	5.046	22,33	2.716	21,35
Brüt Kar*	17.548	77,67	10.005	78,65
Brüt Kar / BBHB**	1.372		1.489	

*Mann-Whitney U testine göre $p < 0,05$ için anlamlıdır.

** t testi sonucuna göre iki grup ortalamaları $p < 0,10$ için anlamlıdır.

Hayvancılığa yönelik destekleri kullanan üye olan işletmelerin brüt karı, kullanmayan işletmelere oranla %14,69 daha fazladır. Bu oran üye olmayan işletmelerde %6,98'dir. İşletmeler arasında destekli ve desteksiz olarak hesaplanan brüt karlar arasındaki yüzde farkın, üye olan işletmelerde olmayan işletmelere göre 2 katdan fazla olması yukarıda belirtildiği üzere DSYB'ne üye olan işletmelerin hayvancılık desteklerinden daha fazla faydalanmasından ve bu işletmelerde hayvan sayısının fazla olmasından dolayı desteklere başvurunun fazla olmasından kaynaklanmaktadır. (Çizelge 6.95).

Çizelge 6.95 İşletmelerde brüt kar karşılaştırması

	Üye olan işletmeler			Üye olmayan işletmeler		
	Desteksiz (TL)	Destekli (TL)	Fark (%)	Desteksiz (TL)	Destekli (TL)	Fark (%)
Brüt Kar	15.300	17.548	14,69	9.352	10.005	6,98

6.5 Etkinlik Ölçümleri

6.5.1 Etkinlik

Çalışmada genel ve ADSYB'ne üye olan ve olmayan işletmeler itibarıyla girdiye yönelik etkinlik sonuçları hesaplanmıştır. Bu sonuçlar, “üretilen çıktı miktarlarında herhangi bir değişiklik olmaksızın girdi miktarları oransal olarak ne kadar azaltılabilir?” sorusuna cevap aramaktır. Bu nedenle, üretimde etkinliğini gerçekleştirememiş herhangi bir işletmeye ait süt üretim miktarında değişiklik

olmaksızın, söz konusu üretimi elde edebilmek amacıyla kullanılan süt sığırısı, kesif ve kaba yem masrafları etkinlik sınırı üzerinde üretim yapan işletmelere göre oransal olarak ne kadar azaltılabilir sorusundan hareketle hesaplamalar yapılmıştır. Sonuçta her bir işletmenin etkinliği, etkinlik değeri 1.00 (%100) olan işletmelerin oluşturduğu etkinlik sınırına veya referans kümesine göre hesaplanmıştır. İşletmelerin teknik yönden etkin çalışıp çalışmadıklarını gösteren teknik etkinlik, saf etkinlik ve ölçek etkinliği olmak üzere iki alt gruba ayrılmaktadır.

Etkinlik değerleri aşağıdaki değişkenler dikkate alınarak hesaplanmıştır:

Y: Süt üretimi (kg)

X1: Sağılan hayvan sayısı

X2: Kesif yem masrafları (TL/işletme)

X3: Kaba yem masrafları (TL/işletme)

Her bir değişkene ait veriler işletme bazındadır. Araştırmada her bir işletmeden elde edilen toplam süt üretim miktarı bağımlı değişken (Y) olarak analizlere dâhil edilmiştir. X1 değişkeni süt sığırıcılığı üretim faaliyetinde kullanılan sağılan hayvanların sayısını ifade etmektedir. Kesif (X2) ve kaba (X3) yem masrafları süt üretim değerini elde etmek için süt sığırıcılığında kullanılan yemin parasal değerini ifade etmektedir.

İşletmeler geneli itibarıyla hesaplanan etkinlik sonuçlarında, üye olan ve olmayan işletmelere göre toplam etkinlik değerleri maksimum, minimum ve ortalamaya göre sıralandığında; her iki grupta da etkin sınır üzerinde işletme bulunmakta, sonuçta maksimum etkinlik değerleri her bölge için 1.000 olmaktadır. Üye olan işletmelerde, girdiye yönelik toplam teknik etkinliğin en düşük değeri 0,312, ortalama ise 0,564'dür. Ortalama etkinliğe göre bir değerlendirme yapıldığında; işletmelerde süt üretim miktarında herhangi bir değişiklik olmaksızın, kullanılan girdi miktarları %43,6 oranında azaltılsa bile aynı üretimi gerçekleştirmek mümkündür sonucu çıkarılabilir. Üye olmayan işletmelerde ise toplam teknik etkinlik 0,170 ile minimum değeri alırken, ortalama değeri 0,530'dur. Ortalama etkinliğe göre bir değerlendirme yapıldığında; işletmelerde süt üretim miktarında herhangi bir değişiklik olmaksızın, kullanılan girdi miktarları %47 oranında azaltılsa bile aynı üretimi gerçekleştirmek mümkündür sonucu çıkarılabilir (Çizelge 6.96).

Sonuç olarak, üye olan işletmeler bir birim sütü daha az girdi kullanarak gerçekleştirirken, üretim ölçeği yönünden de üye olmayan işletmelere göre avantajlıdır ve üye olan işletmelerin girdi kayıpları üye olmayan işletmelere göre azdır.

Çizelge 6.96 İşletmelerde etkinlik sonuçları

	Toplam teknik etkinlik			Saf teknik etkinlik			Ölçek etkinliği		
	Minimum	Maksimum	Ortalama	Minimum	Maksimum	Ortalama	Minimum	Maksimum	Ortalama
Üye Olan	0,31200	1,00000	0,56416	0,34300	1,00000	0,63753	0,50000	1,00000	0,89852
Üye Olmayan	0,17000	1,00000	0,53025	0,29300	1,00000	0,65744	0,41400	1,00000	0,82402
Genel	0,17000	1,00000	0,54603	0,29300	1,00000	0,64817	0,41400	1,00000	0,85870

İşletmelerde toplam teknik etkinlik değeri 1.00 olan veya etkin sınırı oluşturan ya da diğer işletmelerin etkinlik düzeylerini belirleyen referans kümesine dâhil işletme sayısı 9'dur. Bu işletmelerde mevcut üretim en az girdi kullanarak elde edilmektedir. Etkin üretimin gerçekleştirildiği işletmeler, toplam işletme sayısının %5,2'sini oluşturmaktadır (Çizelge 6.97). Saf teknik etkinliği sağlamış işletme sayısının toplam teknik etkinliği sağlamış işletme sayısından fazla olmasının sebebi, bazı işletmelerde ölçek etkinsizliğinden kaynaklanan kayıplar olduğunun bir göstergesidir.

Çizelge 6.97 Etkin işletme sayıları

	İşletmeler Geneli		
	Toplam Teknik Etkinlik	Saf Teknik Etkinlik	Ölçek Etkinliği
%100 Etkin İşletme Sayısı	9	17	39
Toplam İçindeki Payı (%)	5.2	9.8	22.4

Hayvan sayısına göre hesaplanan etkinlik sonuçları Çizelge 6.98’de verilmiştir. Genel itibariyle hesaplanan etkinlik sonuçlarında, işletmelerde girdiye yönelik toplam teknik etkinliğin en düşük değeri 0,170, ortalama ise 0,546’dır. Ortalama etkinliğe göre bir değerlendirme yapıldığında; işletmelerde süt üretim miktarında herhangi bir değişiklik olmaksızın, kullanılan girdi miktarları %44,6 oranında azaltılsa bile aynı üretimi gerçekleştirmek mümkündür sonucu çıkarılabilir. Hayvan sayısına göre etkinlik değerleri maksimum, minimum ve ortalamaya göre sıralandığında, 20 ve üzeri baş sağmal ineğe sahip işletmeler haricindeki diğer gruplarda etkin sınır üzerinde üretim yapan işletme bulunmakta, sonuçta maksimum etkinlik değerleri her işletme için 1.000 olmaktadır. En etkin işletmeler ortalama 0,563 teknik etkinlik katsayısı ile 5 baş ve daha az sağılan hayvana sahip küçük işletmelerdir. Daha sonra ortalama etkinlik değerleri yüksekten düşüğe göre sıralandığında; 20-+ baş, 6-10 baş, 11-20 baş sağmal ineğe sahip işletmeler gelmektedir. Bu sonuçlara göre, sağmal inek sayısı arttıkça kaynak kullanım etkinliğinin azaldığı, küçük işletmelerin daha etkin çalıştığı ve böylece küçük işletmelerdeki üreticilerin daha sınırlı kaynaklara sahip olmaları nedeniyle bunları görece olarak daha özenli ve etkin şekilde kullandıkları düşünülebilir.

Çizelge 6.98 İşletmelerde sağılan hayvan sayısına göre etkinlik sonuçları

Sağmal inek sayısı	Toplam teknik etkinlik			Saf teknik etkinlik			Ölçek etkinliği		
	Minimum	Maksimum	Ortalama	Minimum	Maksimum	Ortalama	Minimum	Maksimum	Ortalama
- 5	0,25000	1,00000	0,56377	0,39500	1,00000	0,71420	0,46400	1,00000	0,80169
6-10	0,17000	1,00000	0,53067	0,29300	1,00000	0,57530	0,41400	1,00000	0,92184
11-20	0,31300	1,00000	0,52150	0,34300	1,00000	0,54478	0,84300	1,00000	0,96000
20 +	0,40600	0,69700	0,53787	0,45600	1,00000	0,77050	0,50000	0,89100	0,72425
Genel	0,17000	1,00000	0,54603	0,29300	1,00000	0,64817	0,41400	1,00000	0,85870

Çizelge 6.99’da işletme gruplarına göre etkinlik sonuçları incelendiğinde; üye olan işletmelerde ortalama teknik etkinlik değeri 0,646, üye olmayan işletmelerde ise 0,540’dır. Buna göre, üye olan işletmeler üye olmayan işletmelere göre girdi kullanımında daha başarılıdır.

Çizelge 6.99 İşletme gruplarına göre etkinlik sonuçları

	Toplam teknik etkinlik		
	Minimum	Maksimum	Ortalama
Üye Olan İşletmeler	0,17000	1,00000	0,646
Üye Olmayan İşletmeler	0,31200	1,00000	0,540

Her iki işletme grubunda da %100 etkinlikle çalışan işletmeler olduğu görülmektedir. Ancak %100 etkinlikle çalışan işletmelerin oranı kendi grupları içerisinde üye olan işletmelerde %11,11, üye olmayan işletmelerde ise %4,3’tür (Çizelge 6.100).

Çizelge 6.100 İşletme gruplarına göre etkin işletme sayıları

	Üye olan İşletmeler	Üye Olmayan İşletmeler
%100 Etkin İşletme Sayısı	9	4
Toplam İçindeki Payı (%)	11,11	4,3

İşletme grupları ve etkinliğe göre sağılan hayvan sayısı incelendiğinde (Çizelge 6.101); her iki işletme grubunda (üye olan ve olmayan) da etkin olan işletmelerdeki sağılan hayvan sayısının etkin olmayan işletmedeki sağılan hayvan sayısından küçük olduğu belirlenmiştir. Dolayısıyla bu bulgu, Çizelge 6.98’de belirtilen işletmeler genelinde sağılan hayvan sayısına göre hesaplanan ve küçük işletmelerin daha etkin olduğu belirlenen etkinlik sonuçları ile paralellik göstermektedir. Her iki grupta da etkin olan işletmeler küçük işletmelerdir. Özellikle üye olmayan grupta bulunan etkin işletmelerin%100’ü 5 ve daha az sağılan hayvana sahip olup ortalama hayvan sayısı 4,5’dur. Üye olan işletmelerde etkin olan işletmelerin %33’3 ü 5 baştan daha küçük, %55,6’sı 6-10 baş, %11,1’i ise 11-20 baş sağılan hayvana sahiptir.

Çizelge 6.101 İşletme grupları ve etkinliğe göre sağılan hayvan sayıları

Sağmal inek sayısı	Üye olan İşletmeler				Üye Olmayan İşletmeler			
	Etkin Olan İşletmeler		Etkin olmayan işletmeler		Etkin Olan İşletmeler		Etkin olmayan işletmeler	
	İşletme sayısı	Ortalama hayvan sayısı	İşletme sayısı	Ortalama hayvan sayısı	İşletme sayısı	Ortalama hayvan sayısı	İşletme sayısı	Ortalama hayvan sayısı
- 5	3	2	20	4,7	4	4,5	57	4,2
6-10	5	7,4	29	7,6	-	-	30	6,87
11-20	1	11	15	13,7	-	-	2	14
20 +	-	-	8	28,3	-	-	-	-
Genel	9	6	72	10,4	-	-	89	5,3

6.5.1.1 Etkinsizlikten kaynaklanan kayıplar

Üye olan ve olmayan işletmelerde etkinsizliğin sebep olduğu büyük oranlarda girdi kayıpları söz konusudur. Etkinsizliğin kaynağını bulmak amacıyla, her grubun sahip olduğu etkinlik bileşenlerinin, birbirlerine göre yüksek veya düşük olma durumuna göre bir değerlendirme yapılmıştır. Her iki işletme grubunda da ölçek etkinliği saf etkinlikten yüksektir. Bu işletmelerde etkinsizliğin önemli bir kısmı, etkin sınırın daha üstünde bir noktada üretim yapmaktan veya belirli miktar ürünü en az girdi kullanarak gerçekleştirememekten ileri gelmektedir.

İncelenen işletmelerde etkinsizlikten kaynaklanan girdi kayıpları; üretimde etkinliği sağlayamamış işletmelerin mevcut kullanımından, etkin bir üretim faaliyetinde bulunabilmeleri için hedeflenen girdi kullanım miktarlarının çıkarılmasıyla bulunmuştur³. Hedeflenen miktarlar, etkinlik sınırı üzerindeki işletmelere göre belirlenmiştir. Böylelikle etkin bir üretimin gerçekleşmesi halinde, aynı miktarda sütü elde edebilmek için tasarruf edilmesi olası aşırı kullanılan kaba ve kesif yem miktarı ile inek sayısı ortaya konmuştur.

³ Kayıp= Mevcut Girdi Kullanım Miktarı - Hedeflenen Girdi Kullanım Miktarı

İncelenen işletmeler genelinde, mevcut üretimi elde edebilmek için kullanılan kesif yemin %64'ü, kaba yemin %55'i, sağılan inek sayısının ise %45'i üretimdeki etkinsizlikten dolayı aşırı kullanılmaktadır (Çizelge 6.102). Yani ekonomik yetersizliği olan işletmeler, kendine benzer olan ve ekonomik olarak etkin çalışan işletmelerin seviyesine ulaşabilmek için girdi miktarlarını bu oranlarda azaltmaları gerekir.

Çizelge 6.102 İşletmeler genelinde girdi kayıpları

	Girdiler		
	Kesif Yem	Kaba Yem	İnek
Girdi Kayıpları (%)	64,2	54,6	45,4

Girdi kullanımındaki etkinsizliğin kaynağına bakıldığında, bunun hem mevcut üretimi en az girdi kullanarak gerçekleştirememeye, hem de optimum ölçekten sapmaya bağlı bir sorun olduğu söylenebilir.

6.5.1.2 Çeşitli faktörlerin etkinlik üzerine etkisi

Ekonomik etkinlik üzerine etkili olan faktörleri belirlemek amacıyla oluşturulan tobit modeli sonuçları Çizelge 6.103'de verilmiştir. Modele dâhil edilen değişkenler; sağmal inek sayısı, kaba yem giderleri, kesif yem giderleri, ADSYB'ne üyelik durumu, kullanılan hayvancılık destekleri, işletmecilerin yaşı, eğitim durumu ve süt sığırıcılığı deneyimidir.

Analiz sonuçlarına göre, işletmecilerin sağmal inek sayısı, kaba yem giderleri, kesif yem giderleri etkinlik üzerine negatif etkiye sahiptirler. Bu değişkenlerin tamamı istatistik açıdan anlamlıdır. Bu sonuçlar, işletmelerdeki sağmal inek sayısının arttıkça kaynak kullanım etkinliğinin azaldığı, küçük işletmelerin daha etkin çalıştığı, işletmelerin kesif ve kaba yemi etkin kullanmadığı, daha az yem kullanan işletmelerin daha etkin çalıştığı anlamına gelmektedir.

Hayvancılık desteklerinin etkinlik üzerine etkisi ise pozitif yöndedir ve istatistiki açıdan anlamlıdır. Yani işletmecilerin kullandıkları hayvancılık destekleri arttıkça işletmelerin daha etkin çalıştığı söylenebilir.

Çizelge 6.103 Çeşitli faktörlerin ekonomik etkinlik üzerine etkisi

Bağımlı Değişken=Etkinlik	Katsayı	Standart Hata	t-değeri	p-değeri
Sağılan İnek Sayısı	-0,094368	0,008257	-11,428700	0,00001*
Kesif Yem Gideri	-0,000031	0,000006	-5,033300	0,00001*
Kaba Yem Gideri	-0,000031	0,000003	-9,871600	0,00001*
Üyelik Durumu	0,034316	0,035034	0,979500	0,32877
Hayvancılık Destekleri	0,000031	0,000003	12,322400	0,00001*
Yaş	-0,001818	0,001699	-1,070300	0,28604
Eğitim	0,001748	0,097280	0,018000	0,98568
Süt Sığırıcılığı Deneyimi	0,000266	0,000668	0,398000	0,69118
R ² =0,497542		Log-likelihood= 32,65683		
Düzeltilmiş R ² = 0,473180				

*p<0,01 için önemli

Modele dâhil edilen değişkenlerden işletmecilerin yaşı, ADSYB'ne üyelik durumu, eğitim ve deneyimi etkinlik üzerine etkili değildir. Bu değişkenler istatistiki açıdan anlamlı değildir. Birliğe üye olanlarla olmayanlar arasında kaynak kullanım etkinliği açısından fark yoktur.

6.5.1.3 İşletmelerin etkin ve etkin olmama durumunu etkileyen faktörler

İşletmelerin etkin olup olmama durumunu etkileyen faktörleri belirlemek üzere logit analizi yapılmıştır (Çizelge 6.104). Bağımsız değişken olarak işletmelerin etkinlik durumu göz önüne

alınırken, bağımsız değişken olarak yaş, süt sığırcılığı deneyimi, işletme arazisi, süt üretimi ve verimi, sağılan inek sayısı, BBHB, kesif ve kaba yem masrafı, süt sığırcılığında çalışma süresi, silaj ve hayvan sigortası yapma durumu, hayvancılık destekleri, aktif sermaye, işletme masrafları, brüt kar ve maliyet kullanılmıştır.

Analiz sonuçlarına göre, işletme arazisi genişliği ve kesif yem kullanımı işletmelerin etkin olup olmama durumunu etkileyen faktörler arasında yer almakta olup, işletme arazisinin ve kesif yem kullanımının artması işletmelerin etkin işletmeler kümesinde yer alma eğilimini artırmaktadır. Diğer bir ifade ile işletme arazisi ve kesif yem kullanımı ile etkinlik durumu arasında doğru yönlü anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Modele dahil edilen diğer bağımsız değişkenlerin etkinlik üzerinde önemli bir etkisi bulunmamıştır.

Çizelge 6.104 İşletmelerin etkin ve etkin olmama durumunu etkileyen faktörler

Bağımlı Değişken: Etkin=1, Etkin Değil= 0				
Bağımsız Değişkenler	Katsayı	Standart Hata	z-değeri	p-değeri
Sabit	-2,94452	10,3813	-0,2836	0,7767
Yaş	0,0650439	0,0707639	0,9192	0,3580
Süt Sığırcılığı Deneyimi	0,0108725	0,0792469	0,1372	0,8909
İşletme Arazisi	0,0347947	0,0210026	1,657	0,0976*
Süt Üretimi (işletme/kg/yıl)	0,0002565	0,0003339	0,7683	0,4423
Süt Verimi (inek/kg/yıl)	0,0013646	0,0018138	0,7523	0,4518
Sağılan İnek sayısı	-2,03184	1,48759	-1,366	0,1720
BBHB	0,331577	0,761702	0,4353	0,6633
Kesif Yem Masrafı	0,0007407	0,0004403	1,682	0,0925*
Kaba Yem Masrafı	0,0006504	0,0009529	-0,6826	0,4948
Süt Sığırcılığında Çalışma Süresi (gün/yıl)	0,0337811	0,0347096	0,9732	0,3304
Silaj Yapma Durumu	-0,713858	3,45951	-0,2063	0,8365
Hayvan Sigortası Yaptırma Durumu	-2,48027	1,85544	-1,337	0,1813
Hayvancılık Destekleri	-0,000282	0,0009449	-0,2986	0,7653
Aktif Sermaye	-4,40626	3,07607	-1,432	0,1520
İşletme Masrafları	-0,000157	0,0003711	-0,4253	0,6706
Brüt Kar	0,0002003	0,0002175	0,9212	0,3570
Maliyet	-4,93642	7,83519	-0,6300	0,5287
Mc Fadden R ² =0,647730	Log-likelihood= -16,28374			
Düzeltilmiş R ² = 0,258332				

*p<0,10 için önemli

7. TARTIŞMA VE SONUÇ

ADSYB'nin yörede geçimini süt sığırcılığından sağlayan işletmeler üzerine olan ekonomik etkilerinin analiz edildiği bu çalışmada ulaşılan önemli bulguları şu şekilde özetlemek mümkündür:

ADSYB'ne üye olan işletmelerde işletme başına düşen nüfus 5,46 kişi, üye olmayan işletmelerde 4,41 kişi'dir. Aktif nüfus denilen 15–64 yaş grubu nüfusun, üye olan işletmelerde %70,33, üye olmayan işletmelerde %76,19 gibi büyük çoğunluğu oluşturması işletmelerin işgücü potansiyeli bakımından zengin olduğunu göstermektedir. *Bayramoğlu (2003), Konya ilinde yaptığı çalışmada işletme gruplarına göre nüfus sayısının değiştiğini küçük ölçekli işletmelerde 4,28 büyük ölçekli işletmelerde 4,71 kişi olduğunu belirtmiştir.* Bu bulgu, hayvan sayısı, arazi miktarı ve sermaye yapısı bakımından üye olan işletmelerin büyük ölçekli, üye olmayan işletmelerin ise küçük ölçekli olduğu göz önüne alındığında benzerlik göstermektedir.

Üye olan işletmelerde 6 yaşın üzerindeki nüfusun %96,74'ü okuma-yazma bilirken, üye olmayan işletmelerde bu oran %95,77'dir. Üye olan işletmelerde ilkokul ve ortaokul mezunu olan nüfusun oranı üye olmayan işletmelere oranla düşüken, lise ve yüksekokul mezunu olanların oranı yüksektir. Benzer bulgu olarak *Erkuş vd. (1996)'nin Tekirdağ yöresinde yaptığı çalışmada, kültür melezi süt sığırcılığı işletmelerinde çalışan nüfusun %93,47'si ve ithal damızlık hayvanlarla sütçülük yapan işletmelerde ise %95,47'si okur-yazar'dır.*

İncelenen işletmelerde işletmecilerin yaşları 26–72 arasında olup, ortalama yaş üye olan işletmelerde 44, üye olmayan işletmelerde 48'dir. İşletmecilerin eğitim durumu incelendiğinde; üye olan işletmelerde işletmecilerin %87,65'inin, üye olmayan işletmelerde %96,77'sinin ilkokul mezunu olduğu görülmektedir. Üye olan işletmelerde ortaokul mezunu işletmecilerin oranı %6,17, lise mezunlarının oranı %4,94, yükseköğretim mezunlarının oranı ise %1,24'dür. Üye olmayan işletmelerde hiç lise ve yüksekokul mezunu işletmeci bulunmazken %3,23'ü ortaöğretim mezunudur. Üye olan işletmelerdeki işletmecilerin eğitim seviyesi, üye olmayan işletmelere göre daha yüksektir. Benzer bulgu olarak, *Saner (1993), İzmir yöresinde yaptığı çalışmada süt sığırcılığı yapan işletmelerde yer alan üreticilerin ortalama 49 yaşında olduklarını, işletmelerin sahip olduğu inek sayısına göre belirlediği işletme gruplarında, işletme büyüklüğü arttıkça, yöneticilerin öğrenim düzeyinin de arttığını tespit etmiştir.*

İşletmelerde aile işgücü ve yabancı işgücünün toplamından oluşan toplam işgücü varlığı; üye olan işletmelerde 5,38 EİB, üye olmayan işletmelerde 4,45 EİB'dir. Üye olan işletmelerin sahip olduğu ortalama aile işgücü varlığı 3,96 EİB, üye olmayan işletmelerin ise 3,34 EİB'dir. *Nizam (2006), Aydın ilinde yaptığı çalışmada tüm işletmeler genelinde toplam işgücünü 4,13 EİB, aile işgücünü 3,32 EİB, bulmuştur. Turan (1997) ise, Çerkeş ilçesinde yaptığı çalışmada, süt sığırcılığı işletmelerinde, işletme başına düşen işgücünü 2,93 EİB olarak tespit etmiştir.* Çalışma, Nizam(2006)'ın bulgusu ile benzerlik gösterirken Turan(1997)'in bulgusu ile göstermemektedir.

Süt sığırcılığı üretim faaliyetinde çalışılan gün sayısı üye olan işletmelerde, 120,86 EİG/yıl, üye olmayan işletmelerde 89,41 EİG/yıl'dır. BBHB başına düşen çalışma günü sayısı ise üye olan işletmelerde 10,32 EİG/yıl, üye olmayan işletmelerde 13,66 EİG/yıl'dır. Üye olan işletmelerde hayvan sayısı fazla olmasına rağmen BBHB başına harcadıkları zamanın daha az olması işgücünü etkin kullandıklarını gösterir. Buna neden olarak üye olan işletmelerdeki süt sağım makinesi başta olmak üzere, alet-makine varlığının fazla olması ve işleri kolaylaştırması gösterilebilir. *Saner (1993), beş grup altında incelediği süt sığırcılığı işletmelerinden 5–9 ineğe sahip olan birinci grubun 358 EİG, 40 inek ve daha fazla ineğe sahip olan beşinci grubun 345 EİG işletmeler genelinde ise 345 EİG işgücü kullanımı olduğunu bulmuştur. Yılmaz (2003) ise, ithal kültür ırkı hayvanlarla bir projeye dayalı olarak süt sığırcılığı yapan işletmelerde aile işgücünün hayvancılıkta çalıştığı gün sayısını 341 EİG, projersiz işletmelerde 226 EİG, işletmeler ortalamasında ise 267 EİG tespit etmiştir.* Bu bulgular çalışma ile benzerlik göstermemektedir fakat teknolojinin her geçen gün ilerlemesi ve kullanımı insan işgücünün yerini zamanla makinelerin alması tarımsal faaliyetlerde de işgücünün çalışma süresinin azalmasını açıklayabilir.

Üye olan işletmelerde erkeklerin kadınlardan bir yıl içerisinde yaklaşık 2,5 kat, üye olmayan işletmelerde yaklaşık 4 kat daha fazla çalıştığı belirlenmiştir. Buna sebep olarak kadınların genellikle sadece sağım işi ile ilgilenmeleri, hayvanların yemlenmesi, suya götürülüp getirilmesi yem hazırlanması, gübrenin dışarı atılması, yem bitkileri üretimi gibi daha ağır işlerin ise erkekler tarafından yapılması gösterilebilir. Ayrıca süt sağım makinesinin üye olan işletmelerin %83'ünde, üye olmayan işletmelerin ise %60'ında mevcut olduğu da göz önüne alındığında kadınların çalışma sürelerinin kısalığı açıklanabilir.

Üye olan ve olmayan işletmelerde işgücü isteği bakımından sağım en fazla işgücü talebine sahiptir. Üye olan işletmelerde gerçekleştirilen süt sığırcılığı üretim faaliyetinde işletme başına günlük toplam işgücü isteği 99,4 dk/gün, BBHB'ne düşen miktar 7,77 dk/gün'dür. Üye olmayan işletmelerde ise işletme başına günlük toplam işgücü isteği 99,5 dk/gün, BBHB'ne düşen miktar 14,81 dk/gün'dür. *Erkuş (1996), kültür melezi sığırlarla süt sığırcılığı yapan işletmelerde sağım işleminin en fazla işgücünü talep ettiğini ve işletmeler ortalamasında işletme başına 3,31 saat/gün ve BBHB'ne 0,79 saat/gün işgücü isteğinin düştüğünü belirlemiştir. İthal hayvanlarla gerçekleştirilen üretim faaliyetinde işletmeler ortalaması itibarıyla günlük toplam işgücü isteği işletme başına 4,40 saat/gün, BBHB'ne ise 0,71 saat/gün'dür.*Bu bulgunun da çalışmamızla benzerlik göstermeyişiinin nedenini yukarıda belirtildiği üzere mekanizasyon kullanımının yıllar geçtikçe artmasına bağlayabiliriz.

İşletme başına en fazla araziye sahip olan grup 158,27 da ile üye olan işletmeler olup. üye olmayan işletmelerde işletme arazisi genişliği 71,59 da'dır. Üye olan işletmelerde işletme arazisinin %69,05'ini mülk arazi, %32,51'ini kiraya ve ortağa tutulan arazi oluştururken, üye olmayan işletmelerde mülk arazinin payı %82,85, kiraya ve ortağa tutulan arazinin payı ise %17,15'dir. *Bayramoğlu (2003), Konya ilinde incelediği süt sığırcılığı işletmelerinde işletme başına arazi genişliğini 57,69 da olarak belirlemiştir. Bu değerin %82,65'i mülk arazisi, %17,15'i kiraya tutulan arazilerden oluşmaktadır. Bayramoğlu'nun arazi tasarrufu ile ilgili bulguları çalışmamızdaki üye olmayan işletmelere ait bulgular ile benzemektedir.*

İncelenen işletmelerde arazi varlıkları sulanabilir ve sulanmayan olarak değerlendirildiğinde; üye olan işletmelerde işletme arazisinin %27,27'sinin üye olmayan işletmelerde %19,84'ünün sulanabilir araziden oluştuğu görülmektedir.

İncelenen işletmelerde, süt sığırcılığı faaliyetinde kullanılmak üzere yem bitkisi olarak yonca, fiğ, silajlık mısır ayrıca dane yem gereksinimini sağlamak üzere tahıllardan arpa ve buğday yetiştirilmektedir. Yem bitkileri ekim alanlarının %80'inden fazlasında fiğ, kalan kısmında ise silajlık mısır ve yonca yetiştirilmektedir. Yem bitkileri ekim alanı, üye olan işletmelerde 32,87 da, üye olmayan işletmelerde 13,15 da'dır. İşletme arazisi içinde yem bitkileri ekim alanının payı; üye olan işletmelerde %20,77, üye olmayan işletmelerde %18,37'dir. Üye olmayan işletme bulgularına benzer olarak *Saner (1993)'in çalışmasında, işletmeler ortalaması olarak toplam ekili-dikili alanın %19,56'sını 34,45 da ile yem bitkileri almaktadır.*

Yem için kullanılmak üzere ekilen tarla bitkileri ekim alanı üye olan işletmelerde 14,34 da, üye olmayan işletmelerde 7,87 da'dır. Yem için ekilen tarla bitkileri ekim alanları içinde buğdayın payı üye olan işletmelerde %61,99, üye olmayan işletmelerde %59,98, arpanın payı ise üye olan işletmelerde %38,01, üye olmayan işletmelerde ise %40,02'dir. *Benzer bulgu olarak, Saner (1993), yem için kullanılmak üzere ekilen tarla bitkileri ekim alanını işletmeler ortalamasında 15,06 da olarak belirlemiştir.*

Üye olan işletmelerde işletme başına toplam 12,79 BBHB, üye olmayan işletmelerde 6,72 BBHB hayvan varlığı tespit edilmiştir. Üye olan işletmelerdeki inek sayısı 9,89 baş, üye olmayan işletmelerde ise 5,28 baş'tır. Hayvan varlığı işletme gruplarına göre farklılık göstermektedir. Üye olan işletmelerdeki toplam hayvan varlığı, üye olmayan işletmelerdeki toplam hayvan varlığının 1,9 katıdır. *Yılmaz (2003), Hatay ilinde yaptığı çalışmada incelediği işletmelerde benzer bulgular tespit etmiştir. Buna göre, hayvan varlığı ortalama 8,41 BBHB, projeli işletmelerde 12,01 BBHB, projersiz işletmelerde ise 6,52 BBHB'dir.*

Üye olan işletmelerde işletme başına 126.041 TL, üye olmayan işletmelerde 59.105 TL arazi sermayesi düşmektedir. Tüm işletmelerde arazi sermayesi içerisindeki en yüksek payı toprak sermayesi oluşturmaktadır, bu oran üye olan işletmelerde %86,83, üye olmayan işletmelerde %76,07'dir. İncelenen işletmelerde arazi sermayesini oluşturan ikinci unsur olan bina sermayesinin arazi sermayesi içerisindeki payı, üye olan işletmelerde %13,17, üye olmayan işletmelerde %23,93'dür. *Öztürk (2006)'ün Tokat ilinde yaptığı çalışmada incelediği süt sığırcılığı işletmelerinin genelinde arazi sermayesinin %79,59'unu toprak varlığı, %15,95'ini bina varlığı oluşturmaktadır. Saner ise (1993), toprak sermayesinin, arazi sermayesi içindeki payını ortalama olarak %80,87 olarak bulmuştur.* Aktif sermaye içerisinde toprak sermayesinin oranının yüksekliği, Türkiye'deki tarım işletmelerinde bitkisel üretim ile hayvansal üretimin bir arada yapılmasından ve hayvancılık işletmeleri ihtisaslaşmamış küçük işletmeler olmasından kaynaklanmaktadır.

Üye olan işletmelerde işletme başına 57.497 TL, üye olmayan işletmelerde 30.869 TL işletme sermayesi tespit edilmiştir. Üye olan işletmelerde işletme sermayesinin %42,81'ini alet-makine sermayesi, %55,65'ini hayvan sermayesi, %1,06'sını malzeme mühimmat, %0,48'ini ise para sermayesi oluşturmaktadır. Üye olmayan işletmelerde işletme sermayesinin %43,74'ünü alet-makine sermayesi, %54,10'unu hayvan sermayesi, %1,47'sini malzeme mühimmat, %0,70'ini ise para sermayesi oluşturmaktadır. Üye olan işletmelerin işletme sermayesi, üye olmayan işletmelerin 1,9 katıdır. *Fidan (1996), Kütahya ilinde yaptığı çalışmada incelediği işletmelerde, işletme sermayesinin %48,11'ini alet-makine sermayesi, %36,18'ini hayvan sermayesi, %8,39'unu para sermayesi, %7,32'sini ise malzeme ve mühimmat sermayesi oluşturmaktadır.* Fidan'ın bulguları ile bu çalışmanın bulgularını karşılaştırdığımızda, alet-makine sermayesine ilişkin bulgular benzerlik göstermekte fakat diğer bulgular farklıdır.

Aktif sermaye üye olan işletmelerde 183.538 TL, üye olmayan işletmelerde 89.974 TL olarak tespit edilmiştir. İşletme genişlikleri arttıkça aktif sermayenin işletme başına düşen miktarı artmaktadır. Aktif sermayenin üye olan işletmelerde %68,67'sini arazi sermayesi, %31,33'ünü işletme sermayesi, üye olmayan işletmelerde %65,69'unu arazi sermayesi, %34,31'ini işletme sermayesi oluşturmaktadır. Aktif sermaye içerisinde en yüksek orana sahip sermaye unsuru tüm işletme gruplarında toprak sermayesidir. Bu oran üye olan işletmelerde %59,63, üye olmayan işletmelerde %49,97'dir. Üye olan işletmelerin toprak sermayesi değerinin üye olmayan işletmelere göre fazla olmasının nedeni işletme arazilerinin fazla olmasından kaynaklanmaktadır. Ayrıca, üye olan işletmelerde sulu arazi oranı daha yüksek ve değerlidir. Aktif sermaye içerisinde toprak sermayesinden sonra üye olan işletmelerde, hayvan sermayesi (%17,43), alet-makine sermayesi (%13,41), bina sermayesi (%9,04), yardımcı maddeler (%0,33) ve para sermayesi (%0,15), üye olmayan işletmelerde, hayvan sermayesi (%18,56), alet-makine sermayesi (%15,01), bina sermayesi (%15,72), yardımcı maddeler (%0,50) ve para sermayesi (%0,24) gelmektedir. *Bayramoğlu (2003)'nın, Konya ilinde incelediği işletmelerde Aktif sermayenin %24,15'ini işletme sermayesi, %75,85'ini arazi sermayesi oluşturmaktadır. Aktif sermaye içerisinde en fazla payı toprak sermayesi (%47,04) almaktadır. Bu işletme gruplarına göre değişmemektedir. Demirkol (2001) ise, Edirne, Kırklareli ve Tekirdağ illeri DSYB'ne üye olan işletmelerde yaptıkları çalışmada işletme başına düşen aktif sermayenin %75,69'unu çiftlik sermayesi, %24,31'ini ise işletme sermayesi olarak belirlemiştir. Toprak sermayesinin aktif sermaye içerisindeki oranı bölge ortalamasında %58,35'dir. Bayramoğlu ve Demirkol'un (toprak sermayesinin aktif sermaye içerisindeki oranı hariç) bulguları bu çalışmanın bulguları ile benzerlik göstermemektedir..*

İşletme başına yabancı sermaye üye olan işletmelerde 38.968 TL, üye olmayan işletmelerde 8.270 TL tespit edilmiştir. Üye olan işletmelerde yabancı sermayenin %21,86'sını borçlar, %78,14'ünü kiraya ve ortağa tutulan arazilerin değeri, üye olmayan işletmelerde ise yabancı sermayenin %28,43'ünü borçlar, %71,57'sini kiraya ve ortağa tutulan arazilerin değeri oluşturmaktadır. *Fidan (1996) ise, Kütahya ilinde yaptığı çalışmada işletmeler ortalamasına göre, yabancı sermayenin %88,95'ini kira ve ortağa tutulan arazi kıymeti, %11,05'ini ise borçlar olarak tespit etmiştir.*

Pasif sermaye, işletme başına üye olan işletmelerde 183.538 TL, üye olmayan işletmelerde 89.974 TL'dir. Pasif sermayenin, üye olan işletmelerde %78,77'sini, üye olmayan işletmelerde %90,81'ini öz sermaye oluşturmaktadır. Üye olmayan işletmelerde öz sermayenin pasif sermaye içerisindeki

oranının yüksek olması, üye olmayan işletmelerin üye olan işletmelere göre daha az kiraya ve ortağa arazi işlemlerinden ve daha az borçlanmasından kaynaklanmaktadır. Fidan (1996), Kütahya ilinde yaptığı çalışmada öz sermayenin pasif sermaye içerisinde ki oranını, 1–8 başlık süt sığırcılığı işletmelerinde %90,37, 9–+ başlık süt sığırcılığı işletmelerinde %85,79, işletmeler ortalamasında ise %88,05 bulmuştur. Erkuş (1996) ise, kültür melezi sığırlarla süt sığırcılığı yapan işletmelerde pasif sermayenin %95,41'ini öz sermaye, %4,59'unu yabancı sermaye, ithal damızlık sığırlarla süt sığırcılığı yapan işletmelerde ise %93,66'sını öz sermaye, %6,34'ünü yabancı sermaye'nin oluşturduğunu belirlemiştir.

İşletmelerde BBHB'ne düşen aktif sermaye miktarı üye olan işletmelerde 14.350 TL, üye olmayan işletmelerde 13.389 TL'dir.

İncelenen işletmelerde sağılan hayvan sayısı üye olan işletmelerde 9,89 baş, üye olmayan işletmelerde 5,28 baş'tır. Hayvan başına süt verimi, üye olan işletmelerde 3.065 kg/yıl, üye olmayan işletmelerde 2.997 kg/yıl'dır. İşletme başına yıllık süt üretimi üye olan işletmelerde 30.313 kg/yıl, üye olmayan işletmelerde 15.827 kg/yıl'dır. Jeffrey and Grant (2001), Kanada'nın Alberta bölgesinde 1996 üretim yılını esas alarak süt üreticileri ile yaptıkları çalışmada, birinci grubu oluşturan 40–50 başlık süt sığırcılığı işletmelerinde işletme başına süt verimini 375.500 kg/yıl, 50–70 başlık süt sığırcılığı işletmelerinde 524.200 kg/yıl, 90 ve üzeri baş süt sığırcılığı işletmelerinde 1.078.700 kg/yıl olarak hesaplamışlardır. İnek başına yıllık verim ise işletme gruplarına göre sırasıyla; 8.485 kg/yıl, 8.830 kg/yıl, 8.204 kg/yıl'dır. Bu çalışmanın bulgularının Kanada gibi, büyük ve ihtisaslaşmış işletmeleri olan, optimum ölçekte üretim yapan, çalışmada belirtildiği üzere ayrıntılı üretici bilgilerinin bulunduğu veri tabanına sahip bir ülkenin bulguları ile benzemesi beklenemez fakat çalışma öneri getirmek bakımından çok önemli bulunmuştur. Öztürk (2006) ise bu çalışma ile benzer olarak, Tokat ili Yeşilyurt ilçesinde incelediği süt sığırcılığı işletmelerinde işletme başına düşen inek sayısını birinci grup işletmelerde 5,25 baş, ikinci grup işletmelerde 7,54 baş, üçüncü grup işletmelerde 11,19 baş, işletmeler ortalamasında ise 7,33 baş bulmuştur. İşletme başına düşen süt üretimi, birinci grupta 15.010 kg/yıl, ikinci grupta 22.404 kg/yıl, üçüncü grupta 30.315 kg/yıl, işletmeler ortalamasında ise 20.972 kg/yıl olarak hesaplanmıştır.

İşletmelerdeki günlük kullanılan toplam yem miktarı üye olan işletmelerde 10,37 kg, üye olmayan işletmelerde ise 9,79 kg'dır. Günlük kullanılan kaba ve kesif yem miktarları ise; üye olan işletmelerde inek başına 5,25 kg kesif yem, 5,13 kg kaba yem, üye olmayan işletmelerde, 5,03 kg kesif yem, 4,77 kg kaba yem olarak belirlenmiştir. Saner (1993), İzmir yöresinde yaptığı çalışmada incelediği işletmeleri sahip olduğu inek varlığına göre 5 gruba ayırmıştır. İncelenen işletmelerde inek başına düşen kesif yem miktarı inek sayısı arttıkça yükselmiştir. Bu çalışmada da benzer tespit yapılabilir. Talim vd.(1998), çalışmalarında ineklere verilen günlük ortalama yoğun yem miktarını 9.254 kg, kaba yem miktarını ise 9,550 kg olduğunu ve bulgularının standart yem miktarlarının belirgin ölçüde üzerinde olduğunu belirtmişlerdir.

Araştırma bulgularına göre; üye olan işletmelerde değişen masrafların toplam tutarı 7.294 TL, üye olmayan işletmelerde 3.369 TL'dir. Tüm işletme gruplarında değişen masraflar içerisinde en yüksek payı yem masrafı almaktadır. Üye olan işletmelerde yem masrafının değişen masraflar içindeki oranı %68,78'dir. Yem masraflarından sonra gelen değişen masraf kalemleri geçici işçilik, alet makine tamir bakım, 1 BBHB'ne düşen değişen masraf 570 TL olup bu tutarın 392 TL'si yem, 39 TL'si geçici işçilik masrafıdır. Üye olmayan işletmelerde, değişen masrafların yem masrafının değişen masraflar içindeki oranı %64,50'dir. Bu grupta BBHB'ne düşen değişen masraflar 501 TL olup, üye olan işletmeler grubuna göre daha düşüktür. 1 BBHB'ne düşen yem masrafı 323 TL, geçici işçilik masrafı ise 25 TL'dir. Üye olan işletmelerde yem masrafının değişen masraflar içerisindeki oranının yüksek olması bu işletmelerin yemi etkin kullanmayışına bağlanmıştır. Nizam (2006), Aydın ilinde incelediği işletmelerin genelinde değişken masrafların %72,82'sini yem %11,60'ının akaryakıt, %6,84'ünün veteriner, ilaç ve aşı masraflarından oluştuğunu belirlemiştir. Lapar, Garcia, Aditto and Suriya (2005), Tayland'ın kuzey bölgesinde yaptıkları çalışmada üç gruba ayırdıkları işletmelerde, yem masrafının değişen masraflar içindeki payını birinci grupta %68, ikinci grupta %74, üçüncü grupta ve işletmeler ortalamasında ise %74 hesaplamışlardır.

Sabit masrafların değeri üye olan işletmelerde 9.960 TL, üye olmayan işletmelerde 6.435 TL'dir. Her iki işletme grubunda da sabit işletme masrafları içerisinde en yüksek payı AİÜK almakta bunu alet-makine ve süt sığırcılığı amortismanı, süt sığırcılığı sermayesi faizi, bina amortismanı izlemektedir. AİÜK masraflarının sabit masraflar içindeki oranı üye olan işletmelerde %28,53, üye olmayan işletmelerde %33,32'dir. İşletmelerin hiçbirinde yabancı daimi işçi çalıştırılmamaktadır. Sabit masrafların 1 BBHB'ne düşen tutarı üye olan işletmelerde 779 TL, üye olmayan işletmelerde ise 958 TL'dir. Üye olmayan işletmelerde sabit masraflar içerisinde aile işgücü ücret karşılığının yüksek olması işgücü etkinsizliğinden kaynaklanmaktadır. Bayramoğlu (2003), *incelediği işletmelerde sabit masrafların %32,88'ini amortisman masrafları, %9,06'sını bina tamir bakım masrafları, %58,06'sını aile işgücü ücret karşılığı oluşturmaktadır*. Bayramoğlu'nun sabit masraflar ile ilgili bulguları bu çalışmanın bulguları ile farklılık göstermektedir.

Üye olan işletmelerde toplam işletme masrafları 17.254 TL, üye olmayan işletmelerde ise 9.804 TL'dir. Üye olan işletmelerde değişen masrafların payı %42,27 sabit masrafların payı %57,73, üye olmayan işletmelerde değişen masrafların payı %34,36, sabit masrafların payı ise %65,64'dür. Üye olan işletmelerde 1 BBHB'ne düşen işletme masrafı 1.349 TL, üye olmayan işletmelerde 1.459 TL'dir. İşletme masrafları içerisinde üye olan işletmelerde üye olmayan işletmelere göre, değişen masrafların oranı yüksek sabit masrafların oranı düşüktür. Erkuş (1996), *Kültür melezi süt sığırcılığı işletmelerinde işletmeler genel ortalaması itibariyle üretim masrafları toplamının %85,71'i değişen masraflardan %14,29'u sabit masraflardan oluşmaktadır*. Erkuş (1996)'un çalışmasında işletme masrafları içerisinde değişen masrafların oranı bu çalışmanın bulgularına göre çok yüksek bulunmuştur.

İşletme grupları itibariyle üye olan işletmelerde GSÜD 22.594 TL, üye olmayan işletmelerde 12.721 TL'dir. BBHB'ne düşen GSÜD değeri üye olmayan işletmelerde %7,2 daha yüksektir. Üye olan işletmelerde, GSÜD'nin %57,82'si süt satışı geliri, %34,65'i üretimin demirbaş kıymet artışı (PDKA), %7,53'ü gübre değerinden, üye olmayan işletmelerde ise %59,10'u süt satışı geliri, %34,51'i PDKA, %6,39'u gübre değerinden sağlanmıştır. Bayramoğlu (2003), *Konya ilinde incelediği süt sığırcılığı işletmelerinde işletme başına düşen GSÜD'nin %86,48'ini süt üretim değeri, %4,92'sini PDKA, %8,60'ını çiftlik gübresi geliri oluşturmaktadır*. Günlü vd. (2001)'nin Afyon ili süt sığırcılık işletmelerinde yaptığı çalışmada gelir kalemleri arasında ilk sırayı süt geliri (%58,04) almakta, bunu buzağı (%22,73) ve envanter (%16,95) değer artışı ve gübre geliri (%2,28) izlemektedir. Bu çalışma ile karşılaştırıldığında Bayramoğlu (2003)'nin bulguları hiç benzerlik göstermezken, Günlü vd.(2001)'nin çalışmasındaki GSÜD içerisinde süt satış gelirinin oranı benzemektedir.

Üye olan işletmelerde BBHB başına düşen net kar 418 TL, üye olmayan işletmelerde 434 TL'dir. Net kar bakımından, üye olmayan işletmeler karlı gözükse de üye olan işletmelerde nispi kar daha yüksektir. Üye olan işletmelerde nispi kar 1,31, üye olmayan işletmelerde ise 1,30 olarak hesaplanmıştır. Talim vd.(1998)'nin yaptığı çalışmada 1 kg süttten sağlanan mutlak ve nispi karlar bakımından küçük işletmeler avantajlı durumdadır.

Brüt kar, üye olan işletmelerde işletme başına 15.300 TL, BBHB başına 1.196 TL, üye olmayan işletmelerde işletme başına 9.352 TL, BBHB başına 1.392 TL. olarak hesaplanmıştır. Üye olmayan işletmelerin BBHB'ne düşen brüt kar bakımından avantajlı durumda olduğu görülmektedir.

Birim süt maliyeti, üye olan işletmeler için 0,329 TL/lit, üye olmayan işletmeler için 0,366 TL/lit hesaplanmıştır. Süt maliyeti üye olan işletmelerde, üye olmayan işletmelere oranla %10,11 oranında daha düşüktür. Birim süt maliyeti, üye olan işletmelerde, üye olmayan işletmelere göre %10,11 daha düşüktür. Bu fark, iki grup arasındaki işletme masrafları farkından ve maliyet "Nispi Satış Değerleri" yöntemine göre hesaplandığından dolayı üye olan işletmelerdeki süt üretim miktarının GSÜD içerisindeki oranının üye olmayan işletmelere göre düşüklüğünden kaynaklanmaktadır.

PDKA maliyeti üye olmayan işletmelerde üye olan işletmelere göre %7,71 oranında daha yüksektir. İşletme masrafları içerisinde PDKA masraflarının oranı her iki işletme grubunda aynı olmasına

rağmen üye olan işletmelerin hayvan sayılarının fazla olması maliyetin düşmesinde bir avantaj yaratmaktadır. Gübre maliyeti ise, her iki işletme grubunda 0,015 TL/kg olarak hesaplanmıştır. İşletmecilerin süt sığırcılığı deneyimi ortalama üye olan işletmelerde 12,96 yıl, üye olmayan işletmelerde 13,12 yıl'dır. *Jeffrey and Grant (2001), Kanada'nın Alberta bölgesinde yaptıkları çalışmada ortalama süt sığırcılığı deneyimini inek sayısına göre belirledikleri birinci grup işletmelerde 16,07 yıl, ikinci grup işletmelerde 15,22 yıl, üçüncü grup büyük işletmelerde ise 17 yıl olarak bulmuşlardır. Nizam (2006), Aydın ilinde yaptığı çalışmada işletmeler ortalamasında işletmecilerin süt sığırcılık tecrübesini 13,93 yıl, Saner (1993) ise, İzmir yöresinde yaptığı çalışmada ise 18,40 yıl bulmuştur.*

İncelenen işletmelerdeki işletmecilerin tamamı en az bir üretici örgütüne üyedir. Amasya Damızlık Sığır Yetiştiricileri Birliği (ADSYB)'ne üye olan işletmelerin %97,53'ü Ziraat Odasına, %53,09'u Yağlı Tohumlar Kooperatifine, %44,44'ü Tarım Kredi Kooperatifine, %20,99'u Sulama Kooperatifine, %12,35'i Tarımsal Kalkınma Kooperatifine, %3,70'i ise Tarım Satış Kooperatifine üyedir. Üye olmayan işletmelerin ise, %87,10'u Ziraat Odasına, %20,43'ü Yağlı Tohumlar Kooperatifine, %43,01'i Tarım Kredi Kooperatifine, %12,90'ı Sulama Kooperatifine, %8,60'ı Tarımsal Kalkınma Kooperatifine üye iken, Tarım Satış Kooperatifine üye olan işletme bulunmamaktadır. *Saner (1993), İzmir yöresinde incelediği işletmelerde genel olarak üreticilerin %78,9'unun Ziraat Odası, %56,88'inin ise kooperatif üyesi olduklarını belirlemiştir. En fazla üye olunan kooperatifler Tarım Satış Kooperatifi ile Tarım Kredi Kooperatifi olup, süt kooperatifine üye olma oranı oldukça düşüktür. Süt kooperatifine üye olanların oranı gruplar arasında %11 ile %33 arasında değişmektedir.*

Üye olan işletmelerde işletmeciler sulama ve tarım satış kooperatifleri ile sık, ziraat odası, yağlı tohumlar kooperatifi, tarım kredi kooperatifi ile bazen ve tarımsal kalkınma kooperatifi ile nadiren ilişki içerisinde olduklarını belirtmişlerdir. ADSYB'ne üye olmayan işletmeciler ise sulama kooperatifi ile sık, yağlı tohumlar kooperatifi, tarım kredi kooperatifi ve tarımsal kalkınma kooperatifi ile bazen, ziraat odası ile nadiren ilişki içerisinde olduklarını belirtmişlerdir. Ziraat Odasına üye olma oranı tüm işletme gruplarında %90'a yakın olması tarımsal destekleri almak için Ziraat Odasına üyeliğin şart koşulmasına, ilişki sıklığının nadiren olması ise Ziraat Odasının bazı belgeleri temin etmek dışında bir işlevinin olmayışına bağlanmıştır. *Savran (2003) benzer bulgular ile, Çanakkale İlinde Damızlık Süt Sığır Yetiştirici Birliklerine üye olan ve olmayan işletmelerde bilgi ve teknolojiye ulaşma yolu olan tarımsal kuruluşlar ile görüşme sıklığını incelemiş ve her iki grupta da tarımsal kuruluşlara hiç uğramayan üreticilerin olduğunu görmüştür. Her iki grupta da ihtiyaç duyduğu zaman gidenlerin oranı %40'larda olmasına rağmen bu üreticilerin çoğu bilgi almaktan çok bürokratik işlerini halledebilmek için gittiklerini belirtmişlerdir.*

Üye olan işletmelerin %71,60'ında, üye olmayan işletmelerin ise %45,68'inde süt sığırcılığı ile ilgili kayıt tutulduğu belirlenmiştir. Kayıt tutulan işletmelerde süt fiyatı, yem masrafı, süt verimi, soykütüğü, ayrıntılı gelir-gider, buzağılama tarihi ve yetiştiricilik kayıtları tutulmaktadır. *Nizam (2006), Aydın ilinde incelediği işletmelerin genelinde her hayvan için süt verim kaydı tutanların oranını %40, soykütüğü kaydı tutanların oranını %47, ayrıntılı gelir-gider kaydı tutanların oranını %17 olarak belirlemiştir.*

Üye olan işletmelerin %95,06'sı, üye olmayan işletmelerin %91,40'ı köyün ortak kullanımına ait mera ya da otlaktan faydalanmaktadır. Her iki grupta mera ya da otlaktan faydalanan işletmelerin %90'ına yakını yılda 5-6 ay mera ya da otlaktan faydalanmaktadır.

İncelenen işletmelerin tamamının süt hayvanlarını sıklıkla kendi işletmelerinden temin ettiği yakın köy, diğer ilçeler ve ADSYB'nden ise hemen hemen hiç süt hayvanı temin etmediği görülmektedir. İşletmecilerin damızlık teminini kendi işletmelerinden sağlamalarının nedeni kaliteli damızlık bulamamalarından kaynaklanmaktadır. Birliğin sağladığı damızlık hayvanların ise fiyatı yüksek bulunduğundan tercih edilmemektedir.

İşletmelerin çoğu, ürettikleri sütü ADSYB'ne pazarlamaktadırlar. İşletmelerin birlikten sonra ikinci olarak sütü pazarladıkları yer pazardır. Pazarda süt satışı üye olmayan işletmelerde, üye olan işletmelere göre daha fazla olmakla birlikte yinede yok denecek kadar azdır. Kooperatiflere süt satışı üye olmayan işletmelerde hiç yapılmazken, üye olan işletmelerde çok azdır. *İnan (1987), Tekirdağ ilinde yaptığı çalışma sonuçlarına göre, çiftçilerin büyük kısmı (%81,2) sütünü süt alımı için köye gelen mandıralara satmaktadır. Tarım kooperatiflerine süt satan işletmelerin oranı %4,2 olup sütünü kooperatif, Türkiye Süt Endüstrisi kurumu ve mandıra gibi birden çok alıcıya satan çiftçilerin oranı %14,6'dır. Bu bulgu çalışmamızla farklılık göstermektedir.*

Araştırma bulgularına göre, incelenen işletmelerde silaj yapma oranı düşüktür. Üye olan işletmelerin %23,46'sında, üye olmayan işletmelerin ise %11,83'ünde silaj yapıldığı belirlenmiştir. İşletmelerde sadece mısır silajı yapılmakta olup, silajlık mısır ekim alanı üye olan işletmelerde 4,44 da, üye olmayan işletmelerde ise 2,25 da'dır. İşletmelerde silaj yapılmamasının nedenleri sorulduğunda; ilk neden olarak üye olan işletmelerin sulama şartlarının yetersiz olması, İkinci neden olarak teknik araç-gereç yoksunluğu gösterilmiştir. İşletmelerde silaj yapılmamasının diğer nedenleri silaj yapımını bilmeme ve yeterli finansman kaynağının olmayışdır.

İşletmecilerin birçoğu süt sığırıcılığı ile ilgili teknik bilgiyi öncelikle DSYB'ye danıştıklarını belirtmişlerdir. İkinci olarak herhangi bir yere danışmadan kendi deneyimlerinden faydalandıklarını söylerken, üçüncü olarak medya araçları ve internetten, daha sonra sırasıyla komşu, akraba vs., tarım teşkilatı ve üye oldukları kooperatiflerden faydalandıkları belirtmişlerdir. İşletmelerde kooperatif ve tarım teşkilatından teknik bilgi öğrenme durumu nadirdir. *Saner (1993), çalışmasında süt sığırıcılığı konusunda teknik bilgi sağlamada başvurulacak kaynakları araştırmış işletmelerin ortalama olarak %55'inde üreticilerin kendi bilgi birikimleri doğrultusunda hareket ettiklerini belirtmiştir. Başvurulan kaynaklardan ikinci sırada %33,94 ile kamu hizmet kurumları (Tarım İl/ İlçe Müdürlükleri ya da köy grup teknisyenliği) , üçüncü sırada %5,50 ile radyo, TV vs., gelmektedir.*

İncelenen tüm işletmelerde işletmecilerin büyük kısmının süt sığırıcılığı ile ilgili olarak gördüğü öncelikli sorun devletin yaptığı hayvancılık desteklemelerinin kesinlikle yetersiz olmasıdır. Üye olan işletmelerde işletmecilerin büyük ölçüde yaşadıklarını belirttikleri sorunlar sırasıyla, girdi fiyatlarının yüksekliği, düşük süt fiyatı, örgütlenme, finansman ve alt yapının yetersizliğidir. Üye olmayan işletmelerde ise, işletmecilerin büyük ölçüde yaşadıklarını belirttikleri sorunlar sırasıyla, finansman sıkıntısı, girdi fiyatlarının yüksekliği, örgütlenme yetersizliği, düşük süt fiyatı, altyapı yetersizliği, kaliteli yem sağlamada yaşanan güçlüklerdir. Benzer olarak, *Saner (1993), incelediği süt sığırıcılığı işletmelerinin birden fazla sorunla karşılaştığını tüm gruplarındaki üreticilerin öncelik sırasına göre ilk olarak yem fiyatlarını yüksek bulduğunu ikinci olarak süt fiyatlarının düşük ve düzensiz seyrettiğini, bazı hayvan hastalıkları ile karşılaştıklarını, veteriner –ilaç fiyatlarındaki artışlardan önemli ölçüde etkilendiklerini belirtmiştir. Suni tohumlama, yem kalitesi, kredi ve hayvan sigortası ile ilgili sorunları olanların oranı ise oldukça düşüktür.*

Üye olan işletmelerin %69,13'ü, üye olmayan işletmelerin ise %50,54'ü veterinerlik hizmetini DSYB'nin anlaşmalı veterineri sayesinde almaktadırlar. Üye olmayan işletmeler de birliğe süt satabildikleri için birliğin anlaşmalı veterinerinden faydalanabilmektedirler.

Üye olan işletmelerdeki işletmecilerin neredeyse tamamının çok önemli gördükleri süt sığırıcılığı üretim faaliyetinden beklentileri sırasıyla; hayvancılık desteklerinin artırılması, örgütlenmeye destek olunması, süt fiyatının artması, teknik bilgi desteğinin verilmesi ve yem fiyatlarının düşmesidir. Üye olmayan işletmelerdeki işletmecilerin ise ilk sırada çok önemli olarak nitelendirdikleri beklentileri süt fiyatının artması olup ikinci sırada hayvancılık desteklerinin artması, üçüncü sırada yem fiyatlarının düşmesi, dördüncü sırada ise örgütlenmeye destek olunması vardır.

Üye olan işletmelerde işletmecilerin %75,31'i süt sığırıcılığı üretim faaliyetinden memnun olduğunu, %24,69'u ise memnun olmadığını belirtmiştir. Memnun olmadığını belirten işletmecilerin tamamı süt sığırıcılığından memnun olmama nedeni olarak ilk sırada üretim maliyetlerinin yüksek olmasını

göstermişlerdir. Süt sığırcılığı üretim faaliyetinden memnun olduğunu belirten üye olan işletmecilerin %92,59'u, üye olmayan işletmecilerin ise %84,95'i sığır sayısını artırmayı düşünmektedir.

Üye olan işletmelerin %11,11'i, üye olmayan işletmelerin %6,45'i hayvanlarını sigorta yaptırmışlardır. Sigorta yaptırmayan işletmecilere bunun nedeni sorulduğunda tüm işletmelerde sigorta masraflarının yüksekliği ilk neden olarak ortaya çıkmaktadır.

Üye olan işletmelerdeki işletmecilere göre, daha karlı bir süt sığırcılığı faaliyeti için en önemli faktörler yüksek süt fiyatı ve örgütlenmedir. Bunları, kaliteli yem, düşük yem fiyatı ve en son olarak ise düşük faizli kredi takip etmektedir. Üye olmayan işletmelerdeki işletmecilere göre, daha karlı bir süt sığırcılığı faaliyeti için en önemli faktör yüksek süt fiyatı, ikinci sırada örgütlenmedir. İşletmecilere göre, kaliteli yem, düşük yem fiyatı ve düşük faizli kredi faktörleri üçüncü sırada gelmektedir.

DSYB'ne üye olmayan işletmecilere neden üye olmadıkları sorulduğunda ilk verilen cevap yeterince süt sığırının olmayışıdır. DSYB'ne üye olma şartlarından biri üreticilerin en az 5 baş sığıra sahip olmasıdır. *Savran (2003,) çalışmasında Çanakale Damızlık Sığır Yetiştiricileri Birliğine üye olmayan işletmelere neden üye olmadıkları sorulduğunda %25,6'sının bilgisi olmadığı, %21'inin yeterli hayvanının olmadığı, %16,3'ünün ise kayıt ücretinin yüksek olması ve birliğin faydası olmadığına inandıkları için cevabını verdiklerini belirtmiştir.*

Üye olan işletmecilerin ADSYB'ne üye olmalarını sağlayan en etkili faktörler sırasıyla; DSYB sayesinde sütü daha kolay pazarlama, devletin verdiği hayvancılık desteklerinden daha fazla faydalanma ve soy kütüğü kayıtlarının tutulmasıdır. Üye olmaya büyük ölçüde etki eden faktörler veteriner hizmeti sağlama, damızlık hayvan temininin kolay olması, üretim girdilerini daha kolay ve ucuz temin etme ve sütü daha yüksek bedelle satmaktır. *Özel (2001), Edirne İli Holstein Damızlık Sığır Yetiştiricileri Birliğinin Hizmetlerini Değerlendirdiği çalışmasında yetiştiricilerin %63,4'ünün birliğe üye olma nedenleri olarak suni tohumlama ve veterinerlik hizmeti, damızlık satışı, ıslah çalışmaları hizmetlerinin tamamından faydalanmak olduğunu belirtmiştir. Özel (2001)'in çalışmasındaki üreticilerin DSYB'ye üye olma nedenleri ile ilgili bulgular bu çalışma ile benzerlik göstermektedir.*

Üye olan işletmelerdeki işletmecilere DSYB'nin süt sığırcılığı ile ilgili beklentilerini karşılayıp karşılamadığı sorulduğunda, %96,30'u karşıladığını, %3,70'i ise karşılamadığını belirtmişlerdir. DSYB'nin beklentilerini karşılamadığını düşünen işletmeciler buna sebep olarak ilk sırada yeterince hizmet alamadıklarını göstermişlerdir.

Üye olan işletmelerdeki işletmecilere “Gelirinizin artmasında DSYB'nin rolü olduğuna inanıyor musunuz?” sorusu yöneltilmiş işletmecilerin %93,83'ü evet, %6,17'si hayır cevabı vermiştir. Evet, cevabı veren işletmecilere göre gelirlerinin artmasına neden olan öncelikli birlik hizmetleri teknik bilgi ve birliğe üye olunması sayesinde daha fazla alınan hayvancılık desteği, sütü kolay pazarlama ve bu sayede düzenli gelir sağlamadır. İşletmecilerin gelirlerinin artmasına büyük ölçüde neden olan birlik hizmetleri ise, kaliteli damızlık temini, makine ve ekipman sağlama, tarımsal girdileri daha ucuza temin etme ve süte yüksek fiyat verilmesidir.

Üye olan 81 işletmedeki işletmecilerden 1'i hariç 80'i ADSYB'nin hizmetlerinden memnun olduklarını belirtmişlerdir. *Özel (2001), Edirne ilinde yaptığı çalışmasında Edirne İli Holstein Damızlık Sığır Yetiştiricileri Birliğine üye olan yetiştiricilerin %78,3'ünün verilen hizmetlerden memnun olduğunu, %21,7 gibi küçümsenmeyecek bir kısmın ise hizmetlerin daha iyi olmasını istediklerini belirtmiştir.* Bu iki bulgu karşılaştırıldığında, ADSYB'ne üye olan işletmecilerin Edirne DSYB'ne üye olanlara göre birlikten daha memnun olduğu görülmektedir....

İşletmecilerin %95,06'sı ADSYB'ni başarılı, %1,24'ü başarısız, %3,70'i ise kısmen başarılı bulmaktadırlar.

DSYB'nin daha iyi hizmet verebilmesi için üye olan işletmelerdeki işletmecilerin önerileri alınmıştır. İşletmecilerin büyük kısmının tamamen katıldıklarını belirttikleri öncelikli öneri, birliğin girdi bedellerini ödemede kolaylık yapmasıdır. İşletmecilerin büyük ölçüde katıldıklarını belirttikleri öneriler ise sırasıyla, veterinerlerin işletmeleri daha sık ziyaret etmesi ve düşük faizli kredi sağlanması, yöneticilerin dürüst çalışması, birliğin sütü zamanında alması, süt bedelinin zamanında ve peşin ödenmesidir.

Üye olan işletmelerdeki işletmecilerin %95,06'sı süt sığırcılığı ile ilgili bir eğitim çalışmasına katıldıklarını, %4,94'ü ise katılmadıklarını belirtmişlerdir. Katılanlar eğitimlerin tamamını birliğin düzenlediğini, eğitim konularının ise süt kalitesini artırmanın yolları, hayvan sağım ve bakımı ve buzağı yetiştirme, hayvan hastalıkları, yem bitkileri, suni tohumlama olduğunu belirtmişlerdir. Herhangi bir eğitim çalışmasına katılmayanlar katılmama nedeni olarak, birlik tarafından davet edilmediklerini ve zamanlarının olmayışını göstermişlerdir.

Bulanık Eşli Karşılaştırma Yöntemi sonuçlarına göre, üye olan işletmelerdeki işletmecilere göre, birlikten sağladıkları en önemli olan hizmet hayvansal destek ödemesidir. Birliğe üye olan işletmelerin hayvansal destek ödemelerinden daha fazla oranda yararlandığı göz önüne alındığında bu sonucun çıkması doğaldır. İşletmeciler için birliğin sağladığı hizmetlerden ikinci sırada önemli olanı süt satışlarıdır. Böylelikle pazarlama sorunu yaşamadan sütlerini birliğe teslim etmektedirler. Birlikten sağlanan hizmetlerin önem sıralamasında üçüncü sırada suni tohumlama, dördüncü sırada damızlık temini, beşinci sırada veteriner, en son olarak ise girdi temini hizmetleri gelmektedir.

Üye olan işletmelerin %74'ü, üye olmayan işletmelerin %59,26'sı yem bitkileri üretim desteğinden faydalanmışlardır. Üye olan işletmeler, ortalama 786 TL, üye olmayan işletmeler ise 240 TL yem bitkisi üretim desteği almıştır. Üye olan işletmelerde dekara düşen yem bitkisi desteği 4,96 TL, üye olmayan işletmeler de ise 3,35 TL'dir. Üye olan işletmeler üye olmayan işletmelere oranla %48 fazla yem bitkisi desteği kullanmışlardır. Üye olan işletmecilerin %73,33'ü, üye olmayan işletmecilerin %75'i aldıkları yem bitkisi desteklerini yine yem bitkisi üretimi için kullandıklarını belirtmişlerdir.

Üye olan işletmeler 2008 yılında toplamda işletme başına 1.462 TL, BBHB başına 114 TL, üye olmayan işletmeler 413 TL, BBHB başına 61 TL hayvancılık desteği kullanmışlardır.

Hayvancılık desteklerinden işletmelerin en çok faydalandığı destek kalemi Süt Teşvik Primi'dir. Üye olan işletmelerin tamamı süt teşvik priminden faydalandığını belirtirken, üye olmayan işletmelerin faydalanma oranı %81,72'dir. Üye olan işletme başına düşen ortalama süt teşvik primi 1.211 TL iken bu değer üye olmayan işletmelerde 329 TL'dir. İşletmelerin suni tohumlama desteğinden sonra en fazla faydalandığı hayvancılık destekleri sırasıyla, suni tohumlamadan doğan buzağı, suni tohumlama, damızlık ve saf ırk gebe düve, aşı, hastalıklardan arı işletme destekleridir. Hayvancılık desteklerinin süt sığırcılığı, genellikle yem alımı için kullanıldığı üye olan işletmelerde bu oran %92,60, üye olmayan işletmelerde ise %82,80'dir.

Yem bitkileri desteğinin verildiği 2000 yılından bu yana üye olan işletmelerdeki işletmecilerin %65,43'ü, üye olmayanların ise %56,99'u yem bitkileri ekim alanlarının arttığını belirtmişlerdir. Bulgulara göre, ekim alanları, üye olan işletmelerin %41,51'inde 1–20 da, %32,08'inde 21–40 da, üye olmayan işletmelerin %45,28'inde 1–20 da, %39,62'inde ise 21–40 da artmıştır.

Hayvancılık desteklerinin daha etkin olması için tüm işletmelerdeki işletmecilerin ilk sıradaki önerisi süt desteklerinin kalite, hijyen ve miktar odaklı olmasıdır.

Araştırma bulgularına göre, üye olan işletmelerin tamamında, üye olmayan işletmelerin %97,85'inde suni tohumlama sonucu doğan sığır mevcuttur. Tüm işletme gruplarının %97'sinde suni tohumlama sonucu doğan hayvanlarda süt verim artışı olmuştur. Üye olan işletmelerdeki işletmecilerin tamamı, üye olmayanların ise %91,40'ı Suni Tohumlama Desteği" olmasaydı yinede hayvanlarına suni tohumlama yaptıracaklarını belirtmişlerdir.

İşletmelerde kullanılan hayvancılığa yönelik destekler göz önüne alındığında ADSYB'ne üye olan ve hayvancılık desteği alan işletmelerde maliyet %13,07, üye olmayan işletmelerde ise %6,56 düşmektedir. Üye olan işletmelerde maliyetin daha fazla düşmesindeki esas neden bu işletmelerin DSYB'ne üye olarak hayvancılık desteklerinden daha fazla faydalanmasından kaynaklanmaktadır

Kullanılan hayvancılığa yönelik destekler göz önüne alınarak yapılan hesaplamalarda brüt kar, destek kullanan ve ADSYB'ne üye olan işletmelerde, destek kullanmayan üye olan işletmelere oranla %14,69 daha fazladır. Bu oran üye olmayan işletmelerde %6,98'dir.

Yapılan etkinlik analizi sonuçlarına göre, üye olan işletmeler üye olmayan işletmelere göre girdi kullanımında daha başarılıdır. Her iki işletme grubunda da %100 etkinlikle çalışan işletmeler olduğu görülmektedir. Ancak %100 etkinlikle çalışan işletmelerin oranı kendi grupları içerisinde üye olan işletmelerde %11,11, üye olmayan işletmelerde ise %4,3'tür. İncelenen işletmeler genelinde, mevcut üretimi elde edebilmek için kullanılan kesif yemin %64'ü, kaba yemin %55'i, sağılan inek sayısının ise %45'i üretimdeki etkinsizlikten dolayı aşırı kullanılmaktadır. Yani ekonomik yetersizliği olan işletmeler, kendine benzer olan ve ekonomik olarak etkin çalışan işletmelerin seviyesine ulaşabilmek için girdi miktarlarını bu oranlarda azaltmaları gerekir. Girdi kullanımındaki etkinsizliğin kaynağına bakıldığında, bunun hem mevcut üretimi en az girdi kullanarak gerçekleştirememeye, hem de optimum ölçekten sapmaya bağlı bir sorun olduğu söylenebilir. Ayrıca çeşitli faktörlerin ekonomik etkinlik üzerine etkisi incelendiğinde, işletmelerdeki sağmal inek sayısının arttıkça kaynak kullanım etkinliğinin azaldığı, küçük işletmelerin daha etkin çalıştığı, işletmelerin kesif ve kaba yemi etkin kullanmadığı, daha az yem kullanan işletmelerin daha etkin çalıştığı görülmüştür. İşletmecilerin kullandıkları hayvancılık destekleri arttıkça da işletmeler daha etkin çalışmaktadır. *Lapar, Garcia, Aditto and Suriya (2005), Kuzeydoğu Tayland'daki 6 farklı bölgeden ve 130 küçük işletmeden toplanan verilerle süt rekabet edebilirliği ve maliyet etkinliği üzerine araştırma yapmışlardır. Ampirik sonuçlar bu çalışmanın bulgularıyla benzerlik göstererek küçük işletmelerin büyük işletmelerden daha etkin olduğunu göstermektedir. Yayımlı hizmetleriyle ilgili yenilikler ve bunların ulaştırılması gibi konuların daha fazla işlenmesi küçük süt işletmeciliğinin sürekliliği açısından önem taşımaktadır.*

Çalışmada elde edilen sonuçlara göre yapılan öneriler ve çalışma sonucunda elde edilen bulguların politikaya etkileri aşağıda verilmiştir:

İncelenen işletmeler genelde küçük ölçekli olduğundan dolayı ticari bir işletmeden çok aile işletmesi niteliğindedir. İşletmelerin verimlilik, etkinlik, daha yüksek gelir gibi optimum işletmelerin sağladığı avantajları sağlayabilmesi için, ihtisaslaşması sağlanmalı, esas faaliyeti süt sığırcılığı olmayan tarım işletmeleri ana faaliyet alanlarına yönlendirilmeli, süt sığırcılığı faaliyetine ağırlık veren işletmeler bu konuda desteklenmelidir. Bu durum işletme ölçeğinin artmasına yardımcı olacak, hayvancılığın aile işletmeciliğinden çok, ticari anlamda kar amaçlı yapılmasına da fayda sağlayacaktır.

Araştırma bulgularından anlaşıldığı üzere, hayvanların süt verim düzeylerinin artırılmasına dönük faaliyetlere duyulan ihtiyaç devam etmektedir. Bu nedenle, öncelikle genetik nedenlerden kaynaklanan verim düşüklüğünün önüne geçmek için, kaliteli damızlık materyali ile melezleme çalışmalarına ağırlık verilmeli, suni tohumlama ekiplerinin sayısal ve teknik yetersizlikleri giderilmeli, gerekirse suni tohumlama hizmeti ücretsiz olmalıdır.

Verim seviyesinin artırılması için, genetik çalışmaların yanında çevresel, yapısal iyileştirmelere yönelik çalışmalar da çok büyük önem taşır. Doğru besleme ve yetiştirme tekniklerinin uygulanması ile mevcut üretim düzeyini yükseltmek mümkündür. İşletmelerde girdi kullanımının etkinliğini artırmak için çalışmalar yapılmalıdır. Özellikle süt sığırcılığında maliyetin büyük bir kısmını oluşturan yem kullanımında etkinliği sağlamak ve girdi kayıplarını önlemek amacıyla TKB ve DSYB işbirliği ile hayvan besleme ile ilgili eğitim ve demonstrasyon çalışmaları yapılmalı ve sonuçları çiftçinin kayıt tutması sağlanarak takip edilmelidir. Ayrıca işgücünün rasyonel olarak değerlendirilmesi için üreticilerin teknik bilgisi artırılmalı ve modern teknolojiye uyum sağlamaları için eğitim çalışmaları yapılmalıdır. ADSYB'nin çeşitli projelerle yapmış olduğu gibi, TKB ve üretici örgütleri işbirliği yaparak süt sığırcılığının yoğun olduğu köylere süt soğutma tankları ve birtakım alet-makineler

yerleştirmelidir. Bu sayede sütün kalitesi artacak, daha sağlıklı koşullarda ve kolay pazarlanabilecektir.

Bir hayvandan en yksek verimin alınmasında barınak koşullarının optimal olması da önem taşır. Türkiye’de işletmelerin çoğu küçük ölçekli olduğundan modern barınaklarda bulunması gereken teknik özellikler genellikle nokсандır. Üreticilere destek verilerek veya düşük faizli kredi kullandırılarak hayvan barınaklarının teknik koşullara göre düzenlenmesi özendirilmelidir. Bu sayede bir yandan uygun üretim ortamı oluşturulacak diğer yandan hayvanların olumsuz koşullardan hastalık ve zararlılardan korunması sağlanacaktır.

Türkiye’de cinslerine göre hayvan sayısı, mevcut hayvanların ırklarına göre dağılımı tam olarak bilinmediğinden bu konudaki politikaların doğru ve tutarlı, ayrılan kaynakların yeterli olması beklenemez. Bu nedenle, DSYB’nin TKB ile ortak yürüttüğü büyükbaş hayvanları kimliklendirme çalışmaları bir an önce tamamlanmalı, özellikle verilerin düzenli olarak güncellenmesi bakımından n soykütüğü ve soykütüğü projeleri daha etkin yürütülmelidir. Kayıt altına alınmış hayvan varlığı ve dağılımı dikkate alınarak hizmet planlaması yapılmalıdır. Bu hizmet planlamasında görev alacak kamu kurum ve kuruluşları, özel sektör ile üretici örgütlerinin görev alanları ve yetkileri ülke koşullarına göre belirlenmelidir.

Hayvancılık retim faaliyetinde toplam işletme giderlerinin büyük kısmını yem giderleri oluşurmaktadır. Hayvancılık sektörünün en önemli sorunlarından bir tanesi kaba yem ihtiyaının oldukça yüksek olması, buna karşın üretim bu ihtiyaa cevap verecek düzeyde olmamasıdır. 2000’li yılların başlangıcında başlayan yem bitkileri üretim destekleri ile artan yem bitkileri ekim alanları ve timi bu sorunu önemli ölçüde azaltmaya başlamıştır. Ancak kaba yem talebi hayvansal üretim artışına bağlı olarak artmaya devam etmektedir. Dolayısıyla yem bitkileri üretim de bu talebi karşılayacak düzeyde artması gerekmektedir. Bunun için yem bitkileri üretim desteğine devam edilmelidir. İkinci veya üçüncü üretim yapılabildiği alanlarda yem bitkileri timi ve silaj yapımı teşvik edilmeli böylece kaba yem timi ülke gereksinimine cevap verebilecek düzeye getirilmelidir. Kaliteli kaba yem için Tarım ve Köyişleri Bakanlığınca yapılan mera ışlah çalışmaları hızlandırılmalıdır. Çünkü süt sığırlığında maliyetlerin düşürülmesi, meralardan mümkün olduğunca faydalanılması ile mümkün olacaktır.

Kesif yem üretiminde dışa bağımlı olunan yem hammaddelerinin üretim arttırılması için özel sektörün karma yem hammaddesi ve damızlık hayvan timi gibi konularda yatırım yapmaları özendirilmelidir. Karma yem hammaddelerinde ve gerekse karma yemde uygulanan %8’lik KDV oranının %1’ler seviyesine çekilmelidir. Böylece; Devlet vergi gelirleri azalmayacak, aksine artacak, haksız rekabet nlenecek, hayvansal ürün maliyetleri düşecek ve hayvansal ürün tüketimi artacaktır.

Yetiştirici rgtleri üyelerine hammadde sağlama konusunda etkin kılınmalıdır. Örgütlenmeyi teşvik etmek amacı ile yetiştirici örgütlerinin toptan yem alımlarında KDV oranları düşürülmelidir. Hayvancılık işletmelerinin küçük ölçekli, örgütsüz olduğu, dolayısıyla hayvancılığa ilişkin politikaların belirlenmesinde etkili olamadıkları, girdi temini ve ürün pazarlamasında yaşadıkları sıkıntılar dikkate alınarak devlet tarafından DSYB’ne üyelik teşvik edilmelidir. Hayvansal desteklerin DSYB’ne ye olan işletmelere daha yüksek oranda verilmesi örgütlenmeyi özendirmekte ve teşvik etmekte olup bu destekler devam etmelidir.

DSYB işinin eğitilmesi, AR-GE faaliyetlerinin yapılması, kalitenin geliştirilmesi, pazarlama araştırmaları gibi faaliyetlere yönelmelidir. İşletmeler ile ilgili DSYB tarafından tutulan, süt verimi, yetiştiricilik, soy kütüğü vs. kayıtları zamanında güncellenmeli, kayıt kartları dağıtılarak işilerin işletme ile ilgili kayıtları tutması sağlanmalı, bu konuda eğitim verilmelidir.

DSYB ve tarımsal üretici örgütlerinin, üreticilerin, üretimden pazarlamaya kadar olan süreçte, bütün sorunlarına çözüm getirebilecek, birbirleriyle koordineli, güçlü ve ayakları üzerinde durabilen, teknik ve idari alt yapısı güçlendirilmiş bir yapıya kavuşturulması için sektörde faaliyet gösteren sivil toplum rgtleri, TKB, ilgili Bakanlık ve kurumlar arasında işbirliğini sağlayan bir koordinasyon birimi

oluşturulmalıdır. Tüm bu çalışmalar tamamlandıktan sonra TKB'nin süt sığırcılığı ile ilgili hizmetleri (suni tohumlama, çiftçi eğitimi ve yayım gibi) ve sektöre yönelik destekleri DSYB'ne devredilmeli bunun için gerekli destek sağlanmalıdır.

ADSYB genellikle sütün kalitesinin iyileştirilmesi ve pazarlamaya yönelik projeler ve çalışmalar yapmaktadır. Sütün veriminin artırılmasına yönelik, damızlık temini, suni tohumlama, eğitim çalışmalarına ağırlık verilmeli işletmeler kontrollü ve düzenli olarak takip edilmelidir. Projeler sonucu yapılan eğitim çalışmaları devam ettirilmeli, özellikle uygulamalı eğitimler verilmeli, süt sığırcılığı konusundaki yenilikler benimsetilmeye çalışılmalıdır. Veteriner hizmetleri, sadece istendiğinde değil düzenli olarak verilmeli, istihdam edilecek veterinerlerin işletmeleri düzenli olarak ziyaret etmeleri sağlanmalı böylece üyelik özendirilmelidir. Örgütlenmenin önemi konusunda, bilgilendirme çalışmaları yapılmalıdır.

Araştırmacı (üniversite ve TKB, araştırma kuruluşları), yayımcı ve üretici arasındaki iletişimin sağlanması amacıyla ilgili kuruluşlar arasında organizasyon ve işbirliği desteklenmelidir. Ayrıca eğitim ve iletişim ihtiyacının en kısa yoldan ve sürekli sağlanabilmesi amacıyla işletmelerin birlik aracılığı ile teknik hizmet satın almaları özendirilebilir.

Destekleme politikaları ile beklenen başarının sağlanabilmesi için sadece devletin yönlendirmesi değil, aynı zamanda üretici katılımının da sağlanabildiği çözüm arayışlarına gidilmeli, parasal yönlü desteklemelerin yanında hayvancılıkla ilgili yapısal sorunların çözümüne yönelik, maliyeti düşürücü ve büyümeyi teşvik edici politikalar izlenmelidir. Bu sayede pek çok sorunun çözümü kolaylaşabilir ve hayvancılık destekleri ile amaçlananlar gerçekleştirilebilir. Destekleme miktarlarının, uzun dönemde ne kadar ödeneceğinin açıklanması ve zamanında ödenmesi ile üreticilerin üretim planlarını buna göre yapmaları sağlanabilir.

Tarımda risk ve belirsizliğin fazla olması Türkiye'de tarım ve dolayısıyla hayvan sigortasını gerekli kılmaktadır. Bu amaçla hazırlanan ve üreticilerin bu sorununu çözümlemeyi amaçlayan Tarım Sigortası Kanununda yer alan hayvancılık sigortası konusunda ihtiyaca cevap verebilecek ve özendirici düzenlemeler yapılmalı, hayvan sağlık sigortası geliştirilmelidir.

KAYNAKLAR

- Anonim, 2010a. PSD Tabloları. Web Sitesi, <http://www.usda.gov>, Erişim Tarihi: 10.05.2010.
- Anonim, 2010b. Web Sitesi, <http://www.amasyadsyb.org>, Erişim Tarihi: 02.02.2010.
- Anonim, 2009a. Web Sitesi, <http://www.amasya.gov.tr>, Erişim Tarihi : 21.10.2009.
- Anonim, 2009b. Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü Verileri.
- Anonim, 2009c. Amasya Üniversitesi 2010–2014 Stratejik Plan.
Web Sitesi, <http://www.amasya.edu.tr>, Erişim Tarihi: 22.10.2009.
- Anonim, 2009d. Damızlık Sığır Yetiştiricileri Merkez Birliği Verileri.
- Anonim, 2009e. Amasya Damızlık Sığır Yetiştiricileri Birliği Verileri.
- Anonim, 2009f. Türkiye İstatistik Kurumu. Web Sitesi, <http://www.tuik.gov.tr>,
Erişim Tarihi: 18.10.2009.
- Anonim, 2009g. Ekonomik Göstergelerle Türkiye’de Tarım 2008. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, Tarımsal Ekonomi Araştırma Enstitüsü. TEAE Yayın No:176.
- Anonim, 2009h. 2009 Amortisman Oranları Tablosu, Gelir İdaresi Başkanlığı.
Web Sitesi, <http://www.gib.gov.tr>, Erişim Tarihi : 01.12.2009.
- Anonim, 2008a. Tarımsal Destekler. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı.
- Anonim, 2008b. Amasya İl Tarım Müdürlüğü Faaliyet Raporu.
- Anonim, 2007. Amasya İli Stratejik Planı(2007–2011), Amasya Valiliği.
- Anonim, 2006. IX. Kalkınma Planı, Hayvancılık Özel İhtisas Komisyonu Raporu. Devlet Planlama Teşkilatı, Ankara.
- Anonim, 2001. Genel Tarım Sayımı Tarımsal İşletmeler Anketi,
- Anonim, 2000. Tarımsal Politikalar ve Yapısal Düzenlemeler, Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı. DPT: 2516- ÖİK:534
- Banker, R.D., Charnes, A.A. and Cooper, W.W. 1984. “Some Models For Estimating Technical And Scale Inefficiency In Data Envelopment Analysis. “Management Science 30:1078-1092.
- Bayramoğlu, Z. 2003. Konya İli’nde Süt Sığırcılığı Projesi Kapsamında Yer Alan İşletmelerin Ekonomik Analizi. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı.
- Bülbül, M. 1973. Adana Ovası Tarım İşletmelerinin Ekonomik Yapısı, Finansman ve Kredi Sorunları. Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, Basın-Yayın ve Halkla İlişkiler Dairesi Başkanlığı, Ankara.
- Bülbül, M. ve Fidan, H. 1994. Türk-Alman işbirliği ile Uygulanan Samsun Sığırcılık Projesi İşletmelerinde İnek Sütü Maliyeti ve Üretimin Fonksiyonel Analizi. Kooperatifçilik Dergisi, Sayı:105, Ankara.
- Coelli, T. 1996. A Guide to DEAP Version 2.1: A Data Envelopment Analysis Program. Centre For Efficiency and Productivity Analysis Working Paper, 96/08.
- Coelli, T., Rao, D.S.P. and Battase, G.E. 1998. An Introduction to Efficiency and Productivity Analysis. Kluwer Academic Publishers, Massachusetts.
- Demirkol, C. 2001. Edirne, Kırklareli ve Tekirdağ İlleri Damızlık Sığır Yetiştiricileri Birliklerine Üye İşletmelerde Muhasebe Kayıtlarının İncelenmesi ve İşletme Performansına Etkisi. Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı.
- Erkuş, A. 1979. Ankara İli Yenimahalle İlçesinde Kontrollü Kredi Uygulaması Yapılan Tarım İşletmelerinin Planlanması Üzerine Bir Araştırma. Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi, Yayın No: 709.
- Erkuş, A., Demirci, R. 1985. Tarımsal İşletmecilik ve Planlama. Ankara Üniversitesi, Ziraat Fakültesi Yayınları, No: 944, Ders Kitabı: 269, Ankara.
- Erkuş, A., Demirci, R., Özçelik, A. ve Çetin, B. 1986. Eskişehir ve Burdur İlleri Sığırcılık İşletmelerinde Verimlilik ile Optimum Üretim ve Yatırım Hacminin Tespiti. TÜBİTAK Projesi, Veteriner-Hayvancılık Grubu, Proje No: VHAG-646.
- Erkuş, A., Bülbül, M., Kırıl, T., Açı, F. ve Demirci, R. 1995. Tarım Ekonomisi. A.Ü.Z.F. Yayınları, No:5, Ankara.

- Erkuş, A., Eliçin, A., Özçelik, A., Turan, A., Tanrıvermiş, H. ve Gündoğmuş, E. 1996. Tekirdağ İli Tarım İşletmelerinde İthal ve Kültür Melezi Süt Sığırları İle Üretim Yapan İşletmelerde Süt Sığırcılığı Faaliyetlerinin Karşılaştırmalı Ekonomik Analizi. Türk Ziraat Yüksek Mühendisleri Birliği ve Vakfı Yayınları, No:14, Ankara.
- Fidan, H. 1996. Kütahya Merkez İlçe Bünyesinde Pazara Yönelik Süt Sığırcılığına Yer Veren Tarım İşletmelerinin Ekonomik Analizi ve Planlaması. Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı, Doktora Tezi, Ankara.
- Gül, U. 2010. Türkiye’de Damızlık Sığır Yetiştiricileri Birliği’nin Yapısı ve Yayım Faaliyetlerindeki Rolü. Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı, Doktora Semineri.
- Günlü, A., İmik, H. ve Tekerli, M. 2001. Afyon İli Süt Sığırcılık İşletmelerinin Genel Özellikleri ile Karlılık ve Verimlilik Analizleri. Lalahan Hayvancılık Araştırma Dergisi, Sayı: 41/1, Ankara.
- Günden, C., Miran, B. 2007. Bulanık Eşli Karşılaştırma Yöntemiyle Çiftçilerin Amaç Hiyerarşisinin Belirlenmesi Üzerine Bir Araştırma. Akdeniz Üniversitesi, Ziraat Fakültesi Dergisi, 20(2), 183-191.
- Günden, C. 1999. Veri Zarflama Yöntemini Kullanarak Pamuk Üretiminde Etkinliğin Belirlenmesi: Menemen Örneği. Ege Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi (Basılmamış).
- Günden, C., Miran, B. ve Sarı, M.A. 1998. "Türk Tarımında Verimlilik ve Etkinliğin Gelişimi: Bir Veri Zarflama Yöntemi Uygulaması", Türkiye 3. Tarım Ekonomisi Kongresi, 7–9 Ekim 1998, Ankara.
- Hazneci, K. 2007. Amasya İli Suluova İlçesinde Sığır Besiciliği Yapan İşletmelerin Etkinlik Analizi. Yüksek Lisans Tezi, Ondokuzmayıs Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı.
- İnal, M.E., Topuz, D. ve Uçan, O. 2006. Doğrusal Olasılık ve Logit Modelleri ile Parametre Tahmini, Sosyo-Ekonomi Dergisi, Yıl: 2, Sayı:3/2006-1, Ankara.
- İnan, İ. H. 1987. Tekirdağ İli Süt Sığırcılığı İşletmelerinde Optimum İşletme Planlarının Saptanması Üzerinde Bir Araştırma. Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu, Veterinerlik ve Hayvancılık Araştırma Grubu, Proje No: VHAG: 644.
- İnan, İ. H. 1998. Tarım Ekonomisi ve İşletmeciliği. Trakya Üniversitesi, Tekirdağ Ziraat Fakültesi, Tarım Ekonomisi Bölümü.
- İnan, İ. H., Gülçubuk, B., Ertuğrul, C., Kantürer, E., Baran, E.A. ve Dilmen, Ö. 2000. Türkiye’de Tarımda Kırsal Kesim Örgütlenmesi. V. Türkiye Ziraat Mühendisliği Teknik Kongresi, 17–21 Ocak 2000, Ankara.
- Jeffrey, S.R. and Grant, H.A. 2001. An Economic Analysis of Productive Efficiency in Alberta Dairy Production. University of Alberta, Faculty of Agriculture, Forestry and Home Economics, Edmonton, Canada. Project Report # 01-02, AARI Project #97M090.
- Karkacıer, O. 2001. Tarım Ekonomisi Alanına İlişkin Fonksiyonel Analizler ve Bu Analizlerden Çıkarılabilecek Bazı Kantitatif Bulgular. Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Ziraat Fakültesi Yayınları, No:49, Ders Notları Serisi No: 26, Tokat.
- Kıral, T., Kasnakoğlu, H., Tatlıdil, F.F., Fidan, H. ve Gündoğmuş, E. 1999. Tarımsal Ürünler İçin Maliyet Hesaplama Metodolojisi ve Veri Tabanı Rehberi, Tarımsal Ekonomi Araştırma Enstitüsü Yayın No:37, Ankara.
- Koyubende, N. ve Candemir, M. 2006. Küçük Menderes Havzasında Ödemiş, Tire, Bayındır ve Torbalı İlçelerindeki Süt Sığırcılığı İşletmelerinin Teknik Etkinliklerinin Karşılaştırılması, Hayvansal Üretim, 47(2): 9–20.
- Koroğlu, S. 2003. Avrupa Birliğinde ve Türkiye’de Tarımsal Örgütlenme. AT Uzmanlık Tezi. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, Dış İlişkiler ve Avrupa Topluluğu Koordinasyon Dairesi Başkanlığı, Ankara.
- Kumbhakar, S.C. 1993. Short-Run Return To Scale Farm-Size And Economic Efficiency, Review Of Economics And Statistics, 75,(2):336–341.
- Lapar, L.A., Garcia, A., Aditto, S. And Suriya. P.2005. Measuring Cost Efficiency in Smallholder Dairy: Empirical Evidence from Northeast Thailand. American Agricultural Economics Association Annual Meeting, Providence, Rhode Island, July 24–27, 2005.

- Miran, B. 2007, Temel İstatistik, İzmir.
- Mosheim, R. and Lovell Knox C.A. 2006. Economic Efficiency, Structure and Scale Economies in the U.S. Dairy Sector. American Agricultural Economics Association Annual Meeting, Long Beach, California, July 23-26, 2006.
- Nicholson, W.A., Charles, F., Knoblauch, A. 1993. Comparison Of Newyork and Ontario Dairy Farms, J. Dairy Sci. (76):2050-2055, USA.
- Nizam, S. 2006. Aydın İlinde Pazara Yönelik Süt Sığırcılığı İşletmelerinin Verimliliklerinin Belirlenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Adnan Menderes Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı.
- Özel, M. 2001. Edirne İli Holstein Damızlık Sığır Yetiştiricileri Birliği'nin Hizmetlerinin Değerlendirilmesi. Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı.
- Özkaya, T. 1988. Ege Bölgesinde Seçilmiş Bazı İllerde Süt Sığırcılığına Yönelik Tarımsal Yayımların Stratejisinin Analizi. Ege Üniversitesi, Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi Bölümü. TÜBİTAK Yayınları Proje No: VHAG-732
- Öztürk, D. 2006. Tokat İli Yeşilyurt İlçesinde Süt Sığırcılığı Yapan İşletmelerin Ekonomik Analizi. Yüksek Lisans Tezi. Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı.
- Price, D.C. and Peters, G.H., 1985. The Farmer and the Agricultural Cooperatives, Welsh Studies in Agricultural Economics Department of Agricultural Economics. University College of Wales. No.4.74-89:OAE
- Ramanathan, R. 1998. Introductory Econometrics With Applications, USA, The Dryden Press.
- Rehber, E. 2007. Tarımda Örgütlenme ve Sorunları.
Web Sitesi, <http://www.erekonomi.com/orgut.pdf>, Erişim Tarihi : 05.05.2009
- Saner, G. 1993. İzmir Yöresinde Pazara Yönelik Süt Sığırcılığı İşletmelerinin Ekonomik Açılardan Değerlendirilmesi Üzerine Bir Araştırma. Ege Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı,
- Savran, F. 2003. Çanakkale Damızlık Süt Sığırı Yetiştirici Birliğine Üye Olan ve Olmayan İşletmelerin Kullandıkları Üretim Teknikleri ve Sosyal Karakteristiklerin Karşılaştırılması. Ankara Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Tarım Bilimleri Dergisi, Cilt: 9(4), Sayfa: 450-453.
- Şahin, K. 2001. Kayseri İlinde Süt Sığırcılığı Yapan İşletmelerin Yapısal Özellikleri ve Pazarlama Sorunları. Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Tarım Bilimleri Dergisi, 11(1):79-86
- Talim, M., Saner, G., Karahan Ö., Engindeniz S., 2000. Türk-Anafi Projesi Kapsamındaki Süt Sığırcılığı İşletmelerinde Produktivite ve Rantabilite Üzerine Bir Araştırma, Ege Üniversitesi Rektörlüğü Araştırma Fonu, Proje No: 1994- ZRF-013, Bornova-İzmir, ISBN:975-96867-3-2.
- Taraklı, D. 1982. Mudurnu İlçesi Orman Köyleri Tarım İşletmelerinin Ekonomik Analizi ve İlçe İçin Doğrusal Programlama Yöntemi İle Optimum İşletme Planlarının Saptanması. Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara.
- Tauer, L.W. and Belbase, P.K. 1987. Technical Efficiency of New York Dairy Farms. Northeastern Journal of Agricultural and Resource Economics. Volume 16, Number 1, April 1987.
- Turan, A. 1997. Çerkeş İlçesinde Süt Sığırcılığı Yapan Tarım İşletmeleri Üzerine Kooperatifleşmenin Etkileri. Türk Kooperatifçilik Eğitim Vakfı Yayınları, No:5, Ankara.
- Türkyılmaz, M. K. ve Aral, S. 2002. Aydın İli Süt Sığırcılık İşletmelerinde Kaynak Kullanımında Etkinlik Derecesi İle Örgütlenme ve Pazarlama Sorunları. Kafkas Üniversitesi, Veteriner Fakültesi Dergisi, 8(1): 41-48.
- Yılmaz, İ., Dağıstan, E., Koç, B. ve Özel, R. 2003. Hatay İlinde Projeli ve Projesiz Süt Sığırcılığı Yapan İşletmelerin Süt Sığırcılığı Üretim Faaliyetlerinin ve Faktör Verimliliklerinin Analizi. Akdeniz Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi, Yayın No: 16(2), s:169-178, Antalya.
- Yolalan, R. 1993. İşletmeler arası Göreli Etkinlik Ölçümü, Milli Produktivite Merkezi Yayınları: 483, Ankara.

EK 1 Anket Soruları

A-İŞLETMENİN YAPISAL ÖZELLİKLERİ

Anket No:	K1	K2	Üye	☐	K3	Üye Değil	☐
-----------	----	----	-----	--------------------------	----	-----------	--------------------------

İŞLETMECİNİN
ADI SOYADI :

K4

İLİ

K5

:

İLÇESİ

K6

:

KÖYÜ

K7

:

TELEFONU

K8

:

I) Aile Nüfusu

Ailedeki Birey Sayısı	K9
-----------------------	----

II) İşletmede Çalışma Durumu

Birey	Cinsiyet ⁴	Yaş	Eğitim Durumu 1)ilk 2)orta 3)lise 4)yüksekokul	İşletmede Çalıştığı Gün	İşletme Dışında Tarımda Çalıştığı Gün	Aldığı Yevmiye (TL/gün)
Çiftçi	K10	K11	K12	K13	K14	K15
	K16	K17	K18	K19	K20	K21
	K22	K23	K24	K25	K26	K27
	K28	K29	K30	K31	K32	K33
	K34	K35	K36	K37	K38	K39
	K40	K41	K42	K43	K44	K45
	K46	K47	K48	K49	K50	K51
	K52	K53	K54	K55	K56	K57
	K58	K59	K60	K61	K62	K63
	K64	K65	K66	K67	K68	K69
	K70	K71	K72	K73	K74	K75

III) Süt Sığırcılığında Daimi İşçi Kullanımı

	Süre (ay)	Ücret (TL/ay)
Kadın	K76	K77
Erkek	K78	K79
Çocuk	K80	K81

⁴ 1) Kadın 2)Erkek

IV)Süt Sığırılığında Geçici İşçi Kullanımı

	Süre (gün)	Ücret (TL/gün)
Kadın	K82	K83
Erkek	K84	K85
Çocuk	K86	K87

V) Süt Sığırılığında Çalışma Süreleri

Bakıcı Yaşı E:Erkek K:Kadın Ç:Çocuk	Bakıcı Sayısı														Açıklama
			Yemleme		Sulama		Bakım		Ahır Temizliği		Sağım		Otlatma		
	Aile	Yabancı	Günde kaç kez	Her sefer süresi (dk)	Günde kaç kez	Her sefer süresi (dk)	Günde kaç kez	Her sefer süresi (dk)	Günde kaç kez	Her sefer süresi (dk)	Günde kaç kez	Her sefer süresi (dk)	Günde kaç kez	Her sefer süresi (dk)	
K88	K89	K90	K91	K92	K93	K94	K95	K96	K97	K98	K99	K100	K101	K102	K103
K104	K105	K106	K107	K108	K109	K110	K111	K112	K113	K114	K115	K116	K117	K118	K119
K120	K121	K122	K123	K124	K125	K126	K127	K128	K129	K130	K131	K132	K133	K134	K135
K136	K137	K138	K139	K140	K141	K142	K143	K144	K145	K146	K147	K148	K149	K150	K151
K152	K153	K154	K155	K156	K157	K158	K159	K160	K161	K162	K163	K164	K165	K166	K167
K168	K169	K170	K171	K172	K173	K174	K175	K176	K177	K178	K179	K180	K181	K182	K183

VI)Arazi Varlığı

Par.No	Alan (da)	Arazi Tasarruf Şekli ⁵	Sulama ⁶	Arazi Değeri (000 TL/da)	Arazi Kirası (000 TL/da)
1	K184	K185	K186	K187	K188
2	K189	K190	K191	K192	K193
3	K194	K195	K196	K197	K198
4	K199	K200	K201	K202	K203
Kiralanan	K204	K205	K206	K207	K208
Ortağa alınan	K209	K210	K211	K212	K213
Ortağa verilen	K214	K215	K216	K217	K218
Kiraya verilen	K219	K220	K221	K222	K223

⁵ 1) Mülk 2) Kira 3) Ortakçılık⁶ 1) Sulanmıyor 2) Artezyen Kuyu, Sondaj 3) Devlet Sulama Kanalı 4) Drenaj Kanalı 5) Dere,Akarsu vs. 6) Diğer

VII) İşletmede Üretilen Hayvansal Ürünler ve Pazara Arz Durumları

Hayvansal Ürünler	Üretim (kg)	İşletmede/ Ailede Kullanılan (kg)	Satılan (kg)	Satış Fiyatı (TL/kg)	Satış Tutarı (TL)	Kime Satıldığı ⁷	Satış Bedelinin Ödenme Şekli ⁸
Süt	K224	K225	K226	K227	K228	K229	K230
Et	K231	K232	K233	K234	K235	K236	K237
Peynir	K238	K239	K240	K241	K242	K243	K244
Tereyağı	K245	K246	K247	K248	K249	K250	K251
Yoğurt	K252	K253	K254	K255	K256	K257	K258
Gübre	K259	K260	K261	K262	K263	K264	K265
Buzağı	K266	K267	K268	K269	K270	K271	K272
Dana	K273	K274	K275	K276	K277	K278	K279
	K280	K281	K282	K283	K284	K285	K286

⁷ 1) Kooperatife 2) Tüccara 3) Fabrikaya 4) Birliğe 5) Pazarda 6) Diğer

⁸ 1) Peşin 2) Vadeli

VIII) İşletmelerin Hayvan Varlığı Artış ve Eksilişleri (Hayvan Hareket Tablosu)

	ırkı ⁹	Yaş	Sene Başı			Satın Alınan		Doğan	Satılanlar		Ölenler	Eve Kesilen	Sene Sonu		
			Adet	Birim Değeri (TL)	Tutarı (TL)	Adet	Tutarı (TL)		Adet	Tutarı (TL)			Adet	Birim Değeri (TL)	Tutarı (TL)
Boğa	K287	K288	K289	K290	K291	K292	K293	K294	K295	K296	K297	K298	K299	K300	K301
İnek	K302	K303	K304	K305	K306	K307	K308	K309	K310	K311	K312	K313	K314	K315	K316
Düve	K317	K318	K319	K320	K321	K322	K323	K324	K325	K326	K327	K328	K329	K330	K331
Tosun	K332	K333	K334	K335	K336	K337	K338	K339	K340	K341	K342	K343	K344	K345	K346
Dişi Dana	K347	K348	K349	K350	K351	K352	K353	K354	K355	K356	K357	K358	K359	K360	K361
Erkek Dana	K362	K363	K364	K365	K366	K367	K368	K369	K370	K371	K372	K373	K374	K375	K376
Dişi Buzağı	K377	K378	K379	K380	K381	K382	K383	K384	K385	K386	K387	K388	K389	K390	K391
Erkek Buzağı	K392	K393	K394	K395	K396	K397	K398	K399	K400	K401	K402	K403	K404	K405	K406

⁹ 1) Yerli 2) Melez 3) Kültür

XI) İşletme Bina Sermayesi

Bina Türü	Evsafı ¹⁰	Yaşı	Yeni Değeri(TL)	Hali hazır Bugünkü Değeri (TL)	Yıllık Tamir Bakım Masrafı (TL)	Tahmini Kaç Yıl Daha Kullanılacağı	Vergi ve Sigorta Masrafı(TL)
Konut	K407	K408	K409	K410	K411	K412	K413
Ahır	K414	K415	K416	K417	K418	K419	K420
Samanlık	K421	K422	K423	K424	K425	K426	K427
Depo	K428	K429	K430	K431	K432	K433	K434
Yem Deposu	K435	K436	K437	K438	K439	K440	K441
Silaj- Küspe Çukuru	K442	K443	K444	K445	K446	K447	K448
Gübrelik	K449	K450	K451	K452	K453	K454	K455
Ambar	K456	K457	K458	K459	K460	K461	K462
Yalak	K463	K464	K465	K466	K467	K468	K469
Diğer 1	K470	K471	K472	K473	K474	K475	K476
2	K477	K478	K479	K480	K481	K482	K483
3	K484	K485	K486	K487	K488	K489	K490
4	K491	K492	K493	K494	K495	K496	K497

X) Alet- Makine Varlığı

	1:E 2:H	Adet	No	Gücü HP	Modeli	Yıllık Tamir Bakım Masrafı (TL)*	Tahmini Kaç Yıl Daha Kullanılır?	Bugünkü Değeri (TL)	Toplam Kullanma Süresi (saat/yıl)	Süt Sığırcılığında Kullanma Süresi (saat/yıl)
Traktörünüz Var mı?	K498	K499	K500	K501	K502	K503	K504	K505	K506	K507
	K508	K509	K510	K511	K512	K513	K514	K515	K516	K517

* Yağ değişimi dahil

¹⁰ 1)Taş 2) Briket 3) Kerpiç 4) Beton 5) Ahşap 6)Tuğla

	Adedi	Açıklama		Bugünkü Değeri (TL)	Yıllık Tamir Bakım Masrafı (TL)
		kaç yıldır kullanıyor?	kaç yıl daha kullanılır?		
Römork	K518	K519	K520	K521	K522
Kantar	K523	K524	K525	K526	K527
Süt Sağım Makinesi	K528	K529	K530	K531	K532
Yem Makinesi	K533	K534	K535	K536	K537
Yayık	K538	K539	K540	K541	K542
Buzdolabı	K543	K544	K545	K546	K547
Süt Güğümü	K548	K549	K550	K551	K552
Süt Tankı	K553	K554	K555	K556	K557
Otomatik Suluk	K558	K559	K560	K561	K562
Balya Makinesi	K563	K564	K565	K566	K567
Ot Bıçme Makinesi	K568	K569	K570	K571	K572
Silaj Makinesi	K573	K574	K575	K576	K577
Patos	K578	K579	K580	K581	K582
Kazayağı	K583	K584	K585	K586	K587
Diğer	K588	K589	K590	K591	K592

XI) İşletmenin Para Mevcudu ve Alacakları

Nakit Para	Yıl Başı (TL)	Yıl Sonu (TL)
Kasa/Evdeki Para	K593	K594
Bankadaki Para	K595	K596
Alacaklar	K597	K598
Diğer	K599	K600

XII) İşletmenin Borç Ve Kredi Durumu

Alınan Yer	Tarih	Faiz	Vade	Miktar (TL)
Bankadan	K601	K602	K603	K604
	K605	K606	K607	K608
Şahıstan	K609	K610	K611	K612
	K613	K614	K615	K616
Kooperatiften	K617	K618	K619	K620
	K621	K622	K623	K624

XIII) Ambar Mevcudu ve Yardımcı Maddeler Varlığı

	Yıl Başı (TL)	Yıl Sonu (TL)
Tohumluk	K625	K626
Ticari Gübre	K627	K628
Tarımsal İlaç	K629	K630
Akaryakıt	K631	K632
Hayvan Yemi	K633	K634
Çiftçi Ailesi için Ayrılan Ürünler	K635	K636
Satılacak Ürünler	K637	K638
Diğer	K639	K640

XIV) Yemler ve Yem Masrafları

Yem	Çeşidi	Dışardan Satın Alınan Miktar (kg/gün)	İşletmeden Sağlanan Miktar (kg/gün)	Toplam Kullanılan Yem Miktarı (kg/gün)	Ortalama Fiyat (TL/kg)	Toplam Masraflar
Kesif Yem	Fabrika Yemi	K641	K642	K643	K644	K645
	Soya Küspesi	K646	K647	K648	K649	K650
	Mısır Küspesi	K651	K652	K653	K654	K655
	Şekerpancarı Küspesi	K656	K657	K658	K659	K660
	Ayçiçeği Küspesi	K661	K662	K663	K664	K665
	Kepek	K666	K667	K668	K669	K670
	Melas	K671	K672	K673	K674	K675
	Razmol	K676	K677	K678	K679	K680
	Diğer	K681	K682	K683	K684	K685
Kaba Yem	Saman	K686	K687	K688	K689	K690
	Kuru Ot	K691	K692	K693	K694	K695
	Diğer	K696	K697	K698	K699	K700
Yeşil Yem	Yonca	K701	K702	K703	K704	K705
	Korunga	K706	K707	K708	K709	K710
	Fiğ	K711	K712	K713	K714	K715
	Mısır Silajı	K716	K717	K718	K719	K720
	Yonca Silajı	K721	K722	K723	K724	K725
Dane Yem	Arpa	K726	K727	K728	K729	K730
	Yulaf	K731	K732	K733	K734	K735
	Mısır	K736	K737	K738	K739	K740
	Buğday	K741	K742	K743	K744	K745
	Diğer	K746	K747	K748	K749	K750

XV) Yem Bitkileri Ekim Masrafları

	Parsel büyüklüğü (da)	Sulama durumu ¹¹	Mülkiyet ¹²	Bu çeşidi kaç yıldır yetiştiriyorsunuz?	Tohum temin yeri 1:Tohum bayi 2:Firma 3:Kooperatif 4:Kendisi 5:Diğer
Yonca					
Fiğ					
Mısır					
Buğday					

	Yonca	Fiğ	Mısır	Buğday		
Toplam üretim (kg)						
Ortalama verim (kg/da)						
Toplam yan ürün miktarı (kg)						
Toplam yan ürün değeri (TL)						

¹¹ 1) Sulanmıyor 2) Artezyen kuyu 3) Devlet sulama kanalı 4) Drenaj Kanalı 5) Dere,Akarsu 6) Diğer

¹² 1) Mülk 2)Kira 3) Ortakçılık

Satılan Yem Bitkisi	Satış Miktarı (kg)	Satış Yeri	Satış Fiyatı (TL/kg)	Satış Şekli 1:Peşin 2:Vadeli
Yonca				
Fiğ				
Mısır				

Yem Bitkileri Üretiminde Çalıştırılan Yabancı İşçi	Sayısı	Aldığı yevmiye (TL/gün)	Çalıştığı gün sayısı (gün/yıl)
Kadın			
Erkek			

Yem Bitkileri Üretiminde Çalıştırılan Aile İşgücü	Sayısı	Aldığı yevmiye (TL/gün)	Çalıştığı gün sayısı (gün/yıl)
Kadın			
Erkek			
Çocuk			

Masraflar	Kullanılan Miktar (kg)	Fiyat (TL)
Tohum	K751	K752
Yonca	K753	K754
Fiğ	K755	K756
Mısır	K757	K758
Buğday	K759	K760
	K761	K762
Gübre	K763	K764
İlaç	K765	K766
Diğer	K767	K768
	K769	K770

Yem bitkileri üretiminde kullanılan makine ve ekipman masrafları	Zaman (saat)	Kiralanmışsa Toplam Bedeli (TL)	Mazot (TL)	Yağ (TL)
Traktör	K771	K772	K773	K774
	K775	K776	K777	K778
	K779	K780	K781	K782

Diğer Masraf Kalemleri	
Toplam su masrafı (TL)	K783
Pazarlama masrafı (pazara taşıma vs)	K784
Diğer masraflar (TL)	K785
	K786

XVI) Süt Maliyet Çizelgesi

Masraf Unsurları	Masraflar	
	TL	%
Değişken Masraflar:	K787	K788
1. Yem masrafları	K789	K790
a) Kesif yem: (kg)x fiyat	K791	K792
b) Kaba yem: (kg)x fiyat	K793	K794
2.Geçici işçilik ücretleri	K795	K796
3. Tuz: (yalama taşı kg) x fiyat	K797	K798
4.Veteriner ve İlaç masrafları:	K799	K800
5. Su masrafları: (m3) x fiyatı	K801	K802
6. Elektrik masrafları: (kw)x fiyatı	K803	K804
7. Yataklık masrafı: (kg) x fiyatı	K805	K806
8. Temizlik malzemeleri masrafı:	K807	K808
9. Alet makine değişken masrafları:	K809	K810
10. Diğer	K811	K812
11. Değişken masraflar toplamı (A)	K813	K814
Sabit Masraflar:	K815	K816
12. Genel idare giderleri: A.(% 3)	K817	K818
13. Aile işgücü ücret karşılığı:	K819	K820
14. Bina sermayesi amortismanı:Bina değeri/ ekonomik ömür	K821	K822
15. Bina sermayesi faizi:Bina değeri/2 x faiz	K823	K824
16. Bina tamir –bakım masrafı:	K825	K826
17. İnek amortismanı:(DD-KD)/ ekonomik ömür	K827	K828
18. İnek sermayesi faizi:((DD-KD)/2+KD) x faiz	K829	K830
19. Alet makine amortismanı:Alet-makine değeri/ekonomik ömür	K831	K832
20. Alet makine sermayesi faizi:Alet-makine değeri/2x faiz	K833	K834
21. Diğer	K835	K836
22. Sabit Masraflar Toplamı (B)	K837	K838
23. Üretim Masrafları Toplamı (A+B)	K839	K840

B-İŞLETMENİN SOSYO EKONOMİK ÖZELLİKLERİ

İşletme sahibinin süt sığırcılığı deneyimi (yıl)	(K1)
--	------

(K2) Herhangi bir çiftçi örgütüne üye misiniz? (1) Evet (2) Hayır

Evet, ise Hangileri

Çiftçi Örgütleri	Konumu 1) Başkan 2) Başkan Yrd. 3) Denetim K. 4) Üye	Üyelik tarihi	İlişki sıklığı 1)Hiç 2)Nadiren 3)Bazen 4)Sık 5)Daima	Sağlanan yararlar 1)Hiç faydası yok 2) Faydası var (hangi konularda olduğunu açıklayınız)			
Damızlık Sığır Yet.Birliği	(K3)	(K4)	(K5)	(K6)	(K7)	(K8)	(K9)
Ziraat Odası	(K10)	(K11)	(K12)	(K13)	(K14)	(K15)	(K16)
Tarım Kredi Kooperatifi	(K17)	(K18)	(K19)	(K20)	(K21)	(K22)	(K23)
Tarım Satış Kooperatifi	(K24)	(K25)	(K26)	(K27)	(K28)	(K29)	(K30)
Tarımsal Kalkınma Kooperatifi	(K31)	(K32)	(K33)	(K34)	(K35)	(K36)	(K37)
Yağlı tohumlar Kooperatifi	(K38)	(K39)	(K40)	(K41)	(K42)	(K43)	(K44)
Sulama Kooperatifi	(K45)	(K46)	(K47)	(K48)	(K49)	(K50)	(K51)
Diğer	(K52)	(K53)	(K54)	(K55)	(K56)	(K57)	(K58)

Damızlık Sığır Yetiştiricileri Birliğine üye değilseniz, neden üye olmadığınız?

İzleyen ifadelerle katılma derecenizi 1'den 5'e kadar bir sayı ile derecelendiriniz. (1=hiç katılmıyorum 2= büyük ölçüde katılmıyorum 3=kararsızım 4=büyük ölçüde katılıyorum 5=tamamen katılıyorum	
Bana faydası yok	(K59)
Siyasi görüşler hakim	(K60)
Yöneticilere güvenmiyorum	(K61)
Yeterince süt sığırım yok	(K62)
Üyelik bedelleri yüksek	(K63)
Diğer	(K64)

(K65) İşletmenizde kayıt tutuyor musunuz? (1) Evet (2) Hayır

Cevabınız **evet** ise;

	(1) Evet (2) Hayır	Kaydı Kim Tutar? (1) Kendisi (2) Birlik (3) Yönetici (4) Muhasebeci (5) Diğer
Süt fiyatı	(K66)	(K67)
Yem masrafı	(K68)	(K69)
Süt verimi	(K70)	(K71)
Soy kütüğü	(K72)	(K73)
Ayrıntılı gelir-gider	(K74)	(K75)
Buzağılama tarihi	(K76)	(K77)
Yetiştiricilik kayıtları	(K78)	(K79)
Diğer (belirtiniz) ...	(K80)	(K81)

(K82) Kayıt tutmuyorsanız neden?

- (1) Alışkanlığım yok
- (2) Gereksiz
- (3) Tutmayı bilmiyorum
- (4) Zamanım yok
- (5) Diğer (belirtiniz)...

C. SÜT SIĞIRCILIĞI FAALİYETİ HAKKINDAKİ GENEL EĞİLİM

(K83) Köy ortak kullanımına ait mera yada otlaktan faydalaniyor musunuz? (1) Evet (2) Hayır

(K84) Cevabınız **evet** ise hangi sıklıkta faydalanırsınız?

- 1) yılda 1 ay 2) yılda 3 ay 3) yılda 5 ay 4) yılda 6-8 ay 5) tüm yıl

Süt hayvanlarını nereden/kimden temin ediyorsunuz? 1) Hiç 2)Nadiren 3)Bazen 4) Sık 5)Daima					
Yakın köy/	Merkez ilçe/	Yakın ilçe/	İl Dışı/	Kendi işletmesi/	Diğer
(K85)	(K86)	(K87)	(K88)	(K89)	(K90)

Sütün satıldığı yerler 1) Hiç 2)Nadiren 3)Bazen 4) Sık 5)Daima					
Birlik	Kooperatif	Büyük Firmalar	Yöresel Mandıralar	Pazar	Diğer
(K91)	(K92)	(K93)	(K94)	(K95)	(K96)

(K97) İşletmenizdeki ahır tipi

- (1) Serbest duraklı ahır sistemi (2) Kapalı bağlı ahır (3) Yarı açık ahır

Şu anda ahırınızın alanı ne kadardır?

(K98) Açık alan m2

(K99) Kapalı alan m2

(K100) İşletmenizde silaj yapıyor musunuz? (1) Evet (2) Hayır

Evet ise;

(K101) Silajı	(K102)da
(K103) Silajı	(K104)da

(K105) Hayır ise silaj yapmama sebebiniz nedir?

- (1) Yapımını bilmiyorum
- (2) Sulama şartlarım yetersiz
- (3) Teknik-araç gerecim yok
- (4) Yeterli finans kaynağım yok
- (5) Dışardan alıyorum (.....kg)

Süt Sığırcılığı ile ilgili teknik bilgiyi nerelerden öğreniyorsunuz?	
1) Hiç 2)Nadiren 3)Bazen 4) Sık 5)Daima	
Damızlık Sığır Yetiştiricileri Birliği	(K106)
Kooperatif	(K107)
Tarım Teşkilatı	(K108)
Komşu, akraba vs.	(K109)
Medya Araçları	(K110)
Kendim	(K111)
Diğer	(K112)

Süt sığırcılığı üretim kolundaki sorunlarla ilgili olarak; izleyen ifadelere katılma derecenizi 1’den 5’e kadar bir sayı ile derecelendiriniz. (1=kesinlikle hayır 2=biraz 3=kararsızım 4=büyük ölçüde 5=kesinlikle evet)	
Kaliteli yem sağlamada güçlükler yaşıyorum.	(K113)
Damızlık temininde güçlükler yaşıyorum	(K114)
Yüksek girdi fiyatları üretimimi etkiliyor.	(K115)
Teknik bilgi yetersizliği yaşıyorum	(K116)
Hastalıklar ve hayvan kayıpları süt üretimimi olumsuz etkiliyor.	(K117)
Yetersiz alt yapı sorunlarım var.	(K118)
Süt bedellerini zamanında alamıyorum.	(K119)
Ürettiğim sütü pazarlamada sorun yaşıyorum	(K120)
Ürettiğim sütü çok düşük fiyata pazarlıyorum.	(K121)
Finansman sıkıntısı yaşıyorum.	(K122)
Devletin yaptığı hayvancılık desteklemelerini yetersiz buluyorum.	(K123)
Süt sığırcılığında örgütlenme yetersiz.	(K124)

Süt sığırlarında karşılaşılan hastalıklar ve sıklıkları

Hastalıklar	Karşılaşımla sıklığı (1)ayda (2)üç ayda (3) yılda	Tedavi Maliyeti (TL)	İşletmeye Oluşturduğu Kayıp 1) Önemsiz 2) Az önemli 3) Kısmen önemli 4) Önemli 5) Çok önemli
Şap	(K125)	(K126)	(K127)
Tırnak, ayak, ağız problemleri	(K128)	(K129)	(K130)
Sığır vebası	(K131)	(K132)	(K133)
Mastitit	(K134)	(K135)	(K136)
Yanıkara	(K137)	(K138)	(K139)
Verem	(K140)	(K141)	(K142)
Sarılık	(K143)	(K144)	(K145)
...	(K146)	(K147)	(K148)

- (K149) Hayvanlarınızın sağlığı için;
- (1) Bir veterinerine danışıyor.
 - (2) İhtiyaç halinde danışıyor.
 - (3) Özel anlaşmalı veterineri var.
 - (4) Kooperatifin anlaşmalı veterineri var.
 - (5) Birliğin anlaşmalı veterineri var.

Daha karlı bir süt sığırcılığı üretim faaliyeti için aşağıdaki ifadeleri önem derecesine göre karşılaştırınız.

	Kesinlikle	Büyük ölçüde	Orta	Düşük	Eşit	Düşük	Orta	Büyük ölçüde	Kesinlikle		
Düşük faizli kredi imkanı	1	2	3	4	5	6	7	8	9	Düşük yem fiyatı	(K150)
Düşük faizli kredi imkanı	1	2	3	4	5	6	7	8	9	Yüksek süt fiyatı	(K151)
Düşük faizli kredi imkanı	1	2	3	4	5	6	7	8	9	Kaliteli yem	(K152)
Düşük faizli kredi imkanı	1	2	3	4	5	6	7	8	9	Örgütlenme	(K153)
Düşük yem fiyatı	1	2	3	4	5	6	7	8	9	Yüksek süt fiyatı	(K154)
Düşük yem fiyatı	1	2	3	4	5	6	7	8	9	Kaliteli yem	(K155)
Düşük yem fiyatı	1	2	3	4	5	6	7	8	9	Örgütlenme	(K156)
Yüksek süt fiyatı	1	2	3	4	5	6	7	8	9	Kaliteli yem	(K157)
Yüksek süt fiyatı	1	2	3	4	5	6	7	8	9	Örgütlenme	(K158)
Kaliteli yem	1	2	3	4	5	6	7	8	9	Örgütlenme	(K159)

Süt sığırcılığı üretim faaliyeti için devletten beklentilerinizi değerlendiriniz. 1) Önemsiz, 2) Az önemli, 3) Kısmen önemli 4) Önemli 5) Çok önemli	
Süt hayvancılığı ile ilgili yapılan desteklerin artırılmalı	(K160)
Süt fiyatları artmalı	(K161)
Yem fiyatları düşmeli	(K162)
Teknik bilgi desteğinin verilmeli	(K163)
Örgütlenmeye destek olunmalı	(K164)
Diğer	(K165)
	(K166)
	(K167)

(K168) Süt sığırcılığından memnun musunuz?

1) Evet 2) Hayır

(K169) Evet ise hayvan sayısını artırmayı düşünüyor musunuz? (1) Evet (2) Hayır

Cevabınız hayır ise memnun olmayışınızın sebepleri nelerdir?

(1=hiç katılmıyorum 2= büyük ölçüde katılmıyorum 3=Kararsızım 4=büyük ölçüde katılıyorum 5=tamamen katılıyorum)	
Üretim maliyetlerinin çok yüksek olması	(K170)
Süt fiyatının çok düşük olması	(K171)
Çok fazla işgücü gerektirmesi	(K172)
Ürünü saklama koşullarının zor olması	(K173)
Pazarlamasının zor olması	(K174)
Diğer	(K175)
	(K176)

(K177) Hayvanlarınız sigortalı mı? (1) Evet (2) Hayır

Cevabınız hayır ise nedeni?

(1=Kesinlikle hayır 2=Biraz 3=Kararsızım 4=Büyük ölçüde evet 5=Kesinlikle evet)	
Sigorta masrafları çok yüksek	(K178)
Kadere inanırım.	(K179)
Sigorta bedelini zamanında tahsil edemem.	(K180)
Diğer	(K181)
	(K182)

(K183) Daha önce hayvan sigortası yaptırdınız mı?

(1) Evet (2) Hayır

(K184) Süt sığırcılığı ile ilgili herhangi bir sorunuz olduğunda başvurduğunuz yerleri önem sırasına göre sıralayınız?

- () Birliğe
- () Tarım teşkilatına
- () Arkadaş, komşu vs.
- () Veterinere
- () Diğer(Belirtiniz)...

D-AMASYA DAMIZLIK SIĞIR YETİŞTİRİCİLERİ BİRLİĞİ HAKKINDAKİ GÖRÜŞLER

Damızlık Yetiştiricileri Birliğine üye olmanızı aşağıdaki faktörler nasıl etkiledi? (1=etkisiz 2=biraz etkili 3=kararsızım 4=büyük ölçüde etkili 5=çok etkili)	
Devletin verdiği hayvancılık desteklerinden daha fazla miktarda faydalanmak	(K185)
Ürünümü daha kolay pazarlamak	(K186)
Damızlık hayvan temininin kolay olması	(K187)
Üretim girdilerini daha kolay ve ucuz temin etmek.	(K188)
Veteriner hizmeti sağlamak.	(K189)
Ürünümü daha yüksek bedelle satmak.	(K190)
Hayvanlarımın soy kütüğü kayıtlarının tutulması	(K191)
Diğer	(K192)
	(K193)
	(K194)

(K195) Hangi vasıta ile üye oldunuz?

- (1) Köyümüzü ziyaret ettiler
- (2) Komşu, akraba vs.
- (3) Kendim başvurdum.
- (4) Diğer(Belirtiniz)...

(K196) Birlik beklentilerinizi karşıladı mı? (1)Evet (2) Hayır

Hayır, ise neden;

(1=Kesinlikle hayır 2=Biraz 3=Kararsızım 4=Büyük ölçüde evet 5=Kesinlikle evet)	
Yeterince hizmet alamıyorum.	(K197)
Ürün bedelleri zamanında ödenmiyor.	(K198)
Birlik yönetiminden memnun değilim.	(K199)
Damızlık hayvanlar kaliteli değil	(K200)
Üyelik ücreti çok yüksek	(K201)
Diğer..	(K202)
	(K203)

Damızlık Yetiştiricileri Birliğinden sağladığınız hizmetleri önem derecesine göre karşılaştırınız.

	Kesinlikle	Büyük ölçüde	Orta	Düşük	Eşit	Düşük	Orta	Büyük ölçüde	Kesinlikle		
Süt satışı	1	2	3	4	5	6	7	8	9	Suni tohumlama	(K204)
Süt satışı	1	2	3	4	5	6	7	8	9	Hayvansal destek ödemesi	(K205)
Süt satışı	1	2	3	4	5	6	7	8	9	Veteriner hizmetleri	(K206)
Süt satışı	1	2	3	4	5	6	7	8	9	Girdi Temini	(K207)
Süt satışı	1	2	3	4	5	6	7	8	9	Damızlık temini	(K208)
Suni tohumlama	1	2	3	4	5	6	7	8	9	Hayvansal destek ödemesi	(K209)
Suni tohumlama	1	2	3	4	5	6	7	8	9	Veteriner hizmetleri	(K210)
Suni tohumlama	1	2	3	4	5	6	7	8	9	Girdi Temini	(K211)
Suni tohumlama	1	2	3	4	5	6	7	8	9	Damızlık temini	(K212)
Hayvansal destek ödemesi	1	2	3	4	5	6	7	8	9	Veteriner hizmetleri	(K213)
Hayvansal destek ödemesi	1	2	3	4	5	6	7	8	9	Girdi Temini	(K214)
Hayvansal destek ödemesi	1	2	3	4	5	6	7	8	9	Damızlık temini	(K215)
Veteriner hizmetleri	1	2	3	4	5	6	7	8	9	Girdi Temini	(K216)
Veteriner hizmetleri	1	2	3	4	5	6	7	8	9	Damızlık temini	(K217)
Girdi Temini	1	2	3	4	5	6	7	8	9	Damızlık temini	(K218)

(K219) Gelirinizin artmasında damızlık sığır yetiştiricileri birliğinin bir rolü olduğuna inanıyor musunuz?

(1) Evet (2) Hayır

Önceki soruya cevap **Evet** ise bu nasıl gerçekleşiyor?

İzleyen ifadelerle katılma derecenizi 1'den 5'e kadar bir sayı ile derecelendiriniz. (1=kesinlikle hayır 2= büyük ölçüde hayır 3=kararsızım 4=büyük ölçüde evet 5=kesinlikle evet)	
Ürünüme daha yüksek fiyat veriliyor.	(K220)
Tarımsal girdileri daha ucuza temin ediyorum.	(K221)
Teknik bilgi sağlıyorum	(K222)
Üyeliğim sayesinde devletten daha fazla destek alıyorum.	(K223)
Ürettiğim sütü daha kolay pazarlıyorum, düzenli gelir sağlıyorum	(K224)
Kaliteli damızlık temin ediyorum	(K225)
Makine ve ekipman sağlıyorum.	(K226)
	(K227)

(K228) Birliğin hizmetlerinden memnun musunuz?

(1) Evet (2) Hayır

(K229) Sorunlarınızın çözümünde ADSYB size yardımcı oluyor mu?

(1) Evet (2) Hayır (3) Kısmen

(K230) Sizce Amasya Damızlık Sığır Yetiştiricileri birliği başarılı mı?

(1) Evet (2) Hayır (3) Kısmen

Başarısızsa sizce sebepleri nelerdir?

(1=hiç katılmıyorum 2=büyük ölçüde katılmıyorum 3=kararsızım 4=büyük ölçüde katılıyorum 5=tamamen katılıyorum)	
Sütü ucuza alıyor.	(K231)
Ürünümü iyi değerlendiremiyor.	(K232)
Yöneticileri başarısız.	(K233)
Ürün bedellerini zamanında ödemiyor.	(K234)
Ürün işleme tesisi yatırımı yapmıyor	(K235)
Veteriner hizmeti yetersiz.	(K236)
Diğer	(K237)
	(K238)

Birliğin daha iyi hizmet verebilmesi için önerileriniz nelerdir?

(1=hiç katılmıyorum 2=büyük ölçüde katılmıyorum 3=Kararsızım 4=Büyük ölçüde katılıyorum 5=tamamen katılıyorum)	
Veterinerler daha sık işletmeyi ziyaret etsin.	(K239)
Düşük faizli kredi sağlasın	(K240)
Girdi bedellerini ödemede kolaylıklar yapsın.	(K241)
Sütümüzü zamanında alsın.	(K242)
Süt bedellerini zamanında ve peşin ödesin.	(K243)
Yöneticiler dürüst çalışsın	(K244)
Diğer	(K245)
	(K246)

(K247) Süt yetiştiriciliği ile ilgili bir eğitim çalışmasına katıldınız mı?

(2) Hayır

(1) Evet

Evet ise;

Düzenleyen (1) Birlik (2) Kooperatif (3) Tarım Teşkilatı (4) Özel firmalar	Konusu	Süresi
(K248)	(K249)	(K250)
(K251)	(K252)	(K253)

(K254) Hayırsa neden katılmadınız?

(1) Gereksiz (2) Düzenlenmedi (3) Zamanım yoktu (4) Diğer belirtiniz...

DESTEKLEME ÖDEMELERİ

Hayvancılık desteklerinden hangilerinden faydalandınız?

	Faydalandım	Aldığı Miktar (TL)	Kullandığı Yer
Yem Bitkileri Üretim Desteği (da)	(K255)	(K256)	(K257)
<i>Yonca</i>	(K258)	(K259)	(K260)
<i>Fiğ</i>	(K261)	(K262)	(K263)
<i>Korunga</i>	(K264)	(K265)	(K266)
Damızlık ve Saf Irk Gebe Düve (Baş)	(K267)	(K268)	(K269)
Suni Tohumlama Hizmeti (Baş)	(K270)	(K271)	(K272)
Süt Teşvik Primi (Litre)	(K273)	(K274)	(K275)
Et Teşvik Primi (Kg)	(K276)	(K277)	(K278)
Suni Tohumlamadan Doğan Buzağı (Baş)	(K279)	(K280)	(K281)
Hastalıklardan Ari İşletme (baş)	(K282)	(K283)	(K284)
Aşı Desteği (baş)	(K285)	(K286)	(K287)
Sağım Hijyeni ve Süt Kalitesi (İşletme)	(K288)	(K289)	(K290)
Hayvan Kimlik Sistemi (baş)	(K291)	(K292)	(K293)

Bitkisel üretim desteklerinden hangilerinden faydalandınız?

	Faydalandım	Aldığı Miktar (TL)	Kullandığı Yer
Doğrudan Gelir Desteği	(K294)	(K295)	(K296)
Toprak Analizi Yaptıranlara İlave DGD	(K297)	(K298)	(K299)
Mazot Desteği	(K300)	(K301)	(K302)
Kimyevi Gübre Desteği	(K303)	(K304)	(K305)
Sertifikalı Tohum Desteği	(K306)	(K307)	(K308)
Prim Desteği	(K309)	(K310)	(K311)
<i>Buğday</i>	(K312)	(K313)	(K314)
<i>Arpa</i>	(K315)	(K316)	(K317)
<i>Diğer</i>	(K318)	(K319)	(K320)
	(K321)	(K322)	(K323)
Alternatif Ürün Desteği	(K324)	(K325)	(K326)
Kuraklık Desteği	(K327)	(K328)	(K329)
Tarımsal Sigorta Destekleri	(K330)	(K331)	(K332)

(K333) Hayvancılık destekleri üretime yönelik planlarınız değiştirdi mi?

(1)Evet (2) Hayır

(K334) Evet ise nasıl değiştirdi?

- (1) Üretim kapasitesini artırdım.
- (2) Yem bitkileri ekim alanını arttırdım.
- (3) Yeni bina yatırımı yaptım.
- (4) Diğer

Destek ödemelerinde, başvuruda vs. karşılaştığınız sorunlar nelerdir?

(1=hiç katılmıyorum 2=büyük ölçüde katılmıyorum 3=Kararsızım 4=Büyük ölçüde katılıyorum 5=tamamen katılıyorum)	
Ödemeler zamanında yapılmıyor	(K335)
Başvuru aşaması çok teferruatlı ve zaman alıcı	(K336)
Bankanın borç, kefillik vs.den dolayı ödemelere el koyması	(K337)
Diğer	(K338)
	(K339)

Hayvancılık desteklerinin daha etkin olması için önerileriniz nelerdir?

(1=hiç katılmıyorum 2=büyük ölçüde katılmıyorum 3=Kararsızım 4=Büyük ölçüde katılıyorum 5=tamamen katılıyorum)	
Süt destekleri kalite, hijyen ve miktar odaklı olmalı	(K340)
Süt mevsimsel olarak desteklenmeli	(K341)
Zamanında ödenmeli	(K342)
Destekler buzağı başına olmalı.	(K343)
Destek miktarı artırılmalı	(K344)
	(K345)
	(K346)
	(K347)

(K348) Suni tohumlama sonucu doğan hayvanınız var mı?

- (1)Evet (2) Hayır

(K349) Suni tohumlama sonucu hayvanlarınızda süt verim artışı oldu mu?

- (1)Evet (2) Hayır

(K350) “Suni Tohumlama Desteği” olmasaydı yinede hayvanınıza suni tohumlama yaptırır mıydınız?

- (1)Evet (2) Hayır

(K351) Yem bitkileri ekim alanlarınız yem bitkileri desteğinin verildiği 2000 yılından bu yana arttı mı?

- (1)Evet (2) Hayır

(K352) Cevabınız Evet ise; yüzde kaç arttı?

- (1) 0-20 (2) 21-40 (3) 41-60 (4) 61-80 (5) 81-100

(K353) Süt fiyatlarının artması yada azalması üretim seviyenizi etkiler mi?

- (1) Evet (2) Hayır (3) Kısmen

(K354) Sütünüzü pazarladığınız firma / birlik vs.den ayrıca prim alıyor musunuz?

- (1)Evet (2)Hayır

BİRİNCİ BÖLÜM
KURULUŞ, AMAÇ ve ÇALIŞMA KONULARI

KURULUŞ, BİRLİĞİN ADI, SÜRE

MADDE1 Bu ana sözleşme hükümlerini kabul eden, aynı çalışma konularına sahip ve aynı saf ırkı ıslah etmek üzere il düzeyinde Damızlık Sığır Yetiştiricileri Birlikleri kurulmuştur.

A) Birliğin çalışma bölgesi; İl hudutları dahilindedir. Ancak 4631 Sayılı Hayvan Islahı Kanununa istinaden hazırlanan 19 Aralık 2001 Tarih 24615 sayılı Resmi Gazetede yayınlanan Islah Amaçlı Yetiştirici Birliklerinin Kurulması ve Hizmetleri yönetmeliğinin 49. Maddesi (j) bendi çerçevesinde komşu illerde Merkez Birliği tarafından kurulan şubelerin görevlerini üstlenir. Birliğin adı; ".....İli Damızlık Sığır Yetiştiricileri Birliği" şeklinde olacaktır." Birliğin süresi 49 yıldır. Bu süre genel kurul kararı ile uzatılabilir.

AMAÇ

MADDE2 Birlik üyeleri ile koordinasyonu sağlayarak üstün verimli hayvanlar yetiştirmesi için; gerek yurt içinde yetiştirilen gerek yurt dışından ithal edilen ve gerekse yerli ırkların genetik potansiyellerinin geliştirilmesi, verimlerinin artırılması, bunların soykütüğü, ön soykütüğü kayıtlarının tutulması, hayvanlarla ilgili sağlık hizmetlerinin yürütülmesi ve sigorta işlemlerinin yapılması, üyelerin eğitimlerinin sağlanması, üyeler arasında yarışmalar düzenlenmesi, ihtiyaçlarının temin ve tedariki ile üretimin yurt içi ve yurt dışında pazarlanması, ürünlerin değerlendirilmesi için gerekli tesislerin kurulması, işletilmesi gibi hususlar ile Merkez Birliğinin planlayacağı her türlü hayvan ıslahı çalışmalarını yapmak amacıyla hizmet verir.

ÇALIŞMA KONULARI

MADDE3 Birlik aşağıdaki konularda faaliyet gösterir.

- a)** Merkez Birliğince planlanan ıslah programlarını uygulamak,
- b)** Üyelerini yurt içinde ve dışında temsil etmek, çıkarlarını korumak, yasa ve yönetmeliklerde belirtilen amaçlarını gerçekleştirmeleri doğrultusunda faaliyetlerini yönlendirmek,
- c)** Ön soykütüğü, soykütüğü ve Bakanlığın uygulamaya koyduğu hayvan ıslah programı kapsamında Merkez Birliği talimatları doğrultusunda Döl Kontrolü faaliyetlerini yürütmek,
- d)** Üyelerin hayvanlarının sağlık ve suni tohumlama hizmetlerini vermek. Veteriner hekim gözetim ve denetiminde hastalık teşhis ve tedavisine yönelik olarak hayvan sağlığı ile ilgili ilaç, aşı ve serum, ıslah amacıyla suni tohumlama ile ilgili; sperma, embriyo v.b malzemeleri temin etmek, dağıtmak ve pazarlamak,
- e)** Üyelerin damızlık materyal, alet ve ekipman, kaba yem, kesif yem, yem bitkileri tohumlukları ve sair ihtiyaçlarını sağlamak, dağıtmak ve pazarlamak,
- f)** Üyelerin mesleki eğitimlerini sağlamak, bilgi ve becerilerini artırmak, bunun için kurs, seminer vb. Tertipleme, göze ve kulağa hitap eden çalışmalar yapmak, her türlü basılı yayım ve haberleşmeyi sağlamak,
- g)** Üyeleri arasında dayanışmayı sağlamak,
- h)** Yurt içinden ve gerekli hallerde yurt dışından sağlanan erkek ve dişi materyal, sperma, embriyo ya da diğer biyolojik yöntemleri kullanarak ıslah programları ile bütünleşen her türlü faaliyet için gerekli kadro ve ekipleri oluşturmak, gerekli hallerde sperma, embriyo

vb. ıslah materyallerini üretmek için; Merkez Birliğinin talebi ve Bakanlığın izniyle ruhsatlı laboratuvarlar kurmak, bu konudaki bilgileri yetiştiricilere duyurmak, kullanımlarına imkan veren sistemi geliştirmek ve bu konuda kurslar düzenlemek,

- i) Hayvanların bakım ve beslenmesi ile ilgili her türlü teknik ve idari tedbirleri almak veya aldirmek,
- j) Üyelerce yetiştirilen hayvanların satışını organize etmek, bunun için fuar, sergi ve panayırılar kurmak ve kurulanlara katılmak, yarışmalar tertiplemek, ödüller vermek, yetiştirilen ırkları tanıtmak,
- k) Üyelerinin yetiştirdiği ürünlerin değer fiyatına satışını sağlayacak her türlü pazarlama organizasyonları ve ürün işleme tesislerini kurmak, kiralamak ve işletmek,
- l) Üyelerinin ihtiyaçlarına yönelik iş ve işlemleri yapmak veya yaptırmak,
- m) Hayvanlar ve hayvancılık işlemleri ile ilgili her türlü sigorta hizmetlerini yapmak veya yaptırmak,
- n) Kredi temini konusunda üyelerine yardımcı olmak,
- o) Konusu ile ilgili üyelerinin ihtiyaç duyduğu araştırmaları yapmak veya yaptırmak,
- p) Hayvancılığın geliştirilmesi konusunda gerekli tesisleri kurmak, ortak olmak, işletmek ve gerektiğinde bu işler için şirket kurmak,

İKİNCİ BÖLÜM

ÜYELİK İŞLEMLERİ

ÜYELİK ŞEKLİ

MADDE4 Birliklere üye olanların statüsü ve şekli;

- a) Asil Üye: Aynı ırk hayvana sahip, Bakanlığın belirlediği asgari kapasitede işletmesi olan ve soykütüğü sistemine dahil verileri düzenli alınan üye işletmeler. Bu üyeler, birliğin oy hakkına sahip üyeleri olup, birliğin tüm hizmetlerinden ayrıcalıklı olarak yararlanırlar, ödentileri aidat ve soykütüğü hizmet bedelidir.
- b) Aday Üye: Aynı ırk hayvana sahip, Bakanlığın belirlediği asgari kapasitenin altında işletmeleri olan ya da soykütüğüne girmek istemeyen ön soykütüğüne kayıtlı üye işletmeler.
Bu üyeler oy hakkına sahip olmayıp, talep edecekleri hizmetler için Yönetim Kurulu kararıyla soykütüğü işletmelerine uygulanan ücretlere eşit ve az olmamak koşuluyla belirlenen ücretle yararlanırlar, aidat ödemezler.

ASİL ÜYELİK ŞARTLARI

MADDE5 Yetiştirici Birliğine asil üye olma şartları:

- a) Aynı il hudutları içerisinde bulunmak.
- b) Bakanlığın belirlediği asgari 5 baş aynı ırktan sağılan hayvana sahip olmak.
- c) Fiilen soykütüğü, verim kontrollerini yapıyor veya yaptırıyor olmaktır.

ÜYELİĞE KABUL

MADDE6 Birliğe üye olabilmek için, Birlik Ana Sözleşmesinde yazılı üyelik hak ve ödevlerini; kuruluş aşamasında ana sözleşmeyi imzalayarak; sonradan girişte ise bir üyelik taahhütnamesi vermek suretiyle kabul etmiş olmak. Birlik yönetim kurulu, üyelik için yapılan başvuruyu inceleyerek, bir ay içerisinde olumlu veya olumsuz cevaplamakla yükümlüdür. Cevap verilmediği veya cevap olumsuz olduğu takdirde, talepte bulunan yetiştirici; birlik denetçileri aracılığıyla genel kurula

başvurabilir. Genel kurulun kararı kesindir. Birliğe kabul, yönetim kurulu kararı ile olur. Yönetim kurulu, ana sözleşmede belirtilen üyelik şartlarını taşıyan yetiştiricileri üyeliğe kabul etmek zorundadır.

ÜYELİKTEN ÇIKMA

MADDE7 Üyeler kendi istekleriyle üyelikten çıkabilirler. Üyelikten çıkma, Birlik Yönetim Kurulu kararıyla olur.

ÜYELİKTEN ÇIKMANIN SINIRLANDIRILMASI

MADDE8 Geçerli bir nedeni olmayan üyeler, üyelik asgari süresi olan iki yılı doldurmadan önce, üyelikten çıkmak için başvuramazlar. Ayrıca, birliğin mevcudiyetinin tehlikeye düşmesi gerekçesiyle yönetim kurulu çıkma taleplerine sınırlandırma getirebilir. Bu sınırlama iki yılı aşamaz.

ÜYELİKTEN ÇIKARILMA

MADDE9 Aşağıdaki hallerde yetiştiriciler üyelikten çıkarılabilir:

- a) Kanun, yönetmelik ve ana sözleşmede yer alan yükümlülükleri yerine getirmemek.
- b) Birlik aleyhine faaliyet göstermek.
- c) Birliğin kefaletiyle temin edilmiş kredi ve yardımları birlik talimatı dışında kullanmış olmak.

MADDE10 Ana sözleşmede gösterilmeyen nedenlerle üyeler üyelikten çıkarılamaz. Üyelikten çıkarılma, birlik yönetim kurulu geçici ihraç kararı şeklinde olur. Bu karar, yapılacak ilk genel kurulda kesin karara bağlanır. Üyeler, çıkarılma kararına tebliğ tarihinden itibaren 3 ay içerisinde, birliğin bulunduğu adli mercilerde iptal davası açabilirler. 3 ay içerisinde mahkemeye başvurmak üzere itiraz edilmeyen çıkarılma kararı kesinleşir. Genel Kurul Kararı gerektirmez. Haklarında çıkarılma kararı kesinleşmeyen üyelerin hak ve yükümlülükleri çıkarılma kararları kesinleşinceye kadar devam eder. Çıkarılma kararı gerekçeler ile birlikte tutanağa ve karar defterine geçirileceği gibi üyelik defterine de yazılır.

ÜYELİKTEN DÜŞME

MADDE11 Birlik üyelik şartlarını yitirmiş olmak Birlik yönetim kurulu uygun sürelerle ard arda yapacağı iki tebligat veya ilanla aidat yükümlülüklerinden borçlu veya sair ödemelerle yükümlü bulunan üyesinden bu yükümlülüklerini yerine getirmesini ister. İkinci tebligatta verilen süre içerisinde bu yükümlülüğünü yerine getirmeyen üyenin üyeliği kendiliğinden düşer. Düşme işlemi bir ay içerisinde üyeye tebliğ edilir. Üyeliğin düşmesi, ana sözleşme veya diğer nedenlerden doğmuş borçların yok olmasını gerektirmez. Üyelikten düşmede Genel Kurul kararı gerekmez

ÇIKAN, ÇIKARILAN VEYA ÜYELİKTEN DÜŞEN ÜYELERLE HESAPLAŞMA

MADDE12 Birlik üyeliğinden çıkan, çıkarılan veya üyelikten düşen üyelerle üç ay içerisinde hesaplaşılır. Hesaplaşmada birliğin mal varlığından hak iddia edilemez. Hesaplaşma sadece borç ve alacakların tasfiyesini içerir. Birlikten çıkan, çıkarılan veya üyeliği düşen üyelerden üyelik zamanlarına ait zararlarından dolayı sorumlulukları ayrıldıkları tarihten itibaren iki yıl devam eder.

BİRLİĞE TEKRAR GİRME

MADDE13 Üyelikten çıkmış olan yetiştiriciler, çıkma nedeni ortadan kalktıktan sonra tekrar üye olabilirler. Birliğe girmede üyeliğe kabul şartları aranır. İki defa üyelikten çıkan,

Çıkarılan veya üyeliği düşen üye bir daha birliğe alınmaz.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ÜYELERİN HAK VE ÖDEVLERİ

KATILIM PAYI VE AİDATLAR

MADDE14 Birliğin asil üyeleri, Genel Kurul tarafından belirlenen giriş aidatı, katılım payları ve yıllık aidatları ödemekle yükümlüdürler. Aday Üyelerden giriş aidatı, katılım payı ve yıllık aidat talep edilemez.

SOYKÜTÜĞÜ HİZMET BEDELİ

MADDE15 Birlik yapacağı soykütüğü faaliyetleri (veri toplama, değerlendirme v.b) için Hizmet Bedeli olarak; asil üyelerinden, Genel Kurulun belirleyeceği inek başına ocak ayı çiğ süt fiyatı üzerinden asgari 50 kg. süt'e eşdeğer bir bedel alır. Soykütüğü hizmet bedeli aday üyelerden talep edilemez.

AİDAT ve DİĞER ÜCRETLERİN ÖDENME ŞEKLİ

MADDE16 Giriş aidatı, bir kereye mahsus olmak üzere, üyelik başvurusu yapılırken peşin olarak ödenir. İşletme başı Yıllık aidat ve soykütüğü hizmet bedeli, genel kurulun vereceğı karara göre, aylık, üç aylık veya altı aylık dönemlerle tahsil edilir.

SERMAYE

MADDE17 Birliğinin sermayesi değişebilir olup, üyelerin birliğe girerken ödemiş oldukları giriş aidatları birliğin ana sermayesini oluşturur. Bağış ve yardım dışında aynı sermaye kabul edilemez.

BORÇ PARA ALMA

MADDE18 Birlik amaçlarını gerçekleştirmek için bankalar ile uygun bulacağı kişi ve kuruluşlardan ve üyelerden borç para alabilir; resmi ve özel teşekküllerden bağış ve yardım kabul edebilir.

BİLGİ EDİNME HAKKI

MADDE19 Yönetim Kurulunun faaliyet raporu, bilanço ve gelir-gider farkı cetveli ile Denetleme Kurulu raporları Genel Kurul toplantısına bir ay kala üyelerin tetkiki için birlik merkezi ilan panosuna asılır. Bu konuda üyelerin bilgi edinme hakkı birlik organlarından birinin kararı ile yok edilemez veya sınırlandırılmaz.

SORUMLULUK

MADDE20 Birlik borçlarından dolayı alacaklılarına karşı mal varlığı ile sorumludur. Üyeler birliklere giriş aidatları kadar sorumlu olup bunun dışında herhangi bir sorumluluğı yoktur.

İFLAS HALİNDE YÜKÜMLÜLÜK

MADDE21 Birliğin iflası halinde iflas idaresi, üyelerin her birinden payına düşen borcun ödenmesini ister. Aktif bakiyesi pay cetvellerinin kesin olarak tespiti üzerine geri verilir. Üyelerin geçici olarak tespit olunan borçları ile pay cetveli aleyhine icra ve iflas kanunu hükümlerine göre itiraz hakları vardır.

BİRLİĞE YENİ GİREN ÜYELERİN SORUMLULUKLARI

MADDE22 Birliğin mali durumunu bilerek birliğe yeni üye olan üyelikler önce doğmuş olan birlik borçlarından diğer üyeler gibi sorumlu olurlar. Buna aykırı mukavele hükümleri ile

üyeler arasındaki anlaşmalar üçüncü şahıslar için hüküm ifade etmez.

SIR SAKLAMA YÜKÜMLÜLÜĞÜ

MADDE23 Birliğin ticari defteri ve haberleşme ile ilgili hususların tetkiki genel kurulun açık bir müsaadesi veya yönetim kurulu kararı ile mümkündür. İncelenmesine müsaade edilen defter ve belgelerden öğrenilecek sırlar hariç, hiçbir üye iş sırlarını öğrenmeye yetkili değildir. Her üye, her ne suretle olursa olsun öğrenmiş olduğu birliğe ait sırları sonradan üyelik hakkını kaybetmiş olsa da gizli tutmak zorundadır. Bu mecburiyete uymayan üye, meydana gelebilecek zarardan birliğe karşı sorumlu olduğu gibi birliğin şikayeti üzerine herhangi bir zarar umulmasa dahi gerekli yasal işlemlere başvurulur.

BİRLİĞİN DAĞILMASINDAN SONRA SORUMLULUK

MADDE24 Birliğin dağılması halinde, dağılmanın Ticaret Siciline tescilinden başlayarak bir yıl içinde birliğin iflasına karar verildiği takdirde, üyeler ek ödemelerle yükümlü değildirler. Kalan mal varlığı Merkez Birliği'ne devredilir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM BİRLİĞİNİN ORGANLARI

MADDE25 Birliğin Organları şunlardır:

- a) Genel Kurul
- b) Yönetim Kurulu
- c) Denetleme Kurulu

GENEL KURUL

MADDE26 Birlik Genel Kurulu asil üyelere oluşan en yetkili karar organıdır. Birlik Genel Kurulunda, Genel Kurul tarihinden en az üç ay önce üye olan asil üyelerin oy kullanma hakkı vardır. Her üye bir oy kullanır.

GENEL KURULUN DEVREDİLEMEYEN GÖREVLERİ

MADDE27 Genel Kurul, yetkilerinden aşağıda belirtilen görevleri devir ve/veya terk edemez.

- a) Ana Sözleşmeyi değiştirmek,
- b) Yönetim Kurulu, Denetleme Kurulu ve gerektiğinde Tasfiye Kurulunu seçmek, gerektiği takdirde her üç kurulunda üyelerinin işlerine son vermek.
- c) Yönetim Kurulu, Denetleme Kurulu ve Tasfiye Kurulunu gerektiğinde ibra veya azletmek,
- d) Gayri menkul alım ve satımında takip edilecek usul ile alınacak gayri menkulün niteliğini, yerini ve azami fiyatını, satılacak gayri menkulün asgari fiyatını belirlemek,
- e) İmalat ve inşaat işlerinin yaptırılma usul ve esaslarını belirlemek,
- f) Merkez Birliği Genel Kurulunda birliğini temsil için; 2 kişiden az olmayacak şekilde Asil üyeler arasından 1/25 oranında temsilci ile yarısı kadar yedek seçmek.
- g) Yönetim Kurulu tarafından yapılan üyelikten çıkarma teklifleri hakkında karar vermek,
- h) Yönetim Kurulu ve Denetleme Kurulu üyelerine verilecek huzur hakkı ile yollukları belirlemek ve gerektiğinde Tasfiye kurulu üyelerinin ücretlerini belirlemek.

GENEL KURULUN DEVREDİLEBİLEN GÖREVLERİ

MADDE28 Genel Kurulun diğer görevleri şunlardır :

- a) Bilanço (gelir-gider farkı) hesapları ve yıllık çalışma raporları hakkında karar almak ve bu konuda Yönetim Kuruluna yetki vermek,
- b) Yönetim Kurulu ve Denetleme Kurulu ile gereğinde Tasfiye Kurulu ve üyeler tarafından yapılan teklifleri incelemek, yerine getirilmesi uygun görülenlerin iş programına alınmasına ve uygulanmasına karar vermek,
- c) Birlik Ana Sözleşmesinde yapılacak değişiklikleri kararlaştırmak,
- d) Birliğin bir başka birlikle işbirliği yapmasına karar vermek,
- e) Amaç ile ilgili kuruluşlara iştirake karar vermek ve katılma paylarını belirlemek,
- f) Üyelerin ihtiyaçları ile ilgili araç, gereç ve demirbaşlar ile üretim maddelerinin temini hususunda karar almak ve bu hususta Yönetim Kuruluna yetki vermek,
- g) Üyelere birlik aracılığı ile sağlanan ayni ve nakdi kredilerin ödeme şekli ve miktarını tespit etmek ve bu hususta Yönetim Kuruluna yetki vermek,
- h) Yönetim Kurulunun hazırlamış olduğu iş programı ve yeni bütçeyi onaylamak,
- ı) Şubeler, alım ve satım merkezleri açmak için Yönetim Kuruluna yetki vermek,
- j) Ortak olunduğu taktirde Merkez Birliğine yatırım ve geliştirme payı kısmen veya tamamen devri konusunda karar vermek,
- k) Üyelerin müşterek menfaatlerini ilgilendiren ve Yönetim Kurulu yetkisi dışında olan her konuda karar vermek,
- l) Banka ve diğer kuruluşlardan temin edilecek kredi ve yardımlar ile gerçekleştirilecek yatırımların yapılmasına karar vermek,
- m) Canlı ve cansız demirbaşların terkinin konusunda karar almak ve yetki vermek,
- n) Her türlü kiralama konusunda karar vermek.
- o) Uygun bulacağı kişi ve kuruluşlardan veya bankalardan alınacak borç miktarı ve koşulları belirlemek ve bu konuda yönetim kuruluna yetki vermek.

GENEL KURUL TOPLANTILARI

MADDE29 Genel Kurul aşağıdaki şekilde toplanır :

- a) Olağan Genel Kurul
- b) Olağanüstü Genel Kurul
Birlik asil üyeleri, birlik genel kuruluna asaleten katılırlar. Katılan her üyenin bir oy hakkı vardır. Üyeler vekalet veya temsil yoluyla oy kullanamazlar.

OLAĞAN GENEL KURUL TOPLANTISI

MADDE30 Olağan Genel Kurul, Yönetim Kurulunun daveti ile Nisan ayı sonuna kadar üç yılda bir en az asil üye tam sayısının yarısından 1 fazlasının iştiraki ile toplanır. Çoğunluk sağlanamadığında, en geç 2 ay içinde çoğunluğa bakılmaksızın kurucu sayısından az olmamak üzere tekrar toplantı yapılır.

OLAĞANÜSTÜ GENEL KURUL TOPLANTISI

MADDE31 Yönetim Kurulu, Denetleme Kurulu ve Tasfiye Kurulunun çoğunluk kararı ile veya birlik üye tam sayısının en az 1/5'inin yazılı müracaatını takiben 2 ay içerisinde Yönetim Kurulu tarafından Genel Kurul toplantıya çağırılır. Genel Kurulda çoğunluk sağlanamazsa müteakip 2 ay içerisinde toplanır. Olağanüstü toplantının gerçekleşmemesi durumunda Merkez Birliği Yönetim Kurulu, Birlik Genel Kurulunu re'sen toplantıya çağırarak toplantıyı gerçekleştirir. Belirtilen yollarla Genel Kurulun gerçekleşmemesi halinde Genel Kurul, İl Müdürlüğü (Valilik) tarafından re'sen gerçekleştirilir.

ÇAĞIRMA ŞEKLİ VE GÜNDEM

MADDE32 Yönetim Kurulu o yıla ait Genel Kurul toplantısının yapılacağı tarihten bir ay önce toplantı ilanını ihtiva eden yazı ile birlikte gündemi taahhütlü mektup veya imza karşılığı elden teslim edilerek üyelere tebligat yapılır. Ayrıca Genel Kurul toplantısının yapılacağı tarihten 15 gün önce üyelerin en kolay ve en emin şekilde haber almalarını sağlamak üzere gazete ile toplantı çağrısı ve ilanını yapar. İlanda çoğunluğun sağlanamaması halinde ikinci toplantının tarihi de belirlenir. Ana Sözleşmenin değiştirilmesi söz konusu ise yapılacak ilanda değiştirilecek madde numaralarının yazılması ile yetinilir. İlanın bir örneği toplantıdan en az 15 gün evvel valiliğe gönderilir. Toplantı için gözlemci olarak Bakanlık Temsilcisi görevlendirilmesi talep edilir. Bakanlık Temsilcisi toplantının başlamasından itibaren 1 saat içerisinde gelmez ise toplantıya katılan üyelerden birinin nezaretinde toplantı yapılır. Gündemde olmayan hususlar görüşülemez. Ancak, birliğe kayıtlı asil üyelerden en az 1/5'i ile Denetleme Kurulunun gündem maddelerinin görüşülmesine geçilmeden önce; Divan Başkanlığına verecekleri yazılı teklif ile gündeme yeni maddeler ilave edilebilir. Gündeme yeni maddelerin ilavesi için toplantıya katılan asil üyelerin yarısından bir fazlasının olumlu oyu şarttır.

TOPLANTIYA BAŞLAMA

MADDE33 Toplantı, Yönetim Kurulu Başkanı tarafından açılır. Yönetim Kurulu Başkanı'nın toplantıda bulunmaması durumunda, toplantıyı Yönetim Kurulu üyelerinden biri, o da yoksa Denetleme Kurulu üyelerinden biri o da yoksa genel kurulca gösterilecek bir üye tarafından yoklamayı müteakip açılır. Toplantıda asil üyelerden yeterli sayı sağlandığı anlaşıncı Divan Başkanlığının seçimine geçilir. Toplantıya katılan oy verme yetkisine haiz üyeler veya Merkez Birliği temsilcileri arasından bir başkan, 2 katip seçilir. Seçimin gizli yapılması durumunda ayrıca 2 oy tasnifçisi seçilir. Divan Başkanlığı'na, Birlik Başkanı, Yönetim Kurulu Üyeleri, Denetleme Kurulu Üyeleri ve birlik çalışanları seçilemez. Toplantı açılıp gündem maddelerinin görüşülmesine başladıktan sonra herhangi bir sebeple toplantının devamına imkan görülmemesi veya Divanın çekilmesi halinde gündemi tamamlamak üzere Genel Kurulda ibra maddesi görüşülmemişse Yönetim Kurulu, görüşülmüşse İl Müdürlüğü(Valilik), Merkez Birliği veya yetkili mahkemece atanacak Yönetici Kurul (Kayyum) tarafından yapılacak çağrı üzerine Genel Kurul kaldığı yerden yeniden toplanır, çağrı ile ilgili olarak 32. Madde uygulanır.

HAZIR BULUNANLAR LİSTESİ

MADDE34 Genel Kurul Toplantısına Katılan asil üyeleri gösteren "Hazır Bulunanlar " listesi düzenlenir. Bu liste asil üyelerin üyeliğe kabul tarihleri, oy yetkisine haiz üyenin adı, soyadı, ikametgahı ve imza bölümü yer alır. Liste toplantıya katılan üyelere toplantıya başlamadan önce imzalatılır. Listenin Bakanlık Temsilcisi ve Divan Başkanı tarafından da imzalanması gereklidir.

KARAR NİSABİ

MADDE35 Kararlar, hazır bulunan üyelerin çoğunluğu ile verilir. Oyların eşitliği durumunda tekrar oylama yapılır. Ancak ana sözleşme değişikliği, dağılma ve birliğin feshi teklifleri konularında kullanılan oyların 2/3 çoğunluğu aranır. sorumlulukların ağırlaştırılması veya ek ödeme yükümlülükleri konusunda alınacak kararlar için kullanılan oyların 3/4'ü çoğunluğu oluşturur. Genel Kurulda verilen kararlar tüm üyeler için geçerlidir.

ÇOĞUNLUĞUN HAZIR BULUNMASI

MADDE36 Birliğin bütün asil üyelerinin toplantıda hazır bulunması halinde, Genel Kurul

toplantısına dair diğer hükümler saklı kalmak şartı ile toplantıya çağrı hakkındaki hükümlere uyulmamış olsa dahi, kararlar alınabilir.

OY KULLANAMAYACAKLAR

MADDE37 Birlik işlerinin yürütülmesinde Yönetim Kurulunca görevlendirilen üyeler, yönetim kurulunun ibrasına ait kararlarda oylamaya katılamazlar. Bu hüküm denetleme kurulu üyeleri için geçerli değildir. Asil üyeler dışında, diğer üyeler oy kullanamaz. Üyeler, vekalet veya temsil yoluyla oy kullanamazlar.

BİRLİK YÖNETİM KURULU DENETLEME KURULU VE MERKEZ BİRLİĞİ DELEGELERİNİN SEÇİMİ

MADDE38 Yönetim Kurulu ve Denetleme Kurulu ile Merkez Birliği delegeleri seçimleri adayların tek listede toplanması halinde açık, aksinde gizli oyla yapılır. Yönetim Kurulu için 7 asil 5 yedek, Denetleme Kurulu için 5 asil 3 yedek ve Merkez Birliği Delegeliği için birlik asil üye sayısının 1 / 25 i kadar asil, bunun yarısı kadar yedek üye secilir. Yönetim Kurulu, Denetleme Kurulu ve Asil üyelerden delege seçimi yapılır.

Seçimlerin gizli yapılması halinde birlik mührünü taşıyan zarflar hazır bulunanlar listesini imza eden üyelere verilir. Üyeler oylarını tasnif kurulunun huzurunda imzaları kontrol edilerek seçim sandığına atarlar. Kullanılan oyların katılanlara göre fazla çıkması halinde oy pusulaları açılmadan fazla oylar rastgele seçilerek iptal edilir. Sandık açılıp oy ayrımı bittikten sonra sonuçlar tutanağa yazılır.

GENEL KURUL TOPLANTISINA AİT BELGELERİN TARIM VE KÖYİŞLERİ BAKANLIĞINA GÖNDERİLMESİ

MADDE39 Genel kurul görüşmeleri tutanağa bağlanır. Divan başkanı ve katipler tarafından imzalanan bu tutanakta ayrıca, toplantıya katılan üye sayısı belirtilir. Yeni seçilip göreve başlayan yönetim kurulu tarafından, toplantı gününden itibaren en geç 15 gün içinde gündem, toplantı çağrısı, duyuru, duyuru tutanağı, yönetim kurulu ve denetleme kurulu raporu, bilanço gelir-gider cetveli ve Bakanlık temsilcisi tarafından imzalanmış genel kurul toplantısında hazır bulunanlar listesi her biri ikişer örnek olmak üzere Tarım ve Köyişleri Bakanlığına gönderilir.

KARARLARIN BOZULMASI

MADDE40 Yönetmeliğe, Ana Sözleşme hükümlerine ve iyi niyet esaslarına aykırı olduğu iddiasıyla aşağıda belirtilen kimseler Genel Kurul kararları aleyhine toplantıyı takip eden günden başlamak üzere 30 gün içinde birlik merkezinin bulunduğu yerdeki mahkemeye başvurabilir.Bu kimseler;

- 1) Toplantıda hazır bulunup da kararlara katılmayarak karşı görüşlerini tutanağa geçirten, oyunun kullanılmasına haksız olarak izin verilmeyen, toplantı çağrısının usulüne uygun yapılmadığını, gündemin gereği gibi ilan veya tebliğ edilmediğini, Genel Kurul toplantısına katılmaya yetkili olmayan kimselerin karara katılmış bulunduklarını iddia eden üyeler.
- 2) Yönetim Kurulu,
- 3) Kararların yerine getirilmesi, Yönetim Kurulu üyeleri ile Denetleme Kurulu üyelerinin şahsi sorumluluklarını gerektirdiğinde bu kurulların üyelerinden her biri, Ayrıca bozma davasının açıldığı ve duruşmanın yapıldığı gün, Yönetim Kurulu tarafından usulen ilan olunur.Genel Kurulda alınan bir kararın mahkeme tarafından bozulması bütün üyeler için hüküm ifade eder.Mahkeme, Birliğin isteği üzerine muhtemel zararlarına karşın davacıların teminat göstermesine karar verebilir. Teminatın

miktar ve mahiyetinin belirlenmesi ilgili mahkemeye aittir.

YÖNETİM KURULU

MADDE41 Yönetim Kurulu, Kanun, ilgili Yönetmelik ve Ana Sözleşme hükümleri içinde birliğin kanuni temsilcisi olan ve faaliyetlerini yürüten organdır.

ÜYE SAYISI VE ÜYELİK ŞARTLARI

MADDE42 Birlik Yönetim Kurulu, üç yıl için Genel Kurul tarafından asil üyeler arasından seçilen, 7 asil üye ile 5 yedek üyeden oluşur. Asil üyeliği düşen Yönetim Kurulu üyelerinin Yönetim Kurulu üyeliği de düşer. Yönetim Kurulundan ayrılan üyelerin tekrar seçilme hakkı vardır. Yönetim Kurulu üyeliğine aday olabilmek için,

- a) T.C. vatandaşı olmak,
- b) Türk Ceza Kanunundaki zimmet, ihtilas, irtikap, rüşvet, görevi suistimal, sahtekarlık, hırsızlık, dolandırıcılık, hileli iflas, emniyeti suistimal ve Devletin manevi şahsiyetine karşı işlenen suçlardan mahkum olmamak (cezası ertelenenler ile af kapsamına girenler hariç),
- c) Hacir altında bulunmamak,
- d) 18 yaşından küçük olmamak,
- e) En az ilkokul ve/veya ilköğretim Okulu mezunu olmak,
- f) Aynı türde bir başka birliğin Yönetim Kurulu üyesi olmamak, şartları aranır. Üyelik şartları Denetleme Kurulu tarafından araştırılır. Bu şartları taşımadıkları halde seçilenler ile sonradan seçilme yeterliliklerini kaybedenlerin görevlerine Yönetim Kurulunca son verilir. Seçimlere tek liste girildiğinde oylamanın açık veya kapalı olması Genel Kurulun oyuna sunulur. Oylama sonucuna göre hareket edilir. Birden fazla liste seçime girerse gizli oylama yapılır. Yönetim Kurulu, Denetleme Kurulu ve Merkez Birliği delegeleri kendi kategorilerinde asil ve yedek olarak değerlendirilir. En çok oy alandan en az oy alana doğru sıralama yapılır. Genel Kurulda en çok oy alanlar; Yönetim Kurulu, denetleme kurulu ve merkez birliği asil ve yedek üyeliklerine seçilmiş olurlar. Eşit oy alanların sıralanmasının belirlenmesinde kuraya baş vurulur. Yönetim Kurulundan ayrılan bir üyenin yerine yedek üyelerden alınan oy sırasına göre biri geçer, Herhangi bir sebeple Yönetim Kurulu toplantı nisabını kaybederse boşalan Yönetim Kurulu üyeliklerine Yönetim Kurulu üyeleri tarafından yedek listeden yeteri kadar üye çağırılır.

YÖNETİM KURULU İŞ VE ÇALIŞMA ŞEKLİ

MADDE43 Birlik Yönetim Kurulu kendi aralarında; bir başkan, bir başkan yardımcısı ve bir muhasip üye ile sekretaryayı yürütecek bir üyeyi seçer, diğerleri üye sıfatını alır. Aynı toplantıda Yönetim Kurulunun yapacağı mutat toplantı tarihlerini ve yerini belirler. Bu toplantıda ayrıca lüzumu halinde yapılması zorunlu olan mutat dışı toplantılara çağrının nasıl ve kimler tarafından yapılacağına dair karar alınır. Yönetim Kurulu üyelerinden biri veya bir kaç birliği temsile yetkili kılınarak Ticaret Siciline tescil ettirilir. Yönetim Kurulu kararları çoğunlukla alınır. Oylar eşit olduğu takdirde görüşme konusunda başkanın oyu belirleyici olur. Toplantı nisabı 4 üyedir. Yönetim Kurulunda üyeler vekalet yada temsil yolu ile oy kullanamazlar.

Mazeretsiz olarak birbiri ardına üç mutat toplantıya gelmeyen üye istifa etmiş sayılır. Yönetim Kurulu kararları, sahifeleri noterce tasdik edilmiş bir karar defterine sıra numarası ve tarihi ile kayıt edilip imzalanır. Verilen karara, karşı görüşte olanlar veya

çekimser kalanlar muhalefet sebeplerini kararın altına yazarak imzalamak zorundadırlar. Yönetim Kurulu üyelerine Genel Kurulca belirlenen huzur hakkı ve yolluk dışında hiçbir ad altında başkaca ödeme yapılmaz. Yönetim Kurulu üyeleri her zaman üyelikten ayrılabilirler. Ancak, çekilen üyenin iş gördüğü zamana ait sorumluluğu ile ilgili olarak zarar ve sorumluluklarının öğrenildiği tarihten itibaren 5 yıllık süre içerisinde aleyhinde tazminat davası açılabilir. Yönetim Kurulu üyeleri topluca istifa ettikleri veya mevcut yedeklerin istifa eden üyelerin yerini dolduramadığı takdirde; Olağanüstü Genel Kurul toplantısına gidilerek yeniden Yönetim Kurulu üyeleri seçilir. Yönetim Kurulundan istifa eden bir üyenin yerine geçecek yedek üye yok ise Yönetim Kurulu birlik üyeleri arasından birini Yönetim Kurulu üyeliğine seçerek yeni üyeyi toplanacak ilk Genel Kurulun onayına sunar.

Görevi son bulan eski Yönetim Kurulu, yeni Yönetim Kuruluna seçim gününden başlayarak bir hafta içinde görevini devretmek zorundadır. Yönetim Kurulu, Kanun, ilgili Yönetmelik ve Ana Sözleşme hükümleri içinde birliğin kanuni temsilcisi olan ve faaliyetlerini yürüten icra organıdır.

YÖNETİM KURULUNUN GÖREVLERİ

MADDE44 Yönetim Kurulunun görevleri şunlardır.

- a) Birlik Yönetim Kurulu Yasa, Yönetmelik ve Ana Sözleşmede belirtilen görevleri yürütmekle görevlidir. Bu amaçla iki ayda bir defa mutat toplantı yapar, ancak gerek duyulması halinde toplantı sayısını artırılabilir.
- b) Birlik bütçesini hazırlar, birliğin her türlü faaliyet ve kayıt işlerini yürütür.
- c) Soykütüğü ve ön soykütüğü işlerini ve verim kontrollerini yaptırır ve takip eder.
- d) Genel Kurulu toplantıya çağırır. Çalışmalarını rapor halinde Genel Kurula sunar.
- e) Gerektiğinde Genel Kurulu olağanüstü toplantıya çağırır.
- f) Genel Kurulca verilen görevleri yapar. Sonuç hakkında Genel Kurula bilgi verir.
- g) Yetiştirici eğitimlerini yapar, seminerler düzenler, yetiştirme, bakım, besleme, sürü idaresi vb. konularda yayınlar yapar.
- h) En son hayvan ve hayvansal ürün fiyatlarına ilişkin pazar haberlerini üyelerine duyurur.
- ı) Modern hayvancılık işletmeleri kurmak isteyenlere proje temin eder.
- j) Üyelerine kredi sağlar.
- k) Personelin tayin, atama ve özlük işlerini yürütür.
- l) Mevcut bütçe dahilinde gerekli harcamaları yasalara göre yapar.
- m) Üyelerinin ürünlerine pazar bulur, ihtiyaçlarını karşılamaya çalışır.
- n) Potansiyeli olan merkezlerde birlik şubesi kurulması konusunu inceler, uygun görülenlerin kurulmasını sağlar.
- o) Birlik Teknik İşler ve Sağlık İşleri Şube Müdürlüğü ile Birlik İdari ve Mali İşler Şube Müdürlüğü faaliyetlerini düzenler ve yönetir.
- p) Kanunlara aykırı olarak alınan Genel Kurul kararları aleyhine iptal davası açar.
- r) Genel Kurulca hayvan ıslahı konularında uygulanmasına karar verilen ve Bakanlıkca desteklenecek olan yatırım projelerini hazırlatarak Merkez Birliği aracılığı ile Bakanlığın onayına sunar.
- s) Birliğin aczi halinde Genel Kurulu toplantıya davetle gerekli mercilere haber verir.

- t) Eski Yönetim Kurulu üyeleri ile birlik memurlarının sonradan tespit edilen yolsuzluklarını ilgili mercilere haber verir.
- u) Denetim amacı ile Denetleme Kurulunun veya bağımsız denetleme organının talebi halinde, birliğe ait her türlü defter ve belgeleri verir.

YÖNETİM KURULUNUN SORUMLULUKLARI

MADDE45 Yönetim Kurulu üyeleri birliğe, üyelerine ve birlik alacaklılarına karşı müteselsil sorumludur.

Yönetim Kurulu ibra edilmedikçe üyelerinden hiç biri kurullarda görev alamaz. Görevini yapmadıkları anlaşılan Yönetim Kurulu üyelerini Genel Kurul her zaman azledebilir ve haklarında takibat kararı verebilir. Her üyenin, sorumluluğu olan yöneticilere münferiden dava açma hakkı mahfuzdur. Yönetim Kurulu aleyhindeki davalar Denetleme Kurulunca açılır. Yönetim Kurulu üyelerinden her biri, Genel Kurulun kararı şahsi mesuliyetini gerektirdiği ahvalde karar aleyhine iptal davası açabilir. Yönetim Kurulu üyeleri ve birlik memurları kasıtlı bulunsun veya bulunmasın kendi kusurlarından ileri gelen zararlardan sorumludurlar. Suç teşkil eden fiil ve hareketlerden dolayı haklarında yasal işleme başvurulur. Yönetim Kurulu, tescil ve kayıt için gerçeğe aykırı beyanda bulunması halinde cezai bakımdan sorumlu olur. Yönetim veya temsile yetkili şahıslar, birliğe ait görevlerini yürütmeleri esnasında meydana getirdikleri fiillerden doğan zararlardan birlikte sorumludurlar.

BİRLİĞİN ACİZ HALİNDE YAPILACAK İŞLER

MADDE46 Birliğin aciz halde bulunduğunu kabul ettirecek ciddi sebepler mevcut ise, yönetim kurulu piyasadaki cari fiyatlar esas olmak üzere derhal bir ara bilanço düzenler. Son yılın bilançosu veya daha sonra yapılan bir tasfiye bilançosu veyahut yukarıda adı geçen ara bilançosu birlik mevcudunun borçlarını karşılamıyacağını belirtiyorsa, yönetim kurulu, birlik genel kurulunu olağanüstü toplantıya çağırır. Genel kurul mevcut sermayesi yetmeyen birliğin dağılmasını veya mahkemeye müracaatla birliğin iflasını isteme kararlarından birisini vererek ilgili makamlara müracaat eder. Birliğin son bilançosunda varlığının yarısı birlik borçlarını karşılamıyorsa, durum yönetim kurulunca mahkemeye bildirilerek genel kurulu derhal toplantıya çağırılır. Denetleme kurulunun yapacağı inceleme sonucu birliğin mali durumunun düzeltilmesinin mümkün görülmesi halinde yönetim kurulu veya alacaklılardan birinin isteği üzerine iflasın açılması ertelenebilir. Bu taktirde yönetim kurulu, birliğin durumunu düzeltecek mali tedbirleri alır. Mevcutlar defterinin tutulması, yönetim memuru atanması gibi birlik varlığının korunmasına ve devamına yarayan tedbirler ise mahkemece alınır.

DENETLEME KURULU

MADDE47 Denetleme Kurulu, Genel Kurul namına birliğin bütün işlem ve hesaplarını inceler.

DENETLEME KURULUNUN SEÇİMİ

MADDE48 Birlik Denetleme Kurulu üç yıl için Genel Kurulca asil üyelerden seçilen 5 asil üye ile 3 yedek üyeden teşekkül eder, bu üyelerde de Yönetim Kurulu üyelerinde aranan şartlar aranır. Müddetleri biten üyelerin tekrar seçilmeleri mümkündür. Birbirleriyle ve Yönetim Kurulu üyeleriyle üçüncü dereceye kadar (bu derece dahil) kan ve sıhri akrabalıkları olanlar Denetleme Kurulu üyeliğine seçilemezler. Görev kusurlarından veya suç teşkil eden fiillerinden ötürü Yönetim Kurulu ve Denetleme Kurulu üyeliğinden uzaklaştırılanlar tekrar Denetleme Kurulu üyeliğine getirilemezler.

DENETLEME KURULU ÜYELERİNİN SORUMLULUĞU

MADDE49 Asil üyeler; kanun, ilgili yönetmelik ve ana sözleşme ile kendilerine yükletilen görevleri hiç veya gereği gibi yapmamalarından doğan zararlardan dolayı kusursuz olduklarını ispat etmedikçe, müteselsilen sorumludurlar.

BİR ÜYELİĞİN AÇILMASI VE ÇEKİLME

MADDE50 Denetleme Kurulu üyelerinden birinin ölümü, çekilmesi, bir engelden dolayı görevlerini yapamayacak halde bulunması, iflası veya hacir altına alınması gibi sebeplerle görevlerinin sona ermesi ve yüz kızartıcı bir suçtan dolayı, mahkumiyetinin kesinleşmesi halinde diğer üyeler Genel Kurulun ilk toplantısına kadar görev yapmak üzere yerine yedeklerinden birini çağırırlar. Denetleme Kurulu üyeleri her zaman görevden çekilebilirler. Ancak, toptan çekilme halinde Genel Kurul, Yönetim Kurulu tarafından derhal toplantıya çağırılır ve yeniden Denetleme Kurulu asil ve yedek üyelerini 30 gün içinde seçer. Açılan üyelğe yedek üye getirilir. Ancak, bir üyelik açık kalıp da yerine geçecek üye bulunamazsa Genel Kurul toplantıya çağırılmadan Denetleme Kurulu tarafından bir asil, bir yedek üye çağırılır.

İNCELEME YÜKÜMLÜLÜĞÜ

MADDE51 Denetleme Kurulu üyeleri işletme hesabıyla bilançonun defterlerle uygunluk halinde bulunup bulunmadığını, defterlerin düzenli bir surette tutulup tutulmadığını ve işletmenin neticeleriyle mal varlığı hakkında uyulması gerekli olan hükümlere göre işlem yapılıp yapılmadığını incelemekle yükümlüdürler. Üyeleri şahsen sorumlu veya ek ödeme ile yükümlü olan birliklerde, üyelerin verdiği taahhütnameler ile üyelik defterlerinin usulüne uygun olarak tutulup tutulmadığını da incelemek zorundadırlar. Yönetim Kurulu bu maksatla Denetleme Kurulu üyelerine defter ve belgeleri verir. Onların istekleri üzerine müfredat defteri ve bu defterin hangi esaslara göre düzenlendiği ve istenilen her konu hakkında bilgi verilir. Üyeler gerekli gördükleri hususlarda Denetleme Kurulu üyelerinin dikkatini çekmeye ve açıklama yapılmasını istemeye yetkilidirler.

ÇALIŞMA DÜZENİ VE GÖREVLERİ

MADDE52 Denetleme Kurulu üyeleri, 4 ay ara ile yılda en az 3 defa toplanarak birliğin işlemlerini ve hesaplarını denetler, malları ve kasayı sayar ve görülen noksanlıkları, düzensizlikleri inceleyerek bunları birer rapora bağlar ve aksaklıkları Yönetim Kuruluna bildirir. Denetleme Kurulu üyeleri, Genel Kurul toplantısından önce bilançoyu, Yönetim Kurulunun hazırladığı çalışma raporu ve bütçeyi inceleyerek gerekli gördüğü işlemleri, hesapları ve mevcutları elden geçirir ve kanaatlerini açık olarak belirten bir rapor hazırlarlar. Denetleme Kurulu üyeleri, bu raporda, Yönetim Kurulunun çalışma düzenini ve başarı derecelerini de belirtirler. Denetleme Kurulu üyelerinin görevleri, birliğin iş ve muamelelerini kontrol etmektir. Denetleme Kurulu üyeleri aşağıdaki görevleri yapmak zorundadırlar.

- a) Birliğin işlem ve hesaplarının tetkiki sonunda buldukları noksan ve hataların giderilmesi için Yönetim Kuruluna rapor sunmak, Yönetim Kurulu gereğini yapmadığında Merkez Birliğine bildirmek,
- b) Bilançonun Türk Ticaret Kanununun 74 üncü Maddesi esaslarına veya Maliye Bakanlığının kabul ettiği örnek bilançoya göre hazırlanıp hazırlanmadığına bakmak,
- c) Yönetim Kurulu üyelerinin üyelik şartlarını taşıyıp taşımadıklarını araştırmak, bu şartları taşımadıkları halde seçilenler ile sonradan kaybedenlerin görevlerine son verilmesi için keyfiyeti Yönetim Kuruluna bildirmek,

- d) Birlik çalışmaları hakkında bilgi almak ve lüzumlu kayıtların tutulmasını sağlamak maksadıyla birliğin defterlerini incelemek,
- e) Dört ayda bir ara denetimi yapmak ve haber vermeksizin birlik veznesini denetlemek, inceleme sonuçları olumsuz çıktığı takdirde düzenlenecek raporun birer örneğini Yönetim Kurulu Başkanına vermek,
- f) Birlik üyeleri ve kendileri ile birlik yöneticileri arasındaki anlaşmazlıkla ilgili konuları Genel Kurul gündemine aldirmek ve Yönetim Kurulunun Genel Kurulu toplantıya çağırması durumunda olağanüstü olarak Genel Kurulu toplantıya çağırarak,
- g) Ana Sözleşmede üyelerin Genel Kurul toplantılarına katılmaları için gerekli şartların yerine getirilip getirilmediğini incelemek,
- h) Yapılacak denetimler sonucunda düzenlenecek rapora göre hukuki sorumluluğu tespit edilen Yönetim Kurulu üyeleri hakkında Genel Kurul kararına istinaden gerekli hukuk davalarını açmak.
Denetleme Kurulu üyelerinin yukarıda yazılı kontrol yetkileri Genel Kurul kararı ile sınırlandırılmaz. Denetleme Kurulu üyeleri ayrıca birlik zararlarını kapatmak için Genel Kurula sunulacak teklifleri hazırlayarak toplantı gündemine aldırırlar.

TOPLANTI VE RAPORLAR

MADDE53

Denetleme Kurulu üyeleri çalışma raporlarıyla benzer tekliflerini Genel Kurula sunmaya mecburdurlar.

Denetleme Kurulu üyeleri, görevleri esnasında işlerin yürütülmesinde gördükleri noksanlıkları, Kanun, Yönetmelik veya Ana Sözleşmeye aykırı hareketleri, bundan sorumlu olanların bağlı bulundukları organa ve gerekli hallerde Genel Kurula haber vermekle yükümlüdürler.

Denetleme Kurulu raporları üye çoğunluğu tarafından imzalanır. Rapora katılamayan üyeler kanaatini belirterek imzalamak ve/veya münferit rapor düzenlemek zorundadırlar. Genel Kurul toplantısında "Denetleme Kurulu Raporu" okunmadan bilanço ve dolayısıyla ibralar konusunda karar alınamaz. Birlik Denetleme Kurulu üç yıl için Genel Kurulca seçilen 5 asil üye ile 3 yedek üyeden teşekkül eder.

Denetleme kurulunun görevleri:

- a) Birliğin bütün işlem ve hesaplarını inceler; yönetim kurulunun çalışmalarını denetler ve hazırladığı raporu genel kurula sunar.
- b) Gerekteğinde birlik genel kurulunu olağanüstü toplantıya çağırır. Yönetim kurulu üyelerinde aranan şartlar, denetleme kurulu üyeleri için de geçerlidir. Görev kusurlarından veya suç teşkil eden fiillerinden ötürü yönetim kurulu ve denetleme kurulu üyeliğinden uzaklaştırılanlar, tekrar denetleme üyeliğine getirilemez. Genel kurul tarafından denetleme kurulu üyelerinin görevlerine her zaman son verilebilir.

SORUMLU MÜDÜR

MADDE54 Şube müdürlükleri arasındaki koordinasyonu sağlar. Çalışmalar konusunda Yönetim Kuruluna karşı sorumludur. Birlik Yönetim Kurulu gerek gördüğünde şube müdürlüklerini birleştirebilir veya Sorumlu Müdür'ün uhdesine verebilir.

ŞUBE MÜDÜRLÜKLERİ TEKNİK İŞLER ŞUBE MÜDÜRLÜĞÜ

MADDE55 Sorumlu Müdüre bağlı olarak hizmet veren Teknik İşleri Şube Müdürlüğü ülkenin hayvancılık politikasına paralel olarak verilen hedeflere ulaşabilmek amacıyla birlik organlarınca verilen kararları uygular. Ülke hayvancılığı ve birlik üyelerinin menfaatleri doğrultusunda, hayvan ıslahı amacı ile

tabii ve suni tohumlama, embriyo transferi gibi teknikleri uygular. Sperma, embriyo vb. materyallerin planlaması ve dağıtımı, ıslah edilmiş ırkın muhafazası ve takibi için soykütüğü ve önsoykütüğü çalışmalarını yürütür.

SAĞLIK İŞLERİ ŞUBE MÜDÜRLÜĞÜ

MADDE56 Hayvan sağlığı ile ilgili Bakanlığın talimatı ve programları doğrultusunda yürütür, koruyucu hekimlik, gerekli tedavi ve aşılama hizmetlerini verir veya veririr. Gerekliğinde anılan şube müdürlükleri altında konu bazında birimler kurulabilir

İDARİ VE MALİ İŞLER ŞUBE MÜDÜRLÜĞÜ

MADDE57 Birliğin personel, idari ve mali işlerini yürütür. Damızlık hayvanlar için düzenlenecek sergi, panayır, fuarlarda dereceye girenlere ödül verir. Borsa, vb. konularla ilgili çalışmalarını yürütür. Birliğin hayvan alımı, satımı ve nakliye işlerini yürütür. Genel Kurulun laboratuvar, istasyon ve suni tohumlama durakları kurulmasına karar vermesi halinde, bunların inşasını ve faaliyete geçirilmesini sağlar. Soykütüğüne kayıtlı damızlıkların yurt içi ve yurt dışı satışlarında yetiştiricilere yardımcı olur. Birliğin bütçe tasarısını hazırlar.

YENİ ŞUBE MÜDÜRLÜĞÜ AÇMA

MADDE58 Gerek görüldüğü hallerde Yönetim Kurulu yeni şube müdürlükleri ihdas edebilir.

DIŞARIYA KARŞI TEMSİL VE İMZA YETKİSİ

MADDE59 Yönetim Kurulu, resmi dairelerde, mahkemelerde ve üçüncü kişiler nezdinde temsil yetkisini ilgili Sorumlu Müdüre devredebilir. Ancak, birliği taahhüt altına koyabilecek işlerde Sorumlu Müdür ile birlikte Yönetim Kurulu Başkanı veya imza yetkisine haiz üyelerden birinin imzası şarttır. Yönetim Kurulu, birliği temsil ve borç altına sokan işler dışında, Şube Müdürlerine ikinci derecede imza yetkisi verebilir. İkinci derecede imzaların geçerli olabilmesi için birinci imza ile müşterek olması gereklidir. Birliği temsile yetkili kılınan kimseler, imzalarını ancak, birliğin unvanı altına koydukları durumlarda bu taahhüt birliği bağlar.

TESCİL

MADDE60 Yönetim Kurulu düzenlenecek ilk toplantıda imza yetkileri hakkında bir sirküler yaparak, bunu notere onaylattıktan sonra Ticaret Siciline tescil ve ilan ettirir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

BİRLİĞİN DAĞILMASI VE TASFİYE İŞLEMLERİ DAĞILMA SEBEPLERİ

MADDE61 Birlik aşağıdaki sebeplerden dolayı dağılır.

- a) Genel Kurul kararı ile,
- b) İflasın açılması ile,
- c) Üye sayısının 25'in altına düşmesi; birlik organlarının kurulamaması ve birliğin çalışma konusu dışına çıkması,
- d) Üç yıl içinde üst üste olağan genel kurulu yapmaması halinde,
- e) Amacına ulaşma imkanının bulunmadığının Merkez Birliğinince tespiti ve Genel Kurul kararı ile dağılır.

TASFİYE KURULUNUN ATANMASI

MADDE62 Genel Kurulca Tasfiye Kurulu seçilemediği takdirde tasfiye işlemlerini Yönetim Kurulu yapar. Yönetim Kurulu tasfiye memurlarını Ticaret Siciline tescil ve ilan ettirir. Tasfiye Kurulu üyelerine, atamayı yapan merci tarafından tespit edilecek miktarda ücret ödenir.

TASFİYE EDİLECEK MAL VARLIĞININ PAYLAŞTIRILMASI

MADDE63 Tasfiye haline giren birliğin bütün borçları ödendikten sonra kalan mallar Merkez Birliğine devredilir.

TASFİYE HALİNDE

MADDE64 Tasfiye haline giren birlik; üyeleri ile olan ilişkilerinde dahi tasfiye sonuna kadar tüzel kişiliğini korur ve unvanını Tasfiye Halinde- ibaresini eklemek suretiyle kullanmakta devam eder.

TASFİYE KURULUNUN AZLI

MADDE65 Genel Kurul kararı ile atanmış olan Tasfiye Kurulu veya bu görevi yapan Yönetim Kurulu üyeleri Genel Kurul tarafından azledilebilir ve yerlerine yenileri atanabilir. Üyelerden birinin itirazı ve bu itirazın Merkez Birliğince haklı bulunması durumunda aynı azil ve görevlendirme işlemi uygulanır. Bu işlem tescil ve ilan ettirilir.

AKTİFLERİ SATMA YETKİSİ

MADDE66 Genel Kurul aksine karar vermedikçe, tasfiye kurulu birliğin aktiflerini pazarlık suretiyle de satabilir. Aktiflerin toptan satılabilmesi için genel kurulun kararı gereklidir. Bu karar genel kurulun 2/3 çoğunluğu ile alınır.

TASFİYE İŞLERİ, İLK ENVANTER VE BİLANÇO

MADDE67 Tasfiye Kurulu göreve başlar başlamaz birliğin tasfiyesinin başlangıcındaki hal ve durumunu inceleyerek buna göre envanter defterleri ile bilançosunu düzenler ve Genel Kurulun onayına sunar. Tasfiye halinde Genel Kurul toplantılarında nisap aranmaz. Kararlar oy çokluğu ile verilir. Tasfiye Kurulu, birlik Yönetim Kurulu ve Denetleme Kurulunu davet eder, birliğin mali durumunu gösteren bir envanter ile bir bilançoyu birlikte düzenler Bu düzenleme işinde sözü edilen organ üyelerinden katılmayanları beklemek zorunda değildir. Tasfiye Kurulu, gerek görürse birlik mallarına değer biçmek için eksperlere başvurabilirler. Düzenlenen envanter ile bilanço, Tasfiye Kurulunun huzurunda birlik Yönetim Kurulu tarafından imzalanır. Envanter ile bilançonun imzalanmasından sonra Tasfiye Kurulu dağılma halinde bulunan birliğin envanteri yazılı bütün malları ile evrak defterlerine el koyarlar.

ALACAKLILARI DAVET VE KORUMA

MADDE68 Alacaklı oldukları, birlik defteri veya diğer belgelerden anlaşılan ve ikametgahları bilinen şahıslar taahhütlü mektupla, diğer alacaklılar ticaret sicil gazetesinde ilan suretiyle birliğin dağılmasından haberdar edilerek alacaklarını beyana çağırırlar. Alacaklı oldukları belli olanlar beyanda bulunmazlarsa alacaklarının tutarı notere verilir. Birliğin henüz vadesi dolmayan borçları ile muvazaalı bulunan borçların karşılığı olan para notere verilir.

DEFTERLERİN SAKLANMASI

MADDE69 Tasfiyenin sonucunda evrak ve defterler 10 yıl saklanmak üzere notere verilir.

BİRLİK ÜNVANININ TİCARET SİCİLİNDEN ÇIKARILMASI

MADDE70 Tasfiyenin sona ermesi üzerine birliğe ait unvanın ticaret sicilinden çıkarılması Tasfiye Kurulu tarafından sicil memurluğundan talep olunur. Bu talep üzerine sicilden çıkarılma durumu tescil ve ilan edilir.

TASFİYE KURULUNUN SORUMLULUĞU

MADDE71 Tasfiye kurulu üyeleri tasfiye işlerinin bir an önce bitirilmesinden sorumludur.

ALTINCI BÖLÜM MALİ HÜKÜMLER USUL

MADDE72 Birlik muhasebe usulünü bilanço esasına göre kurar ve kanunen tutulması gerekli defterleri tutar, çalışmalarını iş prensipleri esaslarına uygun olarak düzenler. Maliye Bakanlığınca kabul edilen tek tip hesap planı ve bilanço usulünün uygulanmasını sağlar.

HESAP YILI

MADDE73 Hesap yılı Ocak ayının birinci günü başlar. Aralık ayının son günü biter. Ancak, Vergi Usul Kanununa göre özel hesap dönemi alınabilir.

DEFTER TUTMA YÜKÜMLÜLÜĞÜ

MADDE74 Birlik, birliğin ekonomik ve mali durumunu, borç ve alacak ilişkilerini ve her iş yılı içinde elde edilen neticeleri belirlemek amacıyla birliğin nitelik ve önemini gerektirdiği bütün defterleri (Yevmiye Defteri, Defteri Kebir, Envanter Defteri ve Karar Defteri gibi) tutmaya mecburdur.

TASDİK ETTİRME VE BEYANNAME VERME YÜKÜMLÜLÜĞÜ

MADDE75 Defterler Yönetim Kurulunca kullanılmaya başlanılmadan önce birliğin bulunduğu yerin noterine tasdik ettirilir. Birlik, tutmaya mecbur olduğu defterlerle tutmak istediği diğer defterleri lehine delil olarak kullanabilmek için, her birinin cins ve durumları ile sahife sayısını gösteren iki nüsha beyannameyi bu defterleri kullanmaya başlamadan önce Ticaret Sicil Memuruna vermeye mecburdur. Memur bunlardan birini tasdik ederek birliğe geri verir.

BİRLİK GELİRLERİ

MADDE76 Birliğin gelirleri şunlardır.

- a) Genel kurulca tespit edilecek giriş ve yıllık aidatlar,
- b) Yapılan hizmetler karşılığı elde edilen gelirler. Bunlar verim kontrol ücreti, soykütüğüne kayıt ücreti, yetiştirme hastalıkları ve diğer hastalıkların takibi için alınacak ücretler, board vb. lerden elde edilecek gelirler, yetiştirici elindeki damızlıkların satışlarından alınacak primler, tohumlama hizmetlerinden, sergilerden vb. sağlanan gelirler,
- c) Tasdik ücreti,
- d) Yurt içi ve yurt dışı bağışlar ve yardımlar,
- e) Yayın gelirleri,
- f) Diğer gelirler.

BİRLİĞİN HESAPLARI GELİR GİDER FARKLARININ DAĞITILMASI

MADDE77 Birliğin müsbet gelir-gider farkı üyelerinin giriş aidatı, bağışlar ve yardımlar haricinde diğer birlik gelirlerinin toplamından her nevi masraflar, vergi, faiz ve amortisman karşılıkları çıktıktan sonra kalan kısımdır. Bu kısım aşağıdaki nisbetler üzerinden bölünür.

- a) %15 Yedek akçe,
- b) %10 Sosyal hizmetler payı,
- c) %5 Kefalet payı,
- d) %65 Yatırım ve geliştirme payına ayrılır.

Müsbet gelir-gider farkından Yönetim Kurulu Başkan ve üyelerine pay ayrılmayacağı gibi, üyelerine sermaye üzerinden kazanç da verilemez. Ayrıca, yedek akçeler birliğin çalışma anında veya dağılmasında üyelere dağıtılmaz, birlik münhasıran üyelerine iş yapar.

Bir yıllık çalışma sonucu gelir-gider farkı menfi olduğu takdirde açık, yedek akçelerden ve bunların yeterli olmaması halinde ek ödemelerle veya sağlanacak bağış ve yardımlarla kapatılır.

YATIRIM VE GELİŞTİRME PAYI

MADDE78 Yatırım ve Geliştirme Payı üretim, araştırma ve pazarlama konularında yapılacak yatırımlarda kullanılır.

BİRLİĞİN KATILACAĞI YATIRIMLARDAKİ DURUMU

MADDE79 Yatırım ve Geliştirme Payından veya Birlik imkanlarıyla yapılacak yatırımlarda üyelik şartı aranır.

SOSYAL HİZMETLER PAYI

MADDE80 Sosyal hizmetler Payı, üyelerin sosyal ve kültürel ihtiyaçlarıyla, birlik çalışanları için ölüm, sigorta veya yardımlaşma maksadıyla kullanılır.

KEFALET PAYI

MADDE81 Kefalet payı Birlik kanalıyla üyelerine temin edilecek ayni ve nakdi kredilerin rizikolarını karşılamak maksadıyla tesis edilir. Aşağıdaki bağış ve paylardan oluşur.

- a) Kamu, gerçek ve tüzel kişilerin yapmış olduğu bağışlar.
- b) Birliğin müsbet gelir-gider farkından ayırdığı %5 kefalet payı,
- c) Yurt içi ve yurt dışından yapılacak her türlü yardım ve bağışlardan oluşur. Birlik, üyelerinden kefalet miktarının üzerinde teminat alır. Birliğin vermiş olduğu kefaletlerden bir zarar doğmuş ise; bu zararın, ilgili üyelerin teminatlarından karşılanmasına çalışılır. Buna rağmen açık kapatılamaz ise sonradan üyeden tahsil edilmek şartı ile kefalet payı vasıtası ile kapatma yoluna gidilir.

YEDEK AKÇELERİN KULLANILMASI

MADDE82 Yedek akçeler üyelere dağıtılmayıp bilanço neticesinde ortaya çıkabilecek zararın kapatılmasında kullanılır.

YEDEK AKÇELERİN DAĞITILMASI

MADDE83 Birliğin dağılmasına karar verildiği takdirde bilanço neticesinde ortaya çıkabilecek zararın kapatılmasında kullanılır. Artan miktar üye birliklere delege sayıları nisbetinde dağıtılır.

YEDİNCİ BÖLÜM YAPTIRIMLAR

MADDE84 Birliğin belirlediği teknik ve sağlık ile ilgili kurallara ve diğer uygulamalara aykırı davranan üyeler Ana Sözleşmede belirtildiği şekilde üyelikten çıkarılır. Kayıt defterleri, sertifikalar ve soykütüğünün diğer belgeleri resmi belgelerdir. Herhangi bir kişi bu belgeleri çalar, değiştirir, taklit eder veya amacı dışında kullanırsa gerekli yasal işlemlere başvurulur.

SEKİZİNCİ BÖLÜM ÇEŞİTLİ HÜKÜMLER TİCARET KANUNU HÜKÜMLERİNE ATIF

MADDE85 Bu ana sözleşmede aksine açıklama olmayan hususlarda 4631 Sayılı Hayvan Islahı Kanun, bu kanuna ilişkin yönetmelik ve 6762 sayılı Türk Ticaret Kanunu hükümleri

uygulanır.

UYUŞMAZLIK

MADDE86 Üyeler ile Birlik arasındaki uyuşmazlık Merkez Birliği yolu ile, üçüncü şahıslarla birlik arasında çıkacak uyuşmazlıklar ise karar mercilerince çözümlendirilir.

BİRLİĞİN KURULUŞ YASAL DAYANAĞI

MADDE87 Yetiştirici Birliklerinin Kuruluşu, 10/03/2001 tarih ve 24338 Sayılı Resmi Gazetede yayımlanan 4631 Sayılı Hayvan Islahı Kanunu'na istinaden hazırlanan 19 Aralık 2001 tarih ve 24615 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanmış olan "Islah Amaçlı Yetiştirici Birliklerinin Kurulması ve Hizmetleri Hakkında Yönetmelik" ve 4 Eylül 2003 tarih ve 25219 Sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan "Islah Amaçlı Yetiştirici Birliklerinin Kurulması ve Hizmetleri Hakkında Yönetmeliğin 87'inci Maddesinde değişiklik yapılmasına dair yönetmelik" ile 16.04.2004 tarih ve 25435 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan "Islah Amaçlı Yetiştirici Birliklerinin Kurulması ve Hizmetleri Hakkında Yönetmeliğin" 16., 26., 31., 53., 54., ve 58., maddelerinde yapılan değişikliklere göre düzenlenmiştir. Anasözleşmede belirtilmeyen hususlarda ilgili yönetmelik hükümleri geçerlidir.

TARIM VE KÖYİŞLERİ BAKANLIĞI İLE İLİŞKİLER

MADDE88 Birlikler, 4631 Sayılı Kanun ve bu yönetmelikle kendilerine verilen işlerle ilgili olarak Bakanlığın gözetim ve denetimine tabidir. Bakanlık, Birlik ve Merkez Birliğinin idari, mali, hukuki, teknik ve hayvan sağlığı yönünden denetimini Bakanlık Teftiş Kurulu veya kontrolörler vasıtasıyla yerine getirir. Birlikler ve Merkez Birliği Bu denetimler esnasında kendilerinden istenilen her türlü bilgi ve belgeyi vermekle yükümlüdürler. Ayrıca, Merkez Birliği Yönetim ve Denetleme Kurulu, Merkez Birliği ve birliklerin denetimlerini bağımsız denetim kuruluşlarına yaptırabilirler.